

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Antropologia i sociologia

4

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Director: Xavier Brotons Navarro

VOLUM 4 Antropologia i sociologia

Jordi Bertran Luengo • Miquel Botella Pahissa • Xavier Brotons Navarro •
Rosa M. Canela Balsebre • Antoni Costes Rodríguez • Pere Lavega Burgués •
Roser Llagostera Espelt • Bienve Moya Domènech • Cinta Olivan Rigau •
David Prats Jiménez • Raquel Sans Guerra • Guillermo Soler García de Oteyza •
Santi Suárez-Baldrís

Infografia: Carles Magrané Unda

Cossetània
EDICIONS

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Comitè executiu:

Primera edició en paper: setembre del 2019

ISBN: 978-84-9034-850-5

© del text: els autors

© d'aquesta edició:

9 Grup Editorial / Cossetània Edicions

C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 602 591

cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

1a edició digital: octubre de 2023

ISBN: 978-84-1365-121-7

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili

Av. Catalunya, 35 • 43002 Tarragona

Tel. 977 558 474 • publicacions@urv.cat

www.publicacions.urv.cat

Llibre sota una llicència Creative Commons BY-NC-SA

Índex

Introducció.....	11
L'ACTIVITAT CASTELLERA	13
La colla: funcionament i activitat	14
ROSER LLAGOSTERA ESPELT	
▶ La comunicació de les colles castelleres	36
CINTA OLIVAN RIGAU	
El calendari casteller	44
XAVIER BROTONS NAVARRO I DAVID PRATS JIMÉNEZ	
▶ Organització i modalitats de les diades castelleres	60
JORDI BERTRAN LUENGO	
QUÈ I COM SÓN ELS CASTELLS?	65
La dimensió cívica i cultural dels castells, avui	66
BIENVE MOYA DOMÈNECH	
Castells: més propers a la festa o a l'esport tradicional?	78
ANTONI COSTES RODRÍGUEZ I PERE LAVEGA BURGUÉS	
El fet casteller: de com el discurs mediàtic ha canviat els castells	110
SANTI SUÁREZ-BALDRÍS	
El món casteller modern: una història d'èxit	134
MIQUEL BOTELLA PAHISSA I GUILLERMO SOLER GARCÍA DE OTEYZA	
▶ La Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya	157
MIQUEL BOTELLA PAHISSA I GUILLERMO SOLER GARCÍA DE OTEYZA	
▶ «Els valors socials del fet casteller»	170
MIQUEL BOTELLA PAHISSA I GUILLERMO SOLER GARCÍA DE OTEYZA	
Castells i rituals de pas	174
ROSA M. CANELA BALSEBRE	
▶ Enterraments emotius i multitudinaris	188
XAVIER BROTONS NAVARRO	
▶ Canviar de camisa	208
RAQUEL SANS GUERRA	

LES COLLES CASTELLERES	213
Les colles castelleres convencionals actuals	214
DAVID PRATS JIMÉNEZ I XAVIER BROTONS NAVARRO	
Colla Vella dels Xiquets de Valls	215
Colla Joves Xiquets de Valls	217
Nens del Vendrell.....	218
Castellers de Vilafranca.....	219
Minyons de l'Arboç	220
Castellers de Barcelona	221
Colla Castellers Xiquets de Tarragona	222
Bordegassos de Vilanova.....	223
Colla Castellera Nois de la Torre	224
Castellers d'Altafulla.....	225
Colla Castellera Brivalls de Cornudella	225
Colla Castellera Minyons de Terrassa	226
Castellers de Terrassa	227
Colla Jove Xiquets de Tarragona	228
Colla Castellera Xiquets de Reus	229
Colla Castellera Xicots de Vilafranca.....	230
Castellers de Castelldefels.....	231
Castellers de Santa Coloma	231
Vailets de Gelida	232
Colla de Castellers Xiquets del Serrallo	233
Colla Castellera Sant Pere i Sant Pau	234
Colla Castellera Xics de Granollers	235
Castellers de Cornellà.....	236
Colla Castellera Xiquets de Vila-seca	236
Castellers de Mollet	237
Castellers de Montcada i Reixac	237
Colla Castellera Tirallongues de Manresa	238
Castellers de Sants	239
Colla Castellera Xiquets de Cambrils	242
Castellers d'Esparreguera.....	242
Moixiganguers d'Igualada.....	243
Castellers de Sabadell.....	244
Castellers d'Esplugues.....	245
Colla Jove de Castellers de Sitges	246
Torraires de Montblanc.....	247
Castellers de Gavà.....	247
Castellers de Lleida.....	248

Marrecs de Salt	249
Colla Castellera Al·lots de Llevant	250
Colla Castellera Capgrossos de Mataró	251
Castellers de la Vila de Gràcia	252
Castellers de Sant Cugat.....	253
Castellers de Sant Feliu	254
Colla Castellera de Figueres	254
Castellers de Caldes de Montbui	255
Colla Castellers de Mallorca	255
Castellers de Rubí.....	256
Castellers del Riberal	256
Castellers de Badalona	257
Sagals d'Osona.....	258
Castellers de Cerdanyola.....	259
Colla Castellera Nyerros de la Plana.....	259
Castellers del Poble Sec.....	260
Castellers de Sarrià	261
Angelets del Vallespir.....	261
Castellers de la Sagrada Família.....	262
Colla Jove de l'Hospitalet	263
Xerrics d'Olot	263
Colla Castellera Matossers de Molins de Rei	264
Colla Castellera Margeners de Guissona	265
Colla Castellera Salats de Súria	266
Castellers de les Roquetes	266
Colla Castellera Jove de Barcelona.....	267
Colla Jove Xiquets de Vilafranca	268
Associació Colla Castellers de Sant Vicenç dels Horts.....	268
Colla Castellera els Encantats de Begues.....	269
Xiquets d'Alcover.....	269
Pallagos del Conflent	270
Castellers de Viladecans.....	270
Castellers de Berga.....	271
Associació Castellera Vaillets de l'Empordà	272
Castellers de l'Alt Maresme	272
Colla Castellera Esperxats de l'Estany.....	273
Minyons de Santa Cristina	273
Associació Castellers de Castellar del Vallès	274
Castellers de Santpedor.....	274
Xiquelos i Xiquèles del Delta	275

Castellers de Sant Adrià de Besòs.....	275
Laietans de Gramenet.....	276
Colla Castellera de la Gavarresa.....	276
Castellers d'Andorra	277
Castellers del Prat	277
Colla Castellera La Bisbal del Penedès	278
Castellers de les Gavarres.....	278
Castellers de Tortosa	279
Colla Castellera Manyacs de Parets del Vallès	279
Castellers de l'Adroc	280
Castellers de Mediona	280
Castellers del Pallars	281
Colla Castellera de l'Esquerra de l'Eixample	281
Colla Castellera de Cerdanya	281
Castellers de la Selva	281
▶ Les colles de Valls a través de la història.....	216
XAVIER BROTONS NAVARRO	
▶ Les camises. L'uniforme casteller	240
▶ La vida de les colles i les grans fites castellers.....	282
Les colles desaparegudes.....	286
XAVIER BROTONS NAVARRO I CINTA OLIVAN RIGAU	
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....	293

Introducció

Aquest volum, amb el qual traspassem l'equador de l'obra, acull una sèrie de treballs sobre dos àmbits (el sociològic i l'antropològic) en què hi ha un dèficit evident de recerca científica i publicacions, i fins i tot reflexió, dins el món casteller. Pensem, doncs, que els articles que s'hi recullen poden servir d'estímul per a futures investigacions que ampliiin la bibliografia sobre aquests temes.

El volum l'encapçalen una sèrie d'articles de caràcter més aviat informatiu per tal que el lector se situï en context abans de començar una segona tanda de treballs, aquests de caràcter més interpretatiu. Així, la filòloga catalana i periodista casteller Roser Llagostera presenta una visió panoràmica de l'activitat casteller centrada en la colla com a unitat bàsica del món casteller, tot analitzant-ne l'estructura organitzativa (amb el detall de com gestionen les agrupacions la qüestió de la sostenibilitat econòmica) i l'activitat (tant casteller com extracasteller).

La periodista Cinta Olivan presenta un innovador treball sobre la comunicació de les colles en què es detalla com les agrupacions han fet arribar —i fan arribar actualment— la informació tant als seus castellers com també al públic, amb un èmfasi especial en l'anàlisi de com la comunicació externa influeix decisivament en la imatge de la colla, i un estudi d'alguns casos recents de vídeos motivacionals d'algunes agrupacions (molt nombrosos en plena era de les noves tecnologies).

Els periodistes castellers Xavier Brotons i David Prats expliquen a continuació el concepte de temporada i de calendari castellers i detallen les principals diades, tant les històriques com les de moderna creació, que configuren el calendari d'activitat casteller d'avui dia. Finalment, aquesta primera part informativa la tanca una innovadora peça del filòleg i estudiós de la cultura popular Jordi Bertran en què fa un acurat estudi de les diferents modalitats de diada des del punt de vista organitzatiu (colles participants, sistema de rondes, horari, sorteig...).

La segona part del volum, com s'ha dit més amunt, aplega articles més interpretatius. La inaugura una peça

de l'estudiós de la cultura popular Bienve Moya, que reflexiona sobre la dimensió cívica i cultural dels castells actuals. A continuació, els doctors en filosofia i ciències de l'educació i llicenciats en educació física Antoni Costes (també casteller) i Pere Lavega fan un aprofundit estudi sobre una qüestió a voltes tabú en el món casteller: fins a quin punt poden ser considerats els castells un esport. En tot cas, el títol del treball, «Castells: més propers a la festa o a l'esport tradicional?», ja indica per on anirà l'exhaustiva anàlisi dels seus autors.

El capítol següent porta la signatura del sociòleg Santi Suárez-Baldrís, que el 1998 ja va publicar un treball pioner sobre el tema (*Castells i televisió. La construcció mediàtica del fet casteller*. Valls: Cossetània Edicions). Més de vint anys després, Suárez-Baldrís posa al dia i amplia notablement aquelles primeres reflexions sobre la influència del discurs mediàtic en l'activitat casteller.

L'economista Miquel Botella (expresident de la Coordinadora de Colles Castelleres i membre fundador dels Castellers de Sants) i el periodista i antropòleg Guillermo Soler són els autors del capítol «El món casteller modern: una història d'èxit», un treball que no deixa de ser una breu història social dels castells, en què se sosté la tesi que el model modern del món casteller (configurat a partir de la universalització de l'amateurisme vers els anys setanta i vuitanta del segle XX) reuneix totes les característiques per ser considerat una història d'èxit, amb empoderament inclòs dels seus protagonistes, els castellers.

La segona part del volum la tanca un treball també inèdit tant pel tema que tracta com pel seu enfocament: l'antropòloga Rosa Maria Canela signa un article en què analitza la relació entre els castells i els rituals de pas a través de l'estudi del cicle de vida de les colles i dels castellers: les agrupacions es bategen, tenen padrins, poden morir (plegar)..., mentre que als castellers se'ls vesteix amb la camisa de la colla quan neixen, quan fan un pilar el dia del seu casament i, fins i tot en algun cas, quan se'ls enterra. El treball s'ha elaborat, en part, gràcies a uns qüestionaris

contestats per diferents colles, la qual cosa ha fet que sigui ric en exemples concrets.

Finalment, el volum es completa amb una última part, novament informativa: una fitxa exhaustiva amb les dades més importants de cada una de les colles convencionals

que actualment formen part de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya; un quadre amb la informació essencial de les colles desaparegudes, i una aproximació esquemàtica a la complexa qüestió de les colles castelleres de Valls a través de la història.

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Antropologia i sociologia

L'activitat castellera

La colla castellera: funcionament i activitat

Roser Llagostera Espelt

Una colla castellera és un conjunt organitzat de persones que tenen com a finalitat principal fer castells, sota un mateix nom i un mateix color de camisa. Amb aquesta frase, però, no n'hi ha prou per entendre tot allò que significa la pertinença a una colla castellera, perquè va molt més enllà de la simple adhesió a una entitat. En trobem pistes en un document de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (2012), que diu que les colles són «unes entitats obertes i inclusives», un espai «de solidaritat, cohesió social i integració, especialment de persones nouvingudes, així com de convivència i comunicació plural i intergeneracional, i exemple d'un model associatiu participatiu i democràtic».

Els castellers que conformen una colla ho fan de manera voluntària, *amateur*, i la quantitat d'hores que hi dediquen fa que es vagin teixint entre ells llaços, complicitats, vivències compartides, etc., que alhora defineixen la colla «en relació amb les altres colles». D'aquesta manera, doncs, les colles creen «el seu anecdotari, símbols i rituals propis» (Buch 2018), que reforcen al seu torn l'orgull de pertinença al col·lectiu.

Quan parlem de colles castelleres ens estem referint a col·lectius que poden oscil·lar des d'una setantena de persones fins a diversos centenars, però, malgrat aquestes diferències, la seva estructura i la seva organització presenta una certa uniformitat.

Funcionament de la colla

Estructura organitzativa

Com hem dit, la raó de ser d'una colla és fer castells, i per això l'aspecte tècnic és el que requereix més atenció, i al qual les colles dediquen els seus majors esforços (Gené 2012: 4). Per al bon funcionament de la colla, però, hi ha una altra feina que s'ha de dur a terme, que és la de gestió i organització de l'entitat. És una tasca imprescindible, que repercuteix en el resultat casteller, de la mateixa manera que en un club esportiu una mala gestió administrativa sol acabar abocant a mals resultats esportius.

Qui s'encarrega de dur a bon port aquest objectiu principal (fer castells) és l'equip tècnic (anomenat generalment **junta tècnica** o, per abreujament, la tècnica). És la tècnica qui proposa com han de ser els assajos, quants se n'han de fer, quines estructures assaja la colla, quines estructures porta a plaça, qui col·loca en cada posició del castell i, una vegada a plaça, qui reconduïx la situació en cas que els plans no surtin com estava previst. En definitiva, qui procura fer les millors actuacions tot partint dels castellers amb els quals compta.

La junta tècnica ha de ser un grup ben cohesionat, perquè d'altra manera qualsevol discrepància es convertiria en un problema. Per fer totes les tasques que li pertor-

quen, la tècnica s'acostuma a reunir periòdicament (cada setmana, per exemple, en les colles grans), i en aquestes reunions es parla dels objectius de la colla, i de com els ha d'afrontar. A mitjà o llarg termini, la tècnica decideix en quines actuacions plantegen aixecar els seus màxims reptes, quins passos previs han de fer per poder arribar a aquests objectius, etc. A curt termini, es tracta d'ultimar els detalls d'aquests objectius, és a dir, de preparar l'assaig i la propera actuació. Això vol dir que, quan la colla arriba a plaça, l'equip tècnic ja sap amb quins castellers comptarà, quins castells aixecarà i quina posició hi ocuparà cadascú. D'unes dècades ençà, també els assajos estan planificats, i això en garanteix un millor funcionament. A més, cal dir que les tecnologies han facilitat la feina dels equips tècnics: des de grups de missatgeria instantània fins a aplicacions per al muntatge de les pinyes, o per al control de l'assistència de castellers a assajos i actuacions. (Per ampliar la informació sobre l'equip tècnic, vegeu l'apartat «La direcció tècnica de la colla» del volum 3 d'aquesta obra.)

La junta administrativa

A banda de l'equip tècnic, les colles castelleres tenen un altre òrgan organitzatiu: la **junta administrativa**. Encapçalada pel president, és una estructura equiparable a la que pugui tenir qualsevol entitat: vicepresident, secretari, tresorer, vocals... Es tracta, en definitiva, d'organitzar l'activitat de la colla, buscar actuacions (això se sol fer amb la participació d'algun membre de la junta tècnica), gestionar els recursos econòmics, representar l'entitat, donar-la a conèixer, organitzar activitats socials per als castellers (festes, àpats...), etc.

En el cas de la junta administrativa, les diferències entre colles es produeixen bàsicament en funció de la quantitat de gent que tingui la colla i, sobretot, per la quantitat de gent que tingui la junta: com més gent, més repartida pot estar la feina, lògicament. Cal tenir en compte que la junta administrativa (com també la tècnica) està formada per castellers i, per tant, no es tracta de professionals del màrqueting, de les finances, de la comunicació, etc., sinó dels castellers que la colla ha considerat més adequats per fer aquesta tasca d'entre els que s'hi han prestat voluntaris i consideren que tenen prou temps per dur-la a terme. Dit així, es pot entendre que a la majoria de colles a vegades els costi trobar gent disposada a formar part de la junta.

Les figures més habituals en les juntes administratives de les colles, i que generalment queden explicitades en els seus estatuts, són:

- **President (i vicepresident)**. Determina la línia de treball estratègica que seguirà l'entitat i, sobretot, té la funció de representativitat institucional.
- **Secretari**. Com en altres entitats, s'encarrega d'estendre les actes de les assemblees i reunions, redactar les memòries, custodiar documents, escriure la correspondència...
- **Tresorer**. És l'encarregat d'elaborar el pressupost i de controlar els comptes.
- **Vocal de relacions públiques**. És la persona que s'encarrega de «vendre» la colla. Així, és el relacions públiques qui busca les actuacions (tot controlant el calendari) i fa els tractes amb els ajuntaments o entitats que vulguin contractar la colla.
- **Vocal de la tècnica**. La decisió de si s'accepta o no una determinada proposta d'actuació ha de comptar amb el consentiment del cap de colla, ja que aquest és el responsable dels castells que s'hi faran. Per això ell mateix, o bé un altre representant de l'equip tècnic, participa també regularment en les reunions de junta administrativa o, almenys, hi està en contacte permanent.
- **Vocal d'activitats o d'àrea social**. Qui s'encarrega dels àpats, festes i altres activitats que s'organitzen per a la gent de la colla i les seves famílies.

Hem intentat esbossar així la forma del que podríem anomenar una «junta administrativa estàndard», però cal tenir en compte que hi ha tantes variacions com colles castelleres: pot ser que una sola persona agrupi més d'un càrrec, que les tasques d'un dels càrrecs descrits estiguin repartides entre més d'una persona, etc.

Altres tasques que sol centralitzar la junta administrativa (sigui quin sigui el càrrec que donin a la persona que ho fa) són: manteniment de la roba (control i ordre de les camises castelleres, samarretes, etc.), comunicació i activitats de promoció de la colla (que serveixin per donar-la a conèixer i captar nous castellers), transport (algú s'ha d'encarregar de contractar autobusos en cas de desplaçament, per exemple), marxandatge i paradeta per vendre'l, o control de l'arxiu.

Castellers

Les colles són entitats obertes a tot tipus de persones, i és per això que inclouen homes i dones de totes les edats. La mitjana d'edat de la majoria de colles, segons l'estudi fet per Gené (2012: 41), és d'entre 30 i 40 anys. Les persones adultes i relativament joves acostumen a ser les que «estiren el carro», les que més puguen als castells i ocupen els llocs de més responsabilitat a la pinya. Però no hi ha una edat en la qual hom hagi de deixar de fer castells, sinó que en algunes colles (sobretot a les més antigues) s'hi pot trobar gent de fins a més de 80 anys tancant els cordons d'una pinya. Els veterans, de fet, són una part molt important dins de les colles, i acostumen a aportar experiència i contrarestar la rauxa de la joventut.

Evidentment, en tota colla castellera (excepte en les universitàries) també hi ha la canalla: infants (generalment a partir de quatre o cinc anys) que coronen els castells i adolescents que, lleugers i àgils, s'enfilen als pisos superiors.

Pel que fa al gènere, els castells van ser des dels inicis patrimoni únicament masculí, però dels anys vuitanta ençà les dones s'hi han anat incorporant. Avui, les dones arriben al 40% del total de castellers (Pontón *et alii* 2018).

Quant al tipus de gent que hi ha i el seu estatus, les colles són una amalgama, una mostra de la societat, ja que hi conviuen castellers amb tota mena de nivell educatiu (des de sense estudis fins a doctorats), amb tota mena de professions (sense qualificació, professions liberals, serveis, empresaris, estudiants...) i amb diferents orígens (nascuts aquí o fora). Això no sempre ha estat així. Tal com apunta Guillermo Soler (2009: 112-113), fins als anys setanta del segle XX «els castells eren una activitat mal vista, practificada només per les classes més baixes».

Per què gent de tipologia tan diversa s'uneix en una mateixa colla? Les motivacions per fer castells són diverses i variades, però podríem classificar-les en les que podríem anomenar relacionals, d'una banda, i personals, de l'altra. Sota l'etiqueta «motivacions relacionals» hi trobem les que tenen a veure amb la col·lectivitat: el casteller se sent part d'un col·lectiu que el fa sentir útil, una mena de segona família, que li aporta temps d'oci, temps compartit amb les amistats o la família, etc., i com a part d'aquest

grup vol contribuir a la superació col·lectiva, a aconseguir cada vegada castells de major dificultat. Aquestes motivacions es combinen amb les personals: cada casteller pot tenir al seu torn els seus propis reptes (ser capaç de pujar més amunt, d'ocupar una posició que mai no ha ocupat, un càrrec dins de l'organització de la colla...). Ens han semblat prou representatives les respostes d'un casteller veterà i d'una castellera molt jove en ser preguntats sobre els motius pels quals fan castells:

L'ambient a la colla, formar llaços forts amb molta gent, formar part d'una colla, compartir experiències, créixer junts, superar els nostres límits, posar-nos a prova, mantenir viva la més bonica i identitària tradició catalana, conviure amb gent de tota mena (nens, joves, grans, vells, religiosos o no, rics, pobres, de dretes o d'esquerres o de res, catalans o no), tots treballant pel mateix objectiu.

L'adrenalina en fer un castell, quan pugues, i la sensació de satisfacció que tens quan baixes no les he trobat en cap més activitat. Les emocions quan surten bé, la barreja de sentiments que et fan sentir viva.

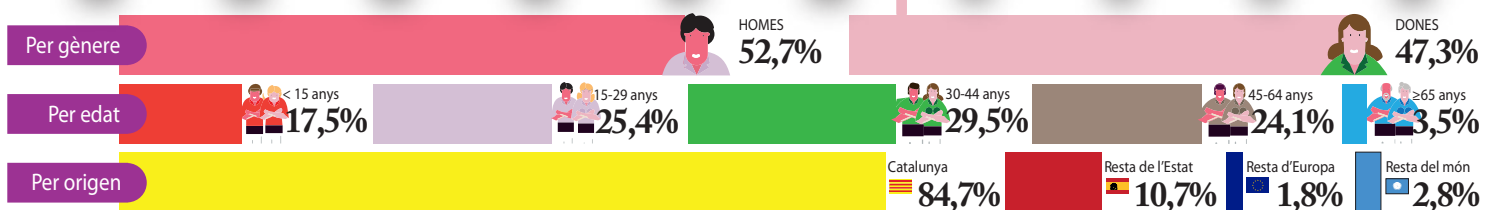
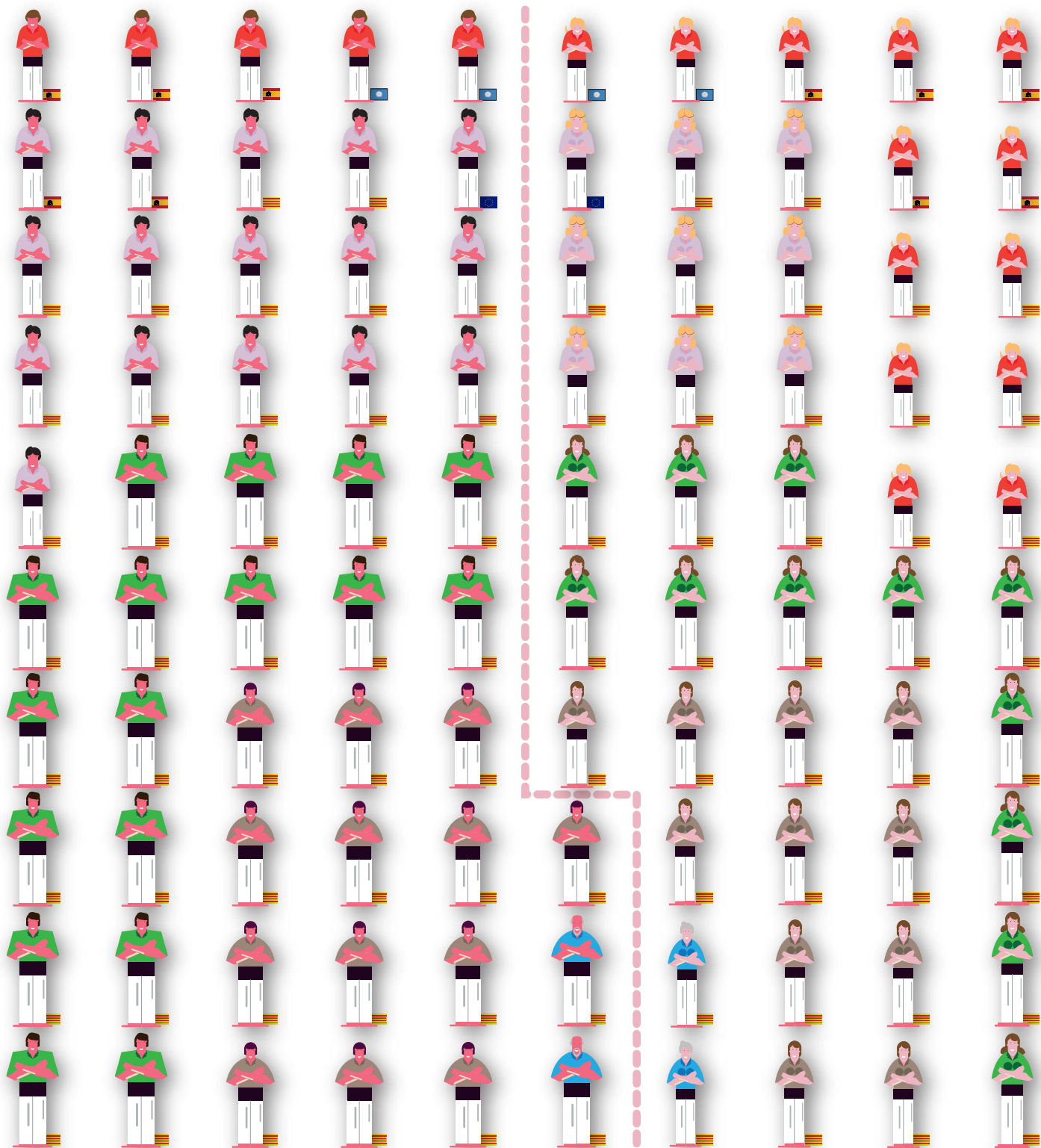
Hi ha diverses vies d'entrada a una colla. La més habitual són les amistats. Pot passar que un petit grup d'amics decideixi anar a fer castells i s'incorporin junts a la colla. Generalment, però, una persona esdevé castellera perquè coneix els castells a través d'algun amic que ja és casteller. La colla és, doncs, un espai d'oci més per compartir amb els amics. D'altres ho són per tradició familiar, sigui perquè la família se sent part d'aquell col·lectiu (especialment en la zona tradicional) o sigui perquè la família en aquell moment és part activa de la colla (el cas dels fills de castellers, que han començat a formar part de la colla de petits perquè hi eren els seus pares).

Molts altres, però, s'han incorporat a una colla sense tenir-hi cap coneixença, simplement per canviar d'aires, fer noves amistats o provar una activitat nova. I és que entrar a formar part d'una colla no té gaires secrets: només cal afegir-se als assajos, que sempre són oberts a tothom. Manifestant la voluntat de formar part de la colla i demostrant un cert compromís d'assistència, qualsevol persona pot esdevenir castellera. El lliurament de la camisa

Si una colla estigués formada només per 100 persones, quina seria, de mitjana, la seva distribució per sexes? I per edats? I per procedències? (Infografia: Carles Magrané. Font: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2016)

Una colla «tipus»

► La pinya d'un castell (a la imatge, els Sagals d'Osona) és una amalgama on caben persones de totes les edats, sexes, procedències i ideologies.
(Foto: David Oliete)

◀ *Assemblea dels Castellers de Sant Cugat, a principis de la temporada 2019.*
(Foto: Arxiu Castellers de Sant Cugat)

de la colla s'ha convertit en la majoria d'agrupacions en una mena de ritual que podríem anomenar com a «bateig casteller» (vegeu en aquest mateix volum el capítol «Castells i rituals de pas», de Rosa M. Canela).

En un àmbit més organitzatiu, en el moment de la incorporació d'un nou casteller les colles solen fer-li una fitxa amb les dades, que els permetran fer-li arribar informació interna, incorporar-lo a l'assegurança casteller, etc. Generalment no cal pagar res, però els castellers poden ser socis de la seva colla tot pagant una quota. Ser soci ajuda a la sostenibilitat econòmica de l'entitat i, com a contrapartida, pot tenir alguns beneficis (descomptes en comerços de la localitat, rebre la revista de la colla, descomptes en els àpats de la colla...). La majoria de socis són alhora castellers, però també poden ser-ho membres de la colla no actius o simpatitzants.

En alguns casos, sobretot en colles de creació més recent, la quota és obligatòria, però no és gaire elevada: entre 10 i 40 euros l'any, tal com es constata a Gené (2012: 14). Finalment, cal dir que moltes colles aprofiten aquesta quota obligatòria «per definir qui és soci i, per tant, té el dret d'assistir i votar a l'assemblea» (Gené 2012: 14).

Participació

Les colles castelleres fomenten «un model associatiu obert, participatiu i democràtic», fonamentat en «la lliure pertinença al col·lectiu, la renovació freqüent dels seus

components, la lliure elecció dels seus dirigents, la permanent necessitat del suport col·lectiu a aquests dirigents per al desenvolupament de la seva acció [...]». Així és com el document de la Coordinadora de Colles Castelleres «Els valors socials del fet casteller» (2012) resumeix l'activitat participativa i democràtica de les colles.

Com hem comentat més amunt, són les juntes administrativa i tècnica les que dirigeixen una colla casteller, però és l'assemblea qui les escull i qui, per tant, els dona (o no) suport. Les colles celebren una assemblea general ordinària cada any, entre temporada i temporada casteller, és a dir, durant els mesos d'hivern. En aquesta assemblea, la junta ha de retre comptes: es fa una memòria de l'activitat casteller (per part de la tècnica) i una altra de la junta administrativa, en què s'informa de l'activitat que ha dut a terme i de l'estat de comptes (ingressos i despeses que hi ha hagut al llarg de l'any). A més, també presenta el pressupost per a la temporada vinent.

A banda de l'assemblea general ordinària (on l'assistència, per cert, sol ser força alta), les colles poden convocar assemblees extraordinàries per tractar temes concrets en qualsevol moment de la temporada. Generalment es fa per resoldre temes en els quals consideren que pot no haver-hi unanimitat: debatre la participació o no al Concurs de Castells, l'assistència a actes polítics o manifestacions, etc.

Algunes agrupacions, per fomentar la participació, convoquen reunions de juntes obertes a tota la colla. Un exemple de colla molt participativa és la dels Castellers de

Sant Cugat, que des de fa quatre anys celebren una assemblea de treball mensual. És allí on les diverses comissions de treball de la junta exposen els temes que consideren oportuns perquè sigui la colla qui prengui les decisions.

Els mandats de les juntes depenen molt de cada colla. Si bé en algunes s'estableixen mandats amb un termini determinat, en d'altres el canvi està menys reglat i una junta deixa els càrrecs quan els seus components no poden o no volen continuar assumint-los (recordem, un cop més, l'amateurisme de tots plegats). Sigui com sigui, el procediment que s'ha de seguir per presentar una candidatura, per convocar eleccions a les juntes, per votar en cas que es presenti més d'una candidatura, etc., són qüestions que cada colla recull en els seus estatuts.

Per al bon funcionament de la colla, és imprescindible que hi hagi una bona entesa entre les dues juntes. És per això que en gairebé la meitat dels casos (segons dades extretes de Gené 2012: 42) acudeixen conjuntament a les eleccions, és a dir, es presenta un projecte a la colla que engloba tant la part tècnica com l'administrativa.

La necessitat del suport a les juntes per part del col·lectiu és evident, ja que el compromís que adquireixen els castellers amb la colla és molt elevat i la feina d'equip resulta totalment imprescindible. Si les dues juntes no remen en la mateixa direcció, o quan bona part de la colla no està d'acord amb les decisions que pren una junta (o totes dues), els resultats castellers tard o d'hora se n'acaben ressentint. En aquests casos, de vegades, alguna de les juntes o càrrecs importants arriben a dimitir i cal convocar una assemblea extraordinària per reconstruir-les i reconduir la situació.

Per fomentar la participació i millorar el grau de satisfacció dels castellers, algunes colles han introduït altres mecanismes de participació, com poden ser les enquestes de valoració i satisfacció a final de temporada.

Patrimoni

Com a entitats sense ànim de lucre que són, les colles castelleres no acostumen a tenir un patrimoni gaire ampli. Quant a bens immobles, només algunes colles disposen d'un local en propietat, que els serveix per assajar i com a seu de l'entitat. Segons l'estudi de Gené (2012: 29), aquestes colles no arriben al 10%. En la majoria de casos, els locals de les colles són cedits, sigui per l'ajuntament de la població (63%) o per altres ens (12%), mentre que altres agrupacions el lloguen (12%).

De fet, trobar un local on poder assajar és una dificultat que han d'afrontar algunes colles, especialment les de Barcelona i poblacions properes, on esdevé complicat disposar d'un lloc amb prou espai, prou altura per encabir-hi l'activitat casteller, que no produeixi molèsties als veïns, etc. Per això algunes colles (com ara els Castellers

▲ Pati d'assaig del local dels Minyons de Terrassa, on el dia 20 de novembre del 2015 es van preparar castells de l'envergadura del 4 de 10 amb folre i manilles. (Foto: Arxiu Minyons de Terrassa)

de Sants, de la Sagrada Família, del Poble Sec, o els Matossers de Molins de Rei) assagen en un espai diferenciat de la seva seu, que és on duen a terme l'activitat social de la colla (assemblees, reunions, festes...).

La resta del patrimoni de les colles es limita al material que necessiten per dur a terme la seva activitat: xarxa per als assajos, cascs per a la canalla, camises, telèfons que acostumen a cedir als seus dirigents, i un mínim de mobiliari i de material fungible.

Pel que fa als diners, l'objectiu de les colles és tancar els comptes a zero a final de temporada. Amb aquesta finalitat, elaboren un pressupost que varia molt en funció de la mida de la colla. Des dels 14.500 euros de pressupost anual mitjà en les colles de 6, fins als 232.000 de les colles de 9 (Gené 2012: 25), o de 387.000 dels Castellans de Vilafranca («Els Castellans de Vilafranca aproven un pressupost de 387.000 euros», a *El 3 de Vuit*, internet).

Sostenibilitat econòmica

El pressupost ens porta a parlar de la sostenibilitat econòmica de les colles. Cal tenir clar que es tracta d'associacions on tothom és *amateur*, és a dir, la dedicació dels seus membres és totalment voluntària, fins i tot la dels que duen les regnes de l'entitat, que, com és lògic, hi dediquen moltes més hores que qualsevol altre casteller. Ara bé, com tota entitat, necessita uns recursos econòmics que la sustentin i té unes despeses a les quals ha de fer front.

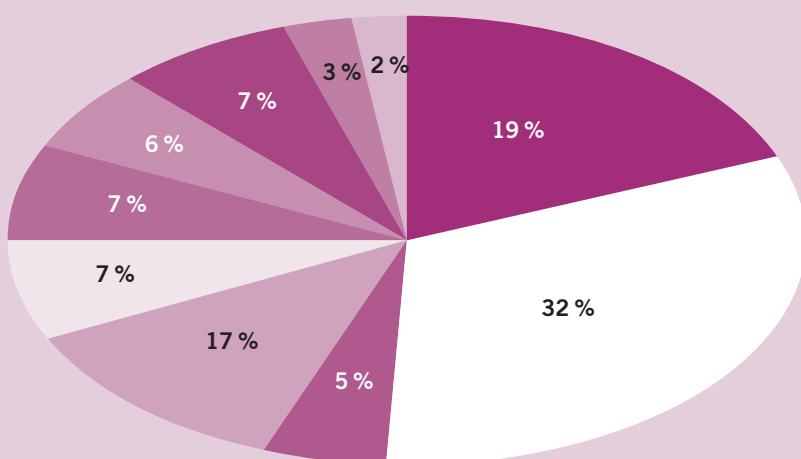
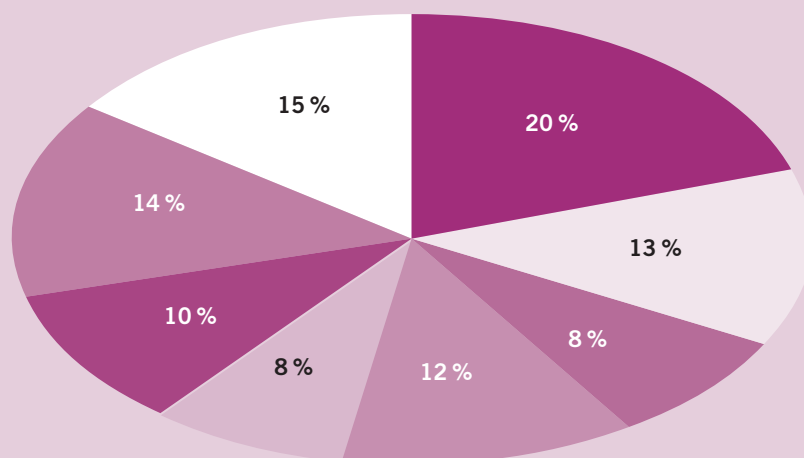
A priori, hom pot pensar que aquests diners surten dels contractes que ajuntaments o altres fan a les colles per actuar. Però això no és tan senzill. De fet, en el millor dels casos (colles de 8 i de 9), els **ingressos** provinents de les actuacions ronden el 30 % del total d'ingressos, mentre que en les colles de 6 aquests beneficis només arriben al 7 %. Queda palès, lògicament, que el nombre de contractacions augmenta a mesura que millora el nivell de la colla. En aquesta partida s'hi compten els ingressos per actuacions tradicionals o habituals i també les actuacions anomenades «comercials», fetes amb finalitats exclusivament econòmiques i de les quals parlarem més endavant.

Sigui com sigui, però, les arques que permeten la supervivència de l'entitat s'han de nodrir de moltes altres fonts.¹ La diversificació d'ingressos, doncs, esdevé clau.

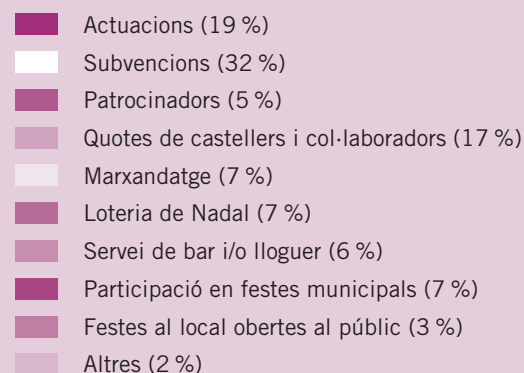
- **Subvencions:** malgrat el descens arran de la crisi econòmica, que ha fet perillar la supervivència d'algunes colles petites, les subvencions són la primera font d'ingressos de les colles, que de mitjana representa fins a un 32 %. Una gran majoria d'aquests ingressos (fins a un 70 %) provenen dels convenis amb l'ajuntament de la localitat de la colla, que acostuma a pactar una quantitat a canvi d'un nombre d'actuacions a l'any al municipi, o que demana alguna contrapartida com ara poder fer ús del local. En una petita part, les subvencions també poden provenir de les universitats (en el cas de les colles universitàries), de la Diputació o de la Generalitat, o fins i tot de l'anomenada obra social de bancs i caixes. Sovint aquestes subvencions són sol·licitades per a activitats concretes, com ara per ajudar a sufragar les despeses d'un viatge a l'estranger, organitzar un acte, publicar la revista de la colla, etc.
- **Quotes de soci:** en les colles que en cobren (que són tres de cada quatre), les quotes que paguen els castellers (o altres tipus de socis) representen una mitjana del 12 % dels seus ingressos. Hi ha una quarta part de les colles que les cobren obligatòriament, mentre que aproximadament la meitat tenen quotes voluntàries. Les quotes acostumen a ser molt ben valorades per a les finances, perquè representen una font d'ingressos més o menys fixa; a diferència de segons quines subvencions o de les actuacions, que poden fluctuar més, les quotes són uns ingressos amb què hom pot confiar a l'hora de preparar el pressupost anual.
- **Patrocinadors:** a banda dels ingressos per casteller o soci, les colles disposen també de la figura del patrocinador extern. Es tracta generalment d'empreses que col·laboren amb l'entitat (puntualment pot ser també algun mecenes), a canvi de publicitar-se en espais com la web de la colla, cartells que anuncien actuacions, o, de vegades, en el marxandatge de la colla (per exemple, en bosses o samarretes). Un cas a part és el de la indumentària pròpiament castellera (camisa, faixa i pantalons), ja que l'assemblea de la Coordinadora de Colles Castelleres va decidir que estaria exempta de publicitat (març del 2011),

¹ Per a aquest apartat, pel que fa a les xifres i percentatges, ens basem en l'estudi de Gené (2012).

DESPESES

INGRESSOS

▲ Principals partides de despeses i ingressos de les colles castelleres. (Font: Gené 2012)

després que algunes colles (Castellers de Vilafranca i Minyons de Terrassa) s'haguessin mostrat favorables a la incorporació de patrocini en el futur.²

Les aportacions dels patrocinadors representen un 5 % dels ingressos, tot i que en més de la meitat de

les ocasions aquestes aportacions es fan en espècie. Cal citar el cas de les grans empreses que patrocinen el món casteller, com Damm, Sorea o Repsol. En aquests casos, el conveni està subscrit amb la Coordinadora de Colles Castelleres i, per tant,

² Cal tenir present que, en aquell context de crisi, els ingressos per subvencions i contractacions havien baixat, i les colles estaven preocupades per la sostenibilitat; això és el que van adduir els presidents de les colles esmentades. A l'assemblea, però, la visió de la junta de la Coordinadora, que defensava que la publicitat donava una imatge excessivament mercantilista del fet casteller (feia poc més d'un any que s'havia inclòs en la Llista Representativa del Patrimoni Immateral de la Humanitat per la Unesco), va guanyar per majoria absoluta (565 vots a favor i 65 en contra).

repercuteix sobre la totalitat de les colles, però no genera ingressos en metàl·lic per a les agrupacions. Com un cas especial de patrocinador, fa pocs anys que la tecnologia ha donat a les colles l'opció del micromecenatge, que en moments puntuals algunes han fet servir. Els Bordegassos de Vilanova van ser els primers a provar-ho, quan l'any 2012 van dur a terme una campanya per costejar la diada del seu 40è aniversari, en la qual volien convidar colles de primer nivell. Posteriorment, altres colles han fet servir el mateix sistema per finançar una xarxa per als assajos (Colla Joves Xiquets de Valls, el 2015, o Castellers de les Gavarres, el 2018), o una escultura (d'una torre de 8 sense folre) que culmini la remodelació de la seu social de la colla (Castellers de Vilafranca, el 2018). Una campanya similar va ser la curiosa «Apadrina un casc», que van engegar l'any 2014 els Laietans de Gramenet, poc després de la seva fundació, per aconseguir els diners per pagar els cascs protectors per a la seva canalla. Els patrocinadors donaven en aquest cas 60 euros, que era el cost aproximat de cada casc.

- **Marxandatge:** en més o menys quantitat, totes les colles generen marxandatge, és a dir, productes amb els colors, el nom o la imatge de la colla. Les vendes d'aquests productes generen al voltant d'un 7% dels ingressos de l'entitat. Generalment es venen al mateix local o bé en la paradeta que solen muntar durant les actuacions castelleres. Els productes més habituals són samarretes, mocadors castellers, bosses o adhesius, però també dessuadores, pins, imants, bolígrafs, arracades, vambes, cava... Malgrat que no és habitual, el marxandatge d'algunes colles (com els Castellers de Vilafranca) es pot comprar a través de la seva pàgina web.

Finalment, hi ha altres fonts d'ingressos de les colles, que en algunes poden arribar a ser força importants. És el cas de la participació en festes municipals (per exemple posant una barra als concerts de la festa major), el servei de begudes (bar) gestionat per la mateixa colla, o bé el lloguer del bar (en cas de gestió externa), el lloguer del local o les participacions de la loteria de Nadal.

Amb totes aquestes entrades, les colles han de fer front a una sèrie de **despeses**. La més important acostuma a ser el transport, ja que s'hi dedica al voltant d'un 20% del pressupost. Cal pensar que les colles fan entre 11 i 19 sortides fora de casa (aquesta és la mitjana de les

colles de 6 i la de les de 9, respectivament), i que en cada sortida es necessita com a mínim un autobús, en les colles més petites, i uns quants en les més grans. Tot i així, no sempre es fa servir aquest transport privat. Per reduir costos, en les sortides més o menys properes el desplaçament s'acostuma a fer en cotxes particulars dels castellers. En altres casos, quan poden, algunes colles de poblacions ben comunicades fan servir el transport públic per anar a fer actuacions.

Després del transport, els conceptes que generen més despesa a les colles són, a parts més o menys iguals, el local i els àpats. Pel que fa al local, les xifres varien molt d'una colla a l'altra, ja que algunes agrupacions han de fer front a una hipoteca o a un lloguer, i en aquest cas, evidentment, la partida és molt més alta, mentre que la majoria de colles tenen un local cedit i les despeses només consisteixen en els subministraments i el manteniment. Pel que fa als àpats, les colles dediquen uns diners a un sopar (o dinar) de celebració a final de temporada, que generalment paga parcialment cada casteller, i també a àpats que cal fer en cas que el desplaçament sigui prou lluny de casa o els horaris de l'actuació ho facin recomanable.

Altres despeses significatives de les colles són:

- **Per contractació d'altres colles.** A banda de les actuacions en què són contractades, les colles organitzen diades elles mateixes, per celebrar el seu aniversari o la diada de la colla, per exemple. En general, fan intercanvis entre elles i d'aquesta manera portar una colla convidada no genera tantes despeses.
- **Canalla.** Les partides dedicades a la canalla rondan el 8% del pressupost total, encara que hi ha força variabilitat entre les diverses colles. En aquest apartat es compten les activitats lúdiques que es fan amb els més petits, algun obsequi a final de temporada, els cascs protectors, i el que podríem anomenar «manutenció»: despeses que generalment els castellers adults paguen però els petits no (àpats, indumentària casteller, etc.).
- **Comunicació.** Inclou la comunicació tant interna (el cost de la qual cada vegada va de baixa, ja que el correu electrònic i la missatgeria han gairebé substituït del tot les circulars en paper) com externa (manteniment de la pàgina web, publicitat), i la revista de la colla (en les que en tenen) (vegeu en aquest mateix volum l'apartat «La comunicació de les colles castelleres», de Cinta Olivan).

▲ *La canalla de la Colla Joves Xiquets de Valls, pel Tombet del Poble de la festa major de Sant Joan del 2018. (Foto: Roser Llagostera)*

- **Activitats socials.** A banda dels àpats, se sol dedicar una partida a altres activitats, com ara concerts, xerrades, cercaviles, tornejos, etc., que es duen a terme durant tot l'any però sobretot durant les festes de la colla, a final de temporada.

També cal tenir en compte que la majoria de colles de la zona del Penedès³ (Colla Jove de Castellers de Sitges, Castellers de Vilafranca, Colla Jove Xiquets de Vilafranca, Castellers de les Roquetes, Colla Castellera La Bisbal del Penedès o Vailets de Gelida) no tenen grup de grallers propi, i els han de contractar per a les actuacions. Fora

d'aquesta zona, això també passa en moltes colles petites o de creació força recent, com els Castellers de Gavà, els Castellers de Sant Adrià, els Laietans de Gramenet, els Encantats de Begues o els Castellers de l'Adroc.

Quant a la indumentària casteller, no sol generar gaire despesa, perquè generalment és el casteller qui es compra els pantalons blancs i la faixa. Les camises sí que les compra la colla, encara que algunes les fan pagar —almenys en part— al casteller. No és una despesa anual, però sí considerable quan es fa, perquè se'n sol demanar una partida força gran, de manera que les camises es puguin anar repartint durant unes quantes temporades.

³ Aquest fet s'explica per la tradició antiga de contractar grallers professionals per a les actuacions castelleres.

Activitat de la colla

Activitat castellera

Com hem dit, la raó de ser d'una colla és l'activitat castellera, més concretament fer actuacions, i fer-les de la millor manera possible. «L'actuació a plaça és el moment culminant per a qualsevol colla de castellers», en paraules de Brotons (1995: 83). De mitjana, les colles fan una vintena d'actuacions cada any, tot i que aquesta xifra varia considerablement en funció de les dimensions de cada agrupació (les colles petites tendeixen a actuar menys que les grans, les quals poden arribar a superar la trentena d'actuacions anuals).

Per entendre el funcionament i organització de l'activitat castellera cal parlar del concepte de *temporada castellera*. La temporada és el període durant el qual se centra la màxima activitat de les colles, el període en què hi ha més actuacions i, per tant, quan també s'assaja més. Aquest període va, *grosso modo*, des de l'abril fins al novembre,⁴ encara que són moltes les colles que han avançat aquestes dates (sigui per exigències del calendari, amb actuacions primerenques, o bé per la voluntat de progressar en els seus reptes), i fins i tot hi ha colles, sobretot de la zona no tradicional, que només paren d'assajar durant les vacances (Nadal, Setmana Santa, estiu).

Cal dir també que durant l'agost l'activitat castellera baixa molt. Encara que s'hi celebren diades tradicionals de molt de nivell, aproximadament la meitat de les colles no actuen (o ni tan sols assagen) durant aquest període, ja que les vacances laborals de molts dels seus castellers fan difícil mantenir el ritme habitual de la colla (per ampliar la informació sobre aquest aspecte, vegeu en aquest mateix volum el capítol «El calendari casteller»).

Si les actuacions són l'objectiu i la cara més visible de les colles, l'altre eix fonamental de l'activitat castellera succeeix entre bambolines, a dins del local o lloc d'assaig de cada colla. L'assaig és el moment de preparar els castells i pilars que es volen «portar a plaça», és a dir, que la colla té la intenció d'oferir al públic en les actuacions.

Els assajos generals

S'anomena *assaig general* aquell en què participa el gran gruix de la colla, per diferenciar-lo dels assajos específics, dels quals parlarem tot seguit. Els assajos generals solen començar aproximadament un mes abans que comenci la temporada, o la primera actuació de cada colla: cal recuperar la forma perquè durant els mesos d'hivern les colles han deixat l'activitat (per ampliar la informació sobre els assajos, vegeu l'apartat «La direcció tècnica de la colla» del volum 3 d'aquesta mateixa obra).

Els assajos específics

A banda dels assajos generals, les colles tenen altres assajos regulars. El que totes comparteixen és l'assaig de canalla. La precisió que requereix la tasca dels més petits fa que aquests assajos tècnics siguin imprescindibles. Per facilitar-los l'assistència, moltes vegades es compacten els horaris d'assaig: la canalla fa el seu assaig específic una o dues hores abans de l'assaig general, i llavors s'hi uneix la resta de la colla (per ampliar la informació sobre la qüestió, vegeu l'apartat «La canalla» del volum 3 d'aquesta obra).

Moltes colles, a més, solen programar un altre assaig específic setmanal, l'*assaig de pilar*. En molts casos, aquest assaig ha anat evolucionant cap a un assaig de tecnificació dels castellers de tronc, que hi practiquen no només pilars, sinó també l'estructura del 2 o la torre (que, com el pilar, també requereix un treball molt tècnic) o qualsevol estructura neta que la colla es plantegi.

D'altra banda, i sobretot en el cas de les colles més grans, cal esmentar l'assaig de novells o *escola de castells*. En aquestes agrupacions, l'exigència de les grans construccions que duen a terme fa més complicat que els nous integrants puguin ocupar posicions de més dificultat en els castells. Són, doncs, els assajos més didàctics, el millor moment per aclarir dubtes, ensenyar a pujar i provar diferents posicions en el castell per acabar trobant la més adequada a cadascú.

Assaig general dels Castellers de la Vila de Gràcia al seu local, el 13 de maig del 2016, previ a una actuació de compromís, amb la prova del 4 de 9 amb folre. (Foto: Montserrat Torres / Arxiu Castellers de la Vila de Gràcia)

⁴ Parlem aquí de la majoria de colles convencionals. Les colles castelleres universitàries tenen el seu propi calendari, que no té res a veure amb el tradicional.

Ja fora de la regularitat, cal parlar de determinats assajos especials que es fan just abans de grans diades importants al llarg de la temporada, com poden ser la diada de la colla o la festa major local. Sovint es converteixen en assaig *porta-un-amic*, en què s'ofereixen incentius (regals, sortejos...) als castellers que porten algú no habitual a la colla, amb la finalitat de tenir més pinya per poder fer proves de més envergadura, i també donar a conèixer la colla i captar algun possible nou casteller. Excepcionalment, hi ha ocasions en què dues colles acorden entre elles fer algun assaig conjunt, també amb l'objectiu de tenir un gruix de castellers més important.

Aquesta és l'activitat castellera de portes endins, la que ocupa més temps a les colles. De portes enfora, però, i a

banda de les actuacions, també es desenvolupa certa activitat castellera. És el cas dels tallers de castells i petites demostracions que es duen a terme en escoles, per a entitats, en ocasió de festes, etc., amb la finalitat de donar a conèixer la colla i trobar nous castellers. En aquest sentit, els esforços se centren sobretot en la canalla, ja que és la part del castell que cal renovar més sovint.

Finalment, una altra part imprescindible dels castells és la música. Els grallers i timbalers en la majoria de casos són membres de la colla, i també assagen setmanalment. El grup de grallers sovint és una *escola de grallers*, és a dir, un lloc on qualsevol persona pot incorporar-se per aprendre a tocar aquests dos instruments i, especialment, el *Toc de castell* que s'interpretarà a la plaça durant l'actuació.

▲ Escola de castells de la Colla Jove Xiquets de Tarragona. (Foto: Arxiu Colla Jove Xiquets de Tarragona)

► *El grup de grallers dels Xiquets de Tarragona, durant el Concurs de Castells de l'any 2016. (Foto: José Carlos León)*

L'actuació estàndard

El funcionament d'una actuació no sempre és exactament el mateix, sinó que pot presentar variacions en funció d'algunes variables: el tipus de colles (petites, mitjanes o grans, de la zona tradicional o no tradicional, universitàries, colles novelles o amb molts anys d'història), el nombre de colles o el tipus de diada (de festa major, de la colla, diada fora de casa...). No obstant això, sí que podem esbossar les característiques més habituals de les actuacions estàndard⁵ (per a una visió sistemàtica i global d'aquest tema vegeu en aquest mateix volum el destacat «Organització i modalitats de les diades castelleres», de Jordi Bertran).

En primer lloc, cal situar-les en el temps. Les actuacions es fan en caps de setmana i festius, que és quan la majoria dels castellers hi poden assistir perquè no tenen obligacions laborals. Com que els castells tenen el seu origen en un marc festiu, el de la festa major, l'horari més tradicional és el de diumenge al migdia, quan el seguici participava en la sortida d'ofici del dia del patró de la localitat. Encara avui aquest horari és el més habitual, malgrat

que cada vegada prenen més força les actuacions en dissabte a la tarda.⁶ També van en augment les de diumenge a la tarda, sobretot a l'estiu, quan les hores centrals del dia són més desagradables.

En una actuació estàndard hi pot actuar una colla sola, però generalment n'hi ha dues o tres (també pot haver-n'hi més). Per començar, la tradició estableix que la colla entra a la plaça acompanyada per les gralles, que van interpretant el *Toc d'entrada*. En alguns casos, l'entrada a plaça es fa amb un pilar de 4 caminant, que té el seu acompanyament musical diferenciat, el *Toc de pilar caminant*. Tot seguit, els castellers comencen a enfaixar-se, i els dirigents de les diferents colles (normalment els caps de colla) es reuneixen per ultimar detalls.

A continuació, s'estableix l'ordre en què actuaran. Cal tenir present que, en les diades amb molta rivalitat i en què les colles es plantegen castells límit, l'ordre pot esdevenir un factor decisiu de cara a la consecució dels reptes proposats: els encerts del rival poden fer baixar la moral a una altra colla, una caiguda o un intent desmuntat pot influir en la confiança dels petits que han de pujar tot se-

⁵ Per actuació estàndard entenem aquella actuació ideal i més comuna en els castells moderns fins fa relativament pocs anys, en què s'han consolidat unes quantes altres modalitats (vegeu l'article «Organització i modalitat de les diades castelleres», en aquest mateix volum).

⁶ Fent una petita comparativa mitjançant la base de dades de la Coordinadora de Colles Castelleres-Colla Jove de Tarragona, podem observar com el setembre del 2018 les actuacions en dissabte a la tarda van ser el 44% del total del mes, mentre que el setembre del 2001 (un setembre amb cinc caps de setmana com el del 2018) les actuacions en dissabte a la tarda eren una de cada quatre (26%).

guit, o, si la diada s'allarga més del compte, les hores poden passar factura als castellers. És per això que en aquest tipus de diades l'ordre se sorteja, tradicionalment a plaça, just abans de començar l'actuació (per exemple a Valls, on l'ordre de la majoria de diades es continua resolent a cara o creu). D'uns anys ençà, és bastant habitual que l'ordre sigui conegut amb uns dies d'antelació, mitjançant un sorteig emmarcat en un acte públic en què representants de les colles actuants aprofiten per parlar de les previsions per a la diada. En alguns casos aquest sorteig fins i tot es fa en un plató de televisió (com és el cas de la diada de Sant Magí a Tarragona, per TAC 12).

En la majoria d'ocasions, però, l'ordre no és tan decisiu i el pacten els responsables tècnics de les colles poc abans de començar la diada, generalment amb certa deferència cap a la colla amfitriona. La colla que actua a casa sol actuar primera o bé triar en quina posició vol actuar.

En una actuació castellerà, les colles han d'intentar aconseguir tres castells. Dit en altres paraules, una actuació castellerà estàndard consta de *tres rondes* de castells, més una altra de pilars per acabar. Ara bé, què passa quan la colla no aconsegueix coronar la construcció que ha volgut intentar? Segons les normes del món casteller (tradicionalment no escrites, tot i que cada cop ho estan més), cada ronda té un torn de repetició per a aquests casos.

Amb aquest sistema clàssic de rondes es pot donar el cas que les colles facin fins a sis intents de castells en una sola actuació, la qual cosa la fa feixuga i més llarga del que seria desitjable. Aquest ha estat un dels factors que ha fet que avui dia moltes places optin per altres models de rondes (vegeu en aquest volum el destacat «Organització i modalitats de les diades castelleres», de Jordi Bertran).

Finalment, si una colla actua en solitari és freqüent que faci més de tres castells, tant per allargar una actuació que ha resultat curta com per fer rodatge dels castellers.

Fins ara hem parlat de rondes en què els castells s'alcen consecutivament, és a dir, una colla després de l'altra seguint un ordre preestablert. Durant molts anys va semblar obvi i l'única manera de fer i veure castells en una actuació convencional, però això no sempre ha estat així. Al segle XIX i fins a principis dels anys trenta del XX (Terraza

2015) era habitual que les colles alcessin simultàniament els seus castells o sense cap ordre establert: cada colla els alçava quan volia, sense haver d'esperar l'altra, i aquesta pràctica s'ha recuperat en algunes diades. Aquest sistema, que agilitza les diades i deixa belles estampes fotogràfiques,⁷ també pot tenir alguns inconvenients, com assenyala Carles Esteve (2017): «Dificultat d'apreciar tots els castells, dificultat de concentració dels castellers, dificultat de suport entre colles, musicalment un desastre...»

Sigui com sigui, la durada de les actuacions és una qüestió que ha preocupat darrerament els organitzadors de les diades i el món casteller en general. I això perquè el públic és un integrant imprescindible de la festa i se l'ha de tenir en consideració: com a espectacle, els castells no es poden entendre sense el públic, que alhora pot participar activament tot posant-se a les pinyes i convertir-se en «casteller potencial» (D.A. 2017: 31). La durada d'una actuació estàndard (amb tres colles, per exemple) sol rondar les dues hores o dues i mitja, però les diades de més nivell o amb més colles poden arribar a sobrepassar les quatre hores. És evident que no resulta fàcil per a tots els espectadors seguir un espectacle d'aquesta durada, drets i sota el sol de migdia, a l'hora de dinar. Per això els darrers anys algunes places han implantat mesures en aquest sentit, com ara avançar l'inici de les actuacions (i no fer-les a la una, com era tradicional), controlar la puntualitat i l'entrada a plaça, reduir el temps d'espera entre castells (fent que cada colla prepari la seva pinya mentre una altra està construint el seu castell), implementant el sistema de rondes sense repetició o bé fent els castells a l'antiga (D.A. 2017: 35).

Un cop s'han acabat les rondes de castells, arriba el torn de la ronda de pilars. En aquesta generalment actua primer qui aixeca el pilar de més dificultat (sigui de 6, de 7 o de 8). Si s'aixequen pilars de 5 o de 4, sovint les colles en fan més d'un de simultani, i s'anomenen pilars de comiat, que totes acostumen a alçar alhora. En el cas de les diades de festa major, és tradicional acabar amb el *pilar al balcó*, un pilar que camina unes passes per acostar-se al balcó de l'Ajuntament, des d'on els pisos superiors són estirats amunt (vegeu el destacat «El pilar caminant», de Joan Boronat, del volum 3 d'aquesta mateixa obra).

Castells simultanis a la plaça de Sant Jaume de Barcelona en la diada de les colles locals de la Mercè del 2018.
(Foto: Sam Samson / Arxiu Castellers de Sants)

⁷ Com, per exemple, ho van ser sengles 3 de 9, alçats alhora, dels Castellers de Sants i dels Castellers de la Vila de Gràcia, a Barcelona, en la diada de les colles locals de la Mercè del 2014.

▲ Ball de celebració a la plaça de Guissona, el setembre del 2011, després de l'actuació castellera, amb components de la colla local, els Capgrossos de Mataró i els Nens del Vendrell, acompanyats pels grallers, disposats en cercle. (Foto: Arxiu Capgrossos de Mataró)

Els últims anys s'ha fet força habitual una segona tanda de pilars, que acostumen a ser de 4, i que serveixen perquè els castellers i la canalla més novella, que encara no pugen en construccions de més dificultat, puguin anar agafant experiència.

A partir d'aquí, arriben els rituals de tancament de la diada. La sortida de plaça es fa tradicionalment al so del *Toc de vermut*. Malgrat això, en els últims anys, cada vegada és més freqüent veure com, en acabar l'actuació, els grallers toquen la *Polca d'ours*⁸ i la canalla (i també alguns adults) la ballen. Es tracta d'una pràctica que han introduït modernament les colles de la zona no tradicional, però que queda emmarcada en l'ambient festiu de les dia-

des castelleres, i que ahora dona protagonisme als infants de la colla. Un cas similar que també s'està tornant força habitual, per acabar la diada amb bon ambient i amb la canalla com a centre d'atenció, és el que podríem anomenar com el «ball del *Toc de vermut*». Els grallers de les colles que han actuat formen una rotllana, i al seu voltant van girant i ballant alguns castellers, amb infants asseguts sobre les seves espatlles i fent anar el mocador casteller.

Ja fora de plaça, i sobretot quan hi ha una bona relació entre colles, els amfitrions conviden els castellers invitats a un aperitiu, o organitzen un dinar o sopar de germanor per a tots. Això es produeix sobretot entre colles mitjanes i petites, en diades amb poca pressió castellera.

⁸ Literalment «polca d'ós» (*ours* en francès és ós), es tracta d'un ball i una melodia probablement d'origen pirinenc, popularitzats des de fa uns quants anys.

Tipus d'actuacions

Acabem de detallar el funcionament d'una actuació que podríem denominar com a estàndard i que és la més habitual en el calendari casteller. D'entre aquestes, no totes són exactament iguals. Les diades de festa major de la localitat de cada colla, per exemple, tenen la particularitat que el marc de l'actuació és molt més ampli. Tal com explica Xavier Brotons (1995: 84 i següents), la diada comença a primera hora del matí, amb els grallers i els castellers més matiners recorrent els carrers de la vila tot tocant el *Toc de matinades*. Tot seguit, es fa un esmorzar de forquilla, on s'agafen forces i es rebaixa la tensió en un ambient distès. I, en molts casos, de fet, la celebració va precedida d'una diada de vigília, és a dir, una actuació el dia abans amb uns objectius més modestos, que serveixen com a rodatge de cara als grans reptes de l'endemà.

L'anomenada «diada de la colla», que les colles de formació recent (des dels anys vuitanta del segle XX, aproximadament) han incorporat al seu calendari, segueix en molts casos el patró de la diada de festa major.

A banda de les diades convencionals, hi ha altres tipus d'actuacions que, per les seves característiques diferenciades, val la pena destacar:

- **Actuació comercial.** Es denominen actuacions comercials aquelles que les colles fan amb finalitat únicament lucrativa. Les més habituals són les participacions en congressos, convencions, etc., en què els organitzadors volen oferir als assistents una mostra de la cultura popular catalana. En aquest cas, els castells s'allunyen del marc festiu que els és propi i esdevenen purament una exhibició. Altres tipus d'actuacions comercials són la participació en anuncis publicitaris, o petites actuacions per a actes privats (per exemple, en inauguracions de locals comercials, etc.).
- **Concurs de Castells.** Aquest certament, que des del 1980 se celebra ininterrompudament cada dos anys a Tarragona, té un funcionament molt diferenciat de l'actuació tradicional. És l'única actuació explícitament competitiva, on hi ha un jurat, uns punts per a cada construcció assolida, vencedors i perdedors, i premis. A més, es realitza en un recinte

tancat i els espectadors paguen entrada (per ampliar la informació sobre el Concurs, vegeu el capítol «Els concursos castellers», de Jordi Suriñach, del volum 2 d'aquesta mateixa obra).

- **Sortides lluny de casa.** Des de ben aviat —hi ha constància d'una actuació a Saragossa de la Colla la Muixerra dels Xiquets de Valls⁹ l'any 1875 (Güell 2011)—, l'admiració que han causat els castells ha

▲ Actuació comercial dels Castellers de la Sagrada Família per a l'empresa cervesera Damm, el 18 de març del 2018. (Foto: Lluïsa Coquard / Arxiu Castellers de la Sagrada Família)

⁹ A partir de l'any següent, el 1876, ja coneguda com a Colla Vella.

▲ Els Castellers de Vilafranca van viatjar a Bombai (Índia), l'agost del 2010, i compartiren experiències amb els govindes locals.
(Foto: Arxiu Castellers de Vilafranca)

En breve aparecerán en los sitios públicos de esta ciudad grandes carteles detallando los festejos que deben celebrarse en Zaragoza dedicados a la Virgen del Pilar. Sabemos que entre ellos figura la comparsa dels *chiquets de Valls*.

▲ Retall d'un diari de Saragossa de l'any 1875 en què s'anunciava que els «chiquets de Valls» tenien previst d'actuar a la ciutat ben aviat.
(Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

fet que les colles poguessin viatjar fora de l'àmbit català a fer actuacions castelleres. A diferència de les actuacions convencionals, aquestes sortides impliquen fer nit fora de casa i, per tant, molta més orga-

nització logística (transport, àpats, allotjament...). A més, en les actuacions a l'estranger també s'hi dona un component d'exhibició en part comparable al de les actuacions comercials, en el sentit que els castells actuen en un àmbit que no els és propi (el públic no coneix la tradició i, per tant, rarament hi col·labora, no sap quan cal aplaudir, etc.).

- **Altres.** Encara que no se les anomeni «actuacions» pròpiament dites, les colles aixequen castells (o pilars, sobretot) en altres casos concrets. Aquí hi trobaríem els pilars, generalment de 4 però també de 5, aixecats en celebracions de components de la colla (casaments, enterraments...), en actes solidaris o en celebracions i actes commemoratius que es fan a la localitat de la colla i que no disposen d'una diada castellera (vegeu, en aquest mateix volum, el capítol «Castells i rituals de pas», de Rosa M. Canela).

Activitat extracastellera

L'activitat de les colles va molt més enllà de l'estrictament castellera. I això, sobretot, perquè la colla és un espai d'interrelació personal difícil de trobar en altres àmbits: un lloc on coincideixen homes i dones, de totes les edats, de qualsevol origen i condició social. Són molts els estudis que parlen d'aquest aspecte social dels castells. Gené (2012: 4), per exemple, afirma que «la seva dimensió social és única i només superada pels grans esports de masses».

Tota aquesta gent que s'interrelaciona, a més, ho fa en el marc d'una activitat voluntària, *amateur*, on va a passar-s'ho bé, i ho fa amb regularitat (com acabem d'explicar, els castellers es poden arribar a veure fins a quatre cops per setmana), i amb la consciència que cadascú és una part importantíssima de l'engranatge necessari per poder alçar castells. Sovint es parla de «família castellera» o de «segona família» per referir-se a la colla, i és que els vincles amb qui es comparteix color de camisa acaben sent molt forts. Per potenciar-los, les colles organitzen activitats en les quals els seus components puguin con-

viure en activitats diferents de les habituals i pròpiament castelleres. Així, les colles disposen de la seva pròpia festa, normalment al final de la temporada, on es fa com a mínim un dinar o sopar de germanor, i, a més, s'hi poden afegir tot tipus d'actes per a totes les edats: actes infantils, balls, concerts, presentacions de llibres, xerrades, exposicions, activitats esportives, excursions, etc. És clar que aquestes activitats no només es fan a final de temporada: cada entitat té els seus propis costums i la seva manera de, en definitiva, «fer colla».

També són molt importants les activitats que s'organitzen per als més petits. Com hem dit, la canalla de la colla té un compromís molt gran amb l'entitat, i això es premia sovint amb excursions, colònies..., en què la canalla va acompanyada generalment per l'equip de canalla.

Les colles, sobretot les més grans, també poden oferir activitats que proporcionin un servei als seus components. Així, de vegades s'organitzen classes de repàs o d'anglès per a la canalla que puja o per als fills de castellers, classes de ball o gimnàstica per a adults..., ja sigui de forma gratuïta o no.

▲ Primer dinar de germanor de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, realitzat a la Fonda Universo Bou el 18 de novembre del 1956, com a cloenda de la temporada, amb la participació dels castellers de l'entitat. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

La comunicació de les colles castelleres

Cinta Olivan Rigau

Si el món casteller està vivint una segona època daurada durant les dues darreres dècades del segle XX i les dues primeres del XXI, amb un espectacular creixement (en la proliferació de colles, l'ampliació de l'afició, de les diades castelleres i del nivell casteller), la comunicació de les colles castelleres també ha evolucionat exponencialment i, a més, a la vegada ha contribuït de manera innegable a aquesta florida. Precisament aquí rau la importància que ha desenvolupat la comunicació en les colles castelleres fins a prendre dimensions que ratllen la professionalitat o, fins i tot, la superen.

La comunicació de les colles castelleres, com passa en general en la comunicació corporativa tant d'institucions com d'empreses, té dues direccions: la interna (dirigida als membres i socis de la mateixa colla) i l'externa (cap a fora de l'organització). Cada agrupació del món casteller presenta particularitats, però en comunicació podem afirmar que el conjunt de les colles castelleres comparteix els objectius comunicatius principals, així com les eines per aconseguir-los, tant pel que fa a la comunicació interna com a l'externa.

Totes les colles castelleres —siguin petites o grans, noves o veteranes, de la zona tradicional o de la zona no tradicional— tenen dues necessitats bàsiques, de les quals depèn la seva supervivència: captar castellers nous, per una banda, i motivar els efectius de què ja disposen amb la finalitat que participin activament en la colla, per l'altra. Així doncs, en la comunicació externa l'objectiu principal és captar castellers per a la supervivència, creixement i renovació necessària de les agrupacions castelleres, mentre que, en la comunicació interna, l'objectiu principal és aconseguir que els castellers de la colla assisteixin als assajos, a les activitats socials i a les diades. Per aconseguir-ho, necessiten diferents estratègies i accions, així com eines i canals de comunicació per vehicular-les.

Les colles desenvolupen, any rere any, diferents campanyes i accions comunicatives que busquen motivar els seus components, informar-los de tota l'activitat

de l'entitat i promoure'n l'orgull de pertinença. Sovint, aquestes campanyes van més enllà del col·lectiu intern, gràcies sobretot a les xarxes socials, i contribueixen decisivament en la captació de nous membres, però també en la creació de la marca de la colla. I és que, per sobre d'aquests objectius específics bàsics, tota comunicació corporativa persegueix la creació de marca: la identitat de l'entitat, que li associa uns valors determinats, una percepció positiva per als seus públics reals i potencials per fer-la atractiva. Per això, «la comunicació és una part essencial de l'estratègia global de la colla», en paraules de Francisco Montoya, cap de comunicació dels Xiquets de Tarragona la temporada 2017 i membre actual de l'equip comunicatiu dels *matalassers*.

Del paper a la xarxa

Per Sant Jordi del 1980 surt a la llum la primera revista interna d'una colla castellera, *L'Aleta*, dels Bordegassos de Vilanova. El desembre del mateix any apareix *L'Esperidió*, la revista de la Colla Jove Xiquets de Tarragona; i un any després, *La Veu de la Colla Vella*, de la Colla Vella dels Xiquets de Valls. El 1983 neixen *Foc Nou*, de la Colla Joves Xiquets de Valls, i *El Figarot*, dels Castellers de Vilafranca. En aquell moment, aquestes publicacions casolanes que van apareixent a totes les colles compleixen els principals objectius de comunicació interna, com expressa molt bé la presentació que fa de la revista la Colla Vella en el seu web: «*La Veu* ha volgut servir com a eina de comunicació interna per a castellers i socis de l'entitat, fomentant el debat i la reflexió entorn de l'actualitat i el passat de la colla, així com per fer una crònica constant de tot el que passa a la colla, des dels castells i les diades fins a fets destacats. A més, també es va crear amb la voluntat de servir com a testimoni per a la posteritat de totes les gestes castelleres i les iniciatives socials i institucionals de la Colla Vella» (web Colla Vella).

Però si bé aquestes publicacions eren un dels pals de pallar de la comunicació de les colles als anys vuitanta i noranta, amb l'arribada accelerada de l'ús generalitzat d'internet a finals de la dècada dels noranta i, sobretot, de les xarxes socials al voltant de l'any 2007, la comunicació es transforma radicalment, en el que es considera globalment com un canvi de paradigma (Escalona 2013: 53). En aquest nou context comunicatiu i social, les revistes castelleres perden periodicitat i la majoria es transformen en anuari o fins i tot desapareixen.

Així, del paper passem a l'ordinador, mentre que les pàgines web, els correus electrònics i els blogs prenen el protagonisme que fins aleshores havien tingut les revistes. Però l'ordinador també acaba sent desbancat en un temps rècord pels telèfons mòbils, i les webs i els blogs comencen a quedar relegats primer per les xarxes socials Facebook, Twitter i YouTube (i recentment, i amb molta força, Instagram), i després per les aplicacions de missatgeria instantània: WhatsApp i Telegram. Tanmateix, si una eina de comunicació està transformant les colles castelleres actualment són les aplicacions mòbils de gestió interna. Però anem a pams.

Els equips de comunicació i la relació amb els mitjans

En l'estructura organitzativa de les colles castelleres pràcticament sempre trobarem el càrrec de cap de comunicació o un d'anàleg. Aquesta figura es rodeja d'un equip, normalment format per una desena de persones, que s'ocupen de la relació amb els mitjans de comunicació, la gestió dels canals de comunicació propis (xarxes, web, revista, butlletins electrònics, aplicacions...), l'elaboració de continguts audiovisuals (enregistrament de fotografies i vídeos) i l'elaboració i llançament de les campanyes de comunicació promocionals.

Les persones que duen a terme aquestes tasques sovint són professionals del món de la comunicació i alhora castellers de la colla, i per això assumeixen aquests rols. «Són perfils exigents: han de dominar les xarxes socials, la redacció, l'ortografia i la comunicació estratègica, i és una tasca que requereix responsabilitat i molta disponibilitat», explica Raquel Sans, periodista castellera i membre de l'equip de comunicació de la Colla Joves Xiquets de Valls.

▲ D'esquerra a dreta, els primers números de L'Aleta, dels Bordegassos de Vilanova (que fou la primera revista castellera interna d'una colla, l'any 1980); L'Esperidió, de la Colla Jove Xiquets de Tarragona (1980); i La Veu de la Colla Vella, de la Colla Vella dels Xiquets de Valls (1981)

▲ Retransmissió, a càrrec del Canal Marrec, de la diada de l'aniversari dels Capgrossos. (Foto: Arxiu Marrecs de Salt)

Les colles envien notes de premsa i convoquen rodes de premsa per aparèixer als mitjans de comunicació amb les novetats més rellevants de la seva pròpia actualitat. Els Castellers de Vilafranca, pioners en l'ús del màrqueting aplicat a l'àmbit casteller, són una de les colles que més ús fa d'aquest recurs comunicatiu, amb unes 12-14 rodes de premsa a l'any, i, a més, també treballa la relació amb mitjans i agències internacionals (Castilla 2018: 77).

D'altra banda, els responsables de la relació amb els mitjans habitualment també s'encarreguen de proporcionar tertulians, experts i portaveus per a entrevistes, debats i reportatges de temàtica casteller a mitjans de comunicació. No és una tasca menor, ja que cal triar bé les persones per respectar la representativitat i el discurs de la colla, i hi ha colles que han de buscar castellers diferents fins i tot setmanalment per nodrir programes radiofònics o televisius locals de molta periodicitat.

Programes de ràdio i televisió

Si bé la pràctica totalitat de les colles castelleres tenen web, revista (o n'han tinguda) i les principals xarxes socials per informar —mentre que fan servir la relació amb els mitjans per arribar a altres espais—,

n'hi ha que han fet un pas més tot creant canals de comunicació propis.

L'exemple més destacat és el dels Marrecs de Salt i el seu Canal Marrec. «A la colla vèiem que no hi havia gaire cobertura mediàtica casteller a la zona no tradicional, i aprofitant que l'àvia de la que llavors era l'enxaneta (la Luna) estava ingressada a l'hospital i no s'havia perdut mai una actuació de la seva neta, vam pensar que havíem d'intentar veure la diada de Sant Narcís d'alguna manera»: així n'explica el naixement Pau Gaya, un dels coordinadors del canal, a la *Revista Castells* (Prats 2017). Això va ser el 2011, però no és fins al 2016 que el Canal Marrec, que emet per YouTube, es desplega totalment amb la cobertura en directe de la majoria de les actuacions de la colla i altres continguts audiovisuals, com entrevistes, que ofereix en diferit.

Pel que fa a les ones, *Plaça de 9* és el programa radiofònic que els Castellers de Mollet emeten a Ràdio Mollet del Vallès cada dilluns al vespre en directe i ha estat present sense interrupcions a la graella des de l'any 1995. D'altra banda, des de l'any 1998 els Castellers de la Vila de Gràcia també produeixen l'emissió d'un programa de ràdio de contingut casteller, el *Terços amunt!*, a les ones de Ràdio Gràcia; aquest programa va ser guardonat amb el premi Vila de Gràcia 2010.

Campanyes

Les campanyes promocionals són accions de comunicació, normalment motivacionals, que les colles emprenen en determinats moments de la temporada que consideren que són crucials: els assajos especials, les diades més importants i la preparació del Concurs de Castells de Tarragona són les més habituals. N'acostumen a ser un màxim de cinc a l'any, tot i que n'hi ha que duren tota la temporada i fan de paraigua o fil conductor a campanyes més petites, per a objectius de més llarg termini. Fa una dècada aquestes accions comunicatives tenien com a principal eina un cartell fet per dissenyadors gràfics i algun element de marxandatge (principalment la popular samarreta), mentre que actualment giren entorn d'una peça audiovisual (o una sèrie) i un eslògan en forma d'etiqueta (*hashtag*), com #Somlacolla (Minyons de Terrassa) o #Somelpeu (Castellers de Vilafranca), que es repeteix de manera insistent en totes les comunicacions de la colla mentre es desenvolupa la campanya.

Aquestes campanyes promocionals malden per destacar en l'atapeït i complex món de la comunicació 2.0 amb la seva originalitat, impacte, sentit de l'humor, creativitat i qualitat, i són admirades, algunes de manera memorable, pel conjunt del món casteller.

N'és un bon reflex el fet que la Nit de Castells —la gala del món casteller en què es lliuren, des de l'any 2007, els premis organitzats per la *Revista Castells*— hagi incorporat en l'edició del 2017 el Premi a la Millor Campanya Castellera, que guardona «una campanya de comunicació de la temporada passada realitzada per una colla, o una empresa que tracti sobre castells, i que hagi destacat per la seva originalitat, creativitat i notorietat». Aquest reconeixement és atorgat pels cronistes castellers. L'any 2017 va recaure en la campanya #EntreTotsPugem, de la Colla Castellera de Sant Pere i Sant Pau, desenvolupada per la publicista i castellera Elena Gavaldà, mentre que el 2018 se'l va endur la Jove de Tarragona per l'espot —emmarcat en la campanya «El nostre camí»— que va elaborar amb la finalitat d'engrescar la colla el cap de setmana de les diades de Vilanova i Vilallonga, i que va dirigir Yasmina Armesto, responsable de comunicació dels *liles*.

▲ Cartell de la campanya #EntreTotsPugem.
(Foto: Arxiu Colla Castellera Sant Pere i Sant Pau)

Els vídeos motivacionals

Per afrontar les diades i els assajos més importants de la temporada, ja fa anys que les colles castelleres fan servir peces audiovisuals originals, divertides o impactants per aglutinar el màxim de castellers possible i com més motivats per assolir els reptes marcats, millor.

El 2009 l'entrenador del Barça, Pep Guardiola, va utilitzar un vídeo creat per a l'ocasió per incentivar l'equip tot just abans de la final de la Champions a Roma. Barrejava escenes de l'oscaritzada pel·lícula *Gladiator* amb imatges de grans moments de tots els

jugadors de l'equip blaugrana, amb la música de l'ària «Nessun dorma» de l'òpera *Turandot*, de Giacomo Puccini (Aguilar 2018). Quan el tècnic català va encarregar el vídeo al periodista Santi Padró li va dir: «Fes-me un favor. Ajuda'm a guanyar la Copa d'Europa» (Guerrero 2009). Aquestes paraules mostren fins a quin punt, a criteri de Guardiola, era important l'audiovisual per encarar el partit. El Barça va guanyar la Champions, el vídeo va ser emès per televisió i aquesta tipologia d'audiovisual motivacional de caire èpic va crear escola. També entre les colles castelleres.

N'és un bon exemple, ja que també utilitza el recurs cinematogràfic i l'èpica, però a més a més amb un bon toc d'humor, el vídeo *V de Verds* dels Castellers de Vilafranca, llançat l'any 2014 de cara al XXV Concurs de Castells de Tarragona. L'audiovisual barreja imatges de la pel·lícula *V de Vendetta* amb altres de creades expressament per a la peça i d'altres preses de les principals fites de la colla, amb l'argument d'una gran conspiració verda històrica, que reparteix 2.000 samarretes, per guanyar de nou el concurs tarragoní. «L'objectiu de la campanya, com ja és habitual en els anys de Concurs, és atreure l'afició vilafraquinera perquè acompanyi la colla el 5 d'octubre i motivar els propis castellers i castelleres per aconseguir, entre tots, novament la victòria» («V de Verds. La nova campanya pel Concurs», internet). Així és com descrivien els Castellers de Vilafranca els objectius d'aquesta campanya *mètode Guardiola* cent per cent, en el marc de la qual es van crear també samarretes, diferents eslògans i materials gràfics per distribuir per les xarxes socials. Val a dir que els verds van guanyar el Concurs.

El mateix any 2009 que Guardiola triomfava amb el primer triplet i a ritme de «Nessun dorma», Estrella Damm ho feia al món de la publicitat amb el primer dels vídeos de la campanya *Mediterraniament*, que segueixen llançant des d'aleshores cada estiu, any rere any, i que han estat a bastament imitats. Les pel·lícules de la marca cervesera catalana s'han caracteritzat normalment per la música *indie*, l'*storytelling* (o art d'explicar una història, eminentment romàntica) els primers anys de la campanya i a mode de curtmètratge (García Galisteo 2018), i la llum, la quotidianitat, l'optimisme i la felicitat del saber viure que se'n desprèn.

De l'escola «mediterraniament», hi ha una peça audiovisual castellera que destaca per la seva originalitat i qualitat. Es tracta del vídeo dels Bordegassos de Vilanova *Feliç Sant Jordi. Un pas més*, que data d'aquesta festivitat de l'any 2015. En aquest spot, un enxaneta aglutina castellers per fer un pilar que arribi fins al balcó de la seva enamorada per lliurar-li la rosa de Sant Jordi. El vídeo era la peça principal de la campanya «A la vida sempre cal un pas més», que volia motivar la colla per intentar el primer castell de 8 de la temporada per la diada de Sant Jordi («Campanya per un gran Sant Jordi dels Bordegassos de Vilanova», internet), objectiu que els grocs van aconseguir.

Els darrers anys hi ha dues colles tarragonines que han destacat per les seves campanyes audiovisuals: la Colla Castellera de Sant Pere i Sant Pau i la Colla Jove Xiquets de Tarragona, guanyadores del Premi Castells a la Millor Campanya de Comunicació de la *Revista Castells*. El vídeo de la colla de Sant Pere i Sant Pau *Entre tots, pugem*, que va merèixer el guardó el 2017, mostrava com, fins que no hi hagués una representació prou important de la colla, l'ascensor de la Tarraco Arena Plaça no pujava al setè pis. L'objectiu de la campanya era el primer pilar de 7 amb folre de la història de la colla, que van aconseguir a final de la temporada. «El missatge del curt, ideat i editat per Elena Gavaldà, i que ha comptat amb una trentena de castellers, és clar: tothom és necessari per poder pujar el pilar fins al setè pis» («El pilar dels Castellers de Sant Pere i Sant Pau vol pujar al setè pis», a *Nació Tarragona*, internet).

Per la seva banda, la Colla Jove Xiquets de Tarragona va ser guardonada el 2018 per la campanya de la temporada 2017 «El nostre camí». Segons els *liles*, el *camí* «és una metàfora que simbolitza el tarannà diferenciador de la colla i, a la vegada, la progressió col·lectiva que la Jove de Tarragona vol assolir des de Sant Joan fins a finals de temporada» («La Jove de Tarragona estrena campanya amb #ElNostreCamí», internet). D'entre els diferents espots de la campanya, el jurat va destacar especialment l'anunci per motivar la colla de cara a les diades de Vilanova i Vilallonga rodat a l'aeroport de Reus, on es veuen castellers de tota mena embarcant «sota el lema “Corre, afanya't o t'ho per-

dràs”, i amb l’objectiu d’emprendre el vol» («Nou vídeo de la Jove Xiquets de Tarragona de cara a les cites de final de juliol», a *Tarragona 21*, internet).

Xarxes socials

Les xarxes socials que la majoria de colles castelleres fan servir per relacionar-se amb la seva comunitat i per projectar-se són Facebook, Twitter i Instagram (també utilitzen sovint YouTube per penjar vídeos, però més aviat com a repositori de contingut que posteriorment es distribueix per les altres xarxes, a excepció de l’esmentat Canal Marrec).

En aquest terreny, els Castellers de Vilafranca són els líders absoluts, amb xifres altíssimes de seguidors, lluny de les dimensions de les comunitats digitals de la resta de colles. Aquesta distància evidencia que la colla vilafranquina ha treballat de fa molt temps i de manera *professionalitzada* la comunicació digital de la colla, amb un enfocament molt dirigit a la projecció exterior, més enllà de l’àmbit casteller i de les seves fronteres geogràfiques, fet que els ha diferenciat de la resta de colles. La Colla Vella de Valls i els Minyons de Terrassa també s’han sumat a aquest model ambiciós de projecció, tot incorporant, per exemple, xarxes socials internacionals en anglès: @collavella_EN (des de l’any 2014) i @minyons.intl (des del 2015).

Facebook va ser la primera xarxa social que es va popularitzar i la que té un ús ciutadà més massiu. Les colles la utilitzen eminentment com un canal de notícies. Pel que fa a Twitter, aquesta és la xarxa on les colles castelleres es relacionen públicament entre elles (sobretot per felicitar fites castelleres o donar el condol en casos de defuncions de castellers), s’impliquen en l’actualitat social de l’entorn, recorden les dates dels assajos i les diades, rememoren efemèrides importants de la colla, comparteixen notícies sobre elles aparegudes en mitjans de comunicació, així com imatges i vídeos de les actuacions. La periodista Raquel Sans destaca l’ús del sentit de l’humor iniciat pels Minyons de Terrassa a Twitter, estil que altres colles han seguit.

Però és Instagram la xarxa que més està creixent darrerament, i en la qual les colles obtenen més bons

resultats d’interacció, sobretot amb les històries efímeres, a través de les quals les colles fan circular els cartells i vídeos que anuncien assajos, esdeveniments o informacions rellevants per a la seva comunitat, que són compartides ràpidament entre els seus seguidors.

A totes tres xarxes, les colles amb més comunitat després dels verds són els Minyons, la Colla Vella i la Jove de Tarragona, posicions força coincidents amb el nivell casteller i el pes d’aquestes colles els darrers anys en el panorama casteller. Això passa en general (amb alguna excepció), com es pot comprovar en la taula de la pàgina següent, que recull el seguiment social de les 25 primeres colles castelleres (segons el rànquing de les temporades 2017/18 del Concurs de Castells). A la taula, destaquen els Marrecs de Salt, en desena posició tant al rànquing de xarxes com al de la temporada, ja que és una colla que, tenint en compte el seu pes històric, en xarxes socials passa per davant de colles importants com els Xiquets de Reus o els Castellers de Sabadell; un exemple, doncs, de com una colla jove en una zona no castellera ha aprofitat l’impuls de la comunicació 2.0 per créixer i dinamitzar la massa social.

Missatgeria instantània

Com hem vist, les xarxes socials són una eina que les colles han sabut aprofitar i en què inverteixen molts esforços per assolir una bona presència i interacció, però la seva efectivitat ha estat superada amb escreix per la irrupció de les aplicacions de missatgeria instantània: principalment WhatsApp, però també Telegram. Aquestes aplicacions permeten a les colles muntar un canal de distribució al qual els usuaris se subscriuen per rebre la informació al seu mòbil; són molt més efectives, si més no com a canals de comunicació interna, que les xarxes socials i els correus electrònics. Cal dir que no només hi ha els canals de WhatsApp oficials, sinó que arreu del panorama casteller proliferen els grups de conversa de diferents col·lectius de cada colla, i d’intercolles, per on circula la informació oficial i, sobretot, la no oficial, a gran velocitat.

NOMBRE DE SEGUIDORS A LES XARXES

	TWITTER	INSTAGRAM	FACEBOOK	TOTAL	RÀNQUING CLASSIFICATORI PER AL CONCURS 2018
Castellers de Vilafranca	17.649	15.727	48.566	81.942	2
Minyons de Terrassa	13.384	9.974	12.999	36.357	5
Colla Vella dels Xiquets de Valls	15.128	9.697	11.117	35.942	1
Colla Jove Xiquets de Tarragona	11.784	7.651	10.615	30.050	3
Colla Joves Xiquets de Valls	10.192	6.880	5.673	22.745	4
Castellers de Sants	7.313	5.288	8.347	20.948	7
Capgrossos de Mataró	9.386	5.988	4.826	20.200	6
Castellers de Barcelona	6.763	4.217	7.145	18.125	13
Xiquets de Tarragona	8.805	3.843	4.790	17.438	8
Marrecs de Salt	6.058	3.163	5.980	15.201	10
Bordegassos de Vilanova	4.224	2.649	7.539	14.412	21
Xicots de Vilafranca	5.478	2.414	6.011	13.903	19
Xics de Granollers	4.716	2.786	6.397	13.899	24
Nens del Vendrell	5.402	4.312	3.511	13.225	18
Castellers de la Vila de Gràcia	5.757	3.015	4.040	12.812	15
Castellers de Sant Cugat	5.136	4.062	3.397	12.595	14
Xiquets de Reus	6.041	3.190	3.313	12.544	11
Castellers de Sabadell	5.364	3.606	2.907	11.877	12
Moixiganguers d'Igualada	4.781	3.225	3.692	11.698	9
Castellers de Berga	4.397	3.762	3.433	11.592	25
Castellers de Terrassa	2.676	2.383	5.795	10.854	22
Castellers de Lleida	4.154	1.760	2.722	8.636	23
Colla Castellera de Sant Pere i Sant Pau	4.089	1.386	2.895	8.370	16
Tirallongues de Manresa	2.999	1.191	3.907	8.097	20
Sagals d'Osona	3.796	1.222	1.745	6.763	17

▲ *Taula 1. Nombre de seguidors que les colles tenen a les xarxes socials. Dades extretes de les xarxes socials el 30 de novembre del 2018.*

► *Ordinadors a ple rendiment al local d'assaig de la Colla Jove Xiquets de Tarragona per controlar l'assistència.*
(Foto: Arxiu Colla Jove Xiquets de Tarragona)

Aplicacions mòbils

Finalment, a l'entorn de l'any 2016 neixen, a més de les aplicacions promocionals d'algunes colles, les aplicacions mòbils de gestió interna que estan revolucionant la gestió i la comunicació de les colles castelleres avui dia. En aquest àmbit, hi ha una colla protagonista, els Castellers de la Vila de Gràcia i la seva Appsi-tència desenvolupada pel casteller *blau* Àngel Casellas, que el novembre del 2018 ja compta amb disset colles usuàries que gestionen uns 11.500 castellers en total, i l'aplicació suma més de 8.000 descàrregues. Un any després, el 2017, també apareix la Soca.cat, amb prestacions similars.

A través de les aplicacions, els castellers confirmen l'assistència a assajos i diades, reben notificacions i notícies oficials, consulten la seva posició a les pinyes i als troncs, mentre que els equips tècnics els munten amb les dades d'assistència i altres com les altures i pesos dels castellers de tronc. Aquesta mena d'aplicacions, amb el lideratge indiscutible de l'Appsi-tència, estan provocant canvis en el fet casteller: ja no cal cantar les pinyes ni enganxar els croquis a les parets i, per tant, ja no és estrany veure un gran nombre de castellers mòbil en mà situant-se a plaça abans del castell o uns quants

ordinadors portàtils a ple rendiment als locals d'assaig (vegeu les pàg. 108-110 del volum 3 d'aquesta obra).

A més, aquesta nova manera de gestionar i comunicar internament ha fet entrar les colles castelleres de ple en les *dades massives* (*big data*), és a dir, l'ús de conjunts de dades d'una manera predictiva per a la presa de decisions, tot detectant problemes i oportunitats: com organitzar el calendari de la colla o conèixer l'evolució de la seva massa social i la seva implicació en són només alguns exemples.

Tot comunica

Però, a més de les diferents accions, canals i missatges que cada colla defineix en els plans de comunicació amb els seus equips comunicatius, «tot comunica: com celebrem els castells a plaça, quines activitats socials organitzem al nostre poble o ciutat, o com participem a la processó de la festa major, també», explica Francisco Montoya. Prendre'n consciència i treballar-ho perquè el gruix del que comunica la colla tingui coherència amb el que s'és i es vol ser és el repte que aquests col·lectius *amateurs* de cultura popular que són les colles castelleres ja estan assolint com a autèntics professionals.

El calendari casteller

Xavier Brotons Navarro i David Prats Jiménez

El calendari casteller —i, lligat a aquest, el concepte de temporada— correspon al període de l'any natural en què s'han institucionalitzat una sèrie de diades que es van repetint, de manera ritual, cada any. Això no obstant, els límits i la configuració mateixa d'aquest calendari han estat històricament flexibles i variables: d'aquesta manera, algunes diades presents en l'antigor han desaparegut en l'actualitat, mentre que d'altres que ara trobem molt normals són relativament modernes. Quant als límits, hi ha una qüestió clara: modernament, la tendència que s'ha consolidat és a allargar la temporada per davant (amb diades els primers mesos de l'any) i per darrere (amb actuacions els darrers mesos).

Lluny queden, doncs, els temps en què es deia que la temporada castellera començava a Valls per Sant Joan i acabava, també al bressol dels castells, per Santa Úrsula. Però també cada cop més és més difícil de sostenir que la temporada comença per Sant Jordi, com es comentava no fa tants anys, atès que abans ja hi ha força actuacions.

L'esquelet del calendari casteller el configuren les diades de festa major de les localitats on es planten castells. De fet, hi ha quatre diades d'aquestes característiques —totes quatre de l'àrea històrica del Camp del Tarragona i del Penedès— que es documenten ja a la fi del segle XVIII: Sant Fèlix a Vilafranca, Santa Tecla a Tarragona, Sant Pere a Reus i la Candelera a Valls. D'altres són vuitcentistes: Sant Magí a Tarragona, Sant Joan

a Valls, la diada de la Mare de Déu de les Neus a Vilanova i la Geltrú...

Modernament, però, s'han consolidat dos altres tipus de diada: la de l'aniversari del bateig i la diada de la colla (generalment a finals de temporada). En tot cas, aquestes dues modalitats dels nostres temps revelen que moltes vegades les actuacions s'acaben inventant en funció de les necessitats de cada colla. Això ha fet ampliar el calendari tot instaurant actuacions durant els primers mesos de l'any i en els dos últims. La raó és que el nivell actual del món casteller exigeix a les colles que comencin a assajar i a fer actuacions de rodatge a inicis d'any i, d'altra banda, allargar la temporada en la seva part final, quan moltes agrupacions assoleixen el moment de forma òptim. (De fet, hi ha colles —sobretot de la zona no tradicional— que tenen el calendari dividit en dos trams, amb un descans de l'activitat durant el mes d'agost —coincidint amb les vacances laborals de la majoria dels seus membres— i la represa al setembre.)

Així, quan una diada ja no és necessària per als interessos d'una colla o d'una plaça pot desaparèixer del calendari. En són exemples la diada de Fires i Festes de Sant Raimon de Penyaforç, de Vilafranca del Penedès, en què els Castellers locals van intentar el pilar de 7 el 1995, o la de Santa Llúcia a l'Arboç, al desembre, en què la mateixa colla va carregar el de 6 el 1994, circumstància que va propiciar l'anomenada febre pilanera dels anys immedia-

tament posteriors. Igualment, quan hi ha una necessitat, la diada es crea... i punt (com les vallenques de Sant Isidre o del Pati). Finalment, un altre factor ha modificat enormement el calendari casteller: l'esclat de colles dels últims anys, que ha multiplicat el nombre d'actuacions fixes.

A continuació el lector trobarà una selecció de les que considerem que són les principals diades actuals del calendari. Lògicament, la necessària tria, atesa la quantitat d'actuacions, pot ser que hagi exclòs injustament alguna diada.

Febrer

- **Festes Decennals (Valls):** dia 2, festa de la Mare de Déu de la Candela. Aquestes sumptuoses festes (i per tant també l'actuació casteller) se celebren només cada deu anys des de 1791 (per tant, els anys acabats en u). Des del 1981, el darrer diumenge del mes de gener es fa una trobada de totes les colles del món casteller, també cada deu anys, però no a la plaça del Blat sinó en un altre espai.
- **Santa Eulàlia (Barcelona):** diumenge anterior al dia 12 (si escau carnaval aquell mateix cap de setmana, l'actuació passa al diumenge posterior), festa major d'hivern de Barcelona. Des del 1987 es fa, a la plaça de Sant Jaume, amb les colles de la ciutat.

Març

- **Sant Medir (Barcelona):** diumenge més proper al 3 de març. Es tracta d'una actuació itinerant organitzada conjuntament entre els Castellers de Gràcia, els Castellers de Sants i els Castellers de Sant Cugat, totes tres relacionades amb el sant. El 2019 s'hi han afegit els Castellers de Sarrià.
- **Diada del Mercat del Ram (Vic):** Diumenge de Rams, amb els amfitrions Sagals d'Osona i dues colles convidades.

Abril

- **Diada de la Independència (Gràcia, Barcelona):** primer o segon diumenge d'abril. Es fa des del 2003, amb els locals Castellers de la Vila de Gràcia i dues colles convidades.

- **Diada de Can Jorba (Barcelona):** normalment la primera quinzena d'abril. Commemoració de les tres edicions del Concurs Jorba Preciados del 1964, 1965 i 1966. Es fa, des del 2004, al Portal de l'Àngel (on hi havia aquells magatzems comercials), amb els Castellers de Barcelona i dues colles més.
- **Diada d'Inici de Temporada dels Xiquets de Tarragona:** segon cap de setmana del mes (depenent de la Setmana Santa; si escau en Diumenge de Rams, es passa a dissabte a la tarda), a la plaça del Rei, amb els Xiquets de Tarragona i dues colles convidades.
- **Dia del Graller (Vilafranca del Penedès):** cap de setmana sense especificar, en funció de les dates en què s'escau la Setmana Santa, a la plaça de Sant Joan. Dins de la celebració dels músics, l'actuació casteller, en què només participen els Castellers de Vilafranca, es fa des del 2001.
- **Diada de Sant Jordi:** dia 23. Actuacions a Tarragona, Terrassa, Mataró, Reus...
- **Aniversari dels Bordegassos de Vilanova (Vilanova i la Geltrú):** el diumenge anterior o posterior a Sant Jordi. De fet, se celebra des del 1972, dia de la presentació en societat de la colla vilanovina. S'ha consolidat com una actuació destacada del primer tram de la temporada, amb la colla amfitriona i dues de convidades.

Maig

- **Fires i Festes de la Santa Creu (Figueres):** pels volts del dia 3. Festa major de Figueres, amb la colla amfitriona i dues més.
- **Sant Anastasi (Lleida):** al voltant del dia 11. Festa major de Lleida, amb els locals Castellers de Lleida i dues colles convidades.
- **Aniversari dels Castellers de Sants:** segon diumenge del mes, a la plaça de Bonet i Muixí, amb els Castellers de Sants i dues colles més.
- **Aniversari dels Castellers de la Vila de Gràcia:** cap a mitjan mes, a la plaça de la Vila de Gràcia, amb els amfitrions i tres colles convidades.
- **Fires i Festes de Maig (Vilafranca del Penedès):** tercer diumenge del mes. Hi participen les colles locals (actualment, Castellers, Xicots i Jove de Vilafranca); els primers, des del 1957.

▲ *Diada vilanovina de Sant Jordi del 2018, amb el 4 de 8 dels Bordegassos. (Foto: Maite Gomà / Arxiu Bordegassos de Vilanova)*

▲ *4 de 8 dels Al·lots de Llevant a Manacor, el 27 de maig del 2017, per les Festes de Primavera. (Foto: Arxiu Al·lots de Llevant)*

- **Sant Isidre (Valls):** al voltant del dia 15, dissabte a la tarda. Actuació, a la plaça de l'Oli, organitzada des del 2013 per la Colla Vella dels Xiquets de Valls (sant Isidre és el patró dels pagesos), amb la colla amfitriona i una o dues colles més.
- **Diada del Pallol (Reus):** dia 26; primera gran diada casteller de l'any a la capital del Baix Camp, amb els Xiquets de Reus, la Colla Vella dels Xiquets de Valls i una altra agrupació.
- **Diada dels Quatre Fuets (Berga):** diumenge abans de Corpus, dins de les festes de la Patum. Es fa des del 2013, amb els Castellers de Berga i dues colles més. El nom de la diada remet a les dues actuacions de les maces de la Patum en què es proven els fuets ('petards') que es faran servir durant la festa.
- **Fires i Festes de Primavera (Manacor):** finals del mes de maig, en el marc de la plaça de sa Bassa,

amb els Al·lots de Llevant, els Castellers de Mallorca i un altra colla convidada.

- **Diada del Local de la Jove de Tarragona:** últim dissabte del mes a la tarda (també es pot fer la setmana abans o després, en funció del calendari). Hi participa la Colla Jove Xiquets de Tarragona i dues o tres colles convidades. L'actuació es fa a la plaça del Rei.
- **Identi'CAT (Catalunya Nord):** finals de maig o inicis de juny. La festa, impulsada des del 2002 per l'associació Aire Nou de Bao (que aixopluga els Castellers del Riberal), sota el lema «Trobada de la catalanitat a Catalunya Nord», inclou dues actuacions: dijous, a Pesillà de la Ribera, amb les tres colles nord-catalanes (Castellers del Riberal, Angelets del Vallespir i Pallagos del Conflent), i diumenge, a Bao, amb la colla amfitriona i una de convidada.

Juny

- **Festa major de la Selva del Camp:** primer cap de setmana del mes, amb colles foranes, atès que aquest municipi del Baix Camp no té colla pròpia.
- **Aniversari dels Nens del Vendrell:** primer diumenge del mes, a la plaça Vella, amb els Nens del Vendrell i dues colles convidades.
- **Aniversari dels Capgrossos de Mataró:** primer diumenge del mes, a la plaça de Santa Maria, amb els Capgrossos de Mataró i dues colles convidades.
- **Diada del Local de la Colla Castellerà Sant Pere i Sant Pau (Tarragona):** primer diumenge de mes, amb els amfitrions i dues colles convidades.
- **Diada del Pati (Valls):** primer o segon cap de setmana del mes (normalment, a 15 dies de Sant Joan). Amb el format actual, s'instituí el 1998, organitzada per la Colla Joves, com a actuació d'aniversari del local social, amb l'agrupació amfitriona i altres colles convidades (que han arribat a ser quatre). La diada pren el nom del lloc on es fa: el Pati de Valls.
- **Diada dels Minyons de l'Arboç:** segon dissabte del mes, al carrer Major. Hi participen els Minyons de l'Arboç, la Colla Vella dels Xiquets de Valls i una o dues colles convidades més.
- **Aniversari dels Castellers de Barcelona:** tercer diumenge del mes, a la plaça de Sant Jaume. Hi participen els Castellers de Barcelona, els Minyons de Terrassa i una tercera colla.
- **Festa major de Cornellà de Llobregat:** a mitjan mes, pel Corpus. La plaça de l'Església reuneix els Castellers de Cornellà i dues colles més, tradicionalment de primer nivell.
- **Sant Joan (Valls):** festa major del bressol dels castells. Només hi prenen part les dues colles locals, Vella i Joves, a la plaça del Blat, una de les grans places —en importància, no tant en dimensions— de la història dels castells. L'espai és pla davant mateix de la façana de l'Ajuntament, on actuen les colles, mentre que en la resta de la seva extensió fa baixada. En els laterals hi ha sengles porxos. Escenari habitual de l'ancestral rivalitat entre les dues colles dels Xiquets de Valls, cosa que li confereix un ambient

► *Actuació de Sant Joan a Valls: la Joves descarrega el 3 de 9 amb folre, el 24 de juny del 2016. (Foto: José Carlos León)*

especial. És plaça «sagrada»: només hi actuen les colles vallenques, llevat de les Festes Decennals, quan a les colles foranes se'ls permet alçar-hi un pilar.

- **Sortida de Completes:** dia 23 al vespre. Agafa el nom de la missa de completes, després de la qual té lloc l'actuació.
- **Diada de Sant Joan:** dia 24 al migdia. És una de les més antigues del calendari.
- **Sant Joan (Tarragona):** dia 24, al vespre. La plaça de la Font reuneix les quatre colles tarragonines.
- **Festa major de Vilassar de Mar:** dia 24 a la tarda o diumenge més proper al migdia. Hi participen els Capgrossos de Mataró i una colla convidada.
- **Sant Pere:**
 - **Festa major de Reus:** dissabte a la tarda al voltant del dia 29, a la plaça del Mercadal, amb els Xiquets de Reus i dues colles més.
 - **Festa major de Terrassa:** primer diumenge després de Sant Pere. Hi participen, al Raval de Montserrat, les colles locals, Minyons i Castellers de Terrassa, i una agrupació convidada.
 - **Diada de Sant Pere al Serrallo (Tarragona):** últim cap de setmana de juny o primer de juliol, a la plaça de Sant Magí, amb la colla amfitriona i dues de convidades. L'actuació es fa dissabte a la tarda. En cas que el 29 caigui en dissabte, la cita es trasllada al diumenge al migdia.

Juliol

- **Sant Pere (Sant Cugat del Vallès):** diumenge després de Sant Pere, festa major, a la tarda, a la plaça d'Octavià, amb els Castellers de Sant Cugat i dues colles més.
- **Festa major del Camp d'en Grassot (Barcelona):** últim diumenge de juny o primer diumenge de juliol (en funció de les dates de Sant Pere). Hi participen els Castellers de la Vila de Gràcia i dues colles convidades més. L'actuació té lloc a la cruïlla del carrer de la Indústria amb el carrer d'en Grassot.
- **Diada del Pla de la Seu (Tarragona):** primer dissabte del mes, al Pla de la Seu, o sigui, davant mateix de la catedral de Tarragona. Organitzada pels Xiquets de Tarragona, la primera edició va tenir lloc

el 2010. En el lustre 2014-2018 s'ha consolidat el cartell amb els amfitrions, els Castellers de Vilafranca i els Castellers de Sants.

- **Festa major de Barberà del Vallès:** primer diumenge del mes, a la tarda, amb els Castellers de Sabadell i dues colles convidades més.
- **Festa major de Vic:** festes de Sant Miquel dels Sants, segon cap de setmana del mes, a la plaça Major, amb els Sagals d'Osona i dues colles més.
- **Festes del Quadre de Santa Rosalia (Torredembarra):** cap de setmana pels volts del dia 15, amb els Nois de la Torre i dues colles convidades (últimament: Jove de Tarragona i Joves de Valls o Castellers de Vilafranca).
- **Diada de les Cultures (Altafulla):** tercera setmana de juliol, des del 2001, organitzada pels Castellers d'Altafulla, amb dues o tres colles més.
- **Festa major de Premià de Mar:** segon diumenge del mes, amb els Capgrossos de Mataró i els Castellers de Badalona.
- **Festa major de Banyeres del Penedès:** primer o segon diumenge del mes de juliol. Hi participen els Nens del Vendrell, els Minyons de l'Arboç i algun any la Colla Joves Xiquets de Valls.
- **Festa major de Calafell Poble:** segon o tercer diumenge del mes, amb la presència dels Nens del Vendrell i dues colles més.
- **Diada d'Estiu a Sants:** segon dissabte del mes (alguna vegada s'ha fet al juny), a la plaça d'Osca. Hi participen els Castellers de Sants i dues colles més.
- **Festa major del Raval (Barcelona):** segon o tercer cap de setmana de juliol (dissabte a la tarda o diumenge al migdia), a la plaça de la Gardunya, amb els Castellers de Barcelona i dues colles més.
- **Festa major del Poble-sec (Barcelona):** segon o tercer diumenge del mes, al carrer de Blai, amb els Castellers del Poble Sec i dues colles més.
- **Diada de les Cases de la Colla Vella (Valls):** pels volts de Sant Jaume, patró del barri on la colla, mitjançant una cooperativa, va crear els habitatges coneguts popularment com a Cases de la Colla Vella. Des de l'any 1968, amb la presència de la Colla Vella i alguna altra colla convidada.
- **Festa major de la Riera de Gaia:** pels volts del dia 20. Festa major en honor a santa Margarida, amb

dues colles, últimament Xiquets de Tarragona i Joves de Valls.

- **Diada de Santa Anna (el Vendrell):** dia 26, festa major. Hi actuen només les colles locals (actualment els Nens del Vendrell sols), a la plaça Vella.
- **Diada de Santa Anna (Reus):** últim dissabte del mes, a la plaça de la Farinera, amb els Xiquets de Reus i una o dues colles convidades.
- **Diada de les Santes (Mataró):** diumenge anterior al dia 27, festa major en honor de santa Juliana i santa Semproniana, patrones de la ciutat. El carrer de Santa Anna reuneix els Capgrossos de Mataró i dues colles més, normalment els Castellers de Vilafranca i els Minyons de Terrassa.
- **Diada de les Neus (Vilanova i la Geltrú):** dissabte anterior al 5 d'agost, a la plaça de la Vila. Amb aquest format, la diada se celebra des del 1994, amb la participació de la colla local i dues de convidades (s'ha consolidat el cartell amb els Castellers de Vilafranca i la Colla Jove de Tarragona).
- **Festa major de Vila-seca:** pels volts del dia 30, dissabte a la tarda. L'actuació sol reunir els Xiquets de Vila-seca, la Colla Vella dels Xiquets de Valls i els Xiquets de Tarragona.
- **Festa major de Vilallonga del Camp:** diumenge, a la tarda, pels volts del dia 30, diada de Sant Abdó i Sant Senén. L'actuació sol reunir la Colla Vella de Valls i la Jove de Tarragona.

▲ Diada de les Santes de Mataró de l'any 2017, amb el 2 de 9 amb folre i manilles dels Capgrossos. (Foto: Arxiu Capgrossos de Mataró)

Agost

- **Firagost (Valls):** primer dimecres del mes. Hi actuen només les colles vallenques, a la plaça del Blat.
- **Fira de Millars (Catalunya Nord):** primer o segon dissabte del mes, amb els Castellers de Riberal, que oficien d'amfitrions, i una o dues colles convidades. És l'actuació més veterana de la Catalunya Nord.
- **Màrtirs Street (Vilafranca del Penedès):** primer cap de setmana del mes. Festa major de la vilafranquina plaça del Vall del Castell (antic carrer dels Màrtirs), coneguda popularment com a Màrtirs Street. L'actuació, molt popular els anys setanta i vuitanta del segle XX —amb la participació entusiasta dels Castellers de Barcelona i dels Castellers de Vilafranca—, s'ha recuperat recentment.
- **Diada de l'Aniversari de Cal Figarot (Vilafranca del Penedès):** cap de setmana anterior o posterior al dia 15 (en funció de la data de la diada de les Neus de Vilanova). És una actuació relativament moderna, que es fa davant de Cal Figarot, seu social dels Castellers de Vilafranca, amb els amfitrions i dues colles més.
- **Sant Llorenç (Llorenç del Penedès):** diumenge al voltant del dia 10, festa major de Llorenç del Penedès. Amb els Nens del Vendrell (que oficien de colla amfitriona), Joves de Valls i Jove de Tarragona. La nit del 9 al 10 hi ha l'actuació dels Aficionats de Llorenç, grup de llorencencs (alguns, també membres de colles convencionals) que només fan castells aquest dia, sense uniformar.

◀ *El carrer del Doctor Robert de la Bisbal, el 15 d'agost del 2015, amb els Castellers de Vilafranca carregant la torre de 9 i les dues colles vallenques expectants. (Foto: Toni Solé / Arxiu Castellers de Vilafranca)*

- **Festa major dels Pallaresos:** diumenge més a prop de Sant Llorenç, a la tarda. Últimament l'actuació compta amb els Xiquets de Tarragona, els Nois de la Torre i els Castellers d'Altafulla.
- **Festa major de la Canonja:** diumenge més proper al dia 15, a la tarda, amb la Jove de Tarragona i una altra colla.
- **Festa major de Vallmoll:** segon o tercer cap de setmana del mes. Hi participen la Colla Vella dels Xiquets de Valls i una o dues colles més.
- **Mare de Déu d'Agost (la Bisbal del Penedès):** dia 15, festa major de la Bisbal, al carrer del Doctor Robert. És una de les cites clàssiques de l'estiu casteller. Amb els Bous de la Bisbal (creats tot just el 2015), les dues colles dels Xiquets de Valls i els Castellers de Vilafranca.
- **Sant Roc (Tarragona):** encara que el dia del sant és el 16, la diada sol celebrar-se el dia 15, a la tarda, emmarcada en la festa major del carrer del Cós del Bou i de la Baixada de la Peixateria. La presència castellera en les festes d'aquests populars carrers tarragonins de la Part Alta ja es documenta a finals del segle XIX, amb la participació de la Colla de la

Mercè dels Xiquets de Tarragona. Modernament, la colla amfitriona és la Jove, atès que el seu local social es troba en aquests carrers. Hi sol convidar dues colles més.

- **Sant Magí (Tarragona):** festa major, dia 19. Hi participen les quatre colles de la ciutat, que actuen per ordre d'antiguitat. La diada té lloc a la plaça de les Cols (oficialment de Santiago Rusiñol), una de les més peculiars i belles del món casteller. Hi contribueixen el seu emplaçament, al peu del Pla de la Seu, amb la imponent façana de la catedral i la majestuosa escalinata que en davalla i que serveix d'improvisada graderia als espectadors, elements que la fan incomparable. D'altra banda, el paviment de còdols, les voltes de l'adjacent carrer de la Merceria i l'encant de les velles cases de la Part Alta tarragonina confereixen una atmosfera única a la plaça. De fet, el seu terra irregular i inclinat obliga les colles a actuar en la zona més plana de la plaça, just a la confluència amb el començament del carrer Major.
- **Festa major de Gràcia (Barcelona):** dissabte o diumenge posterior al dia 15. Se celebra des del 1998, amb la colla local i dues de convidades.

- **Diada anterior a la festa major de l'Arboç:** tercer diumenge del mes. L'actuació la van crear els Minyons de l'Arboç el 2016 per convocar les colles que no tenen cabuda a la diada del quart diumenge del mes; normalment, els Minyons de Terrassa, els Xicots de Vilafranca i la Colla Joves Xiquets de Valls.
- **Sant Bartomeu (Igualada):** quart diumenge del mes, diada de festa major a la plaça de l'Ajuntament, amb els Moixiganguers d'Igualada (creats el 1995) i dues colles més.
- **Sant Bartomeu (Sitges):** quart o cinquè cap de setmana del mes (dissabte o diumenge a la tarda), a la plaça de l'Ajuntament, amb la Jove de Sitges, els Minyons de Terrassa i una altra colla.
- **Festa major del Catllar:** quart dissabte del mes, a la tarda. La plaça de la Vila d'aquest petit municipi del Tarragonès acull una de les diades estiuenques més estimades per aficionats i castellers, amb un cartell que s'ha consolidat en els últims anys: Colla Vella de Valls, Jove de Tarragona i Castellers de Vilafranca.
- **Festa major de l'Arboç:** quart diumenge del mes, al carrer Major, amb els locals Minyons de l'Arboç i tres colles convidades, des de fa uns quants anys les mateixes que al Catllar.
- **Festa major de Vilafranca del Penedès:** en honor de sant Fèlix, a la plaça de la Vila, una de les grans places del món casteller, tant en dimensions com en importància. Tot plegat li ha valgut el qualificatiu de «la plaça més castellera», com proclama orgullósament el text d'unes rajoles que hi ha a la cantonada amb el carrer de la Cort:
 - **primer dia (o vigília):** dia 29. Hi prenen part només les colles locals.
 - **diada de Sant Fèlix:** dia 30. Es tracta d'una de les diades cabdals de la història dels castells, per la seva antiguitat i per les grans colles que hi han actuat i les grans proeses que hi han aconseguit.

▲ Per Sant Magí de l'any 2014, a la plaça de les Cols, els Xiquets de Tarragona es van convertir en colla de gamma extra amb el 2 de 9 amb folre i manilles. (Foto: Irene Montserrat / Arxiu Xiquets de Tarragona)

LIBERTAT
SOS POLITICS

RENO RENO

COLLA DE VELLA
DE JIETS DE VALLS

De fet, per la seva antigor, la seva continuïtat i el nivell exhibit podria ser considerada com la diada per antonomàsia. En tot cas, és la màxima expressió de la passió vilafranquina pels castells. Està exclusivament reservada a les millors quatre colles del moment, però en les últimes dècades el cartell l'han configurat els Castellers de Vilafranca, la Colla Vella dels Xiquets de Valls, la Colla Joves Xiquets de Valls i els Minyons de Terrassa —amb la participació ocasional de la Colla Jove de Tarragona.

- **tercer dia (o endemà de Sant Fèlix):** dia 31, només amb les colles locals. Modernament també s'anomena diada de Sant Ramon, perquè coincideix amb la celebració d'aquest sant. La particularitat és que l'actuació comença tard (pels volts de quarts de tres de la tarda, o més enllà), perquè aquest dia el protagonisme és de la resta de balls populars del seguici vilafranquí, que s'exhibeixen abans dels castells a la plaça de la Vila.

Setembre

- **Festa major de Sabadell:** segon diumenge del mes, a la plaça de Sant Roc, amb els Castellers de Sabadell, els Minyons de Terrassa i una tercera colla.
- **Santa Rosalia (Torredembarra):** diumenge al voltant del dia 4 (la Rosalieta), festa major, a la plaça de la Vila, amb els Nois de la Torre, els Xiquets de Tarragona i una altra colla (normalment els Nens del Vendrell).
- **Diada Nacional de Catalunya:**
 - **dia 10:** Valls, al vespre, a la plaça del Blat, amb les colles locals.
 - **dia 11:** Tarragona, Barcelona (el Born: Diada de 1714, instaurada per la Jove de Barcelona)...
- **Festes de la Mare de Déu de la Serra (Montblanc):** dia 8 o el dissabte anterior o posterior al dia 11, a la plaça Major. Compta amb la participació dels Torraires de Montblanc, la Colla Joves Xiquets de Valls i una altra colla convidada.
- **Diada Avi Emili Miró (Terrassa):** segon o tercer diumenge de setembre. Hi participen els Castellers de Terrassa, els Nens del Vendrell i els Xiquets de Reus. El Raval de Montserrat és l'escenari d'aquesta actuació castellerà.
- **Santa Tecla (Tarragona):**
 - **Primer Diumenge de Festes:** primer diumenge després del dia 14, al migdia, a la plaça de la Font, amb la participació dels Xiquets de Tarragona, la Jove de Tarragona i dues colles foranes de primer nivell (s'ha consolidat el cartell amb la Colla Vella de Valls i els Castellers de Vilafranca). Es fa des del 2005.
 - **Diada de Santa Tecla:** dia 23, a la plaça de la Font. Només hi actuen les quatre colles locals. L'actual plaça de la Font coincideix en bona part amb la pista de l'antic circ d'època romana (Tarraco fou capital de la província Tarraconensis). És una de les més grans de tot el món casteller i una reforma de fa uns quants anys l'ha convertida en una de les més agradables.
 - **Diada de la Mercè:** dia 24, a la plaça de les Cols. Només hi actuen les quatre colles de casa, i la diada està configurada per dues rondes. Acte seguit comença el tradicional pilar caminant (vegeu les pàg. 40-45 del volum 3 d'aquesta obra).
- **Misericòrdia (Reus):** dissabte més proper al dia 25, a la tarda, a la plaça del Mercadal, amb els Xiquets de Reus i dues colles convidades.
- **La Mercè (Barcelona):** a la plaça de Sant Jaume:
 - **diada de les colles locals:** dia 24, actuació en què participen les colles castelleres barcelonines, actualment sis.
 - **diada castellerà històrica:** diumenge més proper al dia 24. Els Castellers de Barcelona, la colla més antiga de la ciutat (de fet, l'única entre el 1969 i el 1993, quan van aparèixer els Castellers de Sants), actuen d'amfitrions, al costat de dues colles foranes de primer nivell: els Minyons de Terrassa no hi solen faltar; també hi han pres part els Castellers de Vilafranca i la Joves de Valls, entre d'altres.

Panoràmica de la «plaça més castellerà», la de la Vila de Vilafranca del Penedès, durant l'actuació de Sant Fèlix del 2018, amb les clapes cromàtiques de les quatre colles participants. (Foto: Sergio Ros de Mora / Administració de la Festa Major de Sant Fèlix de Vilafranca del Penedès)

- **Sant Miquel (Lleida):** diumenge al voltant del dia 29, a la plaça de la Paeria, amb la colla local i dues o tres colles més.
- **Concurs de Castells de Tarragona (Torredembarra):** últim diumenge de setembre, els anys parells. Es tracta de la primera sessió del remodelat Concurs de Castells de Tarragona, que el 2012 va absorbir l'antic Concurs Vila de Torredembarra (popularment, el Concurset).
- **Diada Albert Salvany (Vilanova i la Geltrú):** dia variable, dissabte a la tarda o diumenge al migdia. Diada en honor a Albert Salvany, cap de colla dels Bordegassos traspasat el 1989. Es fa des del 2007, a la plaça de les Cols, amb la colla local i dues o tres de convidades.

Octubre

- **Concurs de Castells de Tarragona (Tarragona):** primer cap de setmana del mes, els anys parells. Des de l'any 2012, es divideix en dues sessions: la del dissabte a la tarda i la del diumenge al matí (reservada a les millors colles), a l'antiga plaça de toros (1883), remodelada i rebatejada com a TAP (Tarraco Arena Plaça) l'any 2010, un modern i bufó recinte que es pot cobrir en cas de pluja amb una espectacular cúpula.
- **Diada del Mercadal (Reus):** primer cap de setmana del mes, els anys senars. Els antecedents d'aquesta diada cal buscar-los en l'actuació que es va fer a la plaça del Mercadal el 9 d'octubre del

▲ *El Concurs de Castells de Tarragona regala, en cada edició, les més belles estampes de joia, decepció, esforç i superació. (Foto: David Oliete)*

▲ 3 de 10 descarregat per la Colla Vella en la diada de Santa Úrsula del 2016. (Foto: Jordi Badia / Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

1993, amb motiu del quart centenari de l'aparició de la Mare de Déu de Misericòrdia, amb les colles locals i les de 8 del moment. Arran de l'èxit, la diada es va institucionalitzar. Al principi, col·loquialment se la va anomenar «l'altre concurs» o, fins i tot, l'«anticconcurs», perquè es fa precisament els anys que no n'hi ha. Hi participen els Xiquets de Reus i quatre de les millors colles del món casteller.

- **Festa major de les Corts (Barcelona):** segon o tercer diumenge del mes d'octubre (en funció de les dates del Concurs de Castells). Hi participen els Castellers de Barcelona i dues colles convidades més, a la plaça Comas.
- **Festa major de Sarrià (Barcelona):** segon o tercer diumenge del mes (pot passar a dissabte al migdia si escau en any de Concurs). Hi participen els Castellers de Barcelona, els Castellers de Sarrià i dues colles convidades més, a la plaça Consell de la Vila.
- **Diada dels Al·lots de Llevant (Manacor):** segon o tercer dissabte de mes, a la plaça de sa Bassa, amb els Al·lots, els Castellers de Mallorca i una tercera colla.
- **Fira de Santa Teresa (el Vendrell):** diumenge més proper al dia 15, a la plaça Vella. Hi actuen els Nens del Vendrell i dues colles convidades, els últims anys la Joves de Valls i la Jove de Tarragona.
- **Diada dels Castellers de Sants:** tercer diumenge de mes, a la plaça Bonet i Muixí, amb els amfitrions, els Capgrossos de Mataró i els Minyons de Terrassa.
- **Festa major d'Alcover:** tercer diumenge del mes, a la plaça Nova, amb els Xiquets d'Alcover, els Xiquets de Reus i una tercera colla. L'actuació ha comptat algun any amb la Jove de Tarragona.
- **Diada de l'Esperidió (Tarragona):** dissabte més proper a Santa Úrsula. Organitzada des del 2003 per la Colla Jove de Tarragona, normalment amb dues o tres colles convidades. Últimament se celebra al Pla de la Seu. La diada fa referència al renom del casteller tarragoní Jaume Tarragó Plana (1857-1908), un dels segons del mític 4 de 9 net de la Colla Vella de Valls del 1881 a Tarragona.
- **Santa Úrsula (Valls):** dia 21 o diumenge següent, a la plaça del Blat, amb la presència de les dues colles dels Xiquets de Valls. Representa el tancament oficial de la temporada per a les colles del bressol casteller. Ha estat escenari de grans castells i gestes, com la irrepetible seqüència de 3 i 4 de 10 i 4 de 9

▲ *Diada de Tots Sants del 2016, amb el pilar de 8 amb folre i manilles dels Castellers de Vilafranca. (Foto: José Carlos León)*

net, tots descarregats, que la Colla Vella va protagonitzar la temporada 2016.

- **Sant Narcís (Girona):** diumenge a finals de mes, en el marc de la festa major de Girona. Els Marrecs de Salt oficien de colla amfitriona, des del 1996, amb dues de convidades (els Minyons de Terrassa des dels inicis, i els Capgrossos de Mataró d'ençà del 2006). L'any 1998 va ser l'escenari d'una fita històrica: el 4 de 9 net descarregat per la colla terrassenca (el primer de l'era moderna i el segon de tota la història).
- **Diada de la Colla Jove de Sitges:** darrer dissabte del mes, al Cap de la Vila, a la tarda. Hi actuen la Jove de Sitges i dues colles convidades (especialment els Castellers de Vilafranca).
- **Diada dels Xiquets de Reus:** darrer dissabte del mes, a la plaça del Mercadal, a la tarda. Hi participen els Xiquets de Reus i dues o tres colles convidades més.
- **Diada dels Castellers de Mallorca (Palma):** darrer cap de setmana del mes, a la plaça de Cort, amb la participació de la colla amfitriona, els Al·lots de Llevant i una altra colla.
- **Diada del Roser (Vilafranca del Penedès):** darrer cap de setmana d'octubre o primer cap de setmana de novembre (dissabte a la tarda o diumenge al migdia), a la plaça de la Vila. Diada de final de temporada, en honor a la seva patrona, dels Xicots de Vilafranca, que es troben acompanyats a plaça per dues colles més.
- **Festa de la Tardor (Sant Cugat del Vallès):** últim dissabte del mes. Actuació que va néixer el 2017 i compta amb els Castellers de Sant Cugat, els Castellers de Vilafranca i els Castellers de Sabadell. Se celebra a la plaça d'Octavià.
- **Diada dels Castellers de la Vila de Gràcia:** últim diumenge del mes, a la plaça de la Vila de Gràcia, amb els amfitrions i tres colles convidades.

Novembre

- **Tots Sants (Vilafranca del Penedès):** dia 1. Última actuació de l'any per als Castellers de Vilafranca, a la plaça de la Vila. La diada se celebra des del 1987, i a partir del 2009 amb el format actual de tres colles convidades (últimament, Castellers de Sants, Capgrossos de Mataró i Xiquets de Tarragona). Ha estat escenari de grans gestes, com la primera torre de 8 neta descarregada de la història (2010).
- **Fira Agropecuària de Vila-rodona:** diumenge posterior a la festivitat de Tots Sants, a la plaça dels Arbres, normalment amb la presència de les dues colles dels Xiquets de Valls.

- **Diada Mariona Galindo i Lora (Mataró):** primer o segon cap de setmana del mes. L'actuació se celebra el dissabte a la tarda o el diumenge al migdia al carrer de la Riera (davant de l'Ajuntament). Els mataronins hi conviden dues colles més. La diada es va començar dient de final de temporada, però va ser rebatejada amb el nom de la castellera dels Capgrossos morta el 2006.
- **Diada dels Castellers de Terrassa:** primer o segon diumenge del mes, amb els Castellers de Terrassa i dues colles més. La colla amfitriona hi va carregar *in extremis* el seu únic 3 de 9 l'any 1995.
- **Diada dels Xics de Granollers:** segon diumenge de novembre, a la plaça de la Porxada, amb la colla local, els Minyons de Terrassa i una altra colla. Aquesta cita va veure, l'any 2015, la torre de 7 aixecada per sota dels Castellers de Sants.
- **Festa major del Clot (Barcelona):** segon diumenge del mes. Cloenda de temporada a casa dels Castellers de Barcelona, juntament amb dues colles convidades. Els de la camisa vermella la consideren una diada especial, atesos els seus vincles històrics amb aquest barri de la ciutat: hi han intentat sense èxit el 4 de 9 net (2014) i el 5 de 9 (2018).
- **Festa major de Sant Martí (Altafulla):** diumenge anterior al dia 11, a la plaça del Pou, amb els locals Castellers d'Altafulla, els Xiquets de Tarragona i una colla convidada més.
- **Diada dels Castellers del Riberal (Bao, Catalunya Nord):** tercer cap de setmana del mes (a vegades a l'octubre), amb la colla amfitriona i dues colles més.
- **Diada dels Minyons de Terrassa:** tercer diumenge del mes, amb els Minyons i dues colles foranes. A la primera es feia al Raval de Montserrat, però des de fa diverses temporades té lloc a la plaça Vella, espai en què l'any 1998 els amfitrions van assolir el primer 3 de 10 descarregat de la història i, el 2015, van descarregar el primer 4 de 10 de tots els temps.
- **Diada dels Pallagos del Conflent (Vinçà, Catalunya Nord):** diumenge més proper a Sant Andreu, amb els Pallagos del Conflent i dues colles més.

► El 22 de novembre del 1998, per la diada dels Minyons, els amfitrions van descarregar, per primera vegada en la història, el 3 de 10, a la terrassenca plaça Vella. (Foto: Arxiu Minyons de Terrassa)

Organització i modalitats de les diades castelleres

Jordi Bertran Luengo

L'organització de les diades castelleres és un concepte prou recent. Antigament els castellers eren un grup contractat que s'autoorganitzava a plaça i s'inseria en les dinàmiques festives, tant en actes en un espai concret com movent-se a través d'una itinerància.

En alguns casos hi havia determinats serveis municipals que tractaven amb els castellers des d'un punt de vista molt pràctic, com trobem en diferents moments de la postguerra. N'és un exemple el cas del cap de la Policia Municipal de Vilafranca del Penedès, el popular *Parrilla* —apel·latiu d'Eustaquio Parrilla Moreno—, que cooperà any rere any amb els administradors de la festa major per Sant Fèlix entre 1946 i 1983. Així mateix, el servei dels socorristes de la Creu Roja, que prestaven les primeres assistències enfront de cops i treps, fou un altre dels primers indicis d'organització.

Amb el retorn de la democràcia als ajuntaments, s'entrà en una evolució de les dinàmiques festives de manera paral·lela al desenvolupament o creació dels serveis de Cultura i Festes. La contractació de les colles actuant, la disposició dels recursos infraestruc-

turals necessaris i la comunicació de l'esdeveniment passaren a dependre d'aquest àmbit cultural. Més modernament, algunes localitats han introduït en la redacció del programa explicacions sobre la ritualitat i la tipologia de l'actuació i consells pràctics perquè el públic pugui seguir-la.

En les actuacions de plaça existeix una seqüència ritual, estructurada en tres fases: l'entrada a plaça, l'actuació pròpiament dita i la cloenda.

L'entrada a plaça

Com a exemples, a Valls o Tarragona les colles acostumen a arribar amb el toc d'entrada a plaça, a càrrec dels grallers i timbalers de les entitats participants. En canvi, a Vilafranca del Penedès, per la festa major de Sant Fèlix o per Tots Sants, es manté una fórmula de llarga tradició local, com és el pilar caminant, actualment de 4. En d'altres casos s'arriba a prescindir d'aquest primer episodi i, per tant, la diada s'inicia directament amb un castell, sense aquesta fase del ritual.

► *Pilar de 4 caminant d'entrada a plaça dels Xics de Granollers per la festa major local, el 3 de setembre del 2017. (Foto: Arxiu Xics de Granollers)*

L'actuació pròpiament dita

En aquest capítol és l'actuació pròpiament dita la que centra el nostre interès. Actualment podem sistematitzar cinc modalitats de diada, nascudes de situacions logístiques concretes o de la mateixa concepció com a espectacle en evolució, tant per les dimensions de les construccions com per la necessitat de captar l'interès de l'espectador.

Els castells a l'antiga

Es marca una hora d'inici en el programa, i a partir d'aleshores es completen tres castells de manera que es poden veure construccions simultànies. No hi ha ordre d'actuació ni tornos ni rondes, sinó que cada colla ac-

tua al seu propi ritme, només en funció d'ella mateixa. S'acostuma a esperar que s'hagin alçat els castells de totes les colles per passar als pilars. En algun cas, com a Tarragona, s'ha fixat una durada màxima de 45 minuts per completar aquestes execucions, per després finalitzar amb els pilars de comiat.

Es tracta del sistema més primitiu que coneixem sobre l'organització de les diades castelleres. Apareix fotografiat en algunes de les primeres imatges de l'actuació de migdia per la festa major de Sant Fèlix a Vilafranca del Penedès de la segona meitat del segle XIX a principis de la dècada dels 60 amb castells de 9 amb folre simultanis, i descrit també en les cròniques de la mateixa centúria, tot i que no podem afirmar taxativament ni que fos únic ni que es practiqui actualment de manera exacta com en l'època vuitcentista.

▲ Primera ronda de l'actuació val·lenca de Completes de la temporada 2016, amb castells simultanis de la Colla Joves i de la Colla Vella. (Foto: Pere Toda / Ajuntament de Valls)

S'ha adoptat en actuacions tan patrimonials com la de la Trobada de les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela de Valls, en aquest cas el gener del 2011, amb dues rondes i una tercera de pilars, si bé en aquest darrer exemple es tractava de castells simultanis predeterminats en lloc d'una exhibició d'execució lliure; en les Completes vallenques durant la Nit de Sant Joan, on es duu a terme des de juny del 2011, o en la Diada de Sant Ramon, el 31 d'agost a Vilafranca des del 2016. També s'ha estès en d'altres amb menys recorregut històric com Sant Jordi a Tarragona des de l'abril del 2011 —la primera plaça a recuperar-lo—, les Fires de Maig a Vilafranca del Penedès —des del 2012— o les actuacions de les sis colles de Barcelona, si bé en aquest darrer cas seguint la línia de les Decennals. Percentualment encara és poc significatiu.

Les rondes vallenques

L'actuació es caracteritza perquè va a càrrec de dues agrupacions i cadascuna actua en solitari. Consisteix en tres rondes de castells i una quarta amb un pilar, actualment sovint de mèrit (de 6 o superior), que pot completar-se amb el pilar al balcó per recollir la canalla. L'ordre es decideix en un sorteig previ abans de començar l'actuació, o en un acte públic celebrat alguns dies abans. En cada ronda cada colla pot efectuar fins a tres peus per castell abans de sonar les gralles, xifra que és la més comuna en el conjunt de modalitats. Així mateix, en cas que un castell quedi en intent o en intent desmuntat havent sonat les gralles, podrà provar una segona construcció en la mateixa ronda, abans que passi el torn a l'altra colla. El pilar de mèrit més alt va primer, de manera que s'altera l'ordre en què s'ha desenvolupat l'exhibició si es produeix aquesta circumstància.

L'antecedent d'aquest model en què cada colla actua en solitari es troba en l'isolat Concurs de Castells de Barcelona de l'any 1902. Ara bé, els historiadors Salvador Arroyo i Pere Ferrando han situat el naixement d'aquesta modalitat per la festa major de Santa Anna el 1932 amb les tres colles del Vendrell —els Caneles, els Mirones i els Nens— durant l'etapa de la Renaixença castellerà (1995: 86-88). De fet, el mes

següent, durant la festa major de l'Arboç del 1932, les dues colles vallenques la tenien plenament interioritzada i, per això, ha estat considerada com la primera diada de la castellística moderna. Això no obstant, recentment Xavier Güell, referint-se a la diada de Santa Teresa del Vendrell del 1930, ha apuntat que, en no estar la Colla dels Caneles a punt, la dels Mirones hi devia actuar en torn individual, mentre que per les Decennals del 1931 ja s'adoptà el nou sistema a Valls (Güell 2017c: 236).

El naixement del Concurs de Tarragona els anys 1932 i 1933 també influí en la consolidació de l'actuació en solitari de les colles. La singularització en el bressol dels castells —vigent encara—, que va batejar aquesta tipologia com a rondes vallenques, es produí gràcies a la dualitat perllongada i present en la capital de l'Alt Camp i amb l'aferrissada competència entre ambdues entitats locals.

Les rondes clàssiques o vendrellenques

L'actuació, també en solitari, consisteix en tres rondes de castells i una quarta amb un pilar. En el cas que una colla hagi de desmuntar el castell o que faci llenya abans de l'aleta el pot tornar a intentar, ja sigui immediatament després del castell que s'alci a continuació per la colla rival o bé, en cas de tres o més entitats, al final de la ronda o després de tirar les dues colles següents, segons la consuetud d'unes o altres places. El pilar de mèrit més alt va primer.

Aquesta modalitat té el mateix embrió que les rondes vallenques en l'aportació vendrellenca del 1932. Fou la tipologia adoptada —i adaptada— en la cada vegada més freqüent realització de diades amb més de dues colles, que s'estendria especialment des dels anys setanta del segle XX. De fet, aquest ús freqüent en jornades de tres colles —just com en el moment de la seva gènesi— o més agrupacions, i el fet de no retenir el torn com en el cas de les rondes vallenques, ens ha fet emprar la denominació 'vendrellenques' per reivindicar-ne l'origen. Té l'inconvenient que sovint l'espectador menys expert i menys avesat a la dinàmica castellerà no entén fàcilment en quin ordre s'ha de desenvolupar l'actuació o en quin moment es troba.

▲ 3 de 10 carregat de la Colla Jove Xiquets de Tarragona en el Primer Diumenge de Festes de Santa Tecla, a la plaça de la Font, l'any 2017. (Foto: Arxiu Colla Jove Xiquets de Tarragona)

Les rondes tarragonines

Aquest altre model d'actuació també manté que cada colla actuï en solitari, i consisteix en cinc rondes de castells i una sisena de pilars, ara sovint de mèrit, que en certes ocasions es completa amb el pilar al balcó. Aquestes cinc rondes poden ser les tres rondes històriques més dues de repetició, o bé les mateixes tres amb una quarta de repetició i una cinquena de millora, només utilitzable per superar les construccions ja realitzades en les anteriors. En aquesta modalitat es manté l'ordre preestablert per sorteig, de manera que l'espectador segueix amb més facilitat el desenvolupament de la jornada. Això no obstant, el pilar de mèrit més alt va primer.

Aquesta tipologia fou creada a Tarragona l'any 2000 per intentar pal·liar la llarga durada de les diades amb les quatre agrupacions locals, especialment la de Sant Magí quan, en la patrimonial plaça de les Cols, l'urbanisme fa que cada colla hagi d'entrar al mateix lloc —i sortir— per executar les construccions. Fou compartida i potenciada a partir del 2005 en crear-se la Diada del Primer Diumenge de Festes dins de la celebració de Santa Tecla, en un treball conjunt entre les colles locals Xiquets de Tarragona, Jove Xiquets de Tarragona i el servei de gestió cultural de l'Ajuntament, i consensuada amb les colles participants: Vella dels Xiquets de Valls i Castellers de Vilafranca. Té l'avantatge que, almenys en les tres primeres rondes, facilita a l'espectador saber a quina colla li pertoca aixecar construcció.

Les rondes vilafranquines

La diada també es desenvolupa amb cada colla actuant en solitari, i es basa en el sistema de rondes en posicions alternes. D'aquesta manera, en ubicar-se les colles que actuen seguides en disposicions físicament separades, l'aixecament d'un castell pot simultaniejar-se amb la preparació de l'immediat següent, malgrat que l'espai útil pugui ser escàs. Consisteix en cinc rondes de castells i una sisena de pilars de mèrit. Una colla acaba l'exhibició quan ha completat les quatre construccions. En tots els casos es manté l'ordre preestablert en el sorteig, també en els pilars. El pilar de mèrit es pot aixecar un cop completats els tres castells, sense haver d'esperar a la sisena ronda. Aquests detalls permeten que en les quatre primeres rondes l'ordre mai no canviï, i que la colla amb major efectivitat acabi abans que les altres. En cada ronda cada entitat pot muntar dos peus. No hi ha pilars de comiat.

La festa major de Vilafranca va ser la primera diada a instaurar un format de sorteig en un acte públic amb un esquema d'espectacle, ja abans de l'establiment d'aquesta modalitat d'actuació. Les rondes vilafranquines també estrenen la figura del cap de plaça, persona dependent dels administradors de la festa major que vetlla pel compliment del protocol, consensua les potencials millores anuals en reunions individualitzades amb les colles i resol les possibles incidències que sorgeixen durant la jornada.

Aquesta modalitat fou creada l'any 2016, ateses les especials circumstàncies de la diada de Sant Fèlix. Està plenament immersa dins la seqüència ritual de la jornada central de la festa major, havent-se de coordinar amb actes com l'anada a ofici, l'entrada a ofici i l'actuació dels balls davant l'Ajuntament. Alhora, la gernació que cada any vessa aquesta plaça va conduir a l'adopció d'una sèrie de mesures complementàries, prèvies a l'inici de l'actuació, amb la finalitat de facilitar l'accés de les colles a la plaça de la Vila, com l'entrada des de dos accessos i la reserva d'un espai específic per a elles. Tant el protocol com les mesures prèvies els han dissenyat conjuntament els administradors, el cap de plaça i les quatre colles participants entre els anys 2016 i 2018 —Castellers de Vilafranca, Joves i Vella dels Xiquets de Valls, i Minyons de Ter-

rassa—, amb la cooperació dels serveis municipals de Cultura i de Protecció Civil, i la participació de diversos aficionats vilafranquins.

La cloenda

Les actuacions que compten amb una seqüència ritual completa poden acabar-se amb el pilar al balcó, moment en què les autoritats ubicades a l'Ajuntament de la població recullen en braços l'enxaneta que el corona, perquè aquest saludi la plaça; amb el pilar o vano de comiat; o bé directament amb el toc de vermut, executat pels grups de grallers i timbalers de les mateixes colles participants en la jornada.

Altres detalls

L'hora d'inici

Durant el segle XIX i bona part del XX les actuacions es desenvolupaven cap al migdia, una vegada les autoritats havien retornat des de l'església a l'edifici consistorial. El migdia era una hora indeterminada que acostumava a ser entre les dotze i dos quarts d'una. Passada la Segona Guerra Mundial, l'Estat espanyol adoptà l'hora central europea i les actuacions s'endarreriren una hora i es traslladaren a la una, o fins i tot més tard.

El sorgiment de noves colles castelleres en l'àrea no tradicional, esdevingut a partir dels anys setanta del segle XX en endavant, ha impulsat el retorn a les dotze del migdia, o fins i tot a dos quarts de dotze, com actualment a la Diada de les Fires de Sant Narcís de Girona, nascuda el 1995. Aquesta tendència també ha fet forat en el triangle històric casteller, on per exemple la de Sant Fèlix a Vilafranca del Penedès comença a un quart d'una i la del Primer Diumenge de Festes a Tarragona a les dotze, mentre que la de Santa Úrsula a Valls ho fa a dos quarts d'una del migdia. També ha evolucionat el concepte d'inici real de la diada: cada vegada s'identifica més l'hora d'inici amb el moment en què s'aixeca el primer castell i no amb l'entrada de colles a plaça, que cada cop més fins i tot s'anuncia separadament.

▲ Acte oficial del sorteig de l'ordre d'actuació de Sant Fèlix de l'any 2016. (Foto: Toni Solé / Arxiu Castellers de Vilafranca)

▲ El director de l'Enciclopèdia castellera, Xavier Brotons, llença la moneda a l'aire en el sorteig de la diada de Sant Joan, en representació de Cossetània Edicions, nomenada Ambaixadora dels Xiquets de Valls per a la temporada 2018. (Foto: Pere Toda / Ajuntament de Valls)

El sorteig

El sorteig és el mecanisme per determinar l'ordre d'actuació de les diferents colles participants en una diada. Habitualment es feia just abans de l'inici de l'actuació com a acte íntim entre els caps de colla i algun membre de la presidència. En alguns casos l'autoritat local podia ser la mà que llançava la moneda, sense perdre el vessant de discreció. També hem vist com els representants municipals deleguen en alguna altra persona aquesta funció com un honor.

Fou la festa major de Sant Fèlix a Vilafranca del Penedès la que impulsà un nou model amb presència d'espectadors i de mitjans de comunicació. Més modernament fou imitat per la Diada del Primer Diumenge de Festes a Tarragona i per la diada de Sant Joan a Valls. En aquest darrer cas, l'ambaixador dels Xiquets de Valls oficia el sorteig.

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Antropologia i sociologia

Què i com són
els castells?

La dimensió cívica i cultural dels castells, avui

Bienve Moya Domènech

De què parlem?

Tal com ja s'ha expressat en altres treballs que apareixen en aquesta mateixa obra (vegeu-ne el volum 1, especialment els capítols «Els antecedents dels castells: el ball de valencians o muixeranga», de Jordi Bertran, i «Valls, bressol dels castells. Els primers anys del segle XIX», d'Àlex Cervelló) sembla que la majoria dels estudiosos que han tractat la qüestió que ens ocupa arriben a la conclusió que l'activitat paragimnàstica o paraesportiva¹⁰ que avui coneixem com *els castells* és una forma molt evolucionada dels exercicis de les anomenades moixigangues antigues¹¹ —balls de valencians, xiquets de Valls, *dances* aragoneses— i altres representacions parateatral¹² festivo populars, que tenien com a escenari l'espai públic, la

plaça i el carrer. Com que en el decurs del treball ja s'aniran tractant tots aquests *para-* (parateatral, paraesportiu, etc.), que apareixen en el text), a partir d'ara intentarem d'evitar repeticions que el lector ja coneix, encara que això no serà del tot possible, ja que algunes vegades haurem de donar la nostra opinió sobre casos concrets.

Però, tornant a les conclusions: si bé s'ha arribat a un ampli i unànim acord sobre l'origen de l'actual art dels castells, on aquest consens ja no és tan unànim és on caldria situar avui aquesta activitat en el marc de l'abundós panorama actual dels moviments socials populars: els castells, pràctiques eminentment esportives? Sociorecreatives, d'associacionisme cívic i voluntariat? Pràctiques ritualitzades i estrictament lligades a les litúrgies de les festivitats...? A més, caldria encara afegir a l'equació que

¹⁰ Amb aquests dos termes vull expressar com —si més no en l'actualitat— els castells participen de les formes i estructures de l'esport modern, tant l'*amateur* com el professional. Un altre capítol d'aquest volum («Castells: més propers a la festa o a l'esport tradicional?») tracta més extensament d'aquesta qüestió.

¹¹ Dins del terme *moixigangues*, i en aquest treball, incloem totes les activitats i exercicis que en l'actualitat conformen els seguicis festius, des del ball de bastons fins a les concretament anomenades moixigangues, i encara les muixerangues valencianes. Per tant, aquest ús del mot *moixiganga* no s'ha de confondre amb el més restringit de «tradició pròpia d'alguns pobles catalans [...]. La majoria representen escenes de la passió de Jesucrist, i inclouen petites construccions humanes (com a màxim algun pilar de 3)» (Bofarull 2017: 18).

¹² De la mateixa manera que hem detallat més amunt, cal entendre que amb el concepte *parateatral* volem expressar que en l'exercici dels castells advertim formes paral·leles a les posades en escena teatrals. Per ampliar coneixements sobre aquest aspecte es pot consultar Francesc Massip (2010) i Bargalló i Palau (2012).

► *Castell conjunt de les quatre colles de 10 al Palau Sant Jordi, en el decurs del concert «Volem acollir», en favor de les persones refugiades, l'11 de febrer del 2017, amb una assistència de més de 15.000 persones. (Foto: Casa Nostra Casa Vostra)*

el fet que la seva activitat hagi esdevingut una pràctica multitudinària (els membres d'una colla solen arribar als centenars d'individus, d'ambdós generes, de totes les edats i fins i tot de condicions socials molt diverses) possibilita que la colla —i per tant els seus dirigents— pugui tenir una influència considerable en l'opinió pública de la localitat on és radicada. Així, a l'ampli ventall de qualificacions anteriors, podríem afegir una altra possibilitat: moviment ciutadà d'opinió pública?

Caldria deduir, doncs (si més no, aquesta és la meua opinió), que a causa de les circumstàncies expressades, l'activitat dels castells es presenta com un fenomen nou dins del camp dels que coneixíem fins avui en l'àrea de la dinàmica dels moviments socials populars. O sigui —i el lector ja em disculparà el llarg interrogant—: podríem arribar a conjeturar que avui els castells són realment un fenomen novíssim (originat en un altre fenomen antic) que tal com el coneixem només s'ha pogut produir en una societat com aquella en què vivim (fi de l'industrialisme, principis del tecnològisme i l'era de la connectivitat) i, per tant, avui aquesta pràctica, els castells, de «tradicció» només en mantindria l'origen, però l'estructura, la base

social i tècnica (tant l'una com l'altra) serien un radical fruit de la societat contemporània, encara que malgrat tot, i de comú, la majoria dels *media* segueixen volent-los emmarcar en el camp del folklore? Tot seguit cal fer anotar, en honor de la veritat, que malgrat aquesta indiferència o desinterès d'una part dels mitjans informatius, de tota manera ja fa anys que els diaris, per exemple, n'informen a la secció de Societat, majoritàriament. I un altre interrogant que ajuda a respondre el primer: la pràctica dels castells hauria arribat a la propagació que tenen avui, expandint-se arreu del Principat, i encara fora de les fronteres territorials, a Mallorca i a Catalunya Nord, sense la concurrència d'aquesta era de la connectivitat i l'ús dels mitjans tecnològics que la suporten? Referent a aquest actual esclat de colles arreu del territori, més endavant crec que haurem de dedicar un petit apartat al moviment muixeranguer actual al País Valencià, que avui ha encetat un camí paral·lel al dels castells al Principat. Però ara, i aquí, i per a qui la darrera afirmació en relació als mitjans computeritzats li hagi semblat exagerada, volem fer memòria de l'ús que s'ha donat (encara que esporàdicament i amb una finalitat científica divulgativa, com per exemple

el Dr. Jaume Rosset)¹³ en algunes colles dels mitjans de computació virtual i dels sistemes 3D per calcular mesures (altures, pesos, distribució de càrregues...) així com en la prevenció de lesions, salut i protecció dels castellers, la qual cosa ha permès incidir en camps en què —a part d'alguna quimèrica i utòpica referència— no s'havien pogut donar fins als darrers temps i amb els nous mitjans disponibles. Entre aquests volem fer notar l'ús de les comunicacions instantànies en la coordinació dels esdeveniments i contactes entre les colles i els seus membres, i la no gens inestimable aportació que fa el mitjà televisiu per a la divulgació del fenomen entre tots els sectors de la població, tant entre els afeccionats com als simples espectadors del fenomen. També, segurament, correspon anotar en aquest apartat del capítol l'entrada a la universitat de l'afecció als castells, un món que —recordem-ho— sempre s'ha generat en sectors socials tradicionalment aliens a l'esfera universitària. Actualment hi ha dotze colles castelleres universitàries.¹⁴ L'any 2012 hi havia colles castelleres a la Universitat Autònoma, Universitat de Girona, Universitat Rovira i Virgili, Universitat de Vic, Universitat Pompeu Fabra i Universitat de Lleida.¹⁵

Folklore: ergo cultura popular?

No hi ha cap dubte que aquesta activitat moderna que anomenem els castells són un dels exercicis i manifestacions de caràcter popular que els romàntics del segle XIX van incloure dins de l'olla barrejada que anomenaren folklore (saviesa popular): literatura oral, creences, oficis, exercicis i representacions, costums, música, tradicions alimentàries, consuetuds..., i que posteriorment, tant en cercles *amateurs* com en els científics i acadèmics, se seguiren estudiant i registrant dins d'aquest mateix concepte. Aquí, però, no tractarem d'aquells romàntics o conspicus registres, sinó de la dimensió civopolítica i cultural (intervenció en els afers de la ciutat) que en l'actualitat tenen els castells. I això malgrat que, encara avui, un ampli sector de les elits que dirigeixen el món de la cultura no la sap veure o no vol veure (sovint la nega), per

elitisme o prejudicis, i prefereixen seguir contemplar el fenomen en l'antiga olla barrejada del folklore, tot adoptant la mateixa actitud que, durant el segle XX, ja van prendre la majoria de sectors il·lustrats de la societat.

Contemplada des de l'òptica amb què ens la mirem nosaltres, ens preguntem: són els castells, avui, pel nombre d'individus que mouen i pel gruix de l'opinió que poden generar, i generen, un fenomen punter dins del moviment de la cultura popular catalana moderna? Tot seguit també caldria preguntar-nos, però, si tots els qui tracten i se senten cridats a intervenir en l'assumpte estan d'acord a establir aquesta estreta relació entre «folklore» i el concepte que jo proposo i reclamo per a «cultura popular» en el moment històric en què vivim. Un article de Jordi Llovet (2018) a *El País* és un exemple evident del prejudici que sectors cultes mantenen en aquest camp: «[...] són fets de cultura popular, a casa nostra, els castells, la sardana, el tortell de Reis, el caganer, els calçots, els panells i els penellons, les cargolades de Lleida, la gralla infernal, els acudits escatològics, el ball de bastons i cinquanta mil coses més. Aquests fets de cultura, en tant que folklòrics —recordem que folklore vol dir cultura popular— són d'una gran iteració, i no aporten mai cap novetat». Aquest prejudici, que el senyor Llovet expressa sense cap mena de pudor, i que és força comú entre els sectors que he mencionat —per exemple, una esquerra culta gens entrenada per veure valors fora de l'ortodòxia—, realment no representa cap risc per al prestigi de la pràctica a la qual es refereix, la cultura popular, perquè la majoria d'opinions que provenen de sectors com els que pot representar el senyor Llovet (amb poques excepcions) gairebé sempre se sustenten en un flagrant desconeixement de l'assumpte. Però hi ha un sector de desafectes que és si no més greu, més desafortunat: el provinent d'intel·lectuals afins a la defensa de la cultura nacional catalana, intel·lectuals que creuen que aquestes pràctiques de la cultura popular (folklore, en dirien ells, tot emprant el terme amb cert desmenjament) tendeixen a minoritzar, o carrinclonitzar, l'esperit de la població amb elements de «baixa», o encara, «suspecta» cultura, i l'aparten dels alts valors que, segons ells, haurien d'informar-la. En aquest cas ens centrarem

¹³ Doctor en medicina i cirurgia. Director científic i mèdic de la Coordinadora de Colles Castelleres (2006-2012) i fundador, amb Jaume Castelló, del Foment per a la Ciència i la Salut en el Món Casteller (vegeu el volum 3 d'aquesta obra).

¹⁴ Segons dades de la web de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya.

¹⁵ Per a més informació sobre la qüestió, vegeu Noemí Barrera (2017).

▲ ► Dues expressions ben diverses de la cultura popular catalana: la Patum de Berga (a dalt) i una ballada de sardanes (a la dreta). (Fotos: Cisco Bofarull)

▲ Homenatge als castellers (2011), de l'artista Antoni Llena, situat a la plaça de Sant Miquel de Barcelona

en un article de Joan Triadú a *Serra d'Or* (1962) (fixeu-vos que parlo del senyor Triadú¹⁶ i la revista *Serra d'Or*, no d'una altra persona ni una altra revista). En aquest ar-

ticle, l'autor —assenyalat capdavanter d'allò que els seus detractors anomenen, amb el mateix desmenjament anterior, lletraferits— es queixa del tracte que rep (que no rep, vol dir en realitat) la literatura catalana: «Com si fos una raresa folklòrica...» No cal comentar-ho, oi? «Folklòrica» i «rarsa». Aquesta és la distància que advertia Joan Triadú (i segurament altres persones de l'entorn cultural que hem intentat tipificar) entre la novel·la —l'alta cultura— i la cultura popular —folklore—: una raresa.

Els castells a la via pública

Més amunt hem tret a col·locació la modernitat dels castells, o, per ser més exactes, els castells com a fenomen d'innegable modernitat, on el segon anunciat, la modernitat, ha possibilitat l'actualització del primer. Comencem per fer menció, com una mostra inequívoca d'aquesta afirmació —la incontestable modernitat del fenomen—, del monument que Barcelona, la capital cultural i política del país, ha dedicat als castells. No és que la resta de monuments de les altres ciutats del territori no tinguin valor (alguns el mateix, d'altres no tant), però sí que cal tenir en compte que, essent Barcelona la capital dels catalans, allò que és escollit per participar del seu entorn urbà cal contemplar-lo com un valor general (nacional) i no tan sols local. Així, Barcelona ha fet bastir el seu homenatge als castells amb una escultura d'Antoni Llena, considerat un dels artistes més innovadors dins del panorama actual de les arts. Les obres d'Antoni Llena són subtils i elegants, i avui s'exposen a les sales dels més importants museus de l'Estat. L'escultura, que interpreta la pràctica popular dels castells, es troba a la plaça de Sant Miquel de Barcelona, a la vora del Palau de l'Ajuntament; no cal anar-la a buscar en algun parc de l'extraradi, és al centre de la ciutat. És construïda amb una sèrie de monumentals línies metàl·liques, que amb gràcia i en sinuós equilibri parteixen de la base (una etèria, per inexistent, pinya) i, tot entrellaçant-se —com s'entrellacen les extremitats dels castellers—, convergeixen en l'àpex que la culmina. L'estructura és buida, només conté aire, com buit és el castell: s'aguanta enlaire, només a partir de la força, l'equilibri, el valor i el seny d'uns ideals castellers. No és precisament

¹⁶ Escriptor, crític literari, activista cultural i resistent antifranquista. Va participar en la fundació de la revista *Serra d'Or*, el diari *Avui*, Òmnium Cultural, el Festival de Música Popular de Cantonigròs, etc.

el castell un estructura efímera? Es carrega per descarregar-se un cop s'ha coronat. Així, doncs, des d'aquesta òptica, el monument de Llena plasma (segons el meu parer, és clar) aquesta visió del castell: el real és efímer, el de l'escultor és buit, és aire, cal imaginar-se'l.

És des d'aquesta interpretació de l'efímer, de la transitorietat, com l'art dels castells participa de l'estètica dels darrers moviments artístics occidentals, de les darreres tendències, de l'art efímer i conceptual, present avui arreu en els moviments estètics urbans. I també des d'aquesta perspectiva, avui, l'art d'alçar «castells, torres i pilans» (com es diu en el més castís dels argots castellers), participa de les avantguardes constructivistes de finals del XX i actuals. D'una manera o altra, aquesta estructura «exterior» (tot en el castell és estructura «buida», només n'és visible l'exterior), aquest edifici fet a partir d'un material, l'humà, que de per si ja és «mortal», efímer, transitori, i que no pretén altra cosa que «realitzar-se» (construir-se) per tot seguit «descarregar-se» (deconstruir-se), i on tota la bellesa radica en la seva estructura sola i pelada. Des d'aquesta perspectiva, l'art dels castells participa al costat de les més avançades realitzacions arquitectòniques actuals, com per exemple el Centre Pompidou de París, dels arquitectes Richard Rogers i Enzo Piano; la bellesa d'aquest gran edifici espai radica, precisament, en la seva «forma» exterior, mentre que el seu interior acull la cultura popular de la ciutat. Igual com la «colla», i tots els seus components, caben dins de l'aspiració conceptual de «fer» el castell. Llegint-ho així, els castells són un exemple magnífic de l'art efímer, passatger, conceptual: l'obra és allò que es plasmarà en un treball de fer per tornar a desfer, perquè si se sent emoció i goig de contemplar l'aleta coronant el castell, no és menys gojós seguir la desconstrucció fins que no en quedi altra memòria que el record personal de cadascú (més les fotografies, ja gens efímeres —si bé a la llarga tot és efímer—, que n'hagin pogut captar els qui no combreguen amb aquest art emotiu de fer i desfer).

El carrer, escenari dels castells

Per parlar d'allà on té lloc la realització del fenomen a tractar, podríem haver substituït el vell terme «carrer» per l'eufemisme «espai públic», que és com en l'actualitat solen denominar-lo en el ram de la sociologia, i sobretot en el dels tècnics urbanistes que tracten la matèria, als quals el vell terme els deu semblar massa específic, massa exacte, compromès i tot, ja que «carrer» dibuixa —juntament amb la gent que el pobla, els veïns, que a més a més l'usdefruïten i se'l senten seu— un espai certament conflictiu. En canvi, «espai públic» és un concepte molt més innocu i mal·leable, ja que *espai* és alguna cosa imprecisa —fins i tot hi ha espais inexistents—, mentre que *públic* importa un concepte vague de la societat: el públic —excepte per als actors i actrius, que es veuen constrets a tractar-lo amb deferència— és un sector de la societat desdibuixat i conformable segons l'interès de qui el defineix. Per tant, sociòlegs i tècnics d'urbanisme prefereixen espai públic, que sempre es pot bastir segons els interessos a tractar.¹⁷ Nosaltres preferim veure i sentir la qüestió a què ens referim, els castells, al carrer. El carrer, que suggereix carretera, camí, carreu, carro..., o sigui, matèria viva i transformable a partir de les necessitats i les forces humanes. Així que tenim els castells —amb tota la seva potència social— al carrer, a la via pública, a l'àgora: allà on la societat viu i es comunica en totes les seves formes possibles, oralment, físicament, artísticament; allí on l'exaltació, la celebració i també la insurrecció (per què no?) es fan possibles, multitudinàries i realitzables.

La memòria popular ha conservat una cançó on se'ns informa de com la festa i el carrer (l'àgora festiva) poden estar involucrats en qualsevol activitat humana, de la més sublim a la més bàrbara. La cançó es refereix a una de les revoltes populars de Barcelona (la Rosa de Foc), la crema dels convents del 1835, bullangues en les quals, a part de

Castell al mig del carrer de la Cort de Valls, durant la segona dècada del segle XX. (Foto: Pere Català Pic / CDOCA. Fons Pere Català i Roca)

¹⁷ Manuel Delgado (2001: 6) diu: «Espai públic» podria ser un instrument conceptual que permetés agrupar els diferents exteriors urbans: carrer, plaça, vestíbul, andana, platja, parc, moll, autobús... [entorns concrets on podria] desplegar-se tot [...] només existeix com a resultat dels transcursos que no deixen de travessar-lo i agitar-lo i que, fent-ho, el doten de valor tant pràctic com simbòlic [...] Per a l'arquitectura i l'urbanisme de tall oficial «espai públic» significa buit entre edificis que s'ha d'omplir de forma adequada als objectius dels promotor [...] un àmbit que cal organitzar amb vista que quedi garantida la bona fluïdesa entre punts, els usos adequats, els significats desitjables; un espai sempre endreçat i ben pentinat que haurà de servir perquè les iniciatives immobiliàries o els edificis oficials que aquest espai públic envolti vegin garantida la seguretat i la previsibilitat.»

diversos convents, també va cremar la fàbrica Bonaplata, la qual cosa desmenteix que l'activitat revolucionària al carrer només fos una salvatjada. Tenia, també, raons d'ordre social: els obrers actuaven contra allò que creien que minava els seus interessos, la jerarquia i els ordes religiosos, i la mecanització que els havia de prendre la feina:

El dia de Sant Jaume de l'any trenta-cinc
hi hagué gran festa dintre del Torín.¹⁸
Van sortir sis toros, tots van ser dolents.
Això fou la causa de cremar els convents.

S'ha adduït diverses vegades que aquesta cançó no descriu la realitat dels fets (una revolta causada per un mal espectacle taurí) i que la fallida correguda de bous d'aquell dia no va ser la causa de la crema dels convents, sinó que la musa popular va voler expressar-ho d'aquesta èpica manera. Però, a part que aquesta qüestió ja sempre serà discutible, el cert és que la cançó sembla que descriu uns fets ben reals. Josep Maria de Sagarra (1981: 87) transcriu el que segueix del quadern d'un seu parent que visqué els fets: «[...] pel carrer de casa, davant del de Jerusalem, vaig trobar el grup de revoltosos amb el toro (*que a garrotazos lo acababan de matar y lo arrastraban por la ciudad*),¹⁹ i em vaig ficar entre ells, tocant amb el peu el cap de l'animal».

L'associacionisme casteller

L'art de plantar castells és espectacular. Segons el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, *espectacular* significa: «Que impressiona, provoca astorament per algun aspecte excepcional, s'ofereix a la vista o a la contemplació intel·lectual com una cosa notable.» No hi ha cap dubte, doncs, que els castells són un espectacle que es presenta davant dels afeccionats expectants i de la resta de la població. La participació en l'exercici popular i espectacle dels castells pot exercir-se de diverses maneres —dues en síntesi—: una, com a espectador, un espectador singular (i ben diferent d'altres espectacles), un espectador que, si vol, sempre és cridat a participar en el matalàs de la pinya i, per tant, ajudar amb la pulsació del seu cos a contrafortar el castell i sostenir-lo, i, alhora, servir de coixí i preven-

ció contra accidents, si la construcció arriba a caure; l'altra és com a membre de la colla. Hom pot participar en la colla en dues intensitats: una, com a element actiu i singular d'un exercici esportiu (com a pujador en alguna de les parts de l'estructura); i la segona, si s'és un component del castell que es munta (de la pinya o peu al pom de dalt), o com a membre de l'extens col·lectiu (en les diverses feines i càrrecs de l'organització), tot cooperant-hi amb un ànim anàleg al de l'associacionisme recreatiu. A la colla actual no tots els seus membres hi «entren» amb la intenció implícita de «pujar» al castell —encara que tots, en general, solen fer sempre pinya, ni que sigui en posicions no especialitzades—; molts hi «entren» (se'n fan membres) per tal de participar i col·laborar en la vida social del col·lectiu, amb l'ànim de formar part d'una organització associativa de caràcter social i recreatiu. Una nota a tenir en compte: és habitual el cas que alguns dels membres que han destacat com a pujadors —aquells a qui hem dibuixat com a elements actius d'un exercici esportiu—, quan perden aquesta condició (o ja no volen continuar-la) solen apartar-se de l'habitud social de la colla, i alguns fins i tot deixen de tenir contacte amb el món dels castells. Aquesta actitud no és exclusiva dels castells, sinó que és ordinària entre la majoria d'activitats de caràcter esportiu o recreatiu, i obeeix a qüestions de temperament personal. Aquest comportament, observat en la gran majoria dels membres de la colla actual, i sobretot aquesta disposició de cooperant en l'activitat social i recreativa, fa diferent la «manera» moderna dels castells de la «manera» històrica o antiga que havien tingut els castellers en temps pretèrits. La relació antiga que tenien els castellers amb la pràctica de l'exercici —com bé pot seguir-se en l'article de Jordi Bertran del volum 1 d'aquesta obra— partia d'un interès específic i funcional: el mer exercici d'alçar «castells, torres i pilans» (anàleg al que puguin tenir avui els jugadors d'un equip de qualsevol activitat física), amb l'afegitó que aquella dedicació —diguem-ne d'oci creatiu— era addicionada amb un cert suplement pecuniari (irregular), accessori gens menystenible i ben comprensible si es té present l'estrat social —les classes populars, sense fortuna personal— d'aquells que es dedicaven a aquesta art,²⁰ i la història social de les classes populars.

¹⁸ La vella plaça de bous de la Barceloneta.

¹⁹ Aquí ell copia directament del quadern, escrit en castellà.

²⁰ Per conèixer bé l'extracció social dels practicants de l'antiga muixeranga, fora bo de llegir Joan Bofarull (2018), article que permet tenir un ampli coneixement dels sectors de la societat que antigament practicaven allò que avui ha derivat en els castells.

▲ Espectadors aficionats fent pinya en un castell dels Moixiganguers d'Igualada. (Foto: Pau Corcelles)

Prestigi social dels castells

Em sembla que aquí, en aquest apartat, és oportú fer referència que, fins ben entrada la dècada dels anys cinquanta i seixanta del segle XX, «fer castells» (o portar els gegants, o participar en qualsevol altra activitat d'aquesta mena) no era pas —contràriament al que podem observar actualment— una acció que aportés prestigi social. Per posar un bell exemple (i permetem-nos fer un paral·lelisme entre el moviment dels castells i el de les muixerangues del País Valencià, que creiem ben encertat), extraïem la nota següent de *Temps de Muixeranga* (butlletí de les colles valencianes que s'hi dediquen): «En Algemesí el terme *muixeranguero* (sí, amb una o final) es va utilitzar durant molt de temps amb connotacions negatives, sinònim de persona poc seriosa o de poc fiar. El desprestigi que tenia era tal que l'any 1974 els nous muixeranguers quedaren per a vestir-se tots junts a casa Fabregat perquè els feia vergonya anar pel carrer vestits de muixeranguers; ma mare es va posar les mans al cap quan mon pare li va dir que tots s'havien apuntat a la muixeranga» (Beltran 2018).

I no hem de creure que aquesta situació era gaire diferent en les poblacions catalanes. Si voleu podem situar-la

en la dècada dels cinquanta i seixanta al Principat: Francesc Piñas Brucart (nascut el 1942), de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, en el llibre *Retrats castellers* (D.A. 2006: 47-48) explica que, quan va entrar a la colla, els dies que hi havia actuació duia la camisa embolicada en paper de diari i es canviava dins de l'Ajuntament. Aquesta actitud la prenia per vergonya, perquè anar per la vila «vestit de casteller» no era tingut com a prestigiós. Tampoc el contrari, és clar, senzillament era tingut com alguna cosa «massa popular». És a partir de l'interès i participació per aquests exercicis que els dedicaren alguns sectors relacionats amb activitats ciutadanes de caràcter cívic, cultural i polític que participar en el moviment dels castells (així com en activitats anàlogues de la cultura popular) adquirí el rang d'implicació cívica i creativa prestigiosa. La raó d'aquell interès i «entrada» de sectors que fins aleshores mai no s'havien sentit motivats per aquests camps de la cultura popular té variades explicacions. Per un cantó pot observar-se com, a partir d'aquestes dècades, els seixanta i setanta, es desperta un interès creixent de les joves generacions per totes les activitats que es desenvolupen al carrer, a l'àgora, un interès motivat, sens dubte, com a reacció a la repressió i control del carrer que exercia de forma

aclaparadora el règim franquista. No podem oblidar que fou precisament en aquells anys quan Fraga Iribarne, ministre franquista d'Información y Turismo (eufemisme que ocultava un categòric servei policíac d'informació i control sobre la societat), pronuncià la seva cèlebre frase «La calle es mía»; i si així ho feia saber, devia ser perquè hi havia algú altre que n'hi disputava la propietat. D'altra banda, a part d'aquesta voluntat de participació activa en activitats desenvolupades a l'àgora per part d'unes noves generacions que contemplaven les consuetudinàries activitats de la cultura popular amb una mirada renovellada, cal també considerar l'aparició, en aquestes mateixes dates, de la doctrina de l'ecologisme, filosofia que implica una nova valoració de tot allò que és «natural», autòcton i popular, i certament que la pràctica dels castells (i d'altres d'anàlogues als castells) conté aquesta aurèola de natural,

propi (no comercial) i popular, i amb aquesta nova mirada són contemplats. És oportú fer notar, després d'aquest darrer passatge, que els esdeveniments que hem descrit sobre la pràctica actual dels castells no impliquen, ans al contrari, cap menysvaloració del fenomen estricte (la llarga història dels castells) al qual dediquem el treball; altrament són, senzillament, part de la realitat viva a la qual avui ens referim.

Un aspecte curiós i a tenir en compte en la pràctica actual d'aquest costum, i la seva exhibició i difusió entre la població —encara que a un espectador extern pot semblar-li irrellevant o tangencial, i a voltes també pugui ser-ho per als mateixos protagonistes, però que jo considero prou important per la dinàmica interna del col·lectiu, i per aquesta raó vull anotar-ho— és que les colles de castells, essent necessàriament tan multitudinàries, per a les seves

► Durant les dècades dels quaranta, cinquanta i seixanta del segle XX l'activitat estava poc prestigiada. A la imatge, un 3 de 6 al mig del carrer de la Cort de Valls, davant de Ca Dolçures, per part de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, l'any 1951. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

posades en escena (plantar els castells a plaça, corol·lari de tot el treball de la colla) poden, si cal, prescindir de públic. Els castellers solen ser tants, ells tots sols, i tan afeccionats a allò que practiquen que poden prescindir de públic aliè, condició ben peculiar que no sol donar-se en cap fenomen anàleg, ja que sense públic, al no existir la possibilitats d'exhibició —de mostrar-se—, sembla que no hi hagi d'haver cap mena de necessitat d'exhibir-se. En les actuacions a la plaça s'han donat casos de diades amb molt pocs espectadors o de diades que, a causa de la seva llarga durada, han acabat sense públic. No obstant això, el mateix món casteller sempre s'ha mostrat crític amb aquestes situacions i ha lluitat per millorar-ho, per exemple reduint la durada de les diades amb noves fórmules. Fórmules com, per exemple, introduir en les actuacions la figura d'un cap de plaça (vegeu, en aquest mateix volum,

el capítol «Castells: més propers a la festa o a l'esport tradicional?», d'Antoni Costes i Pere Lavega), una persona que, pel seu prestigi, compta amb l'anuença de les colles actuant per posar-se d'acord des de qui alça, i en quin lloc, el primer castell fins a quines raons han de dur a repetir o no un castell desmuntat, i altres qüestions que puguin alterar i allargar l'actuació. Aquesta responsabilitat va donar-se explícitament per primera vegada a Jordi Bertran, l'any 2016, durant la festa major de Vilafranca. També per aquesta qüestió de l'excessiva durada d'algunes actuacions, quan hi participa més d'una colla s'ha provat de fer el que han anomenat «castells a l'antiga», que consisteix que les colles alcin les seves construccions sense esperar que l'altra colla hagi descarregat el seu castell (vegeu, en aquest mateix volum, el destacat «Organització i modalitats de les diades castelleres», de Jordi Bertran).

▲ *Pilar de 6 dels Xiquets de Tarragona, el 17 de juny del 2018, en una plaça de Sant Jaume gairebé buida. (Foto: Eloísa Ruiz López / Arxiu Xiquets de Tarragona)*

Tot és estètica

Unamuno, amic d'alguns catalans, però que no n'apreciava ni el caràcter ni les pretensions, va definir-nos com a extremadament inclinats a l'estètica: «Sois como niños, levantinos, os pierde la estética», va escriure a Joan Maragall en una carta per demostrar la seva contrarietat amb les pretensions i argumentacions de la catalanitat. La veritat és que amb aquest genèric *levantinos*, Unamuno segur que incloïa, a part dels catalans (i aquesta és una opinió ben meva), tot el litoral des del cap de Creus fins als darrers pobles de Màlaga: *levantinos*, gent mediterrània amb més somnis (*pájaros en la cabeza*) que tangibles; així sembla que ho vegin des del centre peninsular. Però aquesta és una altra qüestió.

Tornem a l'estètica, perquè en l'«art d'alçar castells, torres i pilans» —no m'ho negareu— tot, o quasi tot, és per estètica. Tres de les característiques de la màxima castelleria (força, valor i seny) són un bell resum, idealista: propòsit d'associar tres conceptes sovint contradictoris, ja que no sempre la força està associada al valor, a l'atreviment, i menys encara al seny, la sensatesa, encara que unificar-los tots tres en un sol esforç pugui ser, certament, un assoliment ideal. Realment, si vas a mirar, un 4 de 8 sempre és un 4 de 8, és el mateix... però mai no és igual, mai no és igual com s'ha bastit i descarregat; i estar disposat a apreciar i especular sobre aquest goig artístic i esportiu tan fugaç (què pot durar un castell, quants minuts?), quin altre sentiment pot haver-hi que no estigui informat per la pura estètica? Si m'atrevis, podria arribar a dir el mateix d'alguna de les magistrals jugades dels millors jugadors de futbol actuals, o de les èpiques escalades d'algun ciclista. Miró, el gran mestre mediterrani, sempre fa el mateix, però mai no és igual. Sempre és el mateix en l'estil, incomparable, però mai en la forma ni el contingut. I això pot ser perquè l'estètica mediterrània —en què es basa l'art de Miró, i també els castells— aposta per l'efímer, pel transitable i en constant renovació; un art que mai no reproduceix, sempre crea de nou allà on ha bastit abans i desmuntat el que havia

bastit. En aquests aspectes, els castells són una excel·lent metàfora del geni mediterrani. Un esperit, el mediterranisme, el seu geni, que no és necessàriament assimilable a les terres continentals que s'hi aboquen. El mediterranisme és litoral, tot just pot entrar seixanta o cent quilòmetres endins dels territoris que el circumscriuen, i això, encara, allà on les valls interiors s'arriben a la mar pels deltes de rius o les rieres. Unamuno *dixit*: «Levantinos, os pierde la estética.» És, també, des d'aquesta òptica que l'art dels castells entra dins del més rabiós concepte de la modernitat, de l'actualitat més del dia.

Abans de tancar aquest capítol, i dins d'aquest últim apartat dedicat a l'estètica —a l'art i la cultura en el món dels castells—, voldria dedicar una curta reflexió per ampliar i clarificar tres dels conceptes que han aparegut al principi del treball: els termes *paragimnàstica*, *paraesportiva* i *parateatral*. Em sembla que no cal insistir gaire en la idea que la participació en el món dels castells és, en si mateixa, una pràctica que s'exerceix per a gaudi i plaer d'un mateix. Primer (i no cal que aquest ordre hagi de ser igual per a tothom) és un plaer físic per la pràctica d'un exercici corporal; després, un plaer intel·lectual per la participació en la posada en escena d'una realització de caràcter estètic —artístic, el castell—; i encara, a més, és un plaer moral —ètic— per la participació en un ambient de relacions humanes, com són la colla i el seus projectes. És, doncs, vist des d'aquesta òptica, que trec a col·lació aquests tres conceptes: paragimnàstica, paraesportiva i parateatral. Perquè és evident que aquest exercici —muntar el castell— té a veure amb alguna cosa propera a l'exercici físic que es pretén amb la gimnàstica; paraesportiva, perquè és també evident que hi ha una intensa emoció esportiva en la participació dels aconseguints de la colla; i parateatral, perquè, com ja s'ha apuntat més amunt, plantar el castell a la plaça és dur a terme una autèntica posada en escena: tot el moviment espectacular (assajat a bastament amb anterioritat) de la colla (de la companyia) per aconseguir carregar i descarregar la construcció (l'obra) que es mostra al públic espectador.

Castells: més propers a la festa o a l'esport tradicional?

Antoni Costes Rodríguez i Pere Lavega Burgués

Introducció

Són els castells un esport? Aquesta pregunta fa temps que ens la fem? Per què ens preocupa saber si els castells són o no un esport?

En molts fòrums castellers s'han debatut ja aquestes mateixes qüestions. Alguns castellers comencen a estar-ne fins i tot cansats. Molts diuen que els és igual si és o no un esport, que el que volen és seguir fent castells.

Llavors, per què es reprèn el tema? Doncs perquè l'esport i la seva evolució són un bon banc de proves per al futur dels castells. Intentarem demostrar que són dues activitats que han nascut de manera molt similar i que en el seu desenvolupament han seguit camins pareguts.

Els castells seran allò que el col·lectiu casteller vulgui, però, si els comparem amb els diferents esports i activitats físiques, podem predir les conseqüències de prendre una decisió o altra. Podem preveure el nostre futur tot estudiant com ha evolucionat l'esport.

Controvèrsies

Des que fem castells a les places, sovint davant la pregunta de què era allò que estaven fent, els protagonistes han contestat de manera natural i planera: «Castells!, estem fent castells!» Però a la vegada molts castellers i castelleres

han opinat sobre l'origen dels castells, com han canviat al llarg dels anys, quina vinculació tenen amb les realitats socioeconòmiques de cada moment, política, festa, treball... Tot menys posicionar-se sobre què són els castells.

Aquesta indefinició de l'activitat castellera l'han patida principalment els cronistes, ja que fins i tot l'han arribat a anomenar joc, com es pot comprovar en un diari vilanoví del 1852 (Güell 2002: 15), o noble esport: «els qui tinguin afició i aptituds per aquest noble esport, que s'allistin a una colla responsable» (Blasi 1948: 31); això sí, havent sentenciat abans que calia «evitar tota mena d'exercicis atlètics que puguin degenerar en una paròdia dels castells».

Aquesta indefinició ha afectat la ubicació de les cròniques castelleres en un diari. Al llarg dels temps, les esmentades cròniques han estat a la secció de Cultura, de vegades a la secció Local o Societat i altres a la secció d'Esports. No obstant això, sembla que la tendència actual d'alguns diaris, programes de televisió i ràdios és situar les notícies de castells en un apartat propi.

Aquesta dificultat per localitzar els castells en una publicació no és exclusiva dels diaris, ja que se'n ressenten altres publicacions, com es pot comprovar en l'estructura d'una gran enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya (Soler 2005), on els castells són tractats en el volum corresponent als jocs i esports tradicionals i al volum de la festa. Això ja ens pot donar una pista que els castells són considerats una cosa o una altra, si els analitzem com una

pràctica física, com una activitat lúdica de carrer o com una manifestació lligada a la festa. I els editors han pensat que els castells eren i són encara una activitat tan transversal que no pot estar ubicada en un sol apartat, i que és plenament compatible considerar els castells propers a l'activitat física lúdica tradicional, tot ocupant places i envaint un espai públic en el marc de la festa.

Aquesta composició de l'enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya ens serveix per constatar que hi ha diferents maneres de fer castells. Així, les diades castelleres celebrades a la plaça de les viles van unides al calendari festiu i és normal veure els castells com un element més del seguici festiu, unit als costums i les mostres de folklore dels diferents pobles. Aquestes actuacions del seguici s'han anat desenvolupant tant seguint el calendari festiu al llarg de l'any com en la commemoració de fets aïllats, però on la festa i la joia eren l'objectiu de la celebració.

Però les actuacions prenen un caràcter diferent quan se les treu fora d'aquest context festiu, i així les actuacions amb fins comercials, per commemorar un congrés, incloses dintre d'una obra de teatre o espectacle com la inauguració dels Jocs Olímpics de Barcelona, o el 1936 per l'Olimpíada Popular de Barcelona, no tenen la litúrgia dels castells a la festa (Botella 2017).

També cal remarcar que les diades «creades» per poder portar a plaça els millors castells en un moment de la temporada que li és propici a una colla determinada, fa que els castells s'allunyin de la festa i s'apropin a la cerca d'una *performance* quasi esportiva. Aquestes diades han tingut cert rebuig per part dels castellers propers a mantenir la tradició. Cal destacar també altres fets aïllats que han aïllat la controvèrsia i han portat els castells a la *performance* i l'han allunyat de la tradició, com assajos a places que «tradicionalment» són reservades només per a les actuacions de diades assenyalades.

En la cultura tradicional, els cantants de cançons ancestrals, els jugadors de jocs de festes locals o els balladors de danses unides al cicle de les collites del camp moltes vegades defensen que el que estan fent és genuí, que és propi d'aquell lloc i que aquella activitat els defineix i els fa diferents dels altres. Els informadors intenten explicar que allò només es juga o es canta allí, que és autòcton, que és particular. Aquesta recerca de la peculiaritat és un dels paradigmes dels qui defensen amb passió que els castells són castells i prou, que no tenen res a veure amb cap altra activitat, com per exemple l'esport.

Les polèmiques sobre castells, pertinença i propietat de la pràctica no són noves, ja que abans que es plantegés

la dicotomia entre castells i esports va haver-n'hi d'altres molt més intenses, com la que discutia si les colles castelleres només tenien dret a ser-ho si eren de la zona tradicional o podien afegir-s'hi també colles d'altres comarques catalanes (Güell 2002: 28). Ara bé, és fàcil entendre que es veiés inversemblant que a la Barcelona de finals del segle XIX es formés una colla castellera quan precisament aquella festa o aquells pilars s'anomenaven Xiquets de Valls i, per tant, si allò era practicar «Xiquets de Valls» era normal pensar que havien de ser fets per gent de Valls.

La cosa no acabà aquí, ja que quan sorgiren altres colles en moltes comarques de Catalunya el debat s'estengué a si podien haver-hi colles castelleres en terres no catalanes o, fins i tot, si aquestes podien participar o no al Concurs de Tarragona.

Els qui defensaven la territorialitat dels castells intuïen que, si aquests deixaven de ser exclusius d'una zona, això els faria canviar. Mentre els castells eren una pràctica circumscrita a una comarca —de vegades afavorida aquesta localització de la pràctica pels poders centralitzadors de l'Estat espanyol (Giori 2014)— es refugiaven en el folklore autòcton, en paraules de Giori per destacar un folklore de *provincias*. Quan els castells van esdevenir una icona del nacionalisme català i la seva pràctica s'estengué per tot el territori, van començar a allunyar-se del folklore i van passar a ser alguna cosa més. Quan els castells són coneguts arreu del món, de vegades ja són vistos com una pràctica física col·lectiva i desposseïda de tot el bagatge del costumari que abans portava adherit.

Quan els castells es desenvolupen en un entorn festiu (hi hagi rivalitat o no), no hi ha dubte que hom els veu com una manifestació cultural compartida; però quan la diada castellera es desenvolupa en un context deslligat del calendari festiu d'una població és quan hom es planteja si hi ha similituds amb una altra activitat física de masses com és l'esport.

S'ha debatut força sobre les diferències entre l'esport i els castells i s'ha fet sempre aportant diversos arguments: de vegades comparant els trets constitutius —els òntics—, com es pogué comprovar en una de les tertúlies del programa *Dosos amunt* de la xarxa de televisions locals (Durán 2016); altres, enumerant les semblances que hi poden trobar persones que comparteixen la pràctica dels castells i de l'esport. Majoritàriament s'arriba a entreveure que qui rebutja qualsevol tipus de comparació són els qui pensen que castells són castells i prou. Per contra, els qui defensen les similituds intenten emmirallar-se en quins aspectes dels esports els permetran seguir fer més i millors castells.

En un intent per posar ordre, exposarem algunes postures que han anat sorgint als mitjans de comunicació o en llibres i revistes especialitzades sobre si hi ha alguna semblança entre castells i esports i si les similituds o diferències poden ser beneficioses o perjudicials per als castells:

a) Els castells com a símbol d'identitat catalana.

Des d'un posicionament historicista o des de la cerca dels trets identificadors dels castells, es diu que aquests responen a una identitat catalana, a una tradició, i dir que són esport no té sentit en l'actualitat, ja que no aporta res. El que sí que aporta és afirmar que són tradició, perquè això els uneix a la cultura catalana i actualment que alguna cosa sigui tradicional ja no comporta la connotació de no ser modern ni cosmopolita (Giori 2013). També s'argumenta que els castells entesos com a esport deixarien de ser cultura i es proposa que es giri la dicotomia i que siguin els esports els qui s'apropin a la cultura (Cortès 2013).

b) Els castells com a esport: pèrdua del caràcter festiu.

Una segona postura intenta donar resposta a com canviarien els castells si s'apliquessin les normes que regeixen en alguns esports i conclou que les actuacions castelleres perdrien el caràcter festiu. Si els castells fossin un esport, s'hauria de determinar el nombre de castellers en una plaça, s'hauria d'unificar l'activitat per raons de sexe i edat, deixarien d'estar arrelats a un país, hi hauria «fixatges» i es perdria l'amor per una camisa (Cortès 2013). El problema és que aquest argument ja ha estat també esgrimit en el món de l'esport per vindicar un esport praxi proper al joc enfront d'un esport espectacular: «El deporte de nuestro tiempo está enormemente marcado por la reglamentación. No se trata simplemente de la espontánea o implícita regla más o menos natural latente en cualquier actitud lúdica sino de toda una estructura que ha crecido con el deporte moderno» (Cagigal 1979: 41).

De vegades sense saber-ho, s'han regulat els castells amb els mateixos instruments que aplicaren en el seu moment els esports per esdevenir la pràctica física que coneixem avui. La regulació del perill i l'agressivitat (que es tractarà més endavant) va fer canviar els esports, i la cerca de normes per apaiguar el risc en els castells els està fent canviar també.

I no ens referim a la valoració dels castells carregats en el concurs, ja que la llavor de la necessitat que els castells havien de canviar ve de lluny: en algunes cròniques del segle XIX ja apareix l'opinió que no s'havia de contractar els Xiquets de Valls pel perill de lesions i això anava avalat pel fet que la modernitat no podia promoure activitats amb risc propi d'altres èpoques (Güell 2002: 118-120).

c) L'entrenament esportiu en els castells («Citius, altius, fortius»).

Hi ha castellers o colles que per millorar els seus registres a l'hora de carregar i descarregar castells o per cercar seguretat en els seus castellers s'inspiren en els processos d'ensenyament i aprenentatge dels esports, i també en els diferents models d'entrenament. Vindiquen la necessitat de transferir a l'assaig principis d'acció aplicats a l'entrenament de l'esport per millorar el rendiment dels castellers. Aquest fet s'ha pogut comprovar en diferents ponències i comunicacions a les Jornades de Prevenció (Coordinadora Colles Castelleres, 2009-2017), que mostren com integrar els entrenaments complexos a l'assaig casteller, o diferents formes d'escalfament, o preparació física per al tronc i la canalla, entre d'altres, una pràctica que es tradueix en bons resultats en les construccions castelleres i en la salut dels participants. Possiblement la publicació pionera sorgí de la primera trobada al Centre d'Alt Rendiment (CAR) de Sant Cugat, on es va tractar el tema de la prevenció de lesions en el món casteller (Roset *et al.* 1994) i que s'amplià posteriorment en noves recerques (Roset 1999).

Actualment és molt habitual veure als locals d'assaig aparells propis de la preparació física dels esports i del *fitness*. Aquests recursos s'empren per no comprometre l'equilibri estàtic i dinàmic de les construccions; per millorar la musculatura dels castellers; o per facilitar l'adquisició de les accions tècniques. En definitiva, s'empren aquests mitjans atès que els castellers de l'actualitat han arribat a la mateixa conclusió a la qual ja fa temps va arribar l'esport de rendiment: per progressar no n'hi ha prou amb jugar el partit, cal un entrenament sistemàtic de les capacitats que condicionen el rendiment esportiu. Aquesta reflexió és emprada al món dels castells tot afirmant que no n'hi ha prou d'assajar les diferents estructures dels castells que hem de portar a plaça, sinó que cal també un treball com-

plementari d'aquelles capacitats físiques, de relació motriu i emocionals que han de conduir la colla a l'excel·lència. I és aquesta necessitat la que ha portat a organitzar la preparació dels castells com si fossin un esport i la que ha permès assolir registres de castells quasi impossibles. El mateix cap de colla dels Castellers de Vilafranca (Toni Bach) feu una piulada a Twitter el 2012 en què deia: «L'esport és cultura, tradició, rivalitat, moviment social... això és empetitir els castells? No ens mirem tant el melic!» I aquesta relació entre castells i esport l'especifica en una entrevista al digital *Món Casteller* quan, al ser preguntat sobre si defensa més els castells com a esport que els castells com a tradició, contesta: «Una cosa no treu l'altra. L'esport també és tradició i cultura. Els castells són el nostre esport, amb tot el que comporta. Per a mi l'esport no té connotacions negatives. L'esport és un dels grans moviments de finals del segle XIX i del segle XX» (Torreño 2013).

d) Tractament dels castells en els mitjans de comunicació. Un dilema que els mitjans de comunicació han hagut de resoldre és decidir si el fet casteller ha de tenir un model que s'apropi a l'esport o mantenir un format propi (Cortés 2013b). En aquesta controvèrsia professional hi ha argumentació per totes bandes, ja que hi ha periodistes que només retransmeten actuacions castelleres i altres que compaginen la informació esportiva amb la castelleria. Majoritàriament, l'informador casteller declara que quan retransmet o escriu sobre castells ho fa sobre el fet casteller, que no està retransmetent un esport, però tot i així hi ha hagut periodistes que han exposat els vincles entre els castells i l'esport des de la seva perspectiva. Soler (2004a), tot i afirmar que els castells són al costat del model festiu i de la cultura popular, emprà els arguments dels periodistes Brotons i Beumala per descriure alguns elements que des del punt de vista periodístic apropen els castells a l'esport: la incertesa del resultat final; el criteri objectiu per identificar el resultat d'un castell o d'una diada; la similitud entre els colors de les camises de les colles amb els dels equips esportius; el model d'entrenament sorgit de l'esport, equiparable al de l'assaig i actuació. Fins i tot, Brotons i Pardo (2004) afirmen que en les cròniques castelleres han anat irrompent elements de la informació periodística esportiva.

Un cas especial és el relat que fa Suárez-Baldrís de com gràcies als mitjans audiovisuals de masses els castells es transformen en fet casteller: «Representació mediàtica, produïda i reproduïda per a i a través de la indústria de la cultura en totes les seves facetes [...] viscuda socialment durant el temps de lleure i en funció de l'estructura característica, no d'una activitat festiva, sinó d'una activitat espectacular» (Suárez-Baldrís 1998: 131).

Aquest discurs, fet des dels trets identificadors dels castells, va servir, no obstant això, per fer un treball en el qual s'intentava reflectir l'evolució dels castells vers un model esportiu (Costes 2004). Els diferents apartats que Suárez-Baldrís proposa serveixen com a inspiració per a l'anàlisi dels canvis en la transformació del món casteller: l'increment de les colles castelleres; l'augment de l'afició; el calendari; l'expansió de les colles depassant els límits tradicionals; la generalització de la competència entre colles, tot trencant els tradicionals dualismes; o els canvis que es produeixen en l'espai d'actuació. Tant és així que qualsevol estudi seriós que analitzi l'evolució dels castells haurà de fer referència obligatòriament a aquesta monografia de Suárez-Baldrís (1998).

e) Comparació científica dels castells i l'esport. Ens referim a estudis comparatius dels castells i els esports des del vessant científic, tot comparant els fets constitutius de les dues manifestacions des de la praxeologia motriu o ciència de l'acció motriu (Parlebas 1981), sense intenció de concloure si els castells són un esport o no. Aquesta disciplina estudia els trets distintius de la lògica interna dels castells, és a dir, el tipus de relacions internes que origina l'estructura de qualsevol tipus de castell i que fan que emergeixin determinades accions motrius diferents de les d'una altra pràctica física. A la vegada examina els efectes d'aquesta estructura sobre les conductes motrius dels seus protagonistes, les quals donen testimoni de l'activació unitària de totes les dimensions de la personalitat dels castellers —aspectes orgànics o fisiològics, cognitius, relacionals i emocionals (Duran 2016; Lavega 2006). De manera que cada casteller dona un significat i valor subjectiu als castells i al fet d'ésser membre d'una colla. És motiu de l'estudi praxiològic posar llum per interpretar com afecta qualsevol decisió que es prengui sobre la modifica-

ció de lògica interna d'un castell i sobre el significat que li donin els seus actors. A més a més, aporta criteris per comparar-los amb els esports, amb els jocs tradicionals festius o rituals (Costes 2004; Duran 2016), com els Jocs Panhel·lènics, en els quals es troba la gènesi dels jocs olímpics moderns (Olivera i Olivera 1994).

f) Rebuig als valors del *hooliganisme* esportiu allunyat dels castells. Els seguidors d'aquesta postura rebutgen ser comparats a un esport allunyat dels valors castellers (Botella 2012). Són opinions que contraposen els valors castellers amb l'esport de masses majoritari, on hi ha rivalitat a fora del terreny de joc i on prima l'esport com a treball en lloc de l'esport de lleure. No obstant això, aquesta crítica a l'esport i els seus efectes envers l'alienació del practicant no ha sorgit des de l'estudi del fet casteller, sinó que arran dels fets del Maig del 68 a París grups de pensadors de l'esport ja van demanar un esport obrer i una educació esportiva proletària (Partisans 1978). Aquest rebuig a l'esport al comparar-lo amb els castells genera una paradoxa: no ens emmirallem en l'esport, perquè els castells són una altra cosa, són respecte, col·laboració; però, per contra, hi ha diversos articles que critiquen el *hooliganisme* a les grades del Concurs de Tarragona o a places emblemàtiques on actuen les colles que tiren els castells més difícils i maldiuen que alguns es comportin com si assistissin a veure el seu equip esportiu més que a veure castells. Això sí, per guardar l'essència del fet casteller, habitualment aquests *hooligans* es diu que es comporten com a «no castellers», ja que no intervenen com a tals. No són dels nostres, són nouvinguts d'un altre espectacle, de l'esport. Però de quin esport? No de l'esport que enalteix la persona que el practica, del que demana respecte pel contrari, del que rebutja la supercompetitivitat, ja que, com diu Cagigal (1979: 45), no només hi ha un esport de masses: «No queda otra postura que la de aceptar la realidad, e insistir en que el deporte no es sólo eso; que hay otro deporte [...] no reñido con el alto rendimiento, sino simplemente diferente.»

Aquest argument dels valors dels castells és el que surt repetidament en les diferents tertúlies i taules rodones que s'organitzen per afirmar que els castells no tenen res a veure amb l'esport.

Els valors dels castells versus els valors de l'esport: són diferents?

La Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya va aprovar, en assemblea, un document sobre els valors socials del fet casteller (Coordinadora Colles Castelleres, 2009-2017). Va ser un encert definir com havien de ser els castells i com s'havia de garantir que seguissin estretament lligats a la cultura, la tradició, la identitat i la unió, tal com reconegué la Unesco quan va incloure els castells en la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat.

L'assemblea va remarcar que els castells, igual que les altres manifestacions festives i tradicionals, aporten un benefici als castellers:

- Els castells són una activitat col·lectiva realitzada en un espai públic, fet que garanteix emocions compartides entre castellers i públic.
- Els castells permeten accedir a un lleure no consumista.
- Les colles castelleres són organitzacions inclusives, a més d'espais de cohesió social i integració.
- Les colles es basen en un model obert a la ciutadania, participatiu i democràtic.
- Els castells generen una emoció i un sentiment de pertinença a la seva colla.

Ha estat molt oportú que s'hagin remarcat quins són els pilars de l'associacionisme en els castells abans de definir quins són els valors, perquè la qüestió no és només quins valors volem transmetre, sinó quines condicions s'han de donar perquè aquests valors es desenvolupin (Buxarrais i Vallory 2004), perquè els castells només transmetran uns valors si es donen les condicions anteriorment apuntades. Els castells per ells mateixos, com a activitat descontextualitzada, no transmeten valors; són els castells que fan les persones els que poden transmetre aquests valors.

El col·lectiu casteller, observant com han evolucionat algunes activitats en què la rivalitat és present —com alguns esports de competició—, ha tingut la necessitat de fer prendre consciència de quin havia de ser el camí que li convenia. S'ha emmirallat en l'esport per dir que per aquesta via no es vol evolucionar. De fet, l'esport també ho va fer en el seu dia, això.

Els valors que s'especifiquen com a valors castellers són:

- Relacions interpersonals.
- Capacitat de comunicar-se.
- Tolerància i respecte a la diferència.
- Solidaritat personal i també col·lectiva, més enllà de l'activitat casteller.
- Importància de les fites col·lectives, perquè en els castells no hi ha resultat ni avaluació individual i, a més, és una activitat on tothom és necessari però ningú no és imprescindible.
- Autoestima i confiança envers els companys.
- Importància de l'esforç personal per assolir un repte.
- Esperit de superació.
- Compromís personal envers la resta del col·lectiu.
- Lliure acceptació de la tasca assignada i autodisciplina.
- Treball ben fet.

Aquests valors són certs i molt lloables, i la seva consecució de segur que ens pot convertir en uns ciutadans lliures, solidaris, responsables, lligats a un territori i democràtics. El problema sorgeix quan, en les comparacions o les diferències que es fan entre l'esport i els castells, s'esgrimeixen aquests valors per establir la diferència, ja que segur que tots coneixem esports que podrien subscriure fil per randa aquests valors. Però quan hom en compara els valors, pensa en una situació idíl·lica de castellers ajudant-se amb un esforç altruista i ho confronta amb un esport on hi ha baralles a les grades i al camp (Cortès 2013).

L'esport, i per extensió altres manifestacions motrius, també han identificat uns valors que poc difereixen dels apuntats pel món casteller. Tant és així que podem fer l'exercici de substituir la paraula *castells* per *esport* o viceversa i es comprovarà que totes les declaracions defensen els mateixos valors.

La conferència general de la Unesco va aprovar una carta de l'activitat física i l'esport en què deia que aquestes activitats havien d'estar al servei del desenvolupament de la humanitat (Unesco 2005). Aquesta carta promou l'accés inclusiu a la pràctica esportiva i rebutja qualsevol tipus d'exclusió o discriminació.

Al primer article s'articula que tota persona té dret a accedir a l'esport sense cap discriminació basada en criteris ètnics, de sexe, d'orientació sexual, idioma, religió,

opinió política o de qualsevol altra índole, origen social o nacional, la posició econòmica o qualsevol altre factor. Es destaquen les necessitats inclusives de l'esport, la importància de preservar els esports tradicionals perquè pertanyen al Patrimoni de la Humanitat, i la necessitat que mitjançant l'esport s'enforteixi el vincle entre els membres d'una comunitat. Però és que al segon es parla dels beneficis que aporta l'esport a la persona i a la comunitat, i de com la seva pràctica ha de generar benestar i un desenvolupament sostenible. En definitiva, que després de llegir els dotze articles hom s'adona que no es pot utilitzar l'argument dels valors per diferenciar l'esport del fet casteller.

Ara bé, si algú encara opina que els castells tenen uns valors que es relacionen amb la comunitat a la qual pertanyen i units a una cultura pròpia d'una comunitat per petita que sigui i que aquests no els poden aportar els esports, és perquè pensa només en els esports d'abast internacional. Però també hi ha esports units a la cultura tradicional i a la festa.

Tant és així que la Unesco, per fomentar aquests valors dels jocs i esports tradicionals, va redactar una carta on es vindiquen les bondats per a la humanitat de la pràctica dels esports tradicionals (Unesco 2015).

- Es declara la importància dels jocs i esports tradicionals per a la promoció de l'esport per a tothom.
- S'especifica que els jocs i esports tradicionals pertanyen al patrimoni cultural local, regional, nacional o mundial.
- S'explica que els esports tradicionals estan lligats als valors socials i culturals que una societat hauria de perseguir: integració, foment de la pau, enteniment. Així mateix, es declara que els esports tradicionals tenen regles pròpies, sense voluntat que siguin generalitzades a altres territoris o cultures.
- Vindica l'esport tradicional com aquella pràctica que no necessita cap instal·lació i que sovint es vincula a la festa i que, per això mateix, requereix una especial protecció dels processos de comercialització d'aquesta pràctica. Fins i tot adverteix que s'ha de cuidar perquè el sector turístic no els utilitzi impròpiament i en faci perdre l'essència.

En conclusió, l'argument dels valors no ens aporta cap criteri per delimitar objectivament les similituds o diferències entre els esports o els castells, ja que els valors d'ambdós fenòmens són idèntics.

Optar per un estudi científic de la problemàtica. La lògica interna dels castells

Necessitem abordar la problemàtica des d'una perspectiva científica que ens permeti comparar com de lluny o de prop es troben els castells dels esports. I ho necessitem perquè el món casteller decideixi com vol que sigui la seva pràctica en el futur. Els castells són el que són ara com a conseqüència de les decisions que s'han anat prenent en el passat. No voldríem caure en aquest apartat en una visió propera al maniqueisme: no valorarem, per exemple, si el pagament a les colles per incentiu dels castells aixecats a plaça pot ser bo o dolent, i si això els apropa a l'esport o no. Ens fixarem en què ha passat en l'esport quan tot això ha succeït i els organitzadors de les diades decidiran si els va bé o no el camí emprès.

La disciplina científica que ens permetrà la comparació entre castells i esport és la praxeologia motriu o ciència de l'acció motriu (Parlebas 1981), que estudia les accions motrius que es donen en qualsevol pràctica motriu i lúdica. Ho fa analitzant les relacions que s'estableixen entre els participants independentment de com són aquestes persones (Lagardera i Lavega 2003). És un camp d'estudi en què s'analitza què poden fer els jugadors mentre interactuen entre ells, o sigui, quines són les regles que regeixen el comportament dels jugadors o practicants. Aquestes regles donen entitat i personalitat a un joc i donen també les claus per saber si s'està practicant una activitat o una altra i en quina mesura s'assemblen o es diferencien entre elles; en definitiva, són les regles les que configuren la lògica interna del joc o l'activitat.

La lògica interna és el «carnet genètic» del joc o activitat motora, i correspon al tipus de problemes interns que han de solucionar els participants al relacionar-se amb altres jugadors, amb l'espai, amb el temps i amb el material.

Nosaltres analitzarem la lògica interna dels castells i la compararem amb els esports o jocs per poder determinar com de lluny o de prop se situen aquestes dues activitats.

Referent a les relacions motrius entre jugadors. Referent als castellers

Els castells són una pràctica física sociomotriu. Això vol dir que qualsevol acció que realitzi un casteller s'ha d'interpretar en el conjunt d'accions d'ajuda mútua que

comparteix amb la resta de protagonistes del castell. No hi ha presència d'adversaris com en esports com el futbol o bàsquet, ja que quan els castellers basteixen el castell no hi ha cap participant que dificulti les seves accions. Els cordons de la pinya, les crosses i els baixos fan accions motrius per mantenir la construcció sòlida del castell; el tronc i la canalla aprofiten aquesta col·laboració per seguir ajudant-se entre ells amb l'objectiu de carregar i descarregar aquest castell. Aquest és un dels trets distintius que ha estat present en els castells des que els coneixem: la relació de cooperació o ajuda mútua entre els que el construeixen.

És important no confondre aquesta relació motriu de cooperació amb la de competició, perquè sempre que es construeix un castell els seus protagonistes comparteixen una comunicació motriu col·laboradora. Aquesta relació cooperativa és present quan actua una colla sola bastint un castell en una plaça, quan es pretén descarregar els millors castells en una diada, al rivalitzar amb una altra colla per superar-la en una classificació o quan es fan castells d'un nivell molt per sota del que té acreditat aquesta colla.

No obstant això, cal dir que aquesta característica de la cooperació no és suficient per diferenciar els castells dels esports, ja que hi ha moltes pràctiques físicoesportives que es comporten de la mateixa manera: una cordada d'escalada per la serra del Montsant, una regata de muletetes pel riu Ebre o qualsevol dels balls de corrandà o les sardanes que tenen lloc en la nostra geografia.

Tot i que hem dit que hi ha esports que també són cooperatius, si estudiem els que són presents als jocs olímpics d'estiu veurem que es poden classificar en dos grups diferents en funció de si participen a la vegada en zones paral·leles, com per exemple una regata de vela, amb més d'un esportista per embarcació, o una piragua de quatre esportistes, o si ho fan en el mateix lloc però en moments diferents, com és el cas de la gimnàstica rítmica per conjunts o dels duos de la natació sincronitzada.

Entre aquests dos tipus d'esports col·lectius hi ha una característica diferenciadora, i és que en el primer grup guanya qui aconsegueix arribar abans a l'objectiu final, mentre que en el segon guanya qui desenvolupa millor unes tècniques en què s'afegeix també un factor estètic.

I els castells, on es troben? Doncs no es comporten com els esports que competeixen a la vegada, llevat que pensem en les rondes d'actuacions conjuntes al concurs o en una actuació a plaça amb un sistema de rondes a l'antiga (Terraza 2015), on les colles aixequen els castells simultàniament. La majoria de vegades els castells rivalitzen de forma alternativa, com es fa en la gimnàstica

▲ ► Si els components de la pinya són exclusivament castellers, s'està més a prop de l'esport que si hi participa també el públic. A dalt, castells durant el Concurs de Tarragona del 2014, en què no hi participa el públic; a baix, a la dreta, primera actuació dels Brivalls de Cornudella, l'agost del 1976, amb presència d'espectadors a la pinya. (Fotos: José Carlos León / Arxiu Carrutxa)

rítmica per conjunts o en la natació sincronitzada, però, a diferència d'aquests esports, no importa si ha tremolat molt o poc, no importen les rebrincades del castell ni si s'ha desquadrat molt o poc, no es considera l'estètica del castell; només importa la marca feta. Així doncs, en aquest apartat els castells s'aparten dels models dels esports cooperatius. Ara bé, si com de vegades s'ha dit hi hagués un canvi en què, a més de l'estructura del castell, s'arribés a valorar també la seva execució, a partir d'uns indicadors de tècnica correcta, estariem movent els castells de la seva zona d'indefinició respecte als esports i els estariem acostant a una modalitat esportiva.

Qui són aquests jugadors? Qui són aquests castellers?

Quan estudiem els esports ens fixem en qui són els jugadors o practicants i quins són els rols que tenen d'acord amb les regles de joc. Si ho fem en un esport com el bàsquet, veiem que només hi ha el rol de jugador de camp (tothom està autoritzat a fer el mateix): si estudiem l'handbol, veiem que hi ha dos rols, el de porter i el de jugador de camp (que no tenen els mateixos drets que el porter, com ara trepitjar l'àrea del seu equip).

En els castells, d'acord amb les regles, només hi ha un rol, que és el de casteller; però és un rol molt especial. En un esport com l'hoquei, alguns fan de defensa i altres d'atacants i es poden intercanviar les funcions mentre estan jugant, i això passa també durant una regata de vela. En els castells, però, les diferents formes de dur a terme el rol casteller (subrols) tenen un tret distintiu i és que, durant el castell, qui exerceix el subrol pinya només pot fer aquest i no cap altre, i això passa també en el tronc i la canalla. És una activitat física en què tot i tenir el mateix rol cada grup de castellers tenen funcions diferents: uns sostenen i protegeixen el tronc en cas de caiguda, altres enlairen el castell i els més menuts el culminen, i aquestes funcions no les poden canviar mentre dura l'activitat, tot i que sí que ho podran fer quan s'enlaira una altra construcció.

Els castellers fan una pràctica cooperativa i, si actuen bé col·lectivament, aixequen castells més difícils (combinant nombre de pisos amb estructures complexes) i consegüentment augmenta el valor del castell descarregat. Per això les taules de puntuació dels concursos es revisen periòdicament (revisió no exempta de polèmica), ja que cada colla històricament ha volgut fer valdre les construc-

cions que més dominava (Jaria 1996), fins a l'actualitat, en què es combina la dificultat objectiva dels castells amb la seguretat i la prevenció de lesions.

Històricament, quan les colles han entrat en disputa abans del concurs per aconseguir un sistema de puntuació més beneficiós per guanyar, sense saber-ho portaven els castells a una pràctica física molt allunyada dels esports i molt propera als jocs tradicionals, on els jugadors, abans d'iniciar el joc, fan un prejoc dialèctic per consensuar les normes. Ara, amb l'actual sistema de puntuació del Concurs de Tarragona, no existeix aquest acord de regles dels protagonistes; ara els castells estan molt més propers al sistema esportiu de puntuació. Aquesta situació té molta similitud amb els codis de puntuació dels campionats de gimnàstica artística.

Hom pot pensar: «Per què hem inclòs ara i aquí la discussió del sistema de puntuació, si en aquest apartat estem tractant el rol de castellers i castelleres?» Doncs perquè, tot i que l'actual sistema de puntuació del concurs dels castells l'apropa al món de l'esport, hi ha una característica que els diferencia rotundament, i és el nombre de castellers permesos en cada construcció. En el món de l'esport, si hi ha competició, es reglamenta el nombre de jugadors que poden participar-hi (i no només en l'esport, sinó també en l'esport tradicional). Han de definir el nombre de components per poder igualar, però en el món dels castells, no. En l'actual concurs només es demana que siguin castellers els membres del tronc, el folre, les manilles i els puntals si són necessaris, i en les actuacions actuals s'acostuma a seguir aquest mateix patró.

El fet que no es reguli el nombre de castellers que participen en una construcció a les places o al concurs allunya els castells dels esdeveniments esportius. L'establiment d'un interval de castellers per a cada castell els apropiaria al model esportiu, com succeí ja l'any 1932, en ocasió del primer concurs de castells, quan es va limitar el nombre de castellers per colla i no hi podia haver col·laboració entre colles ni participació del públic: o es portava camisa o braçalet, o no s'entrava al castell (Andreu i Suriñach 2015).

No obstant això, tot i que el fet de no regular el nombre de castellers fa els castells diferent de totes les altres pràctiques motrius cooperatives amb rivalitat o competició, la nostra hipòtesi és que, a la llarga, per garantir la seguretat i el benestar dels castellers, s'haurà d'aconsellar a les colles el nombre mínim de cordons que ha de tenir un castell perquè, en el supòsit d'una caiguda, els castellers no caiguin a terra. Àdhuc s'haurà d'informar del percentatge de risc d'impacte directe que es té quan cau el

▲ *En els castells només existeix un rol: el de casteller, tant si es forma part de la pinya com del tronc d'una construcció. A la imatge, alegria entre els components dels Tirallongues de Manresa durant el Concurs de Torredembarra del 2014. (Foto: David Oliete)*

castell, depenent de la posició que s'ocupi a la pinya i del cordó on s'està ubicat. Tot i que hauria de ser una recomanació, el fet de tenir aquesta informació pot fer replantejar l'execució o no d'un castell segons el nombre de castellers que es porti a una plaça.

Sí, no ens n'hem oblidat: en el món dels castells, a més de castellers i castelleres, hi ha grallers i gralleres i tabalers i tabaleres. I aquest és un tret diferencial entre els castells i l'esport tradicional. I és que la música, amb els grallers i tabalers, forma part d'aquesta lògica interna, forma part dels castells. Sense toc de castells no hi ha cap construcció, i quan es fa un pilar sense gralla i tabal és perquè hi ha tristesa, perquè el pilar és de dol. Els castells empren la música com una eina comunicativa entre els participants: gràcies al toc de gralla tothom s'assabenta de quan un intent es considera vàlid, de quan es fa l'aleta, de quan el

castell s'ha quedat en intent i de quan s'ha descarregat. A diferència dels altres esports amb suport de la música, els castellers no segueixen la música, sinó que s'estableix una comunicació de doble direcció entre l'enlairament del castell i els grallers i tabalers. En alguns esports tradicionals hi ha gralles, dolçaines, xistus i gaites que acompanyen l'esport, però no en formen part. Des d'aquesta concepció comunicativa temporal, els castells s'allunyen de qualsevol esport, i mentre segueixi aquesta relació els castells es diferenciarien d'altres pràctiques físiques. Hi ha diferents esports amb suport musical igual que els castells. Esports com el patinatge, algunes modalitats gimnàstiques, la natació sincronitzada..., empren la música com a suport per dur a terme les habilitats dels esportistes i acostar-les a l'expressió, a l'art, però els músics que la interpreten no formen part de l'equip.

▲ Tant en els castells com en el joc, com més reglamentem l'espai més propers estarem de l'esport. A la imatge, un castell durant el I Concurs de Castells de Tarragona, l'any 1932, en què no era possible passar de la grada a l'arena de la plaça. (Foto: Arxiu Xiquets de Tarragona)

On es fan els castells? Quin és el seu terreny de joc?

Si alguna cosa tenen tots els reglaments dels diferents esports és que intenten regular com ha de ser el terreny de joc i que els participants en una mateixa competició, sempre que sigui possible, ho facin en les mateixes condicions. En el futbol, per molt enfangat que estigui el camp, ho fan els dos equips en les mateixes condicions. En la gimnàstica rítmica tots competeixen al mateix tapís. També passa en els esports tradicionals, com és el cas de la gran varietat de modalitats de lluites que hi ha al món.

En els castells, aquesta homogeneïtzació de l'espai no es dona en les actuacions a les places: hi ha colles que actuen en un indret on hi ha un desnivell del terra, mentre que en la mateixa actuació hi ha colles que munten la

pinya en un terreny anivellat; n'hi ha també que enlairen el castell molt a prop d'una paret, mentre que altres (normalment la colla amfitriona) ho fan al mig d'on es desenvolupa la diada.

No obstant això, al Concurs de Tarragona els castells adopten la mateixa estratègia que els esports: igualar l'espai per a tots per poder comparar i fins i tot atorgar un espai definit a cada colla. Aquest abandonament de l'espai públic irregular molt vinculat a la festa i l'acostament a un espai tancat molt paregut a l'esport ha comportat un augment de l'espectacle, però acostava els castells també a l'esport i ha produït alguna controvèrsia, com quan Albert Bonet va renunciar a presidir el jurat del 1932 perquè no li semblava bé: «[...] pel fet que no es facin en una plaça pública, sinó en un recinte tancat, pel fet de pagar entrada per veure els castells» (Jaria 1996: 20). Aquesta contro-

vèrsia té un símil amb l'objectiu del que estem escrivint. Estem parlant del mateix: una part del món casteller vol seguir unit a la festa, al carrer, on els castells entren en comunió amb la gent i on es confon qui és casteller i qui és espectador; i a una altra part no li importa, per una vegada cada dos anys, acostar-se a una activitat en què es pot mesurar quina és la millor colla castellera d'aquell esdeveniment, tot i que hagi d'abandonar el carrer i entrar en un recinte tancat, amb tota la pèrdua del fet festiu tradicional que això comporta.

Cada vegada que els castells cercaran l'homogeneïtzació de l'espai se situaran més a prop del model esportiu. I això és així no només en el cas dels castells, sinó en la

comparació entre el joc tradicional i l'esport. Si alguna cosa diferencia el futbol del joc de pilota al carrer és que el primer es juga en un lloc preparat i normativitzat, mentre que el segon pot ser jugat amb dues pedres com a porteria i amb un travesser imaginari, i tot de gent creuant per la plaça mentre els nens juguen.

Hi ha una altra característica de l'espai que només es produeix en el món casteller: el pilar al balcó. Representa la conquesta d'un altre espai diferent, aquest exclusivament reservat a les autoritats. Aquesta conquesta es troba limitada a l'enxaneta que hi accedeix i a les persones que aguanten la faixa per enlairar-lo. En cap esport no es presenta aquesta característica.

► *L'alcalde Josep M. Porcioles ajuda a hissar l'enxaneta d'un pilar portat al balcó, un moment únic en què el petit casteller ocupa un espai reservat a les autoritats. Barcelona, 24 de setembre del 1964, per la festa major de la Mercè. (Foto: Pere Català i Roca / CDOCA. Fons Pere Català i Roca)*

Amb què es fan els castells?

Els castells els fem amb el nostre cos. Compartim aquesta característica amb determinats esports, com ara la natació sincronitzada. El que passa és que, com hem apuntat abans, es fan amb els cossos dels castellers d'una colla, amb l'ajuda dels membres d'altres colles que hi ha a plaça i amb el públic que ajuda a tancar una pinya, cosa que no succeeix ni en la natació sincronitzada ni en cap altre esport, ni tampoc en l'esport tradicional.

La vestimenta dels castellers ha anat evolucionant per facilitar-ne la pràctica (encara que cada vegada més es veuen pantalons que s'ajusten per millorar l'estètica, però que dificulten la pujada del pom de dalt), de la mateixa manera que ha passat en l'esport, i totes dues activitats volen arribar a millorar la seva *performance* i alhora guanyar en seguretat. La faixa no només s'empra per pujar millor els pisos del tronc, sinó que manté la mateixa utilitat que tenia per als traginers: mantenir una certa pressió abdominal per protegir la columna lumbar de les càrregues.

En els darrers temps s'han afegit a la indumentària castellera elements que eren impensables fins i tot a finals

del segle XX, com el casc per a la canalla (els protectors bucals no es tracten en aquest apartat, ja que no són d'ús obligat). L'adopció del casc com a protecció de la canalla ha estat un element fonamental per guanyar seguretat. Els castells evolucionen per guanyar seguretat; els esports han evolucionat per disminuir la violència.

Podem constatar com han caigut en desús determinats esports tradicionals com la *soule* (que es practicava a la Bretanya i a Normandia a l'època medieval), una mena de rugbi violent que es feia en espais oberts que separaven dues localitats dels participants. La violència d'aquesta tradició lúdica la fa poc recomanable en els nostres dies, ja que els esports que actualment es practiquen de forma majoritària són aquells que vetllen per la salut dels seus practicants. Els castellers, amb l'actualització de la indumentària, no faran millors castells, però sí que els faran de manera més segura i, per tant, serà una pràctica compatible amb els actuals valors de benestar de la nostra societat.

Un fet que marca molt el fet casteller i el sentit de pertinència és el color de la camisa de la colla castellera. Fins a la Renaixença les colles no anaven uniformades amb un color de camisa (vegeu «La Renaixença castellera (1926-

Fábrica de Tejidos
Carretera de Carragosa, 11

JOSÉ CASTELLET
Valls 18 de agosto de 1933

Factura de los géneros | vendidos a la "Colla Vella"
de Valls por conducto de D. Ramon Rodon.

Desde este día sin dar aviso del resto del género, se entenderá que en todo conforme sin derecho a reclamación alguna.

Mes	Dia		Tamaño	Precio	Pts.	Cts.
agot	7	43'50 metros				
	8	43'10 "				
	10	43'30 "				
	11	43'50 "				
	16	46'90 "				
	18	40'20 "				
Total		250'10 metros tkanas visuel.		1'50		390'15
Cas de que sigui possible la rebuixa de o'os impostaria en menos.						13'00
Cobiat a 1'45 ptes metro						
Jof. Castellet						

◀ Rebut a nom de la Colla Vella dels Xiquets de Valls corresponent a la compra de roba per fer camises. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls / Donació Robert Esteve Rodon)

▲ *El color bordeus s'identifica amb els Castellers de Lleida. (Foto: Arxiu Castellers de Lleida)*

1939)», de Xavier Güell, en el volum 1 d'aquesta obra). Quan això succeí, les colles i els seus seguidors s'identificaren a través d'uns colors, unes senyes d'identitat que els diferenciaren dels altres i que, a més, els van donar sentiment de pertinença a un grup, una identitat col·lectiva. Algunes colles fins i tot triaren el color de la seva camisa tot copiant els de la bandera de la seva població, per cercar a la vegada la pertinença a una col·lectivitat encara més gran: la ciutat. Una d'aquestes colles foren els Castellers de Lleida, que amb el bordeus adoptaren el color de la senyera de la Paeria de Lleida. Els castells van optar pel mateix model que seguien els esports de masses on es juga per equips: anar equipats amb uns colors que els distingixin dels altres.

És tan important el color de la camisa que s'ha adoptat el costum que fins que una colla no és batejada actua amb camisa blanca i quan és presentada en societat a la diada del seu bateig (amb padrins inclosos, com un bateig religiós més) passa a lluir els colors que li donaran identitat en les actuacions castelleres (Garcia 2014; Armilla 2017).

El color de la camisa pren protagonisme al concurs, quan s'estableix que, excepte la pinya, els castellers han de portar la camisa de la colla. O sigui, que quan volem comparar esports i castells la camisa és un element important. Àdhuc en grans diades, els *tifosi* han arribat a parlar malament d'una colla rival que ha aconseguit un gran castell si tenien els darrers cordons de la pinya formats per membres d'una altra colla.

El temps per carregar i descarregar els castells

Com ja hem anat comentant, en els esports en els quals es competeix entre equips o persones hi ha un temps de joc per decidir qui guanya i qui perd. De vegades es dona un temps perquè l'executant faci la millor puntuació possible, com passa en un partit d'hoquei o en una competició de gimnàstica rítmica. En altres esports, però, s'ha d'arribar a una puntuació màxima per guanyar, com és el cas del voleibol o del tennis. Quan algú practica un esport de cooperació, com pot ser l'escalada, simplement intenta complir l'objectiu que s'ha marcat, i si no ho aconsegueix, doncs un altre dia serà. Hi ha altres esports, com per exemple les proves d'atletisme, que tenen un nombre d'intents per aconseguir la millor marca, encara que amb un temps de referència per agilitzar el concurs.

I pel que fa als castells, quin és el temps de què disposen? De quina manera està regulat per les regles castelleres? Doncs depèn de les circumstàncies de cada actuació en concret. Si pensem en una diada en què una colla actua en solitari, per exemple en un aplec, al costat d'una ermita, s'assembla molt al que fan els escaladors en el seu temps de lleure. Les colles, en aquest cas, tiren les rondes que volen, encara que per costum es pugui tendir a fer tres rondes (perquè la tradició d'actuació a plaça pesa molt). El cap de colla pot decidir fer tres rondes de castells de set i després, per provar canalla nova, tirar un o dos castells més de sis.

Però si ens referim a una diada en què actua més d'una colla, els castells esdevenen, des del punt de vista temporal, com una prova d'atletisme, encara que no existeix cap limitació de temps. En grans diades, com les de Sant Fèlix a Vilafranca, en què no només hi ha castells sinó que aquests són inclosos en el context d'un programa festiu en el qual participen també altres elements del seguici festiu tradicional, s'ha establert un protocol d'actuació (Comissió de Protocol 2006), on es marca com han de ser les rondes segons sigui la Vigília, Sant Ramon o Sant Fèlix. Aquesta festa ens servirà molt bé per poder comparar com de prop o de lluny es troben els castells dels esports en la celebració d'aquestes tres diades. S'ha d'entendre que emprarem el model per il·lustrar la comparació. Per tant, no pretenem explicar fil per randa com són les diades de les festes de Sant Fèlix, ja que aquesta és una festa viva i any rere any el Consell de la Festa Major de Vilafranca va recollint propostes i adaptant la festa als objectius previstos:

- **La diada de la Vigília.** El 29 d'agost hi participen les colles locals i «l'ordre d'actuació és acordada entre els caps de colla moments abans d'iniciar la diada. Si l'acord no és possible, es procedeix a fer un sorteig. Durant l'actuació, les colles fan en solitari tres rondes alternades, on intenten un castell per ronda. Hi ha la possibilitat, previ acord entre les colles participants, de fer una ronda conjunta o més d'un sol castell per colla. L'actuació s'acaba amb la ronda de pilars o pilars de comiat, que poden ser duts al balcó» (Comissió de Protocol 2006: 24). S'estableix un reglament d'actuació, com en el món de l'esport, però amb un element que remet al joc tradicional: el pacte previ al joc, el fet de consensuar algunes regles, que en aquest cas és l'ordre de sortida i si decideixen fer o no una ronda conjunta, i fins i tot en el nombre de castells en aquesta ronda conjunta. És de remarcar que en aquesta diada es poden pactar les rondes, però no l'espai, ja que aquest ve determinat.
- **La diada de Sant Fèlix.** Se celebra el dia 30 d'agost i actuen convidades les millors colles del moment, prèvia selecció de l'Administració de la Festa Major. Si entre aquestes hi ha alguna colla local, hi actua, i en cas contrari, no. L'esquema de l'actuació segueix el següent model: «La diada consta de tres rondes de castells i la ronda de pilars. L'ordre d'actuació a plaça es decideix per sorteig entre totes les colles participants [...]. La col·locació de les colles a la plaça serà l'habitual per a la colla o colles locals en els dies de Festa Major, i, per a les colles foranes, la que decideixi l'Administració. Les colles de fora no estan obligades a participar a la processó ni a l'entrada de Sant Fèlix, si l'Administració ho decideix així. Pel que fa a les colles locals, el fet de ser presents a la processó es una decisió d'aquestes colles quan no actuïn a la diada» (Comissió de Protocol 2006: 25). Aquesta diada de Sant Fèlix té uns trets diferencials que l'allunyen de la de la Vigília. Si en aquella els castells s'acostaven a un model proper als jocs tradicionals, en la de Sant Fèlix s'acosta als esdeveniments gairebé esportius:
 - Hi participen les millors colles —tot i que sense classificació prèvia—, és a dir, hi ha un criteri de selecció. La *performance* de les colles se situa per davant del simbolisme de la festa.

► *Alguns castells plantegen el dubte de si estan carregats o no; el 5 de 9 de la Colla Vella per Sant Fèlix del 1999 va ser validat per la colla, però generà controvèrsia en el món casteller. El dia que hi hagi algú que en una plaça estableixi si un castell està carregat (o no) es farà un pas més vers l'esport. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)*

- L'ordre d'actuació es regeix per sorteig; aquí ja no existeix el pacte com a la Vigília, sinó que és la sort la que decideix l'ordre de sortida. I aquest és un fet molt important, ja que, tal com opinen molts caps de colla que participen a Sant Fèlix, sortir primer dona avantatge, tret que es decideixi el castell de sortida a l'espera de l'errada de les altres colles rivals. El que és cert és que, si hi ha quatre colles, cap no vol sortir la quarta. Això no sempre ha estat així: durant uns anys la colla local havia sortit primera, i aquest abandonament del privilegi de la colla local demostra l'acostament a models esportius. A Sant Fèlix no hi ha colla local, hi actuen les millors.
- Hi ha una distribució de l'espai de les colles, i aquí sí que les colles locals i el costum s'anteposen a un repartiment igualitari. Al futbol, per exemple, hi ha sorteig fins i tot de qui ocuparà cada camp a l'inici del partit.
- Tot i que no fa referència al temps de l'activitat casteller, cal remarcar que hi ha una diferència entre les colles castelleres locals, que les uneix a la festa quan indica l'assistència a la processó, i les colles foranes, que no estan obligades a assistir-hi. És molt interessant aquest fet, perquè els castells es deslliguen de la festa quan hi ha màxima competició, i això succeí a principis dels anys noranta quan la Colla Joves de Valls es negà a anar a Sant Fèlix perquè se l'obligava a acudir a la processó, tot aduint que ells en aquella diada anaven a tirar els millors castells i no a formar part del seguici religiós. La colla vallenca al·legà que això ja ho feia quan tocava el seguici de la festa major del seu poble (Terraza 2017). Guanya la competència al ritual, guanyen els castells de 10 o els de 9 sense folre als pilars a l'entrada de la basílica de Santa Maria.

- Sant Fèlix s'acosta encara més a un model esportiu quan s'estableix la figura del cap de plaça, que ha de procurar que la diada sigui àgil i que no superi les tres hores de durada.

- **La diada de Sant Ramon.** El 31 d'agost tornen a actuar les colles locals i s'estableix el mateix protocol que el dia de la vigília: la diada s'acosta als elements tradicionals de la festa.

Pel que fa a Tarragona, s'ha elaborat un protocol per a totes les diades de la temporada que es desenvolupen als espais públics (Biennal Concurs Castells 2015), per agilitar-les i que no tinguin una excessiva durada. Així doncs, a Tarragona han modificat el sistema de rondes perquè les diades no siguin tan llargues (vegeu, en aquest mateix volum, el destacat «Organització i modalitats de les diades castelleres», de Jordi Bertran) però, a diferència del que ha succeït en el món dels esports, no ho han fet per servituds respecte dels mitjans televisius, sinó que ho han assumit en atenció als espectadors de plaça i també per les característiques pròpies de l'espai (la plaça de les Cols).

Hi ha dos formats de diada que destaquen: la diada amb rondes a la tarragonina i la diada a l'antiga.

- **La diada amb rondes a la tarragonina** és un sistema molt útil quan les colles tenen un espai comú i únic per desenvolupar l'actuació, i consisteix en el següent: «Cada colla intervé per torn rotatiu decidit prèviament per sorteig. La diada consta de tres rondes; la colla que no completi les tres construccions pot disposar de fins a dues tandes més, però mantenint sempre l'ordre sortejat. Aquest sistema busca que hi hagi el menor temps possible entre castell i castell, i evita generar dubtes entre el públic sobre quina ha de ser la següent colla en intentar un castell; en definitiva, defineix i estructura l'ordre d'actuació. Tanmateix, no perjudica la colla que no cau, ja que en tot moment queda clar quin és l'ordre d'actuació» (Biennal Concurs Castells 2015: 4).
- **La diada a l'antiga** es duu a terme per Sant Jordi, i les colles disposen de 45 minuts per realitzar les tres rondes. Totes les colles tiren els seus castells a la vegada, però cadascuna empra el *tempo* que cregui necessari. Aquestes diades a l'antiga s'estan popularitzant a diverses places per guanyar temps: per exemple, a la diada de la Mercè de Barcelona, en la qual participen les colles locals, les rondes són a l'antiga, però amb una limitació de temps (2 h 30' l'any 2017), o també a la Sortida de Completes a Valls. De moment, aquest model no s'empra en les grans diades, on es poden aixecar els màxims registres de les colles participants.

El concepte temps per analitzar la proximitat o no dels castells amb l'esport comporta una paradoxa: els castells és possible que tinguin la pressió de les televisions per tal d'acotar la durada de les emissions, però alhora els mitjans de comunicació s'interessen pels castells en funció de si aquests els poden oferir grans estructures, i aquestes construccions exigeixen el seu temps; i no parlem ja de si en algun moment algun castell fa llenya.

Una altra paradoxa amb què ens trobem és que, si els esports han evolucionat acotant més el temps de partit, els castells quan han tingut aquesta necessitat han fet marxa enrere i han cercat solucions en el passat, quan el que comptava era tirar cadascú el seu castell sense importar massa el registre de l'altre. Per això, totes les colles que hi havia a la plaça muntaven els seus peus i enlairaven els castells quan els tenien.

I què passa al Concurs de Castells de Tarragona, si és on es donen les condicions per poder comparar els registres de les millors colles del moment que hi assisteixen? Les bases no deixen cap dubte que som ben a prop d'un reglament esportiu des del punt de vista temporal (Concurs de Castells 2016). Vegem-ne tres motius:

- S'accedeix als diferents dies i categories del concurs a partir d'un rànquing de castells aconseguits en les diferents actuacions. Això vol dir que, des del punt de vista temporal, el concurs comença molt temps abans que les diades a la Tarraco Arena Plaça i a Torredembarra. És el mateix que passa en els campionats d'Europa de determinats esports, que exigeixen una classificació prèvia.
- Es fa una única actuació conjunta per a aquelles colles que intentin un castell d'un valor inferior al que marca el reglament. O sigui, que si es fa un castell que es considera de mèrit per a la jornada per a la qual una colla s'ha classificat aquesta actua sola.
- Si s'intenta un castell en solitari, també hi ha un límit de temps des que s'ha anunciat.

Quant a la perspectiva temporal, les grans diades i les actuacions amb colles que poden descarregar grans castells tenen la mateixa forma de fer: aconseguir grans castells, però lluitant perquè la diada no es faci feixuga. I aquí torna a sorgir la discussió: els qui diuen que «Això són els castells, i a qui no li agradi que no hi vagi» i els qui volen agilitar les diades per adaptar-les a la modernitat.

Estudi de la lògica externa dels castells

Per comprendre millor el fenomen casteller i la seva vinculació amb la cultura local, la praxeologia motriu incorpora el concepte de lògica externa, que correspon a aquells aspectes externs a les regles del joc, referits als trets dels seus protagonistes o del context sociocultural de la pràctica lúdica. Atesa la seva naturalesa social, els castells es comporten com una microsocietat en què s'activa un conjunt singular de relacions, símbols i significats vinculats a la cultura catalana. Aplicar la noció de lògica

externa és un bon recurs teòric per comprendre la connexió dels castells amb la cultura local, ja que porta a considerar aspectes com les característiques dels seus protagonistes (segons edat, sexe o condició social) i l'estatus de les persones segons la forma d'organització de la colla; les zones que ocupen; els moments o calendari que segueixen, i també les característiques dels materials. Aquesta doble visió d'un mateix fenomen, atenent la seva lògica interna i lògica externa, és el que correspon a l'etnomotricitat entesa com «el camp i la naturalesa de les pràctiques motrius, considerades des de [...] la seva relació amb la cultura i el medi social en els qual s'han desenvolupat» (Parlebas 1981: 64).

▲ Com que en una mateixa construcció participen homes i dones d'edats diferents, els castells s'allunyen del model seguit pels esports majoritaris i s'acosten a la pràctica del joc tradicional. A la imatge, diversos pilars de 4 simultanis dels Castellers de Sants, per la XXV Diada de la Colla, el 15 d'octubre del 2017, en què hi ha components dels dos sexes. (Foto: Carles Paniello / Arxiu Castellers de Sants)

La lògica externa referida als castellers

- **L'edat.** Si hi ha un tret que actualment diferencia els castells de l'esport és l'edat dels seus participants. En els esports les competicions es divideixen per edats, i en els castells participen des de la canalla fins als avis en una mateixa construcció, sense que sigui necessària cap adaptació en les regles o condicions per afavorir aquesta solidaritat intergeneracional. No obstant això, en l'esport tradicional unit a la festa també es manifesten puntualment aquests casos, com en les tirades de bitlles festives, quan en una mateixa tirada participen grans i petits (això sí, amb distàncies adaptades a l'edat). També en el joc tradicional participa tothom qui en té ganes i és acceptat pel grup, tal com succeeix en el joc de saltar a corda per les sortides al camp per Pasqua. Si mai algú regulés qui pot participar o no en un castell per raó d'edat, s'estaria fent un petit pas envers la conversió dels castells en esport.
- **El sexe.** Un altre tret que allunya els castells de l'esport és que hi poden participar per igual castellers de diferent sexe. L'esport només ho permet en categories inferiors. Ara bé, es dona la paradoxa que, quan els castells estaven circumscrits en una àrea geogràfica anomenada tradicional, només hi participaven homes i xiquets (igual que l'esport), mentre que fou la irrupció de les colles noves de l'àrea no tradicional la que donà pas massivament a les dones i xiquetes (i allunyà els castells del model esportiu). Foren les colles no tradicionals les que contribuïren més a distanciar en aquest aspecte els castells de l'esport. Aquesta entrada de les noies ha possibilitat les grans construccions de finals del segle XX i inicis del XXI.
- **La condició social.** Un dels elements de la lògica externa que apropa més els castells i l'esport tradicional ha estat la condició social dels seus practicants. Tant l'esport tradicional com els castells, en el seu inici, eren protagonitzats per gent treballadora i vinculada a feines del sector primari, però a mesura que ha anat passant el temps, els han protagonitzat persones de tota condició social, però molt sensibilitzades per les tradicions i costums del poble o nació on aquesta pràctica és emblemàtica.
- **El cap de colla.** Referent a les persones, una gran diferència entre castells i esports és l'elecció del cap de colla *versus* l'elecció d'entrenador. Habitualment

en els esports la selecció de l'entrenador recau en les directives, mentre que en els castells és l'assemblea qui designa el seu cap de colla. Aquesta figura està més propera a la definició del *Diccionari de la llengua catalana* ('persona que mana i dirigeix el treball d'una colla de treballadors') (DIEC2 2007) que la figura d'un entrenador, i s'ha mantingut el costum de quan els castells representaven un complement a l'economia familiar i tenir un cap de colla que busqués places era garantia de guanys. Amb aquesta peculiaritat s'apropen també a certs esports tradicionals sorgits del món del treball, com era la figura del patró en les regates d'embarcacions tradicionals.

- **Els espectadors.** Als castells hi ha dos moments dels espectadors: en les actuacions a plaça, on, excepte que hi hagi una rivalitat (moltes vegades en un enfrontament dual), l'espectador contempla embadalit els castells i també pot decidir deixar el rol d'espectador i passar a formar part de la pinya; i quan els espectadors esdevenen seguidors, tot lluint a les grades les samarretes dels colors de les seves colles, i des del seu lloc aplaudeixen efusivament els seus, valoren també les construccions dels altres i esbronquen el seu rival directe si pensen que ha atemptat contra un codi de conducta o valors no escrits. Un bon exemple d'aquest segon cas es pot veure sobretot al Concurs de Castells de Tarragona, però també en grans diades. Aquest ambient que pensem que és molt propi dels castells s'esdevé també en l'esport tradicional. Per exemple, hi ha també dues maneres de veure les regates de traineres: com a simple espectador de les regates o prenent partit i vestint-se amb els colors de la tripulació favorita. Ara bé, el que no passa mai és que puguin canviar el rol d'espectador pel de participant, cosa que sí que es pot fer, en canvi, en els jocs tradicionals.
- **La colla com a organització social.** Les colles s'han organitzat igual que en el seu moment ho van fer els clubs esportius. Totes dues activitats van adaptant-se als temps com qualsevol organització o empresa. Els seus models s'emmirallen en els sistemes de gestió i d'explotació dels seus havers, amb una junta directiva i una distribució de funcions en l'organització interna. Aquest aspecte de la lògica externa no aporta res a l'estudi de si els castells són lluny o a prop dels esports.

► *Els castells són un joc tradicional més entre la mainada... però també entre els adults: el grup autodenominat els Campestres, de Cornudella de Montsant, bastint una construcció, a la primeria del segle XX.*
(Fotos: Arxiu Carrutxa. Cedida per Maria Franquet)

La lògica externa referida a l'espai

- **Les actuacions castelleres dominen l'espai públic.** Parlem de les places dels pobles i, si es tracta de la diada de festa major, concretament de la plaça Major de la vila. Els esports tradicionals també ocupaven abans aquest espai; d'aquesta manera, les partides de trinquet i bitlles es jugaven al costat de l'església, mentre que les partides de raspall i llargues de pilota valenciana es duïen a terme als carrers principals. Ara bé, els esports han abandonat aquest espai públic, de la festa, de la gent, per altres de més tancats, i els han seguit també molts esports tradicionals. El fet de mantenir l'activitat al centre de la vila, on viu la gent, és un tret que diferencia molt els castells de l'esport i, per tant, és una característica a preservar si es vol conservar l'equidistància. Aquest espai públic casteller, però, no pot ser transgredit. Es pot emprar per a l'actuació, però acabarà generant problemes si s'utilitza per assajar, com va passar a la plaça del Blat de Valls, quan una colla va voler fer proves del castell abans de la diada (Ardila 2015).
- **L'ús d'espais especialitzats per a l'assaig.** L'espai d'assaig és un dels grans canvis que han introduït les colles castelleres, les quals s'han construït un espai propi seguint els models dels esports. Espais pensats per optimitzar l'entrenament, sales de musculació, llocs per a la junta, però, a diferència dels estadis o les pistes poliesportives, també són un espai on els castellers es puguin sentir com a casa, un espai com a local social, on es puguin trobar amb els seus. Aquesta peculiaritat era i és fàcil de trobar encara en esports de poble, on el club està ubicat en algun dels bars de la vila. Hi pot haver alguns castellers que justifiquin que són esportistes, en part perquè disposen d'unes instal·lacions pròpies d'esportistes, i allí és on es preparen com ho faria qualsevol practicant d'atletisme o handbol, però, com ja hem anat explicant durant tot el capítol, una cosa és el que sent cadascú i l'altra on enquadrem l'activitat.

La lògica externa referida al temps

- **Calendaris locals, calendaris festius i diades.** En els castells les actuacions no obeeixen a cap calendari d'actuacions regulat per organismes com podria ser la Coordinadora de Colles Castelleres. Cada colla cerca les seves actuacions: unes estan seleccionades en vermell perquè la colla les considera les grans «batalles» que ha de lliurar; altres estan lligades a la tradició i unides al calendari festiu; altres serveixen per finançar la colla; i d'altres, que en els mitjans de comunicació s'anomenen actuacions inventades, tenen el repte de preparar grans diades, cobrir caps de setmana sense cap diada o aconseguir castells que els permetin millorar en un rànquing (Terraza 2018). Aquestes darreres actuacions ens porten a pensar que el fet casteller està canviant, que a vegades s'està abandonant la festa per cercar el rendiment, i que això pot esdevenir a la llarga un canvi per al fet casteller. Cada vegada que es facin passos per allunyar-se de la festa i apropar-se al rendiment, al castell més alt o al major nombre de punts, els castells aniran assemblant-se més a un esport, encara que, com en tot període de transició, hi pot haver colles que convisquin en les dues situacions. Si les colles volen seguir sent una activitat física tradicional, han de continuar en l'actual sistema de diades, i promoure que aquestes siguin de més d'una colla; i si, per contra, es vol entrar en un model quasi esportiu, cal establir un mateix nombre de diades per a tothom per poder comparar, encara que en els actuals rànquings això no cal, sempre que no es valori que la colla que fa més actuacions té més possibilitats de ser la que encapçali la classificació, i, vistos els resultats, això no sempre es correspon.
- **Establiment de rànquings per alguna institució castellera.** Si a la lògica interna analitzàvem el fet de guanyar o perdre des de les regles de les diades, aquí en la lògica externa ens detindrem a estudiar quins elements externs influeixen en la quantificació de l'èxit en les diades. Igual que en altres esports, en els castells hi ha classificacions de diades i

Mentre els castells segueixin el calendari festiu, es mantindran allunyats de l'esport. A la imatge, el pilar de 8 amb folre i manilles de la Colla Jove de Tarragona durant la tradicional diada vendrellenca de Santa Teresa, el 15 d'octubre del 2017. (Foto: José Carlos León)

dels millors castells que ha fet una colla durant una temporada, i així algú pot sortir d'una plaça atorçant a cada colla els punts d'un rànquing i declarar que la diada l'ha guanyada una colla o una altra. Per fer un símil, és el mateix que els rànquings dels atletes de proves combinades, en què les marques obtingudes es transformen en punts i es pot saber el lloc que s'ocupa en el rànquing mundial, europeu o estatal. L'establiment dels rànquings és un dels trets que acosten més els castells al món de l'esport, i més quan aquestes puntuacions tenen incidència en la competència màxima de l'especialitat.

- **L'èxit a construir castells repercuteix en la pujança econòmica de la colla.** Si allarguem el concepte temporal de guanyar o perdre, cal que ens aturem a relatar les conseqüències. A millors resultats castellers, més guany econòmic obté una colla al concurs, i més caixet en les seves contractacions. Aquests ingressos queden lluny del professionalisme, ja que només serveixen per cobrir mínimament les despeses de les colles, i diem això perquè de vegades s'ha emprat el no-professionalisme dels castells com un fet diferenciador dels esports (com ja s'ha exposat abans), i aquest argument en part serveix i en part no.

Tant els castells com alguns esports comparteixen l'amateurisme, ja que fins i tot abans del 1992 els esportistes que participaven en els jocs olímpics eren *amateurs*, i en el cas concret del rugbi hi hagué un gran debat per si havia d'haver-hi un rugbi amateur i un de professional. Tot i que considerem que els castellers han estat sempre *amateurs*, hi hagué un temps en què els castellers cobraven i alguns ho tenien com un sobresou. Fins i tot s'ha escrit que al segle XIX «els castellers no actuaven per amor a l'art [...] eren com professionals reals que consideraven l'activitat castellera com un mitjà complementari per garantir la subsistència. Fer castells era una mena de feina [...]» (Suárez-Baldrís 1998: 85), però aquestes compensacions econòmiques anaren desapareixent quan pogueren subsistir només dels seus jornals. I això mateix va passar en l'esport: els *gentlemen* anglesos podien fer esport *amateur* per-

què no el necessitaven per viure, mentre que els obrers, pagesos i menestrals havien d'apostar per l'esport tradicional per acabar d'omplir l'olla. Una altra vegada, tot i que no coincideix en el temps, s'agermanen l'esport tradicional amb els castells.

Possiblement, a poc a poc es professionalitzaran determinades figures que no fan castells però que són fonamentals en les colles: gerents, equip mèdic..., i el dia que hi hagi un cap de colla professional (actualment ja desenvolupen una activitat professional sense cobrar, ja que programen, assagen, fan rodes de premsa...), el sistema començarà a canviar, ja que caldrà plantejar si el cap de colla professional ha de ser escollit per l'assemblea o per la junta.

La lògica externa referida al material

- **Materials per reduir el risc.** Els esports actuals han sofert un procés de control de la violència, i això ha generat que cada vegada siguin més segurs. Actualment, la societat no admetria la quantitat de ferits que hi havia en els antics jocs olímpics celebrats a Olímpia. Això ho han aconseguit a base d'adequar els reglaments, però també amb la introducció de materials que ofereixen més seguretat als esportistes. Els castells han hagut de prendre mesures per reduir el risc. Igual que en l'esport, la societat catalana giraria l'esquena a una activitat que comportés un percentatge molt alt de risc per als seus practicants, i sobretot si aquests són menors. En la lògica interna ja hem analitzat el cas de la canalla com a mesura de protecció, però les colles han pres altres mesures en els seus locals d'assaig i actualment es veuen elements materials que, en el segle XX, eren impensables: les xarxes de protecció, els terres tous o alguns arnesos.
- **Materials per millorar l'execució de les accions motrius castelleres.** Hi ha una altra mena de material als locals que serveix per millorar la tècnica o les capacitats físiques necessàries per fer castells, i així podem observar espatlleres, plataformes per desenvolupar l'equilibri, *bosus*,²¹ blocs per a l'escalada...²²

²¹ Un *bosu* (acrònim de l'anglès *both side up*), o mitja lluna, és una semiesfera de làtex per pujar-hi al damunt.

²² També coneguts amb el seu nom en anglès: *boulder* (roca no gaire alta on es practica l'escalada).

▲ Els castells s'ensenyen amb metodologies prestades de l'educació física. A l'assaig de canalla dels Xics de Granollers utilitzen aquest recurs per practicar l'equilibri. (Foto: Arxiu Xics de Granollers)

- Els castells, com altres jocs tradicionals i esports, són presents en el currículum d'educació física. A la imatge, taller de castells dels Xiquets d'Alcover a alumnes de 4t d'ESO de l'Institut Fonts del Glorieta del municipi, el juny del 2017. (Foto: Àngela Guxens)

Resulta fàcil de dir que, si els castells empen elements esportius per a la seva millora, s'apropen als esports, però la realitat no és així. En aquest apartat reivindicuem que, encara que els castells no evolucionin mai envers un esport, és necessari agafar elements prestats d'altres pràctiques per millorar la seguretat, el benestar i la salut en els castells, tal com des del 1997 intenta fomentar el grup de Foment de la Ciència i la Salut en el Món Casteller.

- **Incorporació de mètodes d'entrenament.** Aquesta vindicació del nou material ens introdueix un dels canvis més grans que s'està produint en l'aprenentatge i el rendiment casteller. Les colles castelleres s'han fixat en els mètodes d'entrenament de l'esport per poder millorar les qualitats físiques dels seus castellers, han emprat les recomanacions dietètiques que es fan als esportistes, i els fisioterapeutes han adaptat les tècniques que empen en els esportistes per cuidar el cos dels castellers. Aquests models

d'entrenament són l'actiu més gran que fan servir els defensors que els castells són un esport. Nosaltres pensem que és un element més a tenir en compte, però que no és suficient per fer decantar la balança. És possible que la propera revolució sigui l'ensenyament a la canalla. De fet, en algunes colles ja s'està duent a terme. Fins fa poc l'ensenyament es feia per transmissió i reproducció directa de tècniques establertes, però, igual que en el món de l'esport, cada vegada es van introduint més pràctiques d'aprenentatge comprensiu perquè la canalla no reproduïxi només allò que se li ensenya sinó que sigui capaç de prendre decisions i adaptar-se a les situacions imprevistes durant l'aixecament d'un castell. Cal passar d'un ensenyament-aprenentatge individual o grupal a models cooperatius perquè hi hagi congruència amb l'activitat cooperativa que desenvolupen, i d'un ensenyament lineal a un de comprensiu.²³

²³ Es tracta de passar d'un aprenentatge en format de progressió, en què tots han de seguir el mateix camí, independentment de les aptituds prèvies, a un aprenentatge elaborat entre tots i on no hi ha una tècnica única, sinó adaptada a les característiques individuals de l'aprenent, i on l'errada no és considerada com a tal sinó com una possibilitat d'enriquiment col·lectiu.

Del joc a l'esport: de pujar a sobre l'altre als castells

Per a Pierre Parlebas (1981: 237), «l'esport és un conjunt de situacions motrius codificades en forma de competició i institucionalitzades». Això vol dir que es tracta d'una sèrie d'accions que poden fer els esportistes, que venen regulades per un reglament i en el qual hi ha una institució supranacional que s'encarrega de donar les indicacions per a la seva aplicació, per a les modificacions i per a l'organització de les competicions. Ara bé, no totes les situacions motrius són un esport, ja que pot haver-hi persones que estiguin duent a terme una pràctica motriu i no estiguin fent un esport.

Així, en una primera anàlisi podem dir que les pràctiques motrius evolucionen de menys a més esportivitzades, de manera que molts dels actuals esports olímpics van començar pels primers estadis lúdics:

- **Quasi-joc.** Són activitats motrius que es practiquen de forma lliure, sense normes ni competició. En aquests quasi-jocs es poden emmarcar activitats relacionades amb l'oci i la recreació o amb l'activitat de jugar: un nen que practica amb el diàbolo, uns altres que es distreuen amb la pala i el bèlit, un adult que va a passejar per la muntanya. De vegades els jugadors es poden posar un repte, com el de superar-se a ells mateixos en una situació motriu que han practicat, però, com que no hi ha cap sistema de regles codificat, és difícil que existeixi una possibilitat de comparació de resultats.
- **Joc tradicional.** Són jocs amb una perllongada tradició cultural, amb regles de caire local que no depenen d'instàncies oficials. Això vol dir que un mateix joc pot tenir regles diferents segons la comarca o, fins i tot, en una mateixa localitat. Els jocs tradicionals poden tenir presència de comptabilitat o competició associada a un marcador final (com en alguns jocs de pilota, salts o curses) o consistir en una repetició cíclica d'accions de joc: de persecució, de corda o cantats com *Sant Joan de les Cadenelles*.
- **Esport tradicional o quasi-esport.** Són jocs que tenen una organització institucional (federació o organisme) que garanteix la unificació de les regles en l'àmbit comarcal o regional. És un tipus d'esport que la majoria de persones identifica amb la cultura tradicional d'una nació o regió: la pilota valenciana,

la pilota basca, els diferents jocs de bitlles que hi ha arreu del món, etc. A diferència del joc tradicional, en l'esport tradicional sí que hi ha presència d'espectadors. En aquesta família de situacions motrius ja es genera molta competitivitat, perquè els espectadors s'identifiquen amb un o altre jugador o amb l'equip que representa un poble. L'esport tradicional és una pràctica molt unida a la cultura tradicional. Un exemple són les competicions de regates de muletetes o pontones practicades al riu Ebre o al mar proper a la desembocadura, organitzades sobretot per les festes majors dels pobles. A Tortosa, a inicis del segle XX i per les festes de la Cinta, se celebraven regates de muletetes (Moreira 1934), en les quals participaven tant les tripulacions d'Amposta com les de l'Ampolla; aquestes últimes sortien des del seu poble dos dies abans de la prova, i remaven per mar fins a la bocana del riu, i allí esperaven el ponent per pujar «a vela llatina» fins a Amposta, on feien nit, i l'endemà sortien cap a Tortosa.

Quan l'esport català creà la lliga de regates de banc fix, es generaren dos sentiments en una mateixa pràctica esportiva tradicional: la dels remers que competien en la lliga catalana i aquests mateixos competint contra el poble veí per les festes del poble. La segona, molt propera a la festa, ja que es desenvolupen conjuntament amb jocs tradicionals al riu, com les cucanyes i la solta d'ànecs —que després es va prohibir. Així doncs, en els esports tradicionals hi ha almenys dues tendències: una que vol mantenir-se en la seva zona de confort, al voltant de la festa i de tot el seguici festiu, i una altra que pretén guanyar prestigi tot aproximant-se a un esport que depassi les fronteres de la cultura tradicional.

Hi ha molts casos per estudiar, però un que ens ateny a Catalunya és el joc de bitlles —amb sis bitlles i tres bitllots (Lavega 2009). Antigament ha estat jugat a les nostres terres amb unes bitlles que cada poble o les famílies es construïen; l'espai de joc se situava a prop de les esglésies, perquè es practicava a la sortida de missa i tenia certa temporalitat, ja que es jugava cada diumenge. De vegades el joc es traslladà a indrets on es concentrava la jovenalla —a prop dels cines o camps de futbol—, on era present l'aposta (Costes 1997) i on les regles eren molt locals: tant es podia jugar a parells i senars com a treure puntes o a feta. El joc anà caient en desús, i només reapareixia esporàdicament en festes per

▲ *Infants jugant a bitlles a Bellmunt del Priorat. Aquesta activitat lúdica ha estat reglamentada i, en certa part, s'ha allunyat del joc tradicional.*
(Foto: Arxiu Carrutxa)

part d'alguns jubilats, fins que hi hagué una revifalla en què es donà valor al joc tradicional i s'inicià la transformació envers l'esport tradicional perquè es disposà d'una reglamentació que servia per als diferents pobles de Catalunya que jugessin a aquesta modalitat de bitlles. En aquest procés d'evolució de les bitlles, des de l'oblit fins a ser present en els campionats escolars, lligues regulades, etc., Lavega (2009: 87) hi veu un «model institucionalitzador i regulador de la pràctica» pels canvis que ha sofert l'anterior joc tradicional: estandardització dels terrenys de joc i de les bitlles i els bitllots, regulació de les distàncies de tir i entre les bitlles, existència d'un calendari esportiu, establiment de categories per gènere i nivell de joc (existència de divisions), incorporació de la figura de l'àrbitre, substitució de l'aposta pels punts... I el pas definitiu per emmirallar-se en l'esport ha estat la inclusió de les bitlles catalanes en una Federació Catalana de Bitlles i Bowling, en què l'esport tradicional està en comunió amb un esport com és el *bowling*. Aquest darrer pas produí dissensions, i hi hagué associacions de jugadors de bitlles que no es van integrar en el sistema federatiu perquè perdien el seu caire tradicional

i, en lloc de participar en lligues, adoptaren un sistema de trobades entre els clubs de diferents pobles.

- **Esport.** Es pot anomenar esport a totes aquelles pràctiques motrius amb un reglament i sistema de competicions que està suportat per una institució supranacional. Els esports han perdut el seu arrelament a la festa i la cultura tradicional per convertir-se per si sols en una festa. Si els esports tradicionals giraven al voltant del seguici festiu, els esports generen una nova festa al seu voltant, com pot ser el cas del futbol. Malgrat tot, hi ha esports tradicionals que, sense abandonar les seves arrels en la tradició, es comporten pròpiament com a esports, i aquest és el cas de les regates de traineres al Cantàbric, on hi ha indústries que patrocinen bots, on les poblacions es paralitzen quan retransmeten per la TV una regata en què pren part la trainera del seu poble, on els aficionats van a veure les regates amb samarretes amb els colors del seu equip i on, fins i tot, s'han detectat casos de dopatge entre algunes tripulacions. Els esports, per a alguns jugadors d'esport tradicional, representen el fenomen en el qual emmirallar-se, mentre que per a d'altres significa l'evolució que cal evitar.

I els castells? Què són els castells? I si féssim una comparació entre els castells com a pràctica motriu i el joc i l'esport?

- **Les torres humanes com a quasi-joc.** L'activitat de pujar els uns a sobre dels altres és consubstancial a la condició humana. De vegades s'ha pujat amb finalitat utilitària, com per exemple per abastar amb la mà alguna cosa que queda molt alta, per superar un mur o, tal com feien els esquimals, per localitzar una presa de caça en un terreny uniforme i sense elevacions. També s'ha pujat a damunt dels altres per jugar de manera espontània o sense unes regles clares, com quan construïm torres a la platja. Aquestes activitats de pujar no les considerem pròpiament un joc.
- **Les torres humanes com a joc tradicional.** Quan en el ball de valencians es va diferenciar el ball pròpiament dit de les torretes finals i aquestes entren en competència, podem considerar que aquesta pràctica tenia les mateixes característiques que tenen els jocs tradicionals. Considerem aquests «protocastells» com a jocs tradicionals fins que es prengué consciència que hi havia «guanyadors» entre diferents balls de valencians i que es comparaven construccions entre diferents diades, com va passar en el ball de valencians del Catllar a les «festes per inaugurar la capella del Santíssim Sagrament a l'Arboç al 1170» (Cervelló 2017: 43). En l'actualitat hi ha una manera de fer castells propera al joc tradicional: en una cercavila en solitari, o en una festa religiosa en la qual es tiren els castells sense cap voluntat de mesurar-se amb ningú. En aquest apartat del joc tradicional de fer torres humanes, la forma primigènia dels castells ha estat una més entre les diferents construccions d'arreu del món (la majoria de vegades lligades a manifestacions religioses): els acrobats d'algun festival de Marràqueix (García-Fajardo 2000: 44); els govindes de l'Índia, abans que la rivalitat i l'esponsorització els aboquessin a ser considerats en l'actualitat com a «esport de risc» (Garcia 2015); el Dance de Tauste, a l'Aragó, en què, de la mateixa manera que en el ball de valencians, la torre humana ha adquirit una entitat pròpia dintre dels balls, o el Pizzicantò o d'altres torres humanes del sud d'Itàlia.
- **Els castells com a esport tradicional o quasi-esport.** Aquesta és una manera de fer castells en

què existeixen unes regles acceptades per una comunitat més o menys gran i que comparteix una tradició comuna. Tot i que la majoria de vegades no estan escrites, hi ha unes normes que per costum es van reproduint en les diferents places: el nombre de rondes, les repeticions, quan es considera que un castell està carregat i quan descarregat, quan es considera intent vàlid segons els pisos d'un castell, per on puja el pom de dalt en un 5, etc.

En els esports tradicionals es diu que de vegades existeix un sistema de competicions més o menys establert. En els castells no hi ha un sistema de competició pròpiament dit durant tota la temporada, però sí uns rànquings. Diferents mitjans de comunicació i la Colla Jove Xiquets de Tarragona fa temps que han elaborat classificacions a partir de diferents criteris. En els seus inicis, part del món casteller es mostrà contrariat per l'existència d'aquests rànquings, però s'han acabat legitimant quan han estat necessaris per saber en quin apartat del Concurs de Castells participa cada colla.

La part més evolucionada dels castells com a quasi-esport són les grans diades que tenen protocols o normes d'actuació escrites o regides per la tradició, i en les quals se cerquen evidències de qui n'ha sortit «guanyador». No obstant això, hi ha una circumstància en què valdria la pena parar esment, i és que un acte tan transcendent com el d'esbrinar si una colla ha carregat el castell o no es deixa al criteri de la colla que ha aixecat el castell.

De vegades es cau en la temptació d'afirmar que els castells a plaça són un autèntic esport, per dues de les característiques que determinen que un esport tradicional passa a ser esport: tenir una expansió supranacional i disposar d'un organisme que en reguli l'organització. És cert que, a mesura que els castells s'estenguin i es consolidin en altres indrets lluny de la cultura tradicional d'origen, s'estarà fent un pas més envers l'esport (no és estrany, doncs, que sectors conservadors del fet casteller no mirin amb bons ulls aquesta expansió), però ara com ara el fet que siguin colles aïllades fa que els seus castells estiguin molt més propers al model de quasi-esport tradicional que de l'esport. Però quan els Xiquets de Hangzhou van abandonar el seu espai de pràctica i van venir al Concurs de Castells de Tarragona, en l'edició del 2016, amb l'objectiu de poder assaborir la rivalitat i la competència directa amb altres colles,

► *L'espectacularitat del Concurs de Castells de Tarragona, amb la progressiva adopció de maneres de fer pròximes a les aficions dels clubs de futbol, acosta els castells a l'esport.*
(Foto: José Carlos León)

van fer una passa més en la direcció de traspasar la línia que separa l'esport tradicional de l'esport.

Si en l'esport les federacions esportives són el sistema organitzatiu que regula la pràctica, en els castells hauria de ser la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya qui assumís aquestes funcions? La veritat és que, per concepte, podria ser-ho, però no per funcions. Si mai la Coordinadora regulés les actuacions a la plaça de tots els territoris on es practiquen els castells i establís un calendari d'actuacions equànime en una mena de lliga o actuacions de referència, llavors sí que podríem dir que es comporta com una autèntica federació, i evidentment s'hauria fet un pas més per passar de pràctica tradicional quasi-esportiva a esport. La pretensió reguladora que té avui la Coordinadora de Colles es troba en l'estadi més baix d'institucionalització de l'esport tradicional. Pensem que les federacions d'esports tradicionals sí que fan aquesta activitat reguladora de la pràctica, però en un territori acotat a la tradició i la cultura del territori.

- **Els castells com a esport: uns concursos amb calendari i lliga?** La pràctica castellera que actualment es troba més propera als esports és el Concurs de Castells de Tarragona. S'hi reuneixen moltes condicions per ser considerat un esport, com ara un sistema de regles molt elaborat que tendeix a l'estandardització de la lògica interna i de la lògica externa dels castells que permet comparar en

cada edició quina ha estat la millor colla castellera d'aquell concurs, un sistema de classificació a partir del rànquing...

No obstant això, hi ha algun element, com ja hem comentat en l'anàlisi de la lògica interna, que l'allunya d'un esport tal com el coneixem actualment: la manca de regulació en l'edat dels participants, la no definició del nombre de components, l'ajuda entre colles a l'hora de voltar la pinya i, sobretot, la circumstància que es deixa a mans de les colles la potestat de decidir si en les prèvies a un concurs han carregat o no un castell. Això no es produeix en cap esport: que en la fase final hi hagi un jutge que dictamini i apliqui les regles però que en les fases prèvies per classificar-se no hi hagi presència de cap jutge que es pronunciï sobre si l'enganxa ha fet l'aleta o si el castell ha fet llenya.

El concurs, vulguem o no, té certa incidència en el que succeeix a les places, i moltes de les normes adoptades en aquest esdeveniment tard o d'hora es veuen reflectides en alguna actuació d'una vila. Per tant, si el concurs algun dia opta perquè s'hagin de verificar els castells que apareixen al rànquing assistirem a un abandonament progressiu de la festa i estarem avançant vers l'esport. I, independentment del concurs, si mai algú es planteja que, per poder-se comparar en les classificacions, cal fer un mateix nombre d'actuacions, aquell dia el pas haurà estat de gegant en el procés vers l'esport.

El ritual i el treball a l'origen de l'esport i els castells

Hom pensa que els esports que coneixem actualment han existit sempre, però determinades teories confirmen que no és així. Segons Elias i Dunning (1991), l'actual esport sorgí per un procés de pacificació de la societat anglesa al segle XVIII. Durant els segles XVI i XVII, les pràctiques físiques dominants eren els tornejos, on participaven els cavallers i escuders; el tir amb arc, on competia la classe mitjana; i els esports populars, que eren jugats per les classes baixes (Dunning 2013). Molts d'aquests jocs són els antecedents dels esports que coneixem actualment. Eren jocs populars violents, com els antecedents del futbol, com el «*football, camp ball, hurling i knappan* [...] o la *soules* a França i el *gioco della pugna* a Itàlia» (Dunning 2013: 4). La pacificació d'aquests jocs tradicionals donà com a resultat els esports actuals que coneixem.

Un dels casos més evidents del procés de pacificació fou el naixement de la boxa a Anglaterra, que amb la seva reglamentació aconseguí disminuir el nombre de duels amb espasa o arma de foc. Altres esports, sobretot esports tradicionals, sorgiren d'activitats físiques que es desenvolupaven en el treball. Un exemple són les regates de mulettes, protagonitzades per confraries de pescadors en dies de festa. L'activitat de vogar, que era necessària en la seva feina, treta del context del treball i unida a la festa (la festivitat del Carme, de Sant Pere i dels sants patrons

▲ L'homenatge als déus es troba present tant en l'origen de l'esport com dels castells. Lliurament de la flama olímpica dels Jocs de Barcelona 1992 a Atenes. (Foto: Reproduïda de Memoria oficial de los Juegos de la XXV Olimpiada, Barcelona 1992. V. 4. Los juegos: dieciséis días de verano. Barcelona: COOB'92, p. 38)

de les diferents viles marineres o riberenques), donà peu a les regates de mulettes, que es reglamentaren en l'àmbit local. Quan aquestes regates abandonen la competició local i arriben a competir en l'àmbit comarcal, cal pactar el reglament i el recorregut abans de la competició, i quan es generalitza la pràctica a tot el territori català i s'estandarditzen mides i pesos, ja podem afirmar que l'activitat lligada al treball s'ha convertit en un autèntic esport.

De vegades hi ha pràctiques físiques que poden ser conceptualitzades com a esport si només s'analitza la pràctica física, però, si s'aprofundeix en el sentit del joc, podem observar que més que un joc és un ritual, un apropament a l'espiritualitat, una comunicació amb els avantpassats i un apropament a una cultura que els participants tenen com a pròpia. Aquest és el cas del joc maputxe del *palín*, un joc que hom vol comparar amb l'hoquei, però, malgrat que tots dos empen bastons i es disputen una pilota, els seus objectius són ben diferents (al segle XVII era comú convocar un *palín* per resoldre un conflicte entre comunitats maputxes). El *palín* és un exemple de pràctica física molt vinculada al ritus (Garoz i Linaza 2008) i un instrument per conèixer les tradicions maputxes.

També n'és exemple el joc de pilota asteca de *Tlachtli*, on «el missatge essencial de joc de pilota residia en el seu complex ritual. La competició era un esdeveniment amb significat còsmic» (Blanchard i Cheska 1886: 72). I si analitzem les diferents lluites esportivitzades, veurem que moltes sorgeixen de rituals, d'eleccions del cap del poblat. O els mateixos jocs olímpics, en la seva primera època, que no eren una activitat esportiva com l'entenem ara, sinó uns jocs practicats a Olímpia en honor al déu Zeus, entesos com una manifestació religiosa en la qual els guanyadors havien estat beneïts pels déus. La veneració de les deïtats era tan important que es declarava la treva olímpica per parar les guerres mentre duressin els jocs, i aquests eren concebuts com a eina per fomentar l'amistat dels pobles. Els jocs olímpics eren, en realitat, «cerimònies religioses, que no només es donaven a Olímpia, tots els festivals eren manifestacions de cultes sagrats [...] podríem comparar-los a les festes patronals dels nostres dies [...] dedicades a algun Sant o Verge» (Salvador 2009: 41).

Així doncs, els esports que veiem avui han estat fruit d'una evolució des de pràctiques físiques amb una intenció ritual, de jocs tradicionals en què es regulà la violència i de pràctiques físiques sorgides del treball i que es desenvoluparen a partir de la competència entre diferents grups en els seus moments d'oci. Un esport que eviden-

► Els castells també enfonen les arrels en rituals religiosos. Pilar d'acompanyament de les autoritats a l'ofici solemne de les Decennals del 1911. (Foto: Francesc Blasi Vallespinosa. Arxiu Municipal de Valls)

cia aquesta evolució és el de la lluita de corda o d'estirar corda. Ha estat present en alguns jocs olímpics i disposa d'una federació internacional que n'organitza els campionats del món i d'Europa (TWIF 2018). A la vegada, ha

estat un joc esport tradicional en diferents parts del món: a Euskadi, per exemple, mantenen l'esport tradicional de *sokatira* (EHKF 2018) i participen alhora en els campionats esportius internacionals. A Catalunya, abans de la

Guerra Civil, era un esport molt practicat entre esportistes d'entitats populars, i una modalitat de la Federació Catalana d'Atletisme (Pujadas i Santacana 1995). I molt temps abans de ser un esport tradicional, havia estat un joc jugat per la quitxalla de tot el món, i alguns etnògrafs li han atorgat un origen ritual, ja que els dos bàndols que estiren la corda representen la lluita del bé contra el mal (Grunfeld 1978). Sense anar més lluny, alguns dels jocs tradicionals catalans acaben en una lluita entre dos bàndols en què, a falta de corda, s'estiren tot formant una filera mentre s'agafen per la cintura els uns darrere dels altres, i aquesta lluita s'anomena «àngels contra dimonis».

Del ritual als castells passant pel ball. Comparació amb el cas dels esports

En aquest apartat no pretenem dir que si demostrem que els castells i els esports han tingut orígens pareguts aleshores es tracta d'activitats idèntiques. Pretenem explicar que, quan les activitats s'apropen al ritual, a la festa o a l'espectacle, encara que siguin diferents, compleixen funcions paregudes.

Amb la documentació que els investigadors en història dels castells han pogut estudiar fins ara s'ha demostrat que els castells provenen del ball de valencians. Un ball l'antecedent del qual és la muixeranga valenciana i que ha tingut una funció ritual unida als actes religiosos, ja sia com a actes sacramentals o acompanyant processons.

També s'ha demostrat que, en l'evolució del ball de valencians, la torre que es duia a terme durant el ball anà agafant personalitat pròpia i, a partir de la rivalitat entre les encara colles de valencians, evolucionà envers construccions autònomes amb mires a construccions més altes i més espectaculars. Aquest predomini de les torres al ball de valencians comportà que aquestes s'apropessin cada vegada més a la festa i s'allunyessin del ritual. Tant és així que fins i tot es prohibiren en algunes celebracions religioses: «les prohibicions localitzades mostren que la pressió del sector eclesiàstic per apartar-los dels actes litúrgics els va permetre centrar els esforços en la part del ball més vistosa» (Cervelló 2017: 68).

No totes les torres unides als rituals seguiren el mateix camí de les construccions del ball de valencians, com és el cas de la moixiganga religiosa catalana, on també pujaven

uns al damunt dels altres: «[...] les construccions són baixes, un pilar de tres com a màxim. La seva finalitat no és fer una demostració gimnàstica, sinó estètica i catequètica» (Bofarull 2007: 85).

Així doncs, l'origen dels castells podem trobar-lo en el ritual, igual que els esports, i tots dos evolucionaren envers formes més festives: uns en les diades castelleres a les places i els altres en els esports tradicionals. Aquests darrers feren un salt envers l'esport institucionalitzat i estandarditzat d'àmbit mundial, mentre que els castells han evolucionat fins a un sistema competitiu com és el Concurs de Castells de Tarragona, però sense fer el salt, de moment, cap als models esportius pròpiament dits.

Si en els esports hem explicat que de vegades una mateixa pràctica es comporta com un esport tradicional i de vegades com un esport sense cap adjectiu més, com és el cas de la *sokatira* basca, en els castells passa una cosa similar, i que és el que aviva la polèmica de si els castells són esport o no són esport. Actualment, quan gairebé ja ha trascorregut un quart del segle XXI, una colla castellera pot participar en una actuació propera al ritual quan assisteix a la processó del patró de la seva vila, on aixeca pilars o castells sense ànim de competir amb ningú o participa en un aplec en una ermita. Però la mateixa colla també basteix castells en una diada a qualsevol poble (més allunyada del ritual, però respectant-lo, ja que a vegades s'actua després de missa) i entra o no en competència amb altres colles, i aquesta actuació inserida en la festa forma part de la cultura tradicional d'aquell indret. I, encara més, aquesta colla pot participar també en una gran diada, a la qual només assisteixen les colles punteres i que, com diuen els seus caps de colla, van a donar-ho tot; seguirà essent una diada també emmarcada en la festa, però la competència per a uns i la competició per als altres farà que el resultat sigui més important que el procés (tot i així, sempre hi haurà espectadors que enaltiran una construcció en què s'estrenin sisens o dosos, independentment de si el castell va folrat o no). I, finalment, aquesta mateixa colla pot participar al Concurs de Castells de Tarragona, que, malgrat que esdevé una festa, s'ha desposseït la diada dels elements de la festa: ha perdut el carrer i se li ha domesticat l'espai; aquest espectacle del fet casteller és l'acte que l'apropa més al món de l'esport tradicional, o, com ens agrada dir, al quasi-esport tradicional, perquè hi ha elements que fan que encara no pugui ser considerat com a tal.

DEL JOC A L'ESPORT. SEMBLANCES I DIFERÈNCIES EN DIFERENTS MODELS D'ACTUACIÓ

VARIABLES		ACTUACIÓ EN SOLITARI, PREFERENTMENT EN UN APLEC O FESTA			ACTUACIÓ A PLAÇA AMB ALTRES COLLES (RIVALITAT)			ACTUACIÓ AL CONCURS DE CASTELLS DE TARRAGONA		
		Propera al joc tradicional	Propera a l'esport tradicional	Ppropera a l'esport	Propera al joc tradicional	Propera a l'esport tradicional	Ppropera a l'esport	Propera al joc tradicional	Propera a l'esport tradicional	Ppropera a l'esport
Lògica interna	Referent als castellers									
	Qui són els castellers									
	On es fan els castells									
	Amb què es fan els castells									
	El temps de fer castells									
Lògica externa	Dels castellers	L'edat								
		El sexe								
		La condició social								
		El cap de colla								
		Els espectadors								
		La colla								
	Referida a l'espai	Espai públic								
		Espai d'assaig								
	Referida al temps	Calendaris								
		Rànquings								
		Guany econòmic								
	Referida al material	Reducció de risc								
		Millora de la tècnica								
Nous mètodes d'entrenament										

Força relació

Alguna relació

Poca relació

El fet casteller: de com el discurs mediàtic ha canviat els castells

Santi Suárez-Baldrís

Quan em van fer l'encàrrec d'aquest text sobre castells i mitjans de comunicació, vaig patir un atac d'ansietat. En 25 anys, la meva relació amb el món dels castells ha passat de la pràctica activa a la distància pròpia de l'aficionat. Evidentment, això ha d'afectar tant la meva visió del fenomen com la profunditat de la informació de què dispo. A més, em van aclarir que l'encàrrec consistia en «una mena d'actualització» del meu anterior treball sobre el fet casteller (1998), amb la qual cosa els meus temors van esdevenir horror. Qualsevol seguidor dels castells, per desinformat que estigui, pot copsar no només la radical transformació que ha viscut el món dels castells en les darreres dècades, sinó també el terratrèmol que la irrupció d'internet ha provocat en la indústria de la cultura. Concretament, en el cas de Catalunya, encara hi ha un factor més a tenir en compte: el de les televisions locals, aixoplugades sota el paraigua de la Xarxa de Comunicació Local.

Òbviament, el primer que vaig fer va ser agafar el llibre i rellegir-lo. A risc de pecar d'immodest, crec que ha aguantat prou bé el pas dels anys, tot i que, és clar, les seves xifres han envellit. Això sí, moltes de les hipòtesis que plantejava aquella recerca segueixen sent vigents. És més: algunes han esdevingut certes.

La primera i principal de les esmentades hipòtesis era que el procés general de modernització ha afectat profundament l'activitat casteller. I els mitjans de comunicació, i principalment la televisió, han contribuït de forma

important a aquesta transformació. Aitals canvis resulten ben evidents si atenem tres dimensions cabdals per entendre les nostres relacions socials: el temps, la manera d'organitzar-nos i l'espai.

Temps

En primer lloc, la temporalitat tradicional dels castells, caracteritzada per un calendari pautat en base a cicles anuals i festes populars i, per tant, relacionat amb les estacions i els cicles agrícoles, ha estat substituïda per la temporalitat moderna. Aquesta es distingeix per una pluralitat de calendaris especialitzats i per una pluralitat de significats que hi van associats. Quina és la principal conseqüència d'aquesta substitució? Bàsicament, que el temps ja no es percep com una dimensió marcada per cicles, sinó com un *contínuum* en el qual les hores dedicades al treball i les dedicades a l'oci s'entortolliguen per obra i gràcia de la nostra racionalitat tecnoeconòmica. La festa ha perdut tant la seva funció de pas entre cicles anuals com la seva condició de ritual participatiu per esdevenir un festival, un esdeveniment més entre molts altres esdeveniments que hi ha al llarg de l'any.

En la reconstrucció que, gràcies a les anàlisis històriques i sociològiques, hem pogut fer del model de calen-

► Pàgina del periòdic *La Ilustración Artística*, del gener del 1900, en què es reproduïx un dibuix de Josep Lluís Pellicer que acompanya el text *Tres de nueve*, un cuadro de costumbres catalanas, de Joan Tomàs i Salvany

dari casteller vigent en el segle XIX, la temporada tradicional solia començar coincidint amb la festivitat de Sant Joan —24 de juny, festa major de Valls— i acabava amb la festivitat de Santa Tecla —23 de setembre, festa major de Tarragona.²⁴ Al llarg del segle XX, aquest calendari va anar-se adaptant a les necessitats de la nova societat d'esperit capitalista i, durant els anys setanta i vuitanta, va tornar a canviar per la necessitat de ressignificar algunes festes associades a la identitat nacional. Així, l'inici «oficiós» tendia a coincidir amb la festivitat de Sant Jordi, patró del país, i s'allargava fins a mitjan desembre. Avui, les pautes temporals han perdut el seu sentit original i qualsevol

aficionat pot veure una gran diada castellera gairebé en qualsevol moment de l'any. L'antic calendari cíclic s'ha diluït i els castells s'han vist empesos de ple a una nova formalització —o millor, «informalització»— del temps, de manera que aquella particularitat de les diades castelleres d'antuvi que era l'espera, el desig d'un esdeveniment llargament preparat, ha desaparegut. Això és rellevant perquè implica un canvi en el significat dels castells: si abans era la festa allò que els donava sentit —en el marc d'una successió periòdica d'esdeveniments extraordinaris—, ara ho fa la simple pràctica en el context d'un temps d'oci —són una opció més d'entreteniment entre moltes altres.

²⁴ Tot i que, en els últims anys del XIX, la temporada ja s'allargava fins a la valenca diada de Santa Úrsula, cap a finals del mes d'octubre.

Organització formal

La modernitat ha afavorit el pas d'una activitat festiva, que es produïa gràcies a la participació de tota la comunitat, a una activitat molt més propera a l'espectacle: antigament, els habitants d'una localitat o d'un barri eren imprescindibles perquè una colla pogués aixecar castells, encara que no fossin membres de la colla. Hi havia uns *professionals* —els membres habituals de la colla que anaven per les festes majors aixecant castells— i uns aficionats que els ajudaven a aixecar-los. En els nostres dies, els aficionats limiten la seva participació a la mera observació. La festa popular s'organitza en base a una separació formal entre els *professionals* o especialistes —els que fan la festa perquè *saben el que fan*— i els que la miren des de la distància —*desconeixen la tècnica* i per això es limiten a fer d'espectadors. Avui, *saber el que cal fer* és el resultat d'un procés de racionalització, burocratització i professionalització viscut a totes les colles.

▲ Actuació dels Green Towers a la Llotja de Mar de Barcelona.
(Foto: Arxiu Castellers de Vilafranca)

La intensificació d'aquest procés, així com l'augment del nombre de camises, ha conduït al fet que aquelles relacions de col·laboració de l'antigor siguin inexistents. Una colla moderna és una institució, amb tot el que això comporta d'organització racional i de processos burocràtics: altes i baixes de socis, assegurances, compra de vitualles, gestió de llicències del local i del bar de la colla, lloguer de mitjans de transport, adquisició d'equips de so i d'imatge, gestió de subvencions i cerca de patrocinadors, cobrament d'actuacions i tràmits bancaris, compra de bitllets per a viatges de llarga distància, gestió de documents quan es fan sortides a l'estranger, serveis de neteja, arxiu, comunicació interna i externa de la colla... La feina és ingent. Requereix equips especialitzats que se'n facin càrrec i, en aquest sentit, resulta il·lustratiu l'exemple dels Castellers de Vilafranca.

A través de l'etiqueta Green Towers, alguns membres de la colla ofereixen un seguit de serveis —tallers, visites, demostracions, conferències...— dirigits a empreses, entitats i institucions que han permès «professionalitzar» algun membre de la colla. És a dir, que han convertit l'activitat castellerà en un mitjà per complementar els seus ingressos. I això, històricament, és quelcom destacable. Des del 1969, amb la pràctica dels Castellers de Barcelona de no pagar els seus castellers,²⁵ els castells van esdevenir una activitat purament *amateur*. Avui, ni que siguin molt pocs, tornem a trobar algun exemple que els castells són —com ja van ser-ho en el segle XIX— una font d'ingressos que permeten complementar els d'alguns seus practicants... Són, no obstant això, casos molt excepcionals: no hi ha prou quòrum perquè puguem parlar d'una professionalització *real* dels castells.²⁶

En canvi, sí que hi ha una professionalització *formal* que és transversal, tant a la colla dels Castellers de Vilafranca com a la colla més petita del món casteller. En el cas dels primers, la transformació més notable es va començar l'any 2007. Sota la presidència de Miquel Ferret, la junta va dur a terme un treball d'anàlisi i adaptació del model organitzatiu del Futbol Club Barcelona. Evidentment, les diferències entre ambdues entitats obligaven a fer ajustos en el model, però, sens dubte, el resultat d'aquest treball de replicació va ser un èxit en la mesura que els va man-

²⁵ Vegeu, en aquest mateix volum, el capítol «El món casteller modern: una història d'èxit», de Miquel Botella i Guillermo Soler.

²⁶ De fet, el cas de Green Towers és excepcional i, en el seu dia, va aixecar polèmica. La realitat és que no hi ha cap colla convencional en què cap dels seus membres cobri per fer castells: els diners d'una actuació van sempre a parar a la caixa de la colla. La peculiaritat de Green Towers és que el que cobra aquest grup es divideix en dues parts: una va a la colla, però l'altra als membres del grup que han fet castells (vegeu Terraza 2016).

► Logos de l'Appsiència de diverses colles castelleres que utilitzen aquesta aplicació per a la gestió interna. (Foto: Appsiència)

tenir com una colla de referència del món casteller durant molts anys. Assistir a un assaig dels *verds* vilafraquins permet comprovar ràpidament l'alt grau d'especialització assolit dins de la colla: durant els assajos, poden veure's camises de diferents colors que faciliten la identificació de rols en el context de la colla. Així, els membres de l'equip de pinyes vesteixen camises d'un taronja cridaner que els permet ser fàcilment localitzables en qualsevol moment per qualsevol assistent a l'assaig que pugui tenir un dubte respecte de la seva posició. Igualment, hi ha altres castellers que llueixen camises grogues durant els assajos per identificar-los com a membres de l'equip d'acollida: en el cas dels nouvinguts, ells són els responsables de familiaritzar-los amb el local, la història i els usos de la colla.

Al procés general d'institucionalització intern de totes les colles, cal afegir-hi l'entrada en joc d'altres suprainstitucions: sense anar més lluny, la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC),²⁷ que gestiona temes tan importants com la negociació de patrocinis o les assegurances de salut.

I encara hi ha altres factors que mostren l'alt grau de racionalització assolit pel món dels castells en els darrers anys: moltes de les colles utilitzen aplicacions de mòbil

per gestionar l'assistència als assajos i organitzar els castellers a les pinyes; de la mateixa manera que n'hi ha, com la Colla Vella dels Xiquets de Valls, que utilitzen equips d'identificació mitjançant l'empremta digital per controlar l'assistència a les diades. Hi ha també una aplicació, el Baròmetre Casteller, que permet l'accés instantani a una quantitat ingent de dades estadístiques sobre els resultats obtinguts per cada colla.

Tot plegat permet concloure que l'actual gestió d'una colla castellera s'orienta a l'*optimització de les rutines productives*, en el mateix sentit que ho fa qualsevol empresa capitalista, amb dos objectius clars: el primer, una supervivència confortable en tant que grup, i el segon, l'obtenció de «beneficis» —entenen per «benefici» la superació efectiva dels propis límits i la millora dels resultats pel que fa a castells aixecats a plaça, però també l'obtenció d'experiències gratificants per als membres de la colla, tals com concursos, festes, concerts, viatges, cicles de cinema, paelles populars... Ambdós objectius tenen molt a veure amb la darrera de les grans transformacions que han viscut les colles castelleres: en la forma en què actuen com a generadores d'una identitat originalment vinculada a un espai i, ara, vinculada a altres aspectes. Vegem-ho.

²⁷ Vegeu el destacat que en parla en aquest mateix volum.

Espai

La vertiginosa mobilitat a què esta exposat l'home modern ha modificat la nostra concepció de l'espai, del territori i, per extensió, també el nostre sentiment de pertinença i la manera com construïm la nostra identitat. No fa pas tants anys, era normal que una persona passés tota la seva vida en un territori relativament petit, del qual només sortia esporàdicament amb motiu d'un viatge de noces, d'una excursió a Montserrat o per visitar el metge especialista a Barcelona. Aquests desplaçaments eren autèntics viatges, una excepció en la rutina existencial. En canvi, en la nostra contemporaneïtat, el desplaçament físic és part essencial del que fem, és pura rutina. Com a conseqüència d'això, i cada vegada amb més urgència, és necessari reforçar els vincles amb la comunitat local. En aquest sentit, els castells funcionen bé.

Si a aquest factor hi afegim la constant feina d'associació de castells i identitat nacional que han fet i fan els mitjans de comunicació catalans, és fàcil entendre l'explosió del món casteller, des del seu territori «tradicional» —circumscribit, a grans trets, al que seria el Camp de Tarragona

i el Gran Penedès— a un àmbit nacional. Hi ha colles castelleres arreu de Catalunya —cosa inaudita fa només 25 anys. Bé, no només això: també n'hi ha a la Catalunya Nord, a les Illes Balears i... a Madrid! Els paràmetres mentals associats al «nostre» entorn geogràfic han canviat ràpidament a mesura que augmentava la presència dels castells en els mitjans de comunicació, i a mesura que la tecnologia eliminava fronteres estatals a qualsevol contingut audiovisual. En aquest sentit, el Concurs de Castells de Tarragona va esdevenir un fenomen audiovisual d'abast planetari: a l'edició del 2016, s'hi van acreditar 380 professionals de 120 mitjans d'arreu del món. Unes xifres que, amb poques variacions, van repetir-se en l'edició del 2018.

A més, en el cas del Concurs del 2016, va produir-se un fet rellevant a l'hora de considerar la dimensió global del fenomen: una coneguda empresa de begudes energètiques va adquirir els drets de la retransmissió per emetre-la resumida, en *streaming*, a través del seu propi canal web amb comentaris en anglès. *A posteriori*, un vídeo sobre el concurs creat per aquesta mateixa empresa va circular per les xarxes socials i va assolir els 100 milions de visualitzacions. És una xifra inimaginable fa un quart de segle

▲ Retransmissió de Red Bull TV durant el Concurs de Castells de Tarragona, l'any 2016, amb Francisco Montoya (a la dreta) com a locutor principal i Albert Mercadé de comentarista. (Foto: David Oliete)

▲ *Amb el pas dels anys les actuacions castelleres, amb el Concurs al capdavant (a la imatge, el del 2010), s'han convertit en platós de televisió. (Foto: Revista Castells)*

i convertia aquesta edició del concurs en l'esdeveniment casteller més vist de la història.²⁸

Aital interès coincideix amb certs brots d'afició. Avui, hi ha colles castelleres més o menys consolidades a Xile, Canadà, Dinamarca, Anglaterra, França, Austràlia, Alemanya, la Xina... I atenció: aquesta última va ser prou potent per aixecar castells de 9 amb solvència al Concurs de Tarragona del 2016, encara que posteriorment el seu rendiment va baixar força. És clar que, als xinesos, no els expliquis res del significat de les diades de Santa Tecla, Sant Fèlix o Santa Úrsula, ni de l'espai «tradicional» dels castells o de la nostra identitat catalana... Qualsevol que hagi vist l'interessant documental *El jardí de les flors del presseguer*

és capaç de copsar la pregona mutació del model antic de colla castellera associada a un indret determinat vers el nou plantejament identitari sobre el qual s'articula la creació dels Xiquets de Hangzhou. Antigament, el *nosaltres* arrelava a un determinat indret. Ara, pot ser fruit també dels interessos d'un empresari. I, si donem per bona la traducció del xinès que ens oferia TV3, per a ell una colla és un «equip» i el cap de colla és «l'entrenador». L'ús d'aquestes paraules ens diu molt de la seva concepció del fenomen. En darrera instància, els castells són un mecanisme molt potent per reforçar una identitat. Qualsevol identitat, també la d'una empresa privada. I aquí és on llueix amb tota la potència el fet casteller com a objecte diferent dels castells.

²⁸ Atenció: no estic considerant la retransmissió de la cerimònia inaugural dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992, durant la qual també van aixecar-se castells, com un esdeveniment estrictament casteller, però cal reconèixer-lo com un dels moments gloriosos de la història del fet casteller.

▲ Els Xiquets de Hangzhou van assolir el seu sostre, el 3 de 9 folrat, al Concurs del 2016. (Foto: Jordi Badia / Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

El fet casteller

Els castells són una representació social, creada a plaça en el marc de les relacions immediates entre una sèrie de persones. Aquestes relacions existeixen en l'*hic et nunc*, aquí i ara, i no poden produir-s'hi fora. El fet casteller és una representació social i *mediàtica*, això és: un procés de construcció permanent en el qual els mitjans de comunicació fan honor al seu nom —fan d'*intermediaris*, doten d'un significat allò que descriuen— i l'espectador, a partir dels seu bagatge cultural i de les seves habilitats personals, negocia el sentit últim d'allò que assimila a cada visionat o escolta. I així com l'existència dels castells necessita un temps i un espai determinats, el fet casteller existeix més enllà del temps i de l'espai.

És important assenyalar que, en la negociació entre productors i consumidors, cada part actua gairebé de manera inconscient. D'una banda, en el cas dels mitjans de comunicació, els equips de guió, producció, realització i distribució elaboren missatges a partir de receptes basades en la funcionalitat i l'experiència: a fi que els seus missatges tinguin èxit —és a dir, aconseguixin la fidelització de l'audiència i la seva maximització— han de combinar de manera adient el rigor i l'espectacle. A l'altra banda de la negociació, l'espectador consumeix —«llegeix»— aquests missatges tot aplicant una recepta elaborada a partir de la seva *habilitat* lectora, dels seus coneixements previs sobre la realitat a la qual fan referència i de la seva capacitat de crítica.

Què hi ha en joc en la negociació? Què bescanvien mitjans i espectadors? El fet casteller —com a producte dels mitjans— representa una determinada manera d'entendre la realitat: una manera que inclou missatges publicitaris o un cost econòmic directe.²⁹ Per la seva banda, l'espectador negocia amb el que té: la seva atenció i el seu temps, la seva capacitat de crítica i, en alguns casos, també els seus diners. Això és el que uns i altres posen sobre la taula, insisteixo, gairebé inconscientment. I, en aquesta negociació, resulta gairebé fútil assenyalar que la potència abassegadora dels mitjans és la que té més números d'imposar-se.

El fet casteller, en el seu vessant de representació mediàtica, és resultat del procés de producció de sentit pro-

²⁹ Els diaris i les revistes especialitzades valen diners. Els productes de marxandatge i les joguines, també. Fins i tot les retransmissions en directe valen diners: la Xarxa Audiovisual Local va posar en marxa la plataforma de continguts en línia Xala! el mes de juny del 2018. Xala! oferia les diades en *streaming* —en alguns casos, també en castellà i anglès— i va esdevenir l'única *finestra* a través de la qual es podien seguir les retransmissions dels principals esdeveniments de la temporada castellerana... Això sí, a canvi d'una subscripció d'1,99 € al mes.

► *Menú interactiu de Xala!, plataforma de continguts en línia que ofereix diades castelleres en streaming*

pi d'allò que anomenem indústria de la cultura —essencialment vinculada a una finalitat mercantil— en totes les seves manifestacions: televisió, ràdio, internet, premsa escrita i un reguitzell de suports físics i virtuals en què s'inscriuen missatges relacionats amb els castells. En el context general de la modernització, el fet casteller és el factor que més profundament ha contribuït a modificar els castells. Ho ha fet amb tanta intensitat que aquesta pràctica casteller ha esdevingut *una altra cosa*. Una cosa essencialment diferent de les festes tradicionals. Una activitat caracteritzada per una clara vocació espectacular i competitiva d'acord amb les necessitats del discurs mediàtic.

L'espectacularització

El fet casteller ha accelerat l'expansió de l'activitat casteller més enllà del seu espai «tradicional», fins a nivells planetaris. I, ahora, n'ha condicionat la percepció: com a fenomen competitiu més que no pas festiu; com a fenomen espectacular més que no pas participatiu. Percepcions que, no ho oblidem, se solapen amb una altra que, en l'àmbit nacional, el relaciona amb les arrels i l'essència de la identitat catalana.

De base, els castells són una activitat que pot ser fàcilment convertida en espectacle pel discurs mediàtic:

- En primer lloc, són una activitat excepcional: no formen part de la normalitat de la vida quotidiana, de la rutina diària de la major part dels espectadors, i inclouen factors de risc que afecten, fins i tot, nens petits —éssers fràgils i socialment reconeguts com a persones a protegir.

- En segon lloc, són escenari d'emocions intenses: la televisió afavoreix la contemplació de persones que pateixen, que s'angoixen o que, en descarregar-se el castell, exploten d'alegria. Mitjançant els mecanismes de l'empatia, la televisió afavoreix la implicació emocional de l'espectador en l'espectacle.
- En tercer lloc, els castells requereixen l'acció conjunta d'un gran nombre de persones per durlos a terme. En aquest sentit, la massa de cossos desconeguts facilita l'acció metafòrica del mitjà: el fet que hi hagi tanta gent a plaça legitima el discurs mediàtic —«Aquí està passant-hi una cosa important»— i, a més, el públic anònim actua com un personatge imprescindible en el procés d'espectacularització —representa físicament l'espectador que visualitza l'actuació a través de qualsevol mitjà, igual que el representa el públic d'un partit de futbol.
- A més, els castells també són un fenomen estètic molt atractiu: el color, la música, el vestuari... Tot plegat fa que el fet casteller pugui funcionar bé des d'un punt de vista audiovisual.

Respecte a aquest darrer punt, qualsevol aficionat s'ha adonat de la incorporació d'una munió d'elements visuals —per exemple, samarretes cridaneres, pancartes de suport o banderes amb l'escut de la colla— i sons que fins no fa massa anys eren estranys al món casteller. Concretament, en referència a la diversitat de sons que avui adornen una actuació casteller, sorprèn l'ampliació del repertori musical dels grups de grallers —que, en l'entrada a plaça i al final de les actuacions, interpreten des de

pasdobles clàssics fins a sambes, tot passant per versions més o menys afortunades de grans *hits* de la música pop i rock actual.

De la mateixa manera, sorprèn sentir una colla preferint crits d'automotivació abans d'afrontar una gran estructura. Penso, per exemple, en el 3 de 10 que els Castellers de Vilafranca van aixecar a la diada de festa major de Vilanova i la Geltrú del 2018: poc abans de tancar la pinya, la colla va fer un crit a l'uníson en resposta a la breu arenga del seu cap de colla, Toni Bach. Les similituds amb els rituals propis d'alguns esports, com el bàsquet o el futbol, o fins i tot amb algunes referències cinematogràfiques —com la dels espartans enfrontant-se a l'exèrcit persa de 300— resulten palmàries.

Són detalls, cares diferents d'un objecte social que canvia. Com ha canviat la concepció de la temporada. Aquest aspecte resulta interessant perquè diu molt sobre com l'esperit competitiu propi de l'esport ha amarat la pràctica castellística. Els castells no són només una manifestació de cultura popular i tradicional, també són una competició. En converses amb diversos caps de colla, vaig poder aprendre com planificaven la temporada 2018. Entre els elements que consideraven hi havia: una dosificació de la colla en base a uns assajos normals i uns d'especials, un repartiment per la temporada de les diades econòmicament interessants, una rotació de castellers per posicions en diferents estructures, una agenda de diades i d'estructures a provar-hi... I tot amb un mateix objectiu en ment: el Concurs de Castells.

La competència

En els castells, tal com succeix en el futbol, es mantenen les rivalitats històriques. La que hi ha entre Colla Vella i Colla Joves de Valls és prou coneguda de tothom, com la que hi ha entre els Xiquets i la Jove de Tarragona. Aquestes relacions de rivalitat impliquen un factor de tensió emocional que supera l'actuació a plaça. Definir-lo

queda fora de l'abast d'aquest treball: ens limitarem a apuntar que, entre unes i altres, hi ha «quelcom personal». Com en el futbol, però, més enllà dels sentiments de rivalitat, el que de veritat compta cada vegada més són els títols: els resultats al final de la temporada... Especialment, si és temporada de concurs.

Com deia abans, els castells són percebuts per la immensa majoria dels espectadors com un fenomen competitiu més que no pas com una manifestació festiva i oberta a la participació. Els mitjans de comunicació han estat determinants en aquesta transformació, tot i que, en honor a la veritat, els castells, en si mateixos, pressuposen uns certs tipus d'enfrontament: d'una banda, l'actuació castellera no s'entén sense la trobada entre grups humans per demostrar-se les seves capacitats uns als altres —estem davant del model bàsic d'enfrontament *home contra home* en el seu vessant social.³⁰ D'altra banda, els castells impliquen també l'enfrontament del grup humà contra els seus propis límits amb l'objectiu de superar-los. Ambdós tipus d'enfrontament, però especialment el primer, fan que els castells puguin ser fàcilment percebuts en termes de relacions de competència.

Entrats en el segle XXI, aquestes relacions de competència poden determinar la identitat dels grups. I amb aquesta afirmació vull dir que poden determinar tant la manera com les colles es defineixen i es reconeixen a si mateixes com —especialment— la manera com les defineix i les reconeix l'audiència que les contempla. Tot fixant uns *competidors*, uns *contraris*, l'audiència fixa un *nosaltres* i un *ells*. A diferència de les relacions de rivalitat —que són tancades i limitades a dues colles i als seus seguidors fidels—, les relacions de competència són obertes: qualsevol colla pot arribar, algun dia, a ser *la millor*; per tant, qualsevol colla és un *oponent* en potència. A partir d'aquesta relació d'enfrontament entre el *nosaltres* i el *contrari*, la competència garanteix la posada en joc d'emocions i sentiments. Emocions i sentiments que responen a uns patrons morals segons els quals el triomf és positiu i qualsevol altre resultat, quelcom negatiu.³¹ Aquests patrons morals són típicament moderns i estan vinculats al

³⁰ Com gràficament comentava en una entrevista el periodista casteller Joan Beumala, des del principi les colles s'han enfrontat a plaça per veure «qui la tenia més llarga»... (l'estructura castellera, s'entén).

³¹ A diferència dels esports d'equip, en què la interpretació del joc s'ha simplificat enormement, la interpretació dels castells encara manté una certa complexitat en la mesura que contempla aquells dos tipus d'enfrontament: colles contra colles, però també colles contra si mateixes. Això determina una certa *benignitat* que no podem deixar de tenir en compte.

discurs mediàtic que basteix el fet casteller. I subratllo: el procés de construcció d'identitat basat en relacions de competència pot funcionar en major o menor intensitat en el cas de les colles, però funciona a ple rendiment en el cas de les audiències, que el necessiten per interpretar i projectar-se empàticament sobre allò que veuen.

La competència crea jerarquies basades en números, xifres, puntuacions, i al mateix temps despulla la manifestació cultural de tot allò que li donava sentit històricament. L'estadística és una eina de simplificació que els mitjans utilitzen per quantificar i homologar. El número elimina el detall: no ens diu res de les condicions en què una colla ha fet els castells, de si l'equip de baixos era complet o hi faltava algú fonamental, de si un terç estava lesionat i no podia pujar, de si la colla tenia problemes econòmics, de si ha canviat d'equip tècnic a mitja temporada... Tot això queda fora del número i, al final, l'única informació rellevant és la quantitat i el tipus de castell que una colla ha aixecat. A partir d'aquestes dades, qualsevol espectador —aquí i a la Xina Popular— sap si una colla és *millor* o *pitjor* que una altra. I així, de l'abstracció estadística hem passat a la valoració basada en els patrons morals moderns.

A tal punt ha arribat aquesta atenció dispensada als números que, malgrat que difícilment ho voldran reconèixer en públic, algunes colles planifiquen la temporada en funció de l'esdeveniment numèric per excel·lència: el Concurs de Castells. I no només això: en una conversa informal amb un conegut cap de colla, aquest va comentar-me la preocupació que generava entre algun membre dels Minyons de Terrassa la seva absència del concurs en un moment en què aquest desperta interès arreu del món. «Si no hi ets, no existeixes», van ser les paraules que va fer servir... No sé si el comentari és cert, perquè no hi era present en el moment en què el membre de Minyons va formular-lo i, per tant, no puc donar-li més valor que el que pot tenir una conversa informal i anecdòtica. No obstant això, sí que trobo rellevant la manera com el cap de colla en qüestió va subratllar la importància del concurs, ja que m'estava transmetent una percepció dels castells totalment inserida en el concepte de fet casteller.

Castells de 9 i 10

Per constatar que aquest procés d'espectacularització s'està efectivament produint, fa vint anys vaig proposar la construcció d'un indicador basat en l'observació del nombre de castells de nou pisos. Aquest indicador assumia que aquestes construccions reflecteixen una urgència de les colles en superar i superar-se, en un context caracteritzat per la pressió mediàtica favorable a les estructures grans, espectaculars i perilloses. Crec que, avui, segueix sent un indicador prou vàlid.

Fixem-nos, en el gràfic 1, a la pàgina següent, en l'evolució del nombre de castells de 9 i de 10 que s'han aixecat en el període comprès entre 1997 i 2018, ambdós inclosos.³² El primer que observem és que el creixement ha estat enorme: s'ha passat dels 46 castells d'aquesta categoria l'any 1997 a una punta, el 2016, de 301, que ha davallat fins a 208 el 2018.

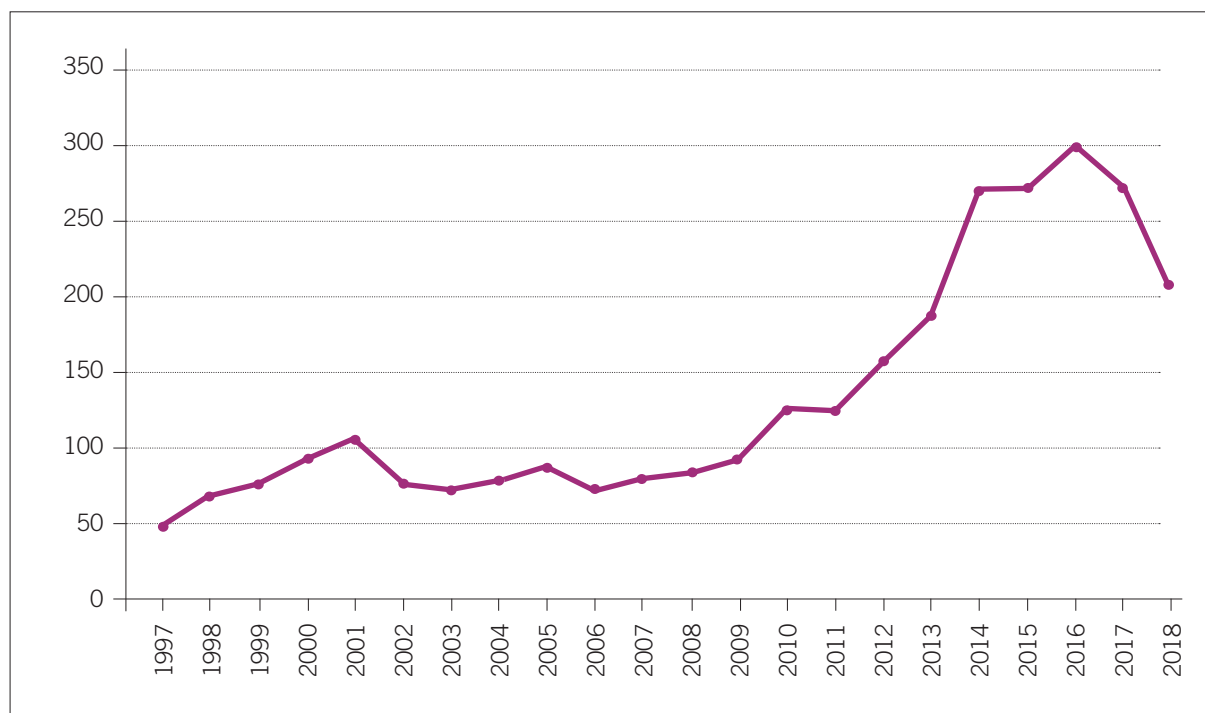
La xifra en brut és molt significativa i manté la pauta evolutiva observada des del 1992, coincidint amb la consolidació de les retransmissions castelleres a la televisió. Podem interpretar la corba com el reflex d'una creixent ambició de les colles per *millorar resultats* en termes absoluts. Com hem assenyalat més amunt, al final de la temporada, els resultats d'una colla es valoren en termes *numèrics*: som una colla *de gamma extra*,³³ som una colla *de 9*, som una colla *de 8*, som una colla *de 7*... Una valoració que, fins i tot, es complementa amb el seguiment de diferents rànquings de puntuació. Aquesta mena de valoracions —a les quals, cal recordar, s'associen factors emocionals— són conseqüència directa dels missatges proposats pels mitjans de comunicació.

És clar que aquestes xifres reflecteixen només un conjunt d'estructures assolides per un grup relativament reduït de colles. I, no obstant això, el creixement d'aquesta xifra ha estat paral·lel al del nombre de colles amb capacitat per aixecar grans castells, que ha passat de 6, l'any 1997, a 14, l'any 2018. En vint anys, aquest nombre de colles s'ha més que doblat. De fet, el Concurs de Castells del 2014 va batre el rècord de colles que intentaven castells de gamma extra: set colles van intentar almenys un castell de màxima

³² Soc perfectament conscient que hi ha castells de 8 que són tant o més complexos que alguns castells de 9: sense anar més lluny, el 2 de 8 sense folre o el pilar de 8... Però no crec que la seva absència en aquest indicador li resti valor. Al capdavant, aquests castells només els fan colles de 9.

³³ Per al concepte de *gamma extra*, vegeu el volum 3 d'aquesta obra.

◀ Gràfic 1.
Evolució dels
castells de 9 i de 10.

dificultat, i cinc van assolir-ne com a mínim un. De llavors ençà, el nombre de colles que n'intenten s'ha mantingut.

En honor a la veritat, cal reconèixer que la diferència entre l'evolució de la xifra de construccions i la de la xifra de colles és gran. El creixement exponencial del nombre de castells de 9 i de 10 no va produir-se igualment en el nombre de colles que podien aixecar-los. Això no exclou que, en ser preguntats, la immensa majoria de castellers de les *colles petites* respongui: «I és clar que ens agradaria fer castells de 9!» Tornem a les xifres: l'any 2016, una quinzena de colles van aixecar castells de 9, mentre que el nombre de les que van aixecar castells de 8 va arribar a 31... Gairebé ja un terç de totes les existents!³⁴

I voldria afegir una observació més sobre aquesta gràfica 1. Si parem atenció a l'evolució de la corba, veurem que la tendència al creixement arrenca l'any 2010. Com s'explica? Com sempre, a partir de l'observació de diversos fets: ja hem assenyalat que l'inici de la crisi econòmica va anar acompanyat d'un increment en el nombre de *camises* a la majoria de les colles. Aquest augment d'efectius pot haver jugat un paper important a l'hora d'afrontar construccions de més envergadura. I val a dir que, a mesura que els efectes de la crisi es reduïen, també baixava el nombre de *camises*. Aquesta disminució, reconeguda per

diferents colles, explica també el descens que s'ha palesat en el nombre de grans estructures observat a les places.

Un altre fet pot explicar el creixement general: el mateix 2010 els castells passaren a formar part de la Llista Representativa del Patrimoni Immaterial de la Humanitat de la Unesco, fet que en facilità la promoció i l'aparició de noves colles en indrets on fins llavors no es feien castells.

Diversificació d'estructures

L'anàlisi de l'evolució dels castells de 9 i de 10 aporta altres dades interessants. Desagregant les xifres, podem obtenir un altre indicador que ens informa sobre l'ambició de determinades colles per diversificar l'oferta de construccions complexes: és a dir, l'ambició per *assolir nous reptes* —mai plantejats— i per *dur més enllà els límits* de l'activitat castellerà. Una actitud que, de nou, sembla netament emparentada amb l'esperit competitiu propi de l'esport.

Com es construeix aquest indicador? Per un costat, agrupem les construccions de 9 pisos, a les quals anomenem «clàssiques», aquelles que ja eren ben conegudes a les places del país abans del 1997 —això és: 2 de 9 amb folre

³⁴ L'any 2018 el nombre de colles que van aixecar castells de 8 va baixar lleugerament fins a les 27.

i manilles, 3 de 9 amb folre, 4 de 9 amb folre i 5 de 9 amb folre. Per l'altre costat, agrupem els castells típicament del segon mil·lenni, als quals anomenem «moderns» —2 de 9 sense manilles, pilar de 9, 4 de 10 amb folre i manilles, 4 de 9 amb el pilar, 4 de 9 sense folre, 7 de 9, 3 de 10 amb folre i manilles, 3 de 9 amb el pilar, 3 de 9 sense folre.³⁵ Tot plegat, sota el nom d'estructures *espectaculars*.

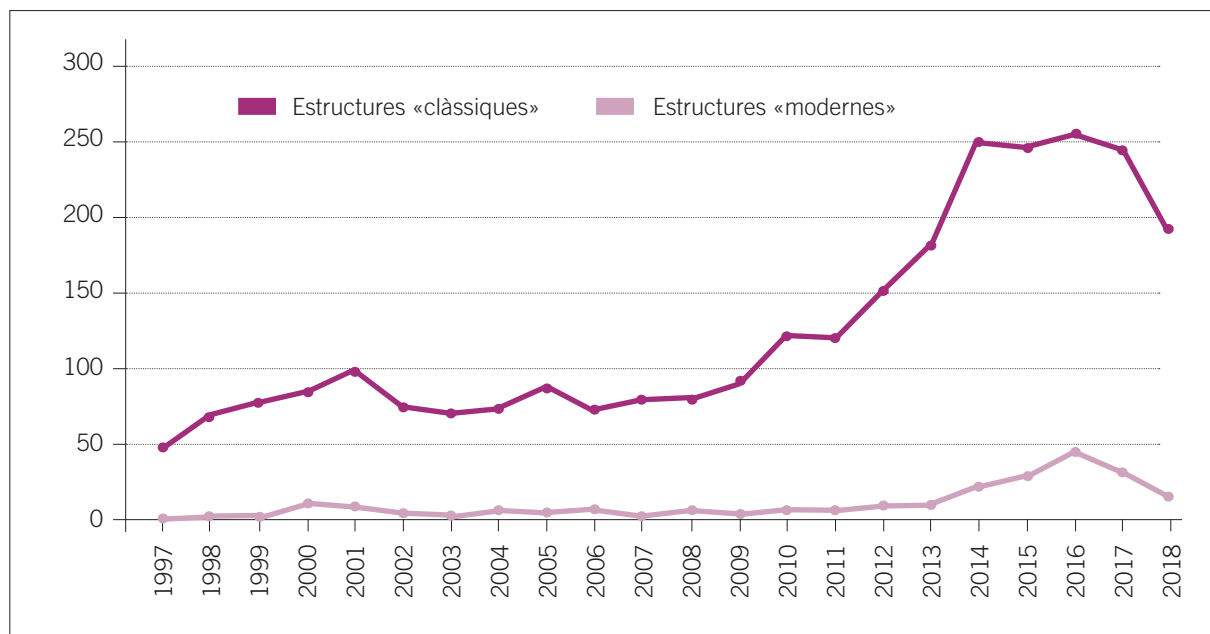
Les xifres del gràfic 2, per tant, indiquen que, l'any 2012, es recupera la dinàmica de diversificació de grans estructures assolida l'any 2000 i ja no s'abandona fins al 2017. L'any següent es ralentix sensiblement la dinàmica. Per explicar aquest descens en el nombre de grans estructures —tant «clàssiques» com «modernes»—, cal parar esment al canvi en la tendència de resultats d'un parell de grans colles que, aparentment, l'any 2018 van aixecar el peu de l'accelerador: Castellers de Vilafranca i Minyons de Terrassa. No pot dir-se que fessin un mal paper durant la temporada 2018, però si ens deixem dur per la *tirania del número* sembla que no van estar a l'altura dels seus millors moments. No obstant això, també cal dir que hi ha alguna construcció que no apareix a la gràfica 2 i que forma part de l'anomenada *gamma extra*: el 2 de 8 sense folre. En total, se'n van plantar 14: dos van carregar-los els vilafranquins, mentre que els 12 restants se'ls repartien les dues colles vallenques. Aquest castell i el 4 de 9 sense folre van ser, sens dubte, les estrelles de la temporada 2018.

I vull afegir un altre comentari a aquest gràfic: l'any 2010 es produeix un fet especialment rellevant per a les finalitats explicatives d'aquest article, ja que s'incorporen a la Comissió Assessora del Concurs de Castells —responsable de fixar els barems de puntuació de cada castell— professionals dels mitjans de comunicació. Això suposa reconèixer la importància del paper dels *media* en l'àmbit dels castells, tant per part de la mateixa institució organitzadora com de les colles que hi participen. Deixant al marge les polèmiques que sempre acompanyen la definició del sistema de puntuació, sí que direm que aquest sistema va anar experimentant ajustos a cada edició del concurs i, l'any 2012, va ampliar-se de 36 a 39 el nombre d'estructures puntuables. I potser la inclusió de periodistes castellers en la Comissió Assessora no va tenir cap impacte sobre aquesta ampliació. Potser només fou una coincidència; però, malgrat tot, va ser una coincidència rellevant.

Evolució de l'efectivitat

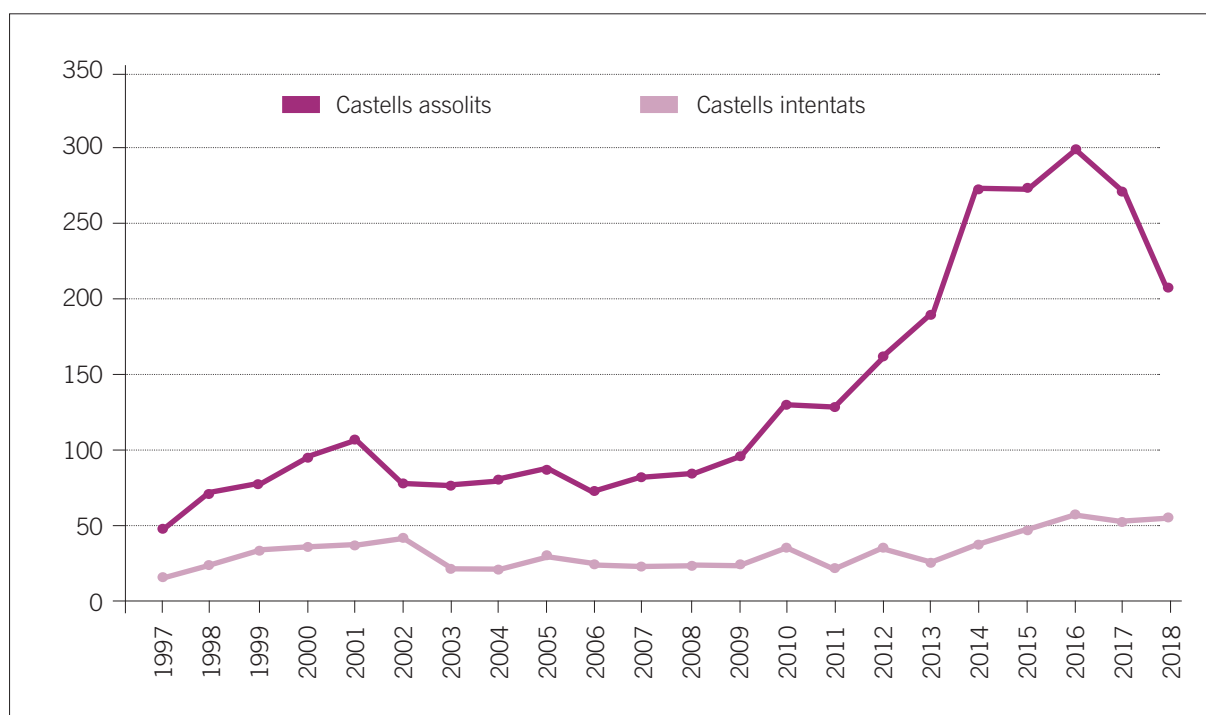
No abandonem les xifres relatives a l'evolució en el nombre de castells de 9 i de 10, perquè poden aportar-nos més informació interessant. M'estic referint a dades relacionades amb el domini tècnic assolit per les colles sobre

► Gràfic 2.
Evolució de
les estructures
«espectaculars»
per tipus.

³⁵ Aquesta selecció respon també a un criteri personal. Es pot argumentar que alguns dels castells del segon grup s'havien dut a plaça abans de l'any 2000. I és cert. Malgrat tot, prèviament, la seva presència a les places fou anecdòtica en termes estadístics, com es pot veure en el gràfic 2.

◀ Gràfic 3. Evolució de l'efectivitat.

aquesta mena de construccions i, per extensió, també amb allò que comentàvem abans sobre la seva organització formal i la transformació dels seus mètodes de preparació.

En aquest cas, l'indicador es construeix a partir de la relació entre el nombre de castells de 9 i de 10 assolits —descarregats o carregats—, d'una banda, i el nombre d'intentats —intents i intents desmuntats—, per l'altra. Aquesta relació, ja utilitzada per alguns analistes del fet casteller, ha estat considerada un indicador del grau d'efectivitat de les colles.

La millora en el domini d'aquest tipus de construccions per part de les colles que les plantaven és visible: mentre que ambdues corbes evolucionen força juntes i paral·leles fins a l'any 2010, a partir de llavors es produeix una clara separació. Creix el nombre de construccions assolides i es manté el nombre de construccions intentades. Aquesta separació entre les dues corbes és deguda a una millora tècnica dels castellers i de les seves estratègies de reducció del risc. És a dir que, a partir del 2010 i tal com ja hem observat en les anteriors gràfiques, les colles van assumir la dinàmica de l'espectacularització i la competitivitat però alhora van prendre consciència que aquesta

dinàmica havia de comportar un perfeccionament tècnic —una *professionalització* dels assajos— i la minimització dels maleïts accidents.³⁶

I ja que parlem d'accidents... Permeteu-me un apunt breu sobre una conseqüència important de la pòlissa d'assegurances que garanteix l'atenció mèdica en cas d'accidents. No hi ha cap dubte que aquesta aportació moderna al món dels castells ha contribuït a prendre consciència de la necessitat d'evitar els riscos. Alhora, però, també ha contribuït a reduir la dimensió festiva i participativa dels castells. M'explico: legalment, la pòlissa d'assegurances ofereix cobertura als membres de les colles... i només a ells! Això implica que l'activitat castellera entesa com una manifestació festiva *oberta* a la participació de tothom s'ha vist substituïda per una activitat espectacular *tancada*, accessible només als *especialistes*. Citem les paraules de l'exgerent de la Coordinadora de Colles Castelleres, Guillermo Soler: «En una actuació castellera, la participació d'un espontani sense cap experiència ni coneixements castellers previs, situat en posicions compromeses, és una aberració»... Vet aquí una evidència més de com els castells es transformen.

³⁶ En la temporada 2018, observem una tendència a la reunió de les corbes. Això vol dir que les colles grans van reduir el seu grau d'efectivitat i van assumir més riscos dels que el seu estat de forma o la seva disponibilitat d'efectius recomanaven. Caldrà veure si aquest canvi es manté o és només un cas excepcional en la tendència marcada des del 2010.

Retransmissions

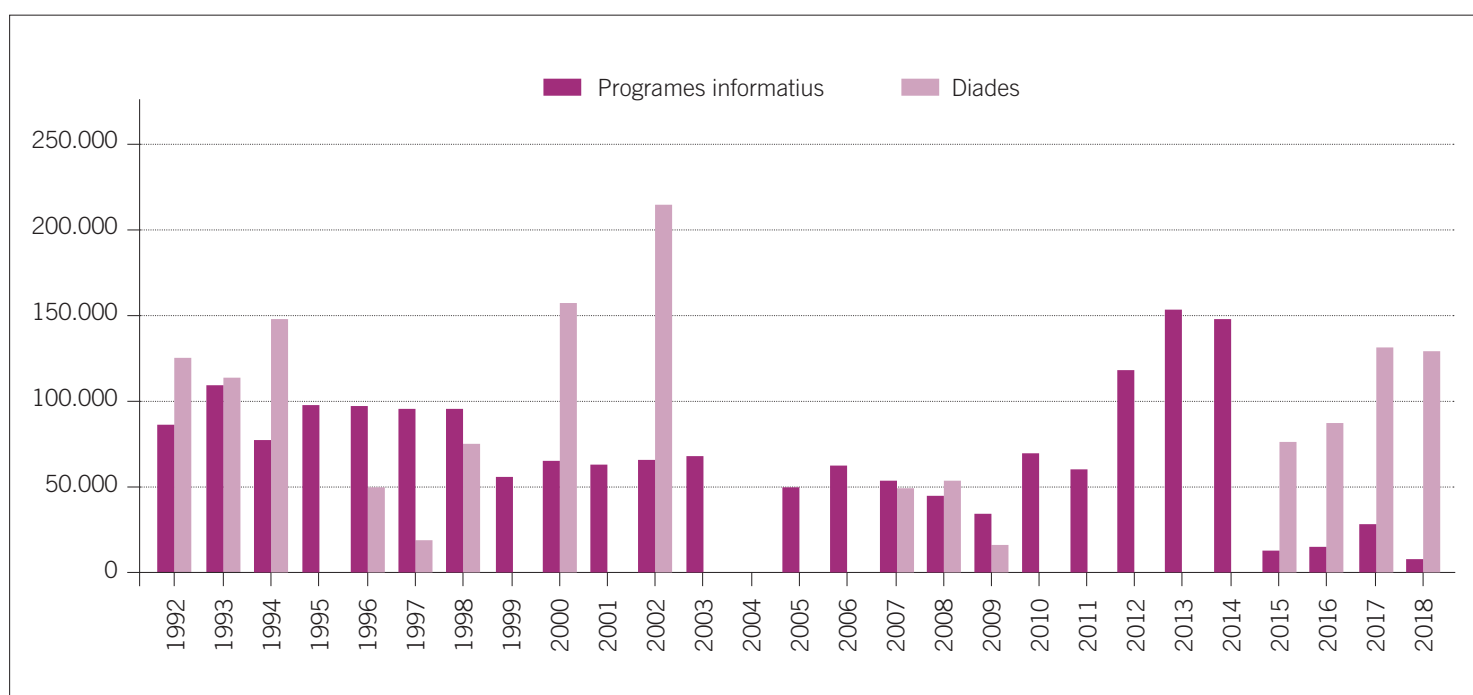
No em cansaré de dir-ho: tots aquests canvis de característiques diverses observats en els castells i fomentats, entre altres, per l'abassegador discurs dels *media* en les seves diferents formes, han conduït a la consolidació del fet casteller com un fenomen social diferent del referent històric del segle XIX. Fem un breu repàs de l'evolució de la presència dels castells a la televisió.

Tot i que els castells ja havien aparegut a la televisió en diverses ocasions i que TV3 havia retransmès diades castelleres, les retransmissions regulars van començar l'any 1992, a través del Canal 33, en diferit i editades. Les audiències d'aquestes primeres retransmissions no van ser mai gaire rellevants, però el detall interessant és que l'equip de professionals de TV3 que se'n va fer càrrec formava part del Departament d'Esports i no de l'àrea de programes culturals. Per què? Per una raó tan peregrina com que eren els únics que, tècnicament, estaven preparats per fer retransmissions d'esdeveniments semblants.

Al gràfic 4 es pot veure una estimació de l'evolució de les dades d'audiència acumulades dels programes castellers. Les dades són escasses i no gaire representatives, atès que representen mitjanes que combinen emissions a diferents canals de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals —TV3, Canal 33/Super3, Esport3— i a diferents horaris, circumstància que condiciona profundament els

resultats d'audiència. Com a dades remarcables, assenyalen les següents:

- Entre els anys 1992 i 2011, els programes informatius dedicats a castells rarament van aproximar-se als 100.000 espectadors. Amb aquestes xifres, és normal que els responsables de la programació de la casa ubiquessin els castells al Canal 33. No oblidem que la indústria de la cultura és, principalment, un negoci i que la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals ha de retre comptes no només al Parlament sinó també als anunciants: els castells, en tant que element d'interès cultural i identitari, havien de ser a la seva graella; però els seus resultats d'audiència tampoc no justificaven posicionar-los en horaris i canals de gran difusió.
- Excepcionalment, algunes diades obtingueren bons resultats, com per exemple la retransmissió de l'actuació de diferents colles castelleres a la Sagrada Família de Barcelona amb motiu de l'Any Gaudí 2002 —214.000 espectadors d'audiència acumulada i 16,1 de quota de pantalla.
- A partir del 2015, l'informatiu casteller *Quarts de nou* va veure afectada la seva audiència per l'entrada en joc d'un nou actor: la Xarxa de Te-

▲ Gràfic 4. Evolució de les audiències audiovisuals de la CCMA.

levisions Locals, que assumia els continguts castellers i passava a produir el seu propi informatiu i les retransmissions de les diades.

Poca cosa més podem extreure d'aquesta taula sense exposar-nos al risc d'equivocació. Personalment, i tornant a l'origen de la relació entre TV3 i els castells, crec que el més interessant de tot plegat és que, des del seu embrió, la representació mediàtica de les diades castelleres va associar-se a les rutines dels especialistes del Departament d'Esports. Ells seleccionaven les imatges que finalment configuraven aquesta representació i, tot i que van esforçar-se a conèixer i respectar els castells com a fenomen cultural diferent dels esports, la realitat és que aplicaven bona part de les receptes usades setmanalment en retransmissions esportives. Pensem que, ja des dels anys vuitanta, hi ha registres de periodistes que havien agafat el gust a qualificar determinades diades com «la millor del segle». Un gust compartit per molts aficionats castellers i per algunes colles, que no deixaven d'editar pòsters reflectint «la millor diada del segle!» Tot un indicador que caldria investigar...

La Xarxa

L'any 2014 es produí un canvi en la dinàmica de retransmissions televisives de diades. Canvi que comportà una nova empenta al fet casteller: la incorporació de la Xarxa Audiovisual Local al procés de producció d'aquests programes. De fet, la Xarxa ja tenia relació amb el món casteller perquè, abans d'aquella data, havia distribuït l'informatiu *Va de castells* (Penedès TV) a les televisions locals adherides. Però, a partir de juny del 2014, les coses van canviar de tal manera que va convertir-se en la referència televisiva per a practicants i aficionats —tot s'ha de dir: conjuntament amb TV3 que, tot i no fer mai una aposta decidida pels castells, tampoc no va voler distanciar-se'n massa. Aquella temporada, la Xarxa va programar nou retransmissions i un resum informatiu per als caps de setmana que portava per nom *Dosos amunt*.

Val a dir que, amb un caràcter que basculava entre la informació, la divulgació i l'entreteniment, algunes televisions locals ja tenien programes similars: és el cas de *Finet i pel mig* (TAC 12), *Fem castells* (Betevé), *Quarta ronda* (ETV) o el concurs *L'altre concurs de castells* (TAC 12). I que la mateixa TV3 (ja fos a través del seu canal principal o dels seus canals especialitzats, el 33 o Esport3) emetia

també el seu propi informatiu casteller, com per exemple el *Quarts de nou*, i alguns resums de grans diades.

L'aposta decidida de la Xarxa pel fet casteller, però, va suposar un salt qualitatiu pel que fa al discurs. En paraules d'un dels responsables d'aquesta aposta, el productor executiu Jordi Sacristan, la intenció era «renovar el relat de les retransmissions, obrint la narració i la posada en escena a un públic molt més ampli i no tan coneixedor del món casteller. Ampliar la massa de seguidors del fet casteller, sense perdre el rigor i l'essència d'aquest relat. Apostar per unes narracions més modernes i que, conceptualment, trenquessin alguns cànons estètics i visuals».

La cara més visible del projecte van ser un periodista tarragoní, Carles Cortés. Detinguem-nos un moment a observar el seu cas: malgrat que la durada de les diades ha estat sempre un problema per a allò que en àmbits professionals es coneix com a *ritme televisiu*, Cortés va imprimir un ritme i un to a les retransmissions diferents del que hi havia hagut fins aquell moment. Entre els actius d'aquest periodista hi havia la seva experiència com a narrador de partits de futbol i de diades castelleres a la ràdio. Futbol, castells i ràdio eren —són— tres de les seves grans passions, i no tenim cap dubte que aquest aspecte va ajudar-lo a convertir les seves retransmissions en experiències emocionalment força intenses. El casteller i exvicepresident de la Generalitat Josep-Lluís Carod-Rovira va arribar a escriure d'ell que era «el Puyal dels castells».

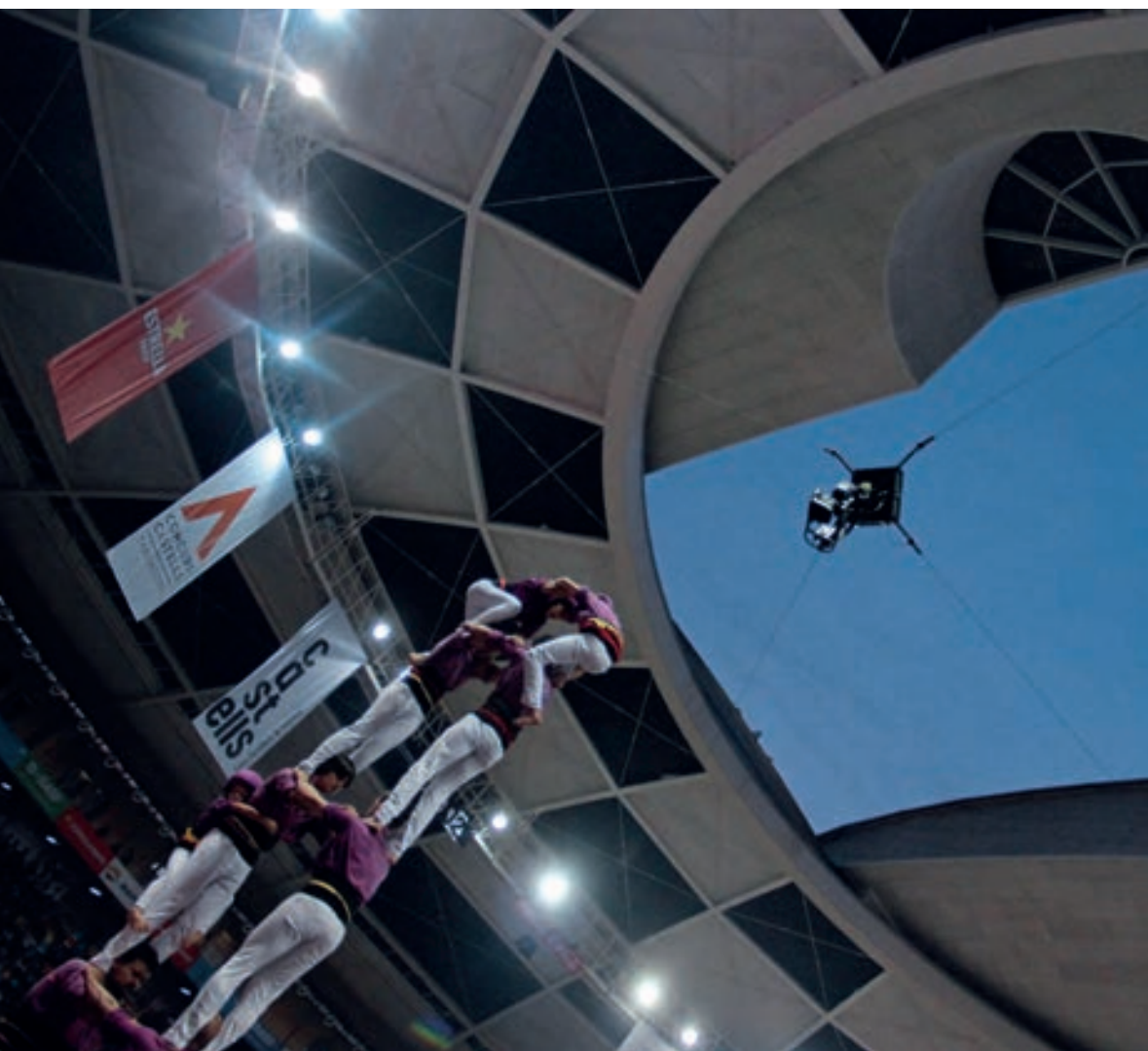
La seva marxa de la Xarxa, just abans de començar la temporada 2018, va plantejar un problema important a l'equip de les retransmissions castelleres. Cortés va ser una peça fonamental per «renovar el relat» televisiu. Igualment, poc després del Concurs del 2018, es va produir la imprevista i inexplicada marxa de Jordi Sacristan de l'àrea de producció de continguts castellers, la qual cosa obria un interrogant de difícil resposta sobre el futur dels castells a la Xarxa i, especialment, sobre el criteri amb què es prenen determinades decisions al capdamunt d'aquest ens públic. Perquè no va ser aquest l'únic cop de timó que es va produir a l'ens durant el 2018. Igual d'incomprensible resultava, a mitjans de temporada, veure com se substituïa l'informatiu casteller *Dosos amunt* pel nou magazín d'actualitat casteller *Bojos de castells*. El primer s'havia convertit en un informatiu de referència per als aficionats que, després de dècades de castells a la televisió, coneixien bé els *intrínquils* dels castells. El segon, produït per la Televisió de Girona, era un programa amb voluntat divulgativa, de to desenfadat i amb l'objectiu d'atreure persones no familiaritzades amb el món casteller. Resultava evident

▲ Part de l'equip de la retransmissió del Concurs de Castells de Tarragona del 2014, una coproducció entre TAC 12 i La Xarxa. D'esquerra a dreta, Roser Marquès (xarxes socials), Carles Cortés (narrador), Jordi Lluís (realitzador), Xavier Abelló (director), Jaume Soley (a baix, productor), Àlex Alonso (peu de plaça), Xavier Capdevila (comentaris), Cinta Oliván (peu de plaça), Toni Comas (presentador), Quico Domènech (comentaris) i Jordi Sacristan (productor executiu). (Foto: TAC 12)

que un i altre es dirigien a públics diferents, i, no obstant això, un va suposar l'eliminació de l'altre.

En tot cas, la renovació del relat a les retransmissions ja s'havia produït. I això incloïa també canvis en els aspectes tècnic, visual i sonor. Les retransmissions van anar incorporant de manera assídua càmeres lleugeres, grues dotades de «cap calent» —un dispositiu que permet el control a distància de la càmera—, *spidercams* —càmeres penjades de cables d'acer sobre l'espai de l'actuació que aporten una visió zenital dels protagonistes—, *technocranes* —grues telescòpiques—, *tràvelings*, primeríssims primers plans, contrapicats des de sota mateix del castell,

◀ *Un castell dels Moixiganguers d'Igualada seguit de prop per una spidercam al Concurs de Castells. (Foto: Pau Corcelles)*

seguiments personals als caps de colla, càmeres subjectives situades al cos dels castellers, l'ús emocional de la música en les repeticions dels castells, muntatges alentits... El desplegament vist amb motiu del Concurs de Castells del 2016 era comparable al que una televisió estatal fa en qualsevol esdeveniment esportiu de primer nivell. I cada temporada, fins a arribar a les 32 retransmissions de l'any 2018, va haver-hi novetats.

El canvi també es va poder constatar en el perfil d'actors protagonistes: les colles amb més presència televisiva eren les que feien grans estructures, però ja no eren les

úniques. Si fa vint anys era palès el lament de les *colles petites* pel que fa a la seva inexistent presència als mitjans d'abast nacional —amb tot el que això suposava de precarietat de la seva imatge pública i de la seva existència simbòlica—, el creixement del nombre de retransmissions va comportar el lògic augment del nombre de colles que hi apareixien. L'any 2017, fins a 20 colles van protagonitzar retransmissions, i fins a 8 d'aquestes van tenir com a actors principals colles emergents de territoris no tradicionals. És a dir, que la Xarxa també va diversificar el perfil de les colles en pantalla.³⁷

³⁷ El 7 de maig del 2019 la CCCC i Som* (un dels principals grups audiovisuals catalans) van signar un acord per a la difusió audiovisual de les quatre temporades següents, el qual incloïa —entre d'altres— la retransmissió en directe de 30 diades castelleres i un programa setmanal. Aquest acord representa trencar la col·laboració —no exempta de tensions— dels anys anteriors entre la Coordinadora i La Xarxa. El 24 de juny del 2019, Castells.TV —la plataforma de continguts castellers posada en marxa per Som* en virtut de l'acord citat més amunt— va retransmetre en *streaming* i gratuïtament la valença diada de Sant Joan, amb la producció a càrrec de la televisió comarcal TAC 12.

Audiències

Quins resultats d'audiència han acompanyat aquesta transformació del relat? La qüestió del mesurament d'audiències ha estat sempre peluda i, en el cas de les televisions locals i La Xarxa, és una melena molt llarga. Històricament, les televisions obtenien les seves xifres d'audiència en base a unes projeccions sobre mostres. En el cas de les plataformes de cable o de satèl·lit, disposaven de sistemes de mesurament en temps real del nombre d'espectadors connectats. Pel que fa a La Xarxa, però, som davant d'un ens que distribueix continguts indirectament a la seva audiència, és a dir, ho fa a través del conjunt de televisions adherides. Conseqüència: les seves xifres d'audiència i sistemes de mesurament no eren comparables als de la resta de models televisius. Per tant, doncs, és necessari avisar el lector que les dades a què ens referirem són orientatives.

Els números varien en funció del tipus de diada retransmesa. Ja hem vist que, en el cas de les retransmissions emeses pel Canal 33, la mitjana rondava els 100.000 espectadors. En el cas de les audiències de les retransmissions de La Xarxa, la mitjana va créixer, tot reflectint l'augment general de l'interès que hi havia al país pel fet casteller, i arribà, en el cas de les retransmissions de grans diades —Sant Fèlix, Santa Tecla, Sant Joan...—, a mitjanes de 250.000 espectadors. Atenció: tot i que són xifres orientatives, el marge d'error no és tan gran perquè el creixement de l'audiència ens passi desapercbut.

Les xifres més altes, però, les assolí sempre el Concurs de Castells de Tarragona. És l'esdeveniment més netament competitiu del món casteller i, probablement per això, els resultats d'audiència sempre són superiors. Fixem-nos-hi: l'any 1994, la retransmissió de TV3 batia el seu rècord assolint puntes d'audiència de fins a 350.000 espectadors. Sis anys després, el 2000, les puntes màximes baixaven fins als 276.000, mentre que la mitjana d'espectadors assolida era de 180.000. I l'any 2016... Bingo! Sumant les audiències de les retransmissions dels dos dies de concurs, les emissions en *streaming* dels distribuïdors catalans i el resum emès per TV3, la xifra ascendia a un agregat d'1.406.000 espectadors. Un total de 64.000 espectadors van seguir la retransmissió del Concurs a través d'internet —que lluny quedaven, per cert, aquells 429 usuaris que van seguir, deu anys abans, la diada de Santa Úrsula a través del portal web de l'Ajuntament de Valls! La cobertura d'aquesta edició del concurs, a més de ser notable internacionalment —ja hem comentat abans les

xifres—, també va ser-ho en l'àmbit nacional: TV3 va fer connexions en directe a través del seu canal de notícies 3/24 i durant el Telenotícies Migdia. I, a la tarda, en va oferir un resum, seguit per prop de 179.000 persones, xifra que suposava un increment del 2% respecte al *share* obtingut l'any 2014. Les dues jornades del Concurs de Castells del 2016 (dissabte i diumenge) es van poder seguir íntegrament a tot el país gràcies a les retransmissions que va fer-ne la Xarxa per a les televisions locals, així com, en l'àmbit estatal, pel canal 159 de la plataforma Movistar+.

Malgrat que siguin orientatives, les xifres d'audiència televisiva no tenen res a veure amb les de fa un quart de segle, entre altres coses perquè la presència dels castells als mitjans també ha crescut considerablement. Heus ací una demostració més de com els *media* s'han consolidat com a principals constructors de sentit d'allò que, inicialment, era només una manifestació festiva originària d'un àmbit territorial ben petit.

Drets d'imatge

I, en la mesura que creixia l'interès de la televisió pels castells i dels aficionats pel fet casteller, també ho feien les complicacions associades a aquesta relació. Una d'aquestes complicacions, més o menys resolta a partir del 2017, va sorgir en relació als drets d'imatge. Si la mesura d'audiències és una qüestió peluda, aquesta altra és una muntanya de pèl. Resumint força, i fent-m'ho venir bé per a la finalitat d'aquest capítol, diré que el tema dels drets d'imatge en l'àmbit dels castells és un problema que ningú no sap ben bé com abordar perquè no se'n coneixen encara totes les conseqüències i possibles formulacions. Els castells són una activitat considerada *amateur* i, per tant, representen un fenomen absolutament nou en el context de la indústria de la cultura.

La llei reconeix els drets d'imatge com a dret fonamental i consubstancial de les persones físiques. Atenció: és un dret individual, no col·lectiu. Per tant, les colles, com a institucions, no tenen drets d'imatge i no poden negociar-hi. En tot cas, poden negociar a partir de les cessions de drets signades pels seus castellers com a persones físiques... Però anem a pams. Què entenem per «imatge»? La representació gràfica de la figura humana o de qualsevol dels elements que componen la personalitat —nom, veu, àlies, cara...—, mitjançant qualsevol procediment de reproducció en el qual el subjecte sigui visible i reconeixible.

Cada persona té el dret a obtenir, reproduir i publicar la pròpia imatge, així com a autoritzar a tercers que ho facin. De la mateixa manera que té el dret a prohibir la simple obtenció o la reproducció i publicació de la seva imatge per part d'un tercer que no disposi del consentiment del titular per fer-ho.

Aquests drets, no obstant això, entren en col·lisió amb altres. Per exemple: els professionals de la comunicació tenen dret a informar sobre esdeveniments que es produeixen en espais públics i que puguin ser d'interès general. Per tant, un periodista pot captar la imatge d'un casteller sempre que sigui amb finalitats informatives... Però, ai las!, ara és quan la cosa es complica: les retransmissions castelleres no són considerades programes informatius, sinó programes d'entreteniment. Una actuació castellera és equiparable, des d'un punt de vista legal, a una *performance* artística i, per tant, cada casteller té dret a veure reconeguts, a més dels seus drets d'imatge inalienables, els seus drets com a executant —igual que els té un actor o un intèrpret. És clar que com a *amateur* no està fent una feina i, per tant, resulta que la seva condició presenta aspectes diferents dels d'un intèrpret professional... Com veieu, els serrells de la qüestió són variats.

Això sí, considero oportú assenyalar que, en el cas que algun casteller volgués reclamar una compensació a una televisió per l'ús de la seva imatge durant una retransmissió, és possible que la jugada li sortís malament: en els

darrers anys, hi ha hagut successives sentències judicials per casos similars que, en poques paraules, venen a dir allò de «qui no vulgui pols, que no vagi a l'era». Una retransmissió castellera és una activitat prou reconeixible perquè no hi hagi dubtes al respecte: qualsevol casteller —i això inclou els pares o tutors legals de la canalla i dels menors d'edat— és conscient que, si els equips d'una televisió s'han desplegat per una plaça coincidint amb una diada, el més probable és que no hi hagin anat a collir naps o cols...

Com que les retransmissions castelleres són considerades un format d'entreteniment, es pot assumir legalment que queden fora del dret de la informació i, per tant, entren de ple en la lògica mercantil de la televisió i, per extensió, de la indústria de la cultura. I aquí és on entra en joc la negociació entre la Coordinadora de Colles Castelleres, que gestiona els drets d'imatge, i els d'executant dels castellers —que no de les colles— i les empreses de comunicació. Què es negocia? El de sempre: diners. Bé, potser no directament diners, però sí quelcom equivalent... Vegem com funciona el procés:

La Coordinadora recomana a les colles que facin signar als seus castellers un document que contempla: la cessió dels drets d'imatge, la cessió de la part proporcional dels drets d'executant, la cessió de les seves dades personals i la clàusula de reconeixement d'assumpció de riscos i d'haver rebut les instruccions adients per saber com actuar. I què vol dir això? Que, per obra i gràcia de la televisió, creix encara més la burocràcia en la gestió de les colles.

Amb tots aquests documents, la Coordinadora està capacitada per negociar. Com que les empreses de comunicació implicades no tenen gaires diners per pagar pels castells i s'assumeix que hi ha un interès mutu que es facin retransmissions, la Coordinadora reclama espais publicitaris en els programes de castells per als seus patrocinadors. Espais publicitaris que, òbviament, es valoren en termes monetaris, malgrat que, estrictament parlant, no es paguin.

És clar que aquesta negociació només afecta les retransmissions. Al marge, però, hi ha tot d'altres formats audiovisuals en què pot aparèixer la imatge d'un casteller, per exemple anuncis, pel·lícules, sèries, documentals o altres formats d'entreteniment i de ficció. En aquests casos, no és la Coordinadora qui negocia, sinó cada colla en base a les oportunitats que se li plantegen i als seus interessos.

Comptat i debatut, el que realment és important en el marc d'aquest capítol és constatar que el fet casteller, com a representació mediàtica, empeny de nou els castells vers una transformació.

▲ Roda de premsa conjunta dels presidents dels Castellers de Vilafranca, de la Colla Vella dels Xiquets de Valls i dels Minyons de Terrassa, el 21 de juliol del 2017, a Sitges, sobre els drets d'imatge. (Foto: Revista Castells)

▲ Alguns dels premiats en l'onzena edició de la Nit de Castells, organitzada per la Revista Castells, l'any 2017. (Foto: José Carlos León)

Altres formats

I ja que hem esmentat els altres formats audiovisuals, aturem-nos ni que sigui breument per esmentar l'aparició, en els darrers quinze anys, de noves formes de representar els castells —de *resignificar-los*. I començaré amb una de prou cridanera en el sentit que neix ja com a manifestació evident del fet casteller —que no dels castells. Estic parlant de la Nit de Castells. Aquest esdeveniment, impulsat per la *Revista Castells* des de l'any 2007, té com a objectiu reconèixer aquelles persones i colles castelleres que s'han destacat al llarg de la temporada per algun aspecte relacionat amb l'activitat castellera, i comporta l'entrega d'un seguit de premis. La Nit es va començar a retransmetre l'any 2016 per La Xarxa en format de gala televisiva. Un format televisiu que, malgrat que fins aquell moment no havia fet acte de presència en l'àmbit del fet casteller, hi encaixa amb tota lògica.

I val la pena fer esment, també, de l'eclosió d'un nou format relacionat amb els castells: el del documental. L'activitat castellera, com a pràctica humana de risc, és un marc ideal per explicar històries carregades d'emoció, atès que inclou l'esforç, la intriga i moments de drama i comèdia. En aquest sentit, no és gens rar que els productors audiovisuals s'hi hagin fixat per fer-ne pel·lícules documentals que, en alguns casos, han estat guardonades a diversos

festivals internacionals. Des del 2005, la quantitat de films documentals produïts —amb més o menys seriositat, fortuna i encert— ha estat sorprenent: *Castells* (2005), *Castellers del món* (2006), *The Human Tower* (2011), *Verd sobre blau* (2011), *165th Regent Street* (2011), *Dahi Handi* (2012), *No plorar mai* (2012), *Som castells* (2012), *Melting pot. Castellers indis, govindes catalans* (2014), *Enxaneta* (2014), *La tripleta somiada* (2014), *Nosaltres, els Xiquets de Valls* (2014), *El somni de Pau Casals* (2014), *Xiquets de Tarragona: l'herència millorada* (2015), *Emmanillem-nos, la construcció d'un somni* (2016), *Els Verds a la Xina* (2016), *El jardí de les flors del presseguer* (2016), *De les Cols a la TAP* (2016), *Pilars de futur* (2016), *Les primeres mans* (2018), *Generació del 92* (2018)...

Tots aquests títols aporten una visió diferent sobre els castells: una visió que va més enllà de la informació de resultats de diades i de les retransmissions. Generen una reconstrucció d'allò que passa entre les bambolines del món casteller. Doten els personatges d'una dimensió que no es veu a les notícies o a les retransmissions. Expliquen els molts motius i causes de la pràctica castellera des de diversos punts de vista, circumstància que enriqueix el fet casteller en la mesura que ens permet, com a espectadors, empatitzar amb els seus *herois* i prendre consciència de la magnitud de la seva *lluïta*. En altres paraules: *mediatitzen* també les bambolines.

▲ Caràtules i cartells promocionals de diversos documentals de factura recent que versen sobre els castells

La digitalització

El 100% de les colles convencionals i consolidades del món casteller —la dada no inclou les colles universitàries ni les que estan en formació—, totes sense excepció, han creat la seva web a internet. És més, l'opció de no tenir-ne es considera, avui, una bajanada: s'ha de tenir pàgina web i, és clar, en la mesura de les seves possibilitats, també pàgina a Facebook, a Twitter, a Instagram o a qualsevol xar-

xa social que, amb el temps, esdevingui referent en aquest àmbit. De la mateixa manera que convé tenir un canal propi a YouTube.

A través d'aquestes finestres, les colles es projecten i es fan accessibles, però també fan moltes més coses... La més important per al tema que ens ocupa: aportar una versió pròpia al discurs mediàtic i, per tant, tenir un determinat control sobre la pròpia imatge, tot complementant així, o fins i tot contradient, la que es pugui generar des d'altres

mitjans de comunicació. Efectivament, les colles són, en el nou ecosistema digital, mitjans de comunicació, productores de contingut amb capacitat per arribar a tothom que estigui interessat a conèixer-lo.³⁸

Una conseqüència decisiva del sorgiment dels mitjans digitals ha estat l'abaratiment dels costos de producció. Els nous artefactes apareguts de la mà d'aquest procés de digitalització són alhora instruments de recepció, de producció i de distribució, cosa que genera la possibilitat d'actuar alhora consumidors, productors i emissors de continguts. En aquest sentit, qualsevol productor —ja sigui un mitjà de comunicació convencional, una colla, una empresa, una institució, un casteller o un aficionat particular— esdevé agent actiu en la construcció de sentit sobre el fet casteller. La imatge pública dels castells, en el context de la indústria cultural, ja no només depèn d'uns pocs agents, com passava fa vint anys, sinó de tots aquells que s'hi refereixen en l'univers digital. Avui, una persona equipada amb un telèfon mòbil és un potencial productor, distribuïdor i consumidor de contingut mediàtic, sigui on sigui i quan sigui.

És obvi que la capacitat d'arribar a més o menys quantitat d'audiència no és la mateixa en uns i altres casos: els mitjans tradicionals encara tenen una potència comunicativa molt superior a la d'una colla castellera. Això no obstant, la digitalització ha facilitat que qualsevol veu sigui part activa en la construcció del fet casteller i pugui arribar a qui tingui ganes d'escoltar-la. És més, el contracte de cessió de drets entre la CCCC i les empreses televisives fa referència a les retransmissions per televisió i per internet, però contempla l'excepció dels *streamings* que

realitzin les mateixes colles. És a dir, que les colles estan plenament legitimades per convertir una diada en el seu propi producte audiovisual. Com a espectadors, doncs, podem consumir múltiples productes elaborats a partir d'un mateix esdeveniment de referència des de diferents dispositius i sobre la base de diferents interpretacions. El fet casteller ha crescut de manera exponencial.

Curiosament, la multiplicació de canals de difusió de missatges referits al fet casteller no n'ha transformat el sentit, més aviat al contrari: ha consolidat el discurs sobre els aspectes competitiu i espectaculars del fenomen. És materialment impossible analitzar aquí tots els continguts generats al voltant del fet casteller que circulen per internet, però sí que podem afirmar que els nous productors de continguts digitals tendeixen a reproduir les fórmules dels missatges dels mitjans convencionals, en la mesura que són aquests els que han marcat fins ara les pautes de construcció d'aquests missatges. Per dir-ho planerament: si parléssim de llibres en comptes de productes audiovisuals, afirmariem que els nous agents *escriuen* de la manera que els agents tradicionals han definit l'*escriptura*, i de la manera que ells mateixos han après a *llegir-los*. Fixem-nos, per exemple, en els vídeos que les colles van produir per motivar els seus membres de cara al Concurs de Castells del 2014. En la gran majoria de casos, aplicaven receptes manllevades del discurs televisiu, de la publicitat o del cinema. Fins i tot, en el vídeo dels Castellers de Vilafranca, es van piratejar directament imatges de la pel·lícula *V de Vendetta* (2006), tot seleccionant-ne escenes i resignificant-les per ajustar-les als seus interessos particulars.

► Captura del vídeo que els Castellers de Vilafranca van penjar a les xarxes socials per motivar la seva afició de cara al Concurs de Castells del 2014, amb evidents paral·lelismes amb la pel·lícula *V de Vendetta*

³⁸ Abans ens hem referit al fet que el Concurs de Castells del 2016 va ser l'esdeveniment casteller més vist de la història, en concret el vídeo que va distribuir una marca de begudes energètiques. I és important recordar que el volum més gran d'espectadors del vídeo provenia de les xarxes socials.

La paradoxa identitària

Abans de plantejar les conclusions d'aquest treball, voldria dedicar una reflexió al procés d'assimilació que s'ha produït des del final de la dictadura franquista entre els castells i una determinada concepció de la identitat nacional catalana. No em pertoca a mi aprofundir en la dimensió política dels castells; no obstant això, sí que considero oportú subratllar l'important paper que els mitjans de comunicació han jugat en l'articulació dels castells com a mecanisme d'identificació nacional.

El fet casteller tal vegada sigui la demostració més exitosa —per no dir l'única— de com una expressió de la cultura popular i tradicional catalana ha esdevingut una manifestació de la cultura de masses. Entre altres factors, això s'ha produït gràcies a la intensa tasca dels mitjans de comunicació en el sentit de convertir-los en símbol patri, i així ha estat acceptat sense debat ni qüestionament. L'expansió territorial del fet casteller arreu del país n'és una demostració, però no l'única... Les mostres d'afinitat entre castells i una determinada visió de Catalunya en el context polític del procés independentista són molt nombroses. En citarem només algunes: l'any 2009, la Colla Joves Xiquets de Valls va adherir-se a una plataforma val·lenca per reivindicar el dret a decidir del poble català; l'any 2012, els Castellers del Poble Sec es declaraven entitat obertament independentista, i així ho fixaven als seus estatuts; aquell mateix 2012, els Castellers de Vilafranca participaven en la manifestació independentista de Barcelona aixecant-hi castells i, l'any següent, feien acte de presència al Concert per la Llibertat del 29 de juny tot plantant un 3 de 9 al Camp Nou; a la Via Catalana d'aquell 2013, un bon nombre de colles van aixecar castells simultanis al voltant de l'Arc de Berà i altres van fer-ne al llarg de tota la Via que creuava el país de punta a punta; de llavors ençà, més d'una cinquantena de colles han participat habitualment en cada manifestació de l'11 de Setembre, i l'any 2018 els Moixiganguers d'Igualada van impulsar l'ús del mocador groc solidari «Llibertat presos

◀ 3 de 9 amb folre dels Castellers de Vilafranca durant el Concert per la Llibertat, al Camp Nou, el 29 de juny del 2012. (Foto: Toni Solé / Arxiu Castellers de Vilafranca)

polítics!» per donar suport als presos i als seus familiars. I, tot plegat, va ser puntualment processat i representat pels mitjans de comunicació.

El més interessant —i que mereix una recerca específica— és constatar com, mentre es produïa aquesta identificació entre castells i el sobiranisme, apareixien també els primers testimonis d'activitat castellera més enllà del territori català. I són precisament aquestes experiències castelleres *no catalanes* les que poden arribar a demostrar que estem efectivament davant d'un producte de masses, més proper a una activitat esportiva que a una tradició cultural pròpia d'un determinat indret. L'èmfasi del fet casteller en la dimensió espectacular i competitiva de l'activitat castellera —puntuacions, risc, esforç i coordinació de grup, esperit de superació...— fa que sigui una activitat fàcil de *llegir*, aprehendre i replicar per part de qualsevol comunitat humana. No negaré que el factor polític nacionalista juga un paper en la formació i en l'actitud d'algunes colles a l'estranger —són habituals els casos de catalans emigrats que fomenten els castells al seu país d'acollida. I, malgrat això, la supervivència en el temps d'aquestes colles difícilment se sostindria sobre una construcció de significat vinculada a una mitologia, a una simbologia i a una ideologia que no els són *pròpies*. És més, fent un exercici de pura especulació gens científica, m'arriscaré a afirmar que difícilment se sostindrà si la pràctica dels castells en aquests països no creix de la mà de la competència: quin sentit té fer castells a Sidney o a Londres si no hi ha cap més colla amb la qual competir? Seria com si sorgís un equip de futbol en un país on aquest esport no el practica ningú més: amb qui hauria de competir?

La paradoxa que implica aquesta transformació resulta, si més no, curiosa: tan bon punt els castells —activitat festiva provinent de la cultura popular i tradicional i, alhora, mecanisme associat a una determinada identitat nacional— entren de ple en l'àmbit de la cultura de masses, comencen a perdre també allò que els distingeix com a mecanisme identitari i com a activitat associada a una concepció festiva i tradicional.

Conclusions

I ara sí, arriba el moment de tancar aquest repàs. He intentat abordar un fenomen complex atenent tantes dimensions com m'ha estat possible en el marc d'un text breu. Soc conscient de les limitacions explicatives que això provoca i que, de vegades, els arguments poden ser insuficients. En tot cas, crec que és inqüestionable que, per entendre els castells de finals de la segona dècada del segle XXI, és necessari tenir en compte la influència que televisió, ràdio i altres suports audiovisuals han tingut en la seva definició. No direm que aquests mitjans han estat l'únic factor que els ha condicionat, però sí que podem concloure que han estat decisius.

Probablement, hi haurà qui es negarà a acceptar l'equiparació dels castells a altres manifestacions esportives. I tindrà raó en el sentit que són, en origen, fenòmens molt diferents. No obstant això, els fets —la *professionalització*, la burocratització de les colles, l'expansió territorial, els canvis en el concepte de temporada, la manera com es planifica i els objectius que es fixen, l'espectacularització, la diversificació dels tipus de construccions que es duen a plaça, la rellevància del Concurs de Castells, la generalització de la competència, els drets d'imatge, els canvis en la seva dimensió simbòlica— apunten vers una altra direcció. Els castells són part del món modern i, a diferència d'altres manifestacions de la cultura tradicional que es mantenen com a anacronismes, s'estan modernitzant intensament. El paper que hi han jugat els mitjans de comunicació convencionals i digitals ha estat tan essencial que l'audiència —que, no ho oblidem, assoleix xifres milionàries a internet— i bona part dels mateixos castellers han fet seu el llenguatge i la idiosincràsia —o, millor dit, la ideologia— dels esports més mediàtics. Les retransmissions i els informatius han assumit el to, el ritme, el *look* i part del vocabulari dels programes esportius. Seria absurd, des d'una posició científica, pretendre qualificar de bona o dolenta aquesta evolució. Direm, senzillament, que és la culminació d'un procés que ve de fa quasi cinquanta anys.

El món casteller modern: una història d'èxit

Miquel Botella Pahissa i Guillermo Soler García de Oteyza

Introducció: els castells en el seu millor moment

Els castells viuen, en la segona dècada del segle XXI, el millor moment d'una història de més de 200 anys. Tan simple com això. I alhora, tan contundent. Tots els indicadors, qualitatius i quantitius, apunten cap a aquesta conclusió. Si parlem del nombre de colles, actualment ens situem a l'entorn del centenar d'agrupacions (incloses les universitàries) en l'àmbit catalanoparlant. Recordem que el 1970, no fa encara cinquanta anys, només n'hi havia sis. Tant o més important encara que el nombre de colles és la distribució geogràfica, que avui dia podem dir que abasta pràcticament tot el Principat. En els darrers anys han aparegut colles tant a les Terres de l'Ebre (Xiquèlos i Xiquèles del Delta, Castellers de Tortosa) com a l'àrea pirenaica (Castellers de Berga, Castellers d'Andorra).³⁹ Per no parlar de les iniciatives de colles que estan apareixent fora del territori catalanoparlant i que comencen a apuntar a realitats sòlides.

En consonància, l'activitat castellera també ha crescut notablement, amb més de 12.000 construccions aixecades cadascuna de les darreres cinc temporades. Cal tenir en compte que en la primera dècada del segle XXI el nombre de castells aixecats a plaça se situava en la meitat, al voltant dels 6.000 anuals. Els castells són presents en unes 1.100 activitats diferents anuals, de les quals en un 80 % aproximadament es va aixecar almenys un castell de sis pisos i en la resta, només pilars.⁴⁰ Hi ha caps de setmana al maig, juny i setembre, especialment, en què l'oferta pot arribar a superar les 25 diades castelleres arreu del país. I, igualment, la temporada castellera s'ha ampliat de manera que els únics mesos que es poden considerar sense activitat (i encara relativament) són desembre, gener i febrer.

Evidentment, no només es fan més castells, sinó també més alts i complexos. L'element més vistós és el creixement en el nombre de castells dels anomenats de gamma extra (és a dir, per sobre del 3 i 4 de 9 folrats) descarregats per temporada: entre el 2003 i el 2009 es va situar per sota de la vintena anuals, per començar l'any següent

³⁹ I encara es poden afegir nous projectes en formació en el moment d'escriure aquestes línies a la Cerdanya i el Pallars. Igualment, però, cal ser prudents en valorar la consolidació de les Terres de l'Ebre i els Pirineus com a espais castellers, tenint en compte que les dues colles pioneres en cadascun d'aquests territoris, els Xics Caleros i els Castellers de Solsona, han desaparegut després d'un curt període d'activitat.

⁴⁰ L'any de què disposem dades desglossades exactes, el 2013, van ser 834 i 259, respectivament.

▲ *Castells simultanis durant la Trobada de Colles Castelleres de les Festes Decennals de la Candela de Valls, l'any 2001, al barri del Fornàs. En aquesta diada es reflecteix, quant a nombre de colles, el potencial casteller del moment. (Foto: CDOGA. Donació dels Castellors de Rubí)*

una progressió que va arribar a superar per primer cop el centenar el 2016. Però no és un creixement acotat únicament a les colles capdavanteres. Si fem servir el criteri de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC) a l'hora d'establir el nivell de les colles membres,⁴¹ el 2008 hi havia dinou colles de 7, nou colles de 8 i cinc colles de 9. El 2017 hi havia trenta-una colles de 7, dotze colles de 8 i tretze colles de 9 (incloses quatre colles de 10, categoria creada aquell mateix any). És a dir, en deu anys el nombre de colles de 7 o superiors havien passat de 33 a 56. I tot aquest creixement es produïa mentre, en paral·lel, s'anava reduint el percentatge de cai-

gudes, que sembla que s'ha estabilitzat a l'entorn del 3%. En aquest sentit, les pòlisses contractades per la CCCC donen cobertura a un total de 13.000 castellers, tot i que el nombre total de persones que al llarg de l'any es posen la camisa almenys un dia és probablement molt superior.

La descripció d'aquest «millor moment» no seria completa sense esmentar que també es reflecteix en altres àmbits com la visibilitat i el prestigi de l'activitat. Tot i que aquest punt serà ampliat posteriorment, de moment n'hi ha prou amb assenyalar que els castells avui dia protagonitzen una extensa programació de retransmissions televisives, han adquirit la categoria de símbol nacional català

⁴¹ La CCCC exigeix haver descarregat, en les darreres tres temporades, dotze castells de set pisos, vuit castells de 8 o quatre de 9 per adquirir la categoria corresponent.

i han estat inclosos per la Unesco en la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat.

Que els castells viuen el seu millor moment és encara més evident si comparem la situació actual amb la del que la historiografia castellera ha anomenat Primera Època d'Or dels Castells (1851-1893), caracteritzada per la consecució de castells de nou pisos i superiors i per una enorme popularitat de l'activitat, que la convertia en l'element principal de les festes majors del Camp de Tarragona i el Penedès, fins a l'extrem que és freqüent llegir en la premsa de l'època crítiques ferotges quan no hi havia castells durant la festa major.⁴² Aquest èxit, però, tenia una dimensió extremadament limitada si el comparem amb l'actual. Fins a l'últim quart del segle XIX només hi havia dues colles estables (les vallenques) que viatjaven arreu del territori, més alguns grups més o menys organitzats d'aficionats locals, i tot això restringit a l'esmentada àrea geogràfica, una petita porció del país.⁴³ Una dada reveladora: en tot aquest període de més de quaranta anys (tot i que concentrats especialment entre el 1878 i el 1883) hi ha documentats com a descarregats els següents castells entre els que avui es consideren de gamma extra: un sol 4 de 9 sense folre, un sol 5 de 9 i set pilars de 8, a banda de diversos 3 de 8 aixecats per sota. Assumint que és un recompte de mínims i que el còmput real podria ser una mica superior —hi ha consecucions concretes que encara avui són polèmiques, i tampoc no es pot descartar que n'hi hagi d'assolits no documentats—, es tracta d'una collita magra si la comparem amb aquella de què gaudim actualment. No només en quantitat, sinó també en l'àmplia gamma de construccions de màxima dificultat que no es van poder veure en la Primera Època d'Or i que sí que són una realitat actualment.

Cal recordar, a més, que, una vegada finalitzada aquesta Primera Època d'Or, els castells van arribar al límit de l'extinció durant les primeres dècades del segle XX i que, malgrat el reviscolament a partir de l'any 1926 amb l'aparició de les primeres colles estables fora de Valls, cap als anys seixanta del segle passat s'havia instal·lat entre els

escassos aficionats castellers que hi havia al país la consciència que l'activitat tornava a estar altre cop en perill de desaparèixer. És precisament a partir d'aquest escenari tan negre que arrenca un procés de canvis que ens portarà fins al moment actual.

Quins canvis? Pel que fa als castells pròpiament, no són massa diferents els de la Primera Època d'Or dels actuals. Si poguéssim comparar els 5 de 9 descarregats per Santa Úrsula del 1883 i del 1996, segurament les diferències raurien en petits detalls tècnics, com ara la disposició dels poms de dalt o l'envergadura del folre. Però els reconixeríem ambdós com a 5 de 9. Tampoc no han canviat la majoria de les característiques dels castells que els feien atractius al segle XIX: l'espectacularitat i majestuositat de les construccions, la incertesa del resultat i el risc corresponent de caiguda i lesions, la bellesa plàstica...

Així doncs, el que ha canviat no són tant els castells com el seu entorn, aquells que els «consumeixen» i, especialment, els que els fan. És a dir, els castellers i les colles. El propòsit d'aquest treball és descriure com el ressorgiment i l'èxit actual s'han fonamentat en el canvi en el model de colla castellera. L'èmfasi, per tant, se situa en els aspectes socials i grupals i no tant en els avenços pel que fa a la tècnica castellera que també s'han produït en els darrers anys.

Així, en primer lloc es presenta la contraposició entre el model de colla tradicional i el de colla moderna, i seguidament es descriu el procés històric mitjançant el qual es va donar aquest canvi. A continuació, s'analitzen quins són els «ingredients» de l'activitat castellera que han configurat la recepta d'èxit actual. Finalment, les conclusions caracteritzen aquest procés de canvi com un procés d'empoderament dels castellers, que actualment tenen un control clar sobre el destí de l'activitat, que en el passat no tenien. En aquest sentit, el trajecte ha estat justament el contrari del d'altres activitats espectaculars, perquè en el cas dels castells el motor s'ha desplaçat del públic als protagonistes, els actants.

⁴² Com a exemple, aquesta publicada al *Diario de Tarragona* el 23 de setembre del 1873: «No tenemos fiesta mayor ni cosa que lo valga. Las cuadrillas de los Xiquets de Valls no han sido contratadas; adiós a las atrevidas y admirables torres de miembros humanos palpitantes» (Trenchs 1989: 36).

⁴³ A partir del 1876, però, convé tenir en compte també els Torraires de Montblanc, que, amb un potencial inferior al de les dues colles dels Xiquets de Valls, van arribar a fer castells de 8 i, sobretot, van tenir certa projecció amb actuacions a Tarragona, Vilafranca, Altafulla, Torredembarra..., a vegades al costat de les colles vallenques. Entre els anys 1893 i 1904 també van actuar els Xiquets de l'Espluga (de l'Espluga de Francolí), a vegades conjuntament amb els Torraires de Montblanc (com el 1894 a Tarragona).

El canvi de model de colla casteller

Al nostre entendre, l'èxit contemporani dels castells no es pot entendre sense el canvi en el model de colla casteller. Mirarem d'explicar en què ha consistit aquest canvi de dues maneres diferents i complementàries. En primer lloc, mitjançant la contraposició d'uns «tipus ideals» de colla tradicional i colla moderna i els seus principals atributs. Seguidament, resseguint cronològicament com es va anar gestant aquest canvi de model, tot destacant les contribucions de les diferents colles que hi van participar.

Colla tradicional *versus* colla moderna

La manera més senzilla de visualitzar el canvi de model de les colles castelleres és contraposar dos «tipus ideals», la colla tradicional i la colla moderna, que en bona mesura podem identificar, respectivament, amb el model de colla pròpia de la Primera Època d'Or —que va prevaldre fins més enllà de la primera meitat del segle XX— i amb el model de colla actual. Aquesta contraposició la plantejem en base a tres atributs principals en què els models són oposats: la mida i composició del grup, la retribució econòmica als seus membres i el tipus de lideratge. Analtzem a continuació cadascun d'aquests punts.

Grup reduït, tancat i homogeni *versus* grup ampli, obert i heterogeni

Podem definir la colla tradicional com un grup reduït, tancat i homogeni, en contraposició a la colla moderna, que és un grup ampli, obert i heterogeni. Sobre el fet que les colles del XIX eren grups reduïts, no hi ha gaires dubtes. L'investigador casteller Pere Ferrando ha recollit informacions periodístiques d'aquell període en què, juntament amb el resultat d'una actuació, apareix el nombre de castellers implicats. En diverses actuacions en què s'asseixen castells de vuit pisos, el nombre de components de la colla que els executava se situava entre trenta i quaranta persones (Ferrando 2004: 3). Com és sabut, les colles valenques del nou-cents eren les especialistes de les altures i, en els seus desplaçaments, comptaven amb el suport d'aficionats locals per bastir les construccions.

Durant bona part del segle XX les colles continuaven sent grups més aviat reduïts. Per exemple, les bases del

Concurs de Castells de Tarragona del 1933 —en què s'aspirava a veure castells de vuit pisos— limitaven el nombre de castellers a 150 per colla. Més enllà de com d'insòlita ens pugui semblar avui dia aquesta limitació —derivada segurament del mimetisme respecte del model esportiu—, el fet que no ens consti que cap colla la considerés inadequada pot voler dir que probablement era una quantitat que depassava amb escreix els seus efectius. Ja en època més recent, Agustí Pena calcula que cap a l'any 1960 la Colla Vella dels Xiquets de Valls —una de les líders i que a més acabava d'incorporar alguns castellers procedents de la desapareguda Muixerra— no passava dels vuitanta components en les actuacions més importants, i el 1968, a les portes de la recuperació dels folres, «el nombre de castellers que formaven el grup passava escassament del centenar, però eren menys els que anaven a la plaça i encara menys els que assistien als assajos» (Pena 1999: 115).

Totes aquestes xifres contrasten fortament amb les de l'actualitat, quan s'aixequen construccions que requereixen la participació, tant a plaça com fins i tot a l'assaig, de més de 500 persones. En aquest sentit, pot ser interessant recordar que, de cara a la contractació de l'assegurança, la CCCC adjudica un nombre de castellers teòrics a cada colla segons el seu nivell (nombre que, en tot cas, es considera inferior al de membres absoluts de la colla): 75 castellers per a les colles de 6; 125 per a les de 7; 200 per a les de 8; 300 per a les de 9, i 450 per a les de 10.

Però la diferència principal potser és que la colla moderna, més enllà dels nombres concrets que presenti, sempre té com a objectiu créixer i com a aspiració disposar del màxim nombre possible de membres, mentre que en el cas tradicional això no era així. I això perquè, tal com també hem apuntat, la colla tradicional era un grup tancat i homogeni, en el qual l'admissió estava fortament controlada, mentre que la colla moderna és oberta i heterogènia. Així, els castellers d'una colla tradicional sovint mantenien uns vincles previs, ja fos de tipus professional, social o fins i tot familiar. No és casualitat que les primeres colles valenques fossin conegudes com les dels Pagesos i Menestrals, atès que eren els grups socials dels quals es nodrien respectivament, mentre que, en paral·lel, els dos balls de valencians que hi havia a Tarragona corresponien a Pagesos i Pescadors. Encara als anys setanta del segle XX, per exemple, els treballadors portuaris eren un sector important dins dels Xiquets de Tarragona. En paral·lel a aquesta adscripció gremial, la ideologia política també podia funcionar com a element aglutinador: la Colla dels Pagesos/Colla Vella era més pròxima als carlins i la Colla

dels Menestrals/Colla Nova, als liberals. La identificació de les dues colles vallenques amb posicions més conservadores o progressistes, que havia anat decaient des de mitjans del segle XIX, va reviscolar durant la República, una de les raons per les quals les autoritats franquistes van decidir-ne la unificació. Finalment, els lligams familiars són ben visibles en els noms de les nissagues que travessen la història de les colles més antigues.⁴⁴ Fins i tot en alguna ocasió els cognoms van servir per designar colles, com ara els Mirons i els Caneles del Vendrell, en el decurs de la dècada dels anys trenta del segle XX.

Lògicament, ateses aquestes característiques, la renovació dins de les colles tradicionals era mínima. D'altra banda, quan parlem de grups tancats i homogenis ens estem referint també, per descomptat, al fet que la colla tradicional estava composta únicament i exclusivament per homes. Malgrat que al llarg de la història hi ha docu-

mentada ocasionalment la participació d'alguna nena al pom de dalt (sovint filla d'algun dirigent), en cap cas es pot considerar significativa.

La colla moderna, en canvi, és un grup obert i heterogeni, almenys idealment. A les colles conviuen persones de perfil laboral, social i ideològic divers. Lògicament, hi pot haver alguns perfils preponderants en determinades colles (per exemple, a partir del nucli fundador), però en tot cas la colla pretén ser com més atractiva millor al màxim espectre de persones. Una altra característica de la colla castellera moderna és que hi ha una renovació més o menys constant dels seus components, amb freqüents entrades i sortides de membres, fet que s'assumeix amb certa naturalitat. Finalment, les colles actuals són integrades des de la perspectiva de gènere, i es calcula que en l'actualitat aproximadament un 40% dels seus components són dones.

▲ Foto de grup de la Colla Nova de Valls al Concurs de Tarragona de l'any 1933. (Foto: AMV. Fons Agustí Guri)

⁴⁴ Vegeu el capítol «Valls, bressol dels castells. Els primers anys del segle XIX», d'Alexandre Cervelló, del volum 1 d'aquesta obra.

► *Els Xiquets de Valls, durant el segle XIX i inicis del XX, eren presents a Vilafranca per la festa major de Sant Fèlix en condicions de semiprofessionalitat, ja que cobraven. La portada de La Vanguardia del 31 d'agost del 1930 recull una activitat d'aquells dies. (Foto: Hemeroteca La Vanguardia)*

Semiprofessionalitat *versus* amateurisme

Una segona característica de la colla tradicional feia referència al seu caràcter semiprofessional (i, en alguns casos, potser caldria llevar aquest «semi», ja que es tractava de retribucions complementàries però significatives). Els castellers, i molt especialment la canalla, rebien una remuneració econòmica a canvi de la seva participació en les actuacions, ja fos dels ingressos derivats de la contractació o dels «donatius» que es demanaven al públic i, especialment, a les famílies més benestants de la població, a les quals també s'oferien actuacions privades.

Fins a quin punt aquesta remuneració era important per a l'economia dels castellers? Suárez-Baldrís va fer una interessant comparació entre els jornals que es pagaven per diverses feines al segle XIX i el que les colles cobraven per actuar a les festes majors més importants. La seva conclusió és que els castellers «eren professionals reals que consideraven l'activitat castellerà com un mitjà complementari per garantir la subsistència» (Suárez-Baldrís 1998: 85). Això no havia canviat substancialment als anys seixanta del segle XX. Alexandre Cervelló, referint-se a la Colla Vella, apunta: «De fet, els ingressos dels castellers es veurien incrementats amb el llevat de taula que, en alguns casos, podia arribar al jornal que es guanyava treballant una setmana» (Cervelló 2015: 420). La situació encara era més extrema en el cas de la canalla, que a més podia multiplicar els ingressos pujant amb més d'una colla. Ramon Pedrola, que era acotxadador de la Nova de Tarragona, recordava que sovint era reclamat per pujar amb la Muixerra valenca: «Anàvem llogats, diguéssim; els ajudàvem, però llogats; guanyàvem més naltros que els pares guanyaven treballant» (D.A. 2008: 225).

La colla moderna, en canvi, no remunera els seus castellers. Els ingressos obtinguts de les actuacions o per altres vies serveixen per cobrir les despeses generals pròpies de l'entitat, però els castellers són *amateurs*. En les colles més tradicionals encara subsisteixen algunes formes de remuneració indirecta o en espècies en el cas de la canalla, però

la tendència és justament la inversa: cada cop més colles tenen quotes de pertinença, encara que sigui per una quantitat que pot considerar-se econòmicament simbòlica.

És evident que hi ha una relació directa entre l'amateurisme i el model de colla àmplia numèricament i oberta. La contradicció de la colla tradicional era que, per fer castells més grans, necessitava més membres, però la incorporació de nous elements es veia desincentivada pel fet que això representava repartir els guanys entre més castellers. Tal com recordava Francesc Piñas, parlant de la Colla Vella dels anys seixanta: «Ja n'hi havia, de simpatitzants que es posaven al cordó, però com que no cobraven eren els menys. Abans de donar-los la camisa havien de venir dos anys a la colla» (D.A. 2006: 48). Així, podem dir que l'amateurisme és condició prèvia perquè la colla creixi i

s'obri a tothom que estigui interessat a participar-hi. D'altra banda, el fet de ser remunerats també contribuïa a la mala imatge que en general tenia el col·lectiu casteller.⁴⁵

En una colla moderna, per tant, esdevenir-ne membre ja no té una motivació econòmica, i tampoc necessàriament hi ha lligams previs (laborals, familiars) amb el grup. Per tant, les motivacions per participar-hi poden ser molt diverses: l'adscripció dels castells a la cultura popular i tradicional; les facilitats de socialització i contacte personal que les colles garanteixen (en un entorn en què cada vegada hi ha menys oportunitats d'aquest tipus); l'oportunitat de vivències «èpiques»; el seu caràcter de símbol nacional... En tot cas, podríem dir que el casteller modern assumeix els valors diferencials —singularment els de caràcter ètic— associats a l'activitat castellera, la funció simbòlica dels castells i el compromís cívic amb la vida local i del país. En síntesi, assumpció de la singularitat i els valors dels castells i orgull d'estar-hi compromès.

Finalment, val la pena deixar clar que quan parlem, en el cas de les colles modernes, de castellers *amateurs*, ens referim estrictament al fet que practiquen la seva activitat «per plaer, no professionalment i sense treure'n un profit econòmic», seguint la definició del *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans (referida, això sí, al món esportiu), i no tant a la primera accepció, senzillament, d'«aficionat», que podria fer pensar en algú que té una dedicació menor o secundària a l'activitat. De fet, una de les paradoxes és que, molt probablement, el casteller modern (especialment aquell que té una responsabilitat de junta o puja al tronc) té una major dedicació als castells en nombre d'hores que la d'un casteller tradicional, tenint en compte que llavors la temporada era molt més curta i els assajos, com a tals, pràcticament inexistents.

Lideratge únic i carismàtic *versus* lideratge plural i democràtic

Una tercera característica de la colla tradicional és que presenta un lideratge únic en la figura del cap de colla, lideratge, a més, que podem caracteritzar de carismàtic. Efectivament, no qualsevol persona podia esdevenir cap de colla, ja que en principi només accedien al càrrec per-

sones amb una àmplia experiència i coneixements castellers —castellers de tronc i, fins i tot, que haguessin començat ja com a canalla. El lideratge es basava precisament en el reconeixement d'aquesta circumstància per part de la resta de components de la colla i arribava fins a l'extrem que, en més d'un cas, l'agrupació acabava sent designada pel nom del seu dirigent: Colla del Pep, Colla del Salvador, Colla de l'Escolà, Colla del Blanco, Colla del Rabassó... El càrrec s'assumia per a llargs períodes de temps, i fins i tot, lligat amb el caràcter familiar que hem apuntat anteriorment, podia ser hereditari i passar a germans, fills o nebots.

A més, el cap de colla tradicional ho feia tot: no només prenia les decisions de tipus tècnic, sinó que també era l'encarregat de decidir quines actuacions es feien, de negociar els contractes, de repartir fins i tot personalment els diners corresponents a cada casteller. També és cert que, en alguns casos, el cap de colla també acabava assumint personalment despeses de l'agrupació si era necessari.

En canvi, en la colla moderna, la direcció es troba en mans d'equips cada vegada més amplis, amb funcions més especialitzades. En principi, la gestió es divideix entre: una junta directiva encapçalada per un president, que respon a l'esquema de la junta de qualsevol altra associació (secretari, tresorer, diversos vocals, etc.) i que té cura del vessant institucional, la gestió econòmica i logística, i de la comunicació exterior de l'agrupació; i un equip tècnic encapçalat pel cap de colla i que inclou responsables d'àrees tècniques específiques (cap de pinyes, cap de tronc, cap de canalla, etc.), que s'ocupa de la preparació i direcció dels assajos, de la confecció de les alineacions i de la decisió de quines construccions es portaran a plaça (vegeu el subcapítol «La direcció tècnica de la colla» del volum 3 d'aquesta obra). Val a dir que, fins i tot en l'actualitat, una colla castellera és una entitat peculiar, ja que, malgrat que formalment el president és el màxim responsable de l'entitat, a la pràctica el cap de colla continua sent qui sovint es visualitza com el líder del grup, tant des de dins com des de fora.

Tot i això, el cap de colla actual té poc a veure amb el cap de colla tradicional, i el seu paper s'assembla força al d'un entrenador en un equip esportiu (amb la diferència fonamental que, en aquest cas, és escollit per l'equip). El

⁴⁵ A Tarragona, per exemple, es deia que els castellers eren «gent de pet i rot». Val a dir, d'altra banda, que la remuneració dels participants ha estat la norma en la majoria de balls propis de les festes majors del Camp de Tarragona i el Penedès fins als anys setanta i vuitanta del segle passat.

▲ ► D'esquerra a dreta, damunt d'aquestes línies, dos caps de colla carismàtics de Valls al segle XIX: Isidro de Rabassó i Anton de l'Escolà. A sota, Eva Baró, cap de colla dels Castellers de Barcelona els anys 2007 i 2008, durant l'execució d'un castell. (Fotos: Pere Català Pic. CDOCA. Fons Pere Català i Roca / Arxiu Castellers de Barcelona)

seu mandat ara acostuma a ser limitat, i en tot cas sempre està sotmès a revisió per part del col·lectiu. A aquest càrrec, com al de president o qualsevol altre, s'hi accedeix via eleccions democràtiques regulades pels estatuts de l'entitat. L'assemblea de la colla és sobirana i cada casteller té un vot, igual de vàlid al marge de si ocupa una posició més o menys fonamental en els castells i de la seva participació més o menys regular en assajos i actuacions.

El procés de transformació del model de colla

En l'apartat anterior hem presentat les colles tradicional i moderna com dos models diferenciats i teòrics, per facilitar una primera aproximació a les diferències entre una i altra. D'alguna manera, hem fet servir un model ideal i estàtic. En la realitat, però, el pas d'un model a un altre no s'ha donat ni de forma immediata ni mitjançant la ruptura, sinó mitjançant un procés dinàmic, lent i perllongat de transformació de les colles a partir d'un model tradicional fins a arribar al model que hem definit com a modern. De fet, durant força anys han conviscut colles que responien a un model encara majoritàriament tradicional amb d'altres que ja presentaven majoritàriament trets de colla moderna, i colles en una situació intermèdia. En aquest apartat, doncs, mirarem de repassar cronològicament com es duu a terme aquest procés i quines colles hi han tingut un especial protagonisme.

El nou model de colla es comença a gestar, encara que molt tímidament, amb l'aparició dels Xiquets de Tarragona i els Nens del Vendrell, el 1926. El fet que aquests aficionats i castellers ocasionals —que donaven suport a les colles vallenques quan visitaven la seva població— es plantegessin el pas de fer castells ells mateixos ja suposa un canvi important respecte a la situació anterior. En aquesta línia, val la pena remarcar que l'historiador Xavier Güell destaca, a partir de l'anàlisi del Llibre d'Actes de la Colla Nova de Tarragona, activa entre el 1932 i 1934, que aquesta ja presentava trets d'amateurisme —només cobraven la canalla i els grallers— i de certa democràcia interna, ja que els dirigents eren escollits «en reunió general». Güell conclou que «la colla Nova de Tarragona va ser una de les primeres a entendre que els castells eren molt més que una activitat reservada a homes d'extracció humil i popular, sinó una activitat lúdica que atresora i recalca uns valors d'identitat col·lectiva» (D.A. 2008: 138).

Val la pena remarcar que la dècada dels trenta van ser anys d'experimentació i innovació per al món casteller. Molts elements que avui es mantenen, com ara la incorporació de la uniformitat, l'aixecament dels castells de forma seqüencial en les actuacions o la valoració dels castells carregats, apareixen en aquell moment. Són també anys en què hi hagué una forta influència del món de l'esport,

que es veu com el camí per dignificar els castells, i s'hi celebren els primers concursos (al marge del de Barcelona del 1902, que respon a un altre esquema). Són, per tant, uns anys plens de dinamisme (també en la recuperació del nivell casteller) i és impossible saber quina hauria estat l'evolució del món casteller sense l'esclat de la Guerra Civil i l'arribada del franquisme. Val a dir que el franquisme trencà aquesta dinàmica de revitalització, però, com feu amb altres tradicions, participà en el manteniment dels castells com a símbol local.

Els anys seixanta comporten, a Catalunya, el final de les estretors de la postguerra i l'arribada de la prosperitat econòmica, amb l'inici del consumisme i d'un seguit de canvis de gran impacte cultural i social. En aquest entorn de canvi accelerat, els castells eren percebuts com una activitat tradicional que lligava poc amb les noves mentalitats i amb les ganes de novetats. El món casteller, format per tan sols sis colles, entrava en aquell moment en una situació de crisi: el nivell casteller no millorava, ni tampoc creixia el nombre de participants o seguidors. Les colles eren entitats molt envellides i tancades, que funcionaven dominades per la inèrcia i mancades d'estímuls. Les actuacions a la resta de l'Estat, o fins i tot a l'estranger (la Colla Vella fou escollida per participar a l'Exposició Universal de Brussel·les el 1958), així com els concursos de Can Jorba celebrats a Barcelona demostren que els castells continuaven sent un espectacle únic, singular i atractiu. Al mateix temps, però, també posen de manifest els límits que tenien com a espectacle: malgrat l'èxit de públic, els grans magatzems organitzadors dels concursos decidiren abandonar l'experiència després d'una tercera edició amb massa *llenya* i massa «bronca» entre les colles participants.

El món casteller mateix era conscient que aquest estancament podia tenir conseqüències funestes. Emili Miró, en una carta adreçada a Pere Català el 1962, deia: «No vull espantar-te ni fer derrotisme, però si he de ser sincer et diré que sóc pessimista. Sembla que hi hagi desgana de fer castells» (Miró 2001: 5). No és tampoc casual que fos en aquesta mateixa dècada quan s'inicià una cursa entre les principals places castelleres per acollir monuments escultòrics dedicats als castells, com si hi hagués una veritable necessitat de deixar-los fixats en pedra abans que desapareguessin.⁴⁶ El model de colla casteller que hem definit com a tradicional tocava fons.

⁴⁶ D'una manera semblant, Pere Català i Roca havia confessat que havia elaborat l'extens glossari casteller del monumental *Món casteller* «amb la intenció de preservar el lèxic dels castells per si un dia aquesta pràctica es perdia» (Brotons 2001: 12).

Nens del Vendrell: «Hombres humildes y acreditados profesionales»

La resposta a aquesta situació no arribà des de Valls, Tarragona o Vilafranca, autoproclamades, respectivament, «bressol», «capital» i «plaça més castellera». La resposta va venir del Vendrell, la més petita de les grans poblacions castelleres.⁴⁷ I, en bona mesura, fou també una resposta a una qüestió purament castellera: les tres derrotes consecutives dels Nens del Vendrell davant de la Colla Vella dels Xiquets de Valls als concursos de Jorba Preciados, viscudes per la població (i no únicament per la colla) com una veritable humiliació que calia corregir. A més, el Vendrell vivia des de finals dels cinquanta un procés de transformació econòmica i social provocada per l'arribada del primer turisme, que va facilitar que els joves trobessin feina al poble i apareguessin els primers sectors professi-

onals. Això va contribuir al fet que la població, de tradició progressista, visqués un moment de gran dinamisme i amb protagonisme de la societat civil, en la línia del que passava en l'entorn barceloní. Les derrotes de Can Jorba van fer que aquest impuls de la societat civil es polaritzés en l'activitat èpica que el poble tenia com a pròpia: els castells. Així, els Nens del Vendrell, que ja anteriorment havien donat mostres d'un tarannà innovador, van aglutinar entorn seu tot el poble, fins i tot l'ajuntament franquista, encapçalat per l'alcalde Casimir Coll, i l'Església local.⁴⁸

Aquest dinamisme de la colla es va concretar en la incorporació de nous castellers procedents de sectors que, fins aquell moment, havien estat majoritàriament allunyats de l'activitat: professionals liberals, advocats, empresaris, botiguers... Dins mateix de la colla se'ls va denominar «castellers de corbata», primer amb un punt despectiu, malgrat que aviat la seva presència i aportació foren va-

► Jan Julivert, cap de colla dels Nens del Vendrell durant gairebé tres dècades, entrant a l'Estadi Olímpic de Montjuïc al capdavant de la canalla i dels castellers de la colla, l'any 1957, a l'arribada del Tour de França. (Foto: Arxiu Nens del Vendrell / Reproduïda de Nens del Vendrell. 75 anys d'històries castelleres)

⁴⁷ «Valls havia salvat els *match-balls* de Jorba Preciados i era una població acomodada al *desarrollismo* del moment. I, a Vilafranca, on l'activisme social sí que es feia notar, la població encara vivia allunyada de la colla. Tarragona era una ciutat i tenia altres horitzons i camins més directes per canalitzar el ferment de canvi social i polític que es vivia» (Botella 2018: 189).

⁴⁸ Joan Salvó recorda que el novembre del 1969, quan la pluja amenaçava la possibilitat de tirar el que posteriorment fou el primer pilar de 7 amb folre descarregat del segle XX, els dirigents de la colla van plantejar al rector, mossèn Barenys, la possibilitat de fer-lo dins de l'església, solució que finalment no va ser necessària: «El rector s'hi va avenir. És un home vinculat als castells. Només va dir que, en tot cas, retiraria el Santíssim. S'havia trobat una solució d'urgència» (D.A. 2002: 34).

▲ *Els Nens del Vendrell, en una imatge de grup davant del Tívoli després del triomf aconseguit a la plaça de toros de Tarragona en el Concurs de Castells de l'any 1970. Era el moment de màxima esplendor de la colla vendrellenca. (Foto: Arxiu Nens del Vendrell / Reproduïda de Nens del Vendrell. 75 anys d'històries castelleres)*

lorades molt positivament. En aquest sentit, resulta molt interessant la declaració que Jan Julivert, cap de colla dels Nens, feu al periodista del *Diario Español* de Tarragona just després de guanyar el Concurs de Castells del 1970:

Diga usted que en nuestra colla hay gente de todas las clases sociales. Nuestros castellers están formados por hombres humildes y acreditados profesionales. Tenemos un farmacéutico, un catedrático de la Universidad de Barcelona [...], tres abogados, comerciantes, industriales, empresarios y obreros [...]. Hoy, aquí mismo, en un piso estaba el patrono y en el de arriba uno de sus obreros, y ambos se han abrazado al saber el triunfo (Soler 2009: 21).

La cita és significativa tant pel que diu com pel fet que Julivert —que era cap de colla des del 1944!— consideri imprescindible que això arribi al gran públic: «Diga usted». Hi ha, per tant, una doble consciència: que la composició dels Nens del Vendrell era, en aquell moment, absolutament singular dins del món casteller, i que aquesta circumstància havia tingut a veure amb la victòria. De passada, Julivert probablement fou el pare del que s'ha acabat convertint en una de les metàfores recurrents a l'hora d'expressar l'interclassisme dels castellers moderns: el treballador que puja a damunt del seu patró.

Les implicacions de la incorporació dels «castellers de corbata» van més enllà de l'obertura de la colla com a

grup, d'altra banda fonamental. Una conseqüència és que una part dels membres de la colla no necessita cobrar i, per tant, deixa de fer-ho, i això afavoreix la transició cap a l'amateurisme. A més, els «castellers de corbata» no es limitaren a participar en l'activitat estrictament castellera sinó que, fent ús dels seus coneixements professionals, assumiren tasques de tipus logístic i organitzatiu, relacionades amb la contractació, les finances, les relacions públiques, etc. És a dir, que també fou un pas endavant per construir un lideratge més compartit i estructurat en forma d'equip i per dotar el col·lectiu de noves eines de gestió.

És interessant constatar com aquesta petita revolució es va fer sota el lideratge formal (i en cap cas qüestionat) de Jan Julivert, que d'alguna manera és un dels millors exemples de cap de colla clàssic o, com diu Salvador Palau, «cap de colla integral, que tot ho abastava i en tot rumiava» (D.A. 2002: 38). Julivert, al mateix temps, va ser prou hàbil per adaptar-se a les noves circumstàncies i a les energies que proporcionaven els nouvinguts —la iniciativa de recuperar el pilar de 6, punta de llança de l'expansió castellera de la colla, no va ser seva— i fins i tot podem pensar que sense el seu carisma i ascendència sobre els castellers més clàssics l'obertura no hauria estat possible. Segurament no és casualitat que, amb Julivert mort el 1972, els Nens deixessin en pocs anys de figurar entre les colles capdavanteres.

Castellers de Barcelona: «Tothom serveix per a fer castells»

El 8 de juny del 1969, en l'acte d'inauguració del monument casteller del Vendrell, es presentava en societat una nova colla, els Castellers de Barcelona. La seva principal característica, òbviament, era el fet d'estar situada fora de l'àrea tradicional castellera⁴⁹ i, en concret, a la capital catalana, amb tot el que això comportava. Aquesta circumstància condicionà notablement la manera de

funcionar de la nova colla i l'obligà a buscar solucions innovadores. Parlem d'«obligació» perquè, en principi, la nova colla barcelonina s'inspirà directament en el model de colla tradicional, que al cap i a la fi era el que coneixien els impulsors, procedents de diverses poblacions de l'àrea tradicional castellera, sobretot de Vilafranca del Penedès.

Així, es pot comparar l'empenta per la creació dels Castellers de Barcelona amb la que ha motivat l'aparició recent de colles castelleres a diverses capitals europees: «En ambdós casos, els protagonistes són grups trasplan-

▲ Inicis dels Castellers de Barcelona, a la primavera dels anys setanta del segle XX. (Foto: Arxiu Castellers de Barcelona)

⁴⁹ Des del punt de vista cronològic, la primera colla existent fora de les comarques tradicionals van ser els Xiquets d'Eramprunyà (1948-50), posteriorment Xiquets de Gavà (1960-61). Tot i això, la manca de continuïtat i l'especificitat del seu cas la fan irrellevant de cara a l'objecte del nostre interès. El mateix podríem dir respecte del Cos de Castellers de Ballets de Catalunya (1958-63), que en tot cas podem considerar precedent dels Castellers de Barcelona. És important deixar constància també que les altres dues colles de fora de l'àrea tradicional als anys setanta (a la Roca del Vallès i a Montmeló) van ser experiències breus. Tot plegat reforça els Castellers de Barcelona com els veritables pioners a l'hora d'exportar els castells amb èxit lluny del seu àmbit habitual.

▲ Fulletó de difusió dels Castellers de Barcelona, l'any 1975.
(Foto: Arxiu Castellers de Barcelona)

tats a entorns molt diferents dels que els van veure créixer que, amb el retrobament regular que l'activitat castellera comporta, recreen l'atmosfera de companyonia que les arrels comunes proporcionen» (Botella 2018: 212). Encara a finals del 1971, en acabar la tercera temporada de la colla, Pere Català escrivia a *La Vanguardia*: «Hoy los “Castellers de Barcelona” quieren dar a su Barcelona (una Barcelona que para bastantes de los “castellers” no es su patria chica, pero a todos une) el colorido de una buena actuación.» L'aclariment entre parèntesis deixa clar que la colla encara estava formada en bona mesura per «trasplantats».

Tot i això, com dèiem, l'entorn en què es mou la colla és determinant i condiona la seva manera d'actuar. Així, la principal aportació dels Castellers de Barcelona és la de ser la primera colla *amateur*, ja que ni tan sols es planteja la possibilitat de remunerar els seus membres. Fora de la zona tradicional, on els ajuntaments estaven disposats a pagar quantitats importants per les diades de festa major i pràctiques com el llevant de taula eren mal vistes, però tolerades, els pocs ingressos que, en tot cas, pogués aconseguir la nova colla s'havien de destinar a la pròpia logística. A més, els que havien deixat el Penedès o el Camp de Tarragona ho havien fet atrets per les feines més ben remunerades que la capital oferia o, en el cas dels més joves, per estudiar-hi. No eren, per tant, col·lectius necessitats de complementar el seu sou. De fet, durant els primers anys els dirigents dels Castellers de Barcelona més aviat van haver de gratar-se la butxaca per tal que l'agrupació tirés endavant. La remuneració ja no entrava en el plantejament d'aquests castellers que el que volien aleshores era, senzillament, recrear un ambient i fruit d'una activitat que havien conegut a casa seva. En això, els Castellers de Barcelona van fer la primera demostració col·lectiva que es podien fer castells només per afició.

No va ser, però, l'única innovació a què els barcelonins es van veure abocats. En un àmbit en què els castells no eren gaire coneguts, i menys encara considerats com a quelcom propi —malgrat que d'actuacions castelleres a Barcelona se n'havien fet amb certa freqüència des del segle XIX i que els nuclis de Gràcia i Sants, aleshores independents de Barcelona, fins i tot havien tingut colla castellera pròpia, impulsada per elements del Camp de Tarragona traslladats al Pla de Barcelona (Güell 2017a i 2017b)—, la nova colla va haver d'esmolat les seves habilitats comunicatives i propagandístiques per donar-se a conèixer. D'aquesta manera, d'una banda afegien complexitat a l'estructura de la colla, i de l'altra contribuïen fortament a redefinir la manera com el món casteller es presentava en societat. És molt interessant, per exemple, el fullet editat per la colla el 1975 i titulat «Tu pots ser un bon casteller!» (també amb traducció al castellà),⁵⁰ amb què es pretenia captar nous membres. La «condició única» per ser un bon casteller era «tenir voluntat d'integrar-se a la colla». «Tothom pot participar-hi», «No cal ser un atleta. Tothom serveix per a fer castells», «una activitat

⁵⁰ El fullet apareix reproduït a Català i Roca (1981: 968).

▲ Presentació dels Bordegassos de Vilanova a les escales de la plaça del mercat, el 23 d'abril del 1972. (Foto: Arxiu Bordegassos de Vilanova)

[...] que aplega gent de totes edats i condicions»... Un discurs difícilment imaginable deu anys abans i que, en canvi, resulta perfectament vigent avui dia, amb l'excepció de l'arenga final, que clarament situa el fullet en la seva època: «Hem de fer una gran colla i necessitem homes.»

A més, en una època en què la relació entre les colles era de competència i confrontació, els Castellers de Barcelona —potser per l'origen divers del nucli inicial— aposten per superar aquest escenari afegint «germanor» com a cinquè element del tradicional lema casteller. No només dins cada colla, tal com rebla el cap de colla, Joan Sala, en l'esmentat article de Català i Roca a *La Vanguardia*: «Creiem en la germanor de totes les colles de castellers.»

El fet de ser la primera colla fora de l'àmbit tradicional i, a més, amb seu a la capital del país, amplificava l'efecte d'aquests posicionaments dels Castellers de Barcelona, especialment de cara a possibles experiències de noves colles a la resta de Catalunya. Tot i això, també cal destacar que, en d'altres aspectes, continuaren sent una colla molt tradicional. Per exemple, en la figura del cap de colla: les primeres eleccions per escollir-lo no foren fins al 1985.

Bordegassos de Vilanova: «Gent peluda i amb ganes de gresca»

Si, com hem vist, els Castellers de Barcelona van ser una colla de concepció tradicional que va innovar, potser de forma una mica inconscient,⁵¹ a causa de la seva ubicació geogràfica i la procedència dels seus components, els Bordegassos de Vilanova van ser innovadors per vocació. La colla vilanovina, que es va presentar oficialment per Sant Jordi del 1972, prefigurava molts dels trets característics de les colles que apareixerien al final de la dècada, ja en democràcia. La influència que els Bordegassos van tenir sobre aquestes —inclosos els Minyons de Terrassa— és clarament identificable.

Altre cop, la geografia i l'entorn socioeconòmic van ser determinants per configurar el model de colla. A diferència de Barcelona, Vilanova i la Geltrú sí que forma part de la zona tradicional castellera: el 1852 hi ha documentat, ni més ni menys, el tercer castell de nou pisos descarregat de la història. Al llarg de tot el segle XX, els castells van ser presents a la festa major, habitualment a càrrec dels Nens del Vendrell. Al marge dels castells, Vilanova s'ha-

⁵¹ És significatiu, per exemple, que els llibres publicats per la mateixa colla en què reflecteixen la seva història no remarquin un fet tan transcendent com que van ser la primera a no pagar els castellers.

via caracteritzat per la fortalesa del seu associacionisme i cultura popular, exemplificats en el manteniment de la celebració del Carnaval després de la Guerra Civil, això sí, sota la denominació de «Fiestas de Invierno».

Però, a més, Vilanova havia estat una de les ciutats pioneres de la industrialització a Catalunya, i continuava essent-ho als anys seixanta i setanta del segle XX, amb la fàbrica de la Pirelli com a estandard. Demogràficament era força més gran que les principals places castelleres (a excepció de Tarragona). La proximitat respecte de Barcelona completava un catàleg de factors que feien de la Vilanova dels primers anys de la dècada dels setanta un espai socialment i políticament avançat, amb elements d'oposició al règim força organitzats.

Per això, el nucli fundador dels Bordegassos no tenia res a veure amb el que fins a aquell moment havien estat els castellers clàssics. Segons la visió a posteriori de membres de la mateixa colla, «eren gent peluda i amb ganes de gresca, d'uns 20 anys de mitjana, amb ganes de fer castells... o qualsevol altra cosa divertida, sobretot si, a més, era popular, catalana i contestatària» (D.A. 1997: 25). Així, una visió lúdica i cívica des de l'inici, a càrrec d'un grup de gent molt jove, molts dels quals provinents del món de l'escoltisme, la qual cosa també fou determinant en els plantejaments de la colla i donà eines d'organització al grup. Els vilanovins, fins i tot, van fer un primer i tímid pas en la incorporació de la dona als castells, tot i que es van quedar a mig camí: en la fotografia de la presentació de la colla es pot veure un grup de noies amb la camisa de color groc terrós que les identificava com a membres, malgrat que feien tasques de suport a la colla (motiu pel qual, potser, no portaven pantalons blancs, a diferència dels homes).

La manca d'experiència castellera prèvia se suplia amb motivació i agosament. La colla també es distingia per un nivell d'estudis mitjà superior a l'habitual en el món casteller del moment. Això facilitava una reflexió explícita sobre el seu tarannà i els atorgava una capacitat per argumentar públicament les seves posicions: els Bordegassos també van ser pioners a l'hora d'implicar-se directament en els mitjans de comunicació per difondre la seva activitat. En aquest sentit, també es van mostrar molt crítics amb el model de confrontació imperant entre colles, i per això rebutjaven els concursos de castells —especialment

arran de l'experiència del patrocinat pels Mobles Quer a Vilafranca el 1973—, però també l'excessiva rivalitat en general. Així els ho reconeixia Emili Miró: «Precisament per aquest “tarannà obert”, jo afegiria que heu aportat una nova dimensió al món casteller. La rivalitat per saber quina colla és la primera o la segona, als Bordegassos no els preocupa gens. Admiren els grans castells que fan els altres, però pensen que algun dia també poden fer-los ells» (D.A. 1997: 178).

Nous castellers i, consegüentment, noves formes de fer i d'organitzar-se. En finalitzar la primera temporada, la majoria de la colla, descontenta amb Albert Montserrat, el cap de colla —que ho era en bona mesura com a cap de l'agrupament escolta—, decidí substituir-lo en assemblea. El 1974 van tenir unes eleccions a cap de colla amb dues candidatures i «campanya electoral». No per res el polític vendrellenc Josep Vidal i Riembau, *Pep Jai*, va qualificar els Bordegassos com «la colla més democràtica».

El compromís democràtic no només era intern: els Bordegassos també van ser de les primeres colles a significar-se políticament en favor de la democràcia en un context en què les colles tradicionals encara tenien una actitud submissa davant de les autoritats. Així, per exemple, la vigília de la festa major del 1976 la colla va amenaçar de no actuar si no s'alliberaven dos membres que havien estat detinguts per llençar fulls volants en favor de la Marxa per la Llibertat. La pressió va ser un èxit. L'actitud dels Bordegassos contrastava tant amb la de les colles clàssiques que encara el 1977 el cronista vilafranquí Eloi Miralles assegurava que «diuen que va néixer com un grup polític. Perquè, en no poder-se legalitzar, havien de trobar alguna manifestació per sortir al carrer» (Ribas 1977: 559). En el que sí que tenia raó Miralles era en el fet que per a molts Bordegassos la colla era un mitjà per fer alguna cosa més, a banda de castells, i això ja era un plantejament innovador.⁵²

Per això, els Bordegassos també van actuar com a dinamitzadors en general de la cultura popular de la seva població. Ja fos individualment o com a col·lectiu, van participar en la recuperació dels grups de grallers, els falcons, el ball de bastons, el de diables... i també van contribuir a la revitalització del Carnaval. De fet, segons Bienve Moya, un dels fundadors de la colla: «Jo crec, però, que el que de veritat de veritat ens portà a crear la colla va ser

⁵² Es tracta de les famoses «altres coses» a què fa referència el títol del llibre de Moral i Capdevila del 1982, citat a les referències bibliogràfiques.

aquesta mena de pobresa de manifestacions populars en què Vilanova es veia immersa durant aquells anys» (Moral i Capdevila 1982: 157).

És possible que justament aquest compromís cívic que anava més enllà dels castells acabés essent perjudicial per a la mateixa colla, ja que, després d'aconseguir la fita de carregar el 4 de 8 el 1979 (amb una nena al pom de dalt i un tronc força lleuger: també eren capaços d'innovar en aspectes tècnics), la colla va perdre empenta, entre d'altres coses també perquè molts dels seus impulsors van desplaçar la seva acció cap a la política o l'activisme cultural en altres àmbits. En tot cas, el que és innegable és que els Bordegassos havien avançat una altra manera de fer i entendre els castells: «Les idees d'obertura, amateurisme, participació festiva, compromís cívic i democràtic i de col·laboració entre colles, es van aplegar, i es van difondre amb convicció, per primera vegada en el projecte vilanoví. Unes aportacions que van marcar moltes colles de futur i a les quals, amb ritmes i intensitats diferents, també han acabat adaptant-se la major part de les que ja existien» (Botella 2018: 214).

Totes aquestes innovacions necessitaren un temps per tal que el món casteller les anés assumint i els Bordegassos van ser, durant bona part dels anys setanta, una nota exòtica (quan no extravagant, segons des de quin punt de vista). Abans i després del naixement dels Bordegassos van continuar apareixent noves colles que encara es regien en bona mesura pel model tradicional, començant per la Colla Joves Xiquets de Valls (1971). El que sí que anava estenent-se de mica en mica era l'amateurisme, adoptat per les noves colles creades en poblacions tradicionals com ara Sitges, Altafulla o Torredembarra. Els Xiquets de Tarragona van ser la primera colla «clàssica» a deixar de pagar els seus components, i en la segona meitat de la dècada també ho van deixar de fer les colles de Valls. Quan el 1981 els Castellers de Vilafranca decidiren deixar de pagar, l'amateurisme era ja la norma, i no l'excepció. I, tal com ja hem establert anteriorment, l'amateurisme comportava immediatament l'obertura de la colla, si més no per un motiu tan obvi com que, un cop no hi havia diners a repartir, ja no tenia sentit restringir l'accés al grup; ben al contrari, els nous components esdevenien imprescindibles perquè la colla augmentés el seu nivell. També al llarg dels anys setanta les colles van anar formalitzant i democratitzant —si més no sobre el paper— les seves estructures de lideratge. De tota manera, els canvis no van ser prou importants perquè l'aparició d'una nova fornada de colles encapçalada pels Minyons de Terrassa no suposés una nova revolució.

Les noves colles de Terrassa, Tarragona i Reus: «Utòpics, idealistes, marxosos»

Amb el canvi de dècada es va incorporar al món casteller una nova generació d'agrupacions que acabaren establint els atributs del que havia de ser el nou model de colla castellera: els Minyons de Terrassa (1979), la Colla Jove Xiquets de Tarragona (1980) i els Xiquets de Reus (1981). Cadascuna amb les seves particularitats i context, presenten una sèrie d'elements comuns, un cert aire de família, que també les emparenta amb els Bordegassos de Vilanova. El més destacat és, precisament, el perfil dels seus impulsors.

Resulta interessant repassar com es defineixen aquests nuclis impulsors en les monografies «oficials» de les mateixes colles. En el cas dels egarencs, «el primer nucli de gent del que va nodrir-se els Minyons va ser el centre excursionista de Terrassa. Això portà aparellat que la base de la colla es formés a partir de gent jove, escaladors en la seva majoria» (D.A. 1984: 17). A aquest nucli inicial s'hi suma «més jovent: escoltes, plaçavellaires, del Drac...» (D.A. 1984: 4). «Els Minyons eren l'any 1979 una colla de gent molt jove, il·lusionada, amb uns ideals més o menys revolucionaris (i no en el sentit casteller, ja que aleshores pocs eren els que hi entenien, en castells, sinó en un sentit molt més ampli, de revolució social), utòpics, idealistes, marxosos, activistes...» (D.A. 1989: 3). Pel que fa a la Jove de Tarragona, «la captació d'interessats es va efectuar, principalment, entre jovent de 14 i 25 anys, provinents de grups d'escoltes, com l'Alverna o el Robert d'Aguiló; de partits nacionalistes; d'altres entitats ciutadanes; o amics i familiars d'uns o dels altres que es trobaven en punts de reunió generacional, com aleshores eren el Balcó del Mediterrani o els futbolins del bar La Joia» (Audí *et alii* 2005: 18). Finalment, en el cas dels Xiquets de Reus, «aquell incipient nucli estava format, bàsicament, per gent molt jove que pertanyien a l'Agrupament Escolta La Mulassa i al centre de cultura popular i tradicional Carrutxa» (D.A. 2011: 13), autodefinits també com a «joves més o menys peluts i amb barba» (D.A. 2011: 15).

És a dir, en tots tres casos hi ha una coincidència en el fet que la colla sorgeix a partir de: *a*) gent jove; *b*) malgrat això, amb experiència prèvia en el món associatiu; i *c*) amb inquietuds culturals i socials. En definitiva, que podrien fer seva la definició que hem vist anteriorment dels Bordegassos («gent peluda i amb ganes de gresca, d'uns 20 anys de mitjana, amb ganes de fer castells... o qualsevol altra cosa divertida, sobretot si, a més, era popular, cata-

◀ ▲ *Inicis de la Colla Jove Xiquets de Tarragona. A l'esquerra, el primer 4 de 6, encara sense camisa, a la Fira de la Xauxa, organitzada per l'Agrupament Escolta Alverna de Tarragona. Damunt d'aquestes línies, els impulsors de la colla, que es reunien sovint al bar Moto Club de la Rambla Nova tarragonina. (Foto: Arxiu Colla Jove Xiquets de Tarragona)*

lana i contestatària»). A més, aquestes tres noves colles eren també, clarament, filles del moment que es vivia a Catalunya, amb l'arribada de la democràcia municipal i la «recuperació del carrer» com a espai festiu promoguda pels mateixos ajuntaments. El naixement d'aquestes colles coincidí amb el relançament de les festes majors i de les activitats de cultura popular catalana, especialment d'aquelles que configuren el model festiu del Camp de Tarragona i el Penedès.

Com hem dit, la principal aportació d'aquestes colles és justament aquest nou perfil de casteller, que contrastava amb el que fins aleshores era majoritari en el món casteller. La paradoxa és que, si bé d'una banda podem dir que gràcies a aquest nou perfil va aparèixer la possibilitat d'un nou model de colla castellera plural i oberta, els seus nuclis promotors van ser fortament homogenis. A banda de la joventut i el nivell cultural, aquestes colles també seguien, en graus diversos, altres aportacions primerenques dels Bordegassos: la implicació politicosocial i el compromís amb la democràcia i el canvi polític i social; el funcionament democràtic intern de les mateixes colles (significat especialment en la superació de la figura del

cap de colla tradicional); la participació i fins i tot l'impuls a d'altres elements de la cultura popular i de les festes...

El cas de Tarragona, durant els primers anys vuitanta, és especialment interessant, ja que permet visualitzar clarament les diferències entre la colla més nova i la més tradicional, que conviuen en un mateix espai i temps. De fet, és possible argumentar que l'aparició de la Colla Jove Xiquets de Tarragona, almenys en un primer moment, va dificultar la modernització o renovació dels Xiquets de Tarragona, perquè molts dels que en podien haver estat protagonistes van apostar per la nova colla. En tot cas, en aquells primers anys les diferències entre liles i ratllats són clares. Només com a exemple, mentre que els Xiquets de Tarragona van mantenir entre el 1976 i el 1989 un mateix cap de colla, el carismàtic Mariano Borrero, *Gordito*, la Jove va tenir-ne fins a quatre de diferents en les seves primeres tres temporades.

Tot i això, és evident que la colla més trencadora i influent d'aquesta generació han estat els Minyons de Terrassa. Trencadora: el fet de ser un projecte fora de la zona castellera tradicional i en què la immensa majoria dels seus components no tenien un coneixement directe del

món casteller contemporani, sumat al perfil contestatari i provocador d'alguns dels capdavanters, va fer que no es deixessin impressionar ni pressionar pel que havia estat «normal» fins a aquell moment. I influent: el fet d'aparèixer fora de l'àrea tradicional, el gran nivell casteller que assolí ràpidament i la bona predisposició a la difusió del fet casteller que van exhibir els van convertir en el model de referència de bona part de les colles que proliferaren arreu del país durant la dècada següent. Aquesta visió més col·laborativa i menys competitiva de les relacions entre colles, la potenciació i tecnificació de l'assaig, l'èmfasi en la seguretat o la introducció de la reflexió científica són algunes de les seves aportacions més significatives. El món casteller actual és, en molts aspectes, fill dels Minyons.

Però, sens dubte, l'aportació més revolucionària dels Minyons de Terrassa va ser la integració plena de les dones a l'activitat casteller. Carles Feiner, un dels fundadors de la colla, considera que aquesta innovació va ser bàsicament una «estratègia de supervivència»: «Si hagués estat un tema ideològic no hagués anat tot tan ràpid. Al grup inicial de la colla hi havia meitat homes i meitat dones. Si condemnàvem mitja colla a aguantar sabates no hauríem pogut fer castells. Per tant, les dones pujaven igual que els homes» (Marín 2015: p. 85). Fos qüestió de supervivència o no, a la zona castellerà més tradicional difícilment s'hauria pres una decisió com aquesta. Val a dir, però, que la incorporació de la dona va ser progressiva i va incloure, els primers anys, la segregació de sexes amb les actuacions paral·leles de les Minyones de Terrassa, que feien castells de tronc exclusivament femení.

No va ser una novetat que passés desapercibuda, menys encara quan en la trobada de colles de les Decennals de l'any 1981 a Valls, també hi van actuar les Minyones de Terrassa. Un fet prou cridaner perquè *La Vanguardia* en publicés una foto a la portada amb el titular «El feminismo llega a los castells» i la següent consideració a l'interior: «El hecho resulta totalmente insólito, ya que tal tipo de exhibiciones quedaban reservadas para el sexo fuerte» (Català i Roca 1981: 496). Les Minyones només van durar unes poques temporades, però la seva importància va anar més enllà de l'anècdota. D'una banda, la seva existència, encara que curta, va visibilitzar de forma encara més explícita la participació de les dones als Minyons de Terrassa, alhora que demostrava que no havia de ser una participació limitada o subalterna. D'altra banda, el fet que finalment l'experiència no acabés consolidant-se va esvaïr la possibilitat (almenys teòrica) que la incorporació de la dona al món dels castells s'hagués fet de forma

▲ Primer 3 de 9 descarregat dels Minyons de Terrassa, assolit el 22 de novembre del 1989 al Raval de Montserrat. (Foto: Arxiu Minyons de Terrassa)

▲ Reproducció de la portada de La Vanguardia del 22 de novembre del 1980, amb una imatge de les Minyones de Terrassa. (Foto: Hemeroteca La Vanguardia)

segregada respecte dels homes. En aquest sentit, podem dir que l'aportació fonamental dels Minyons no és tant (o no només) que les dones participessin en els castells com que ho fessin conjuntament amb els homes, a diferència del que sol ser la norma en la majoria d'activitats físiques.

En tot cas, una aportació decisiva: no només la incorporació de la dona és un element clau tant per al creixement tècnic com per a l'expansió social que el món casteller ha viscut des de llavors: aquesta era condició necessària per tal que els castells acabessin esclatant arreu del país, i molt especialment fora de la seva àrea tradicional, als anys noranta.

Dels vuitanta als noranta: el boom, conseqüència del canvi de model

Això ens porta a una qüestió clau: per què el boom no es produeix abans? A mitjans dels vuitanta les colles castelleres ja eren entitats *amateurs* i, per tant, havien iniciat ja el procés d'obertura social. L'existència dels ja consolidats Castellers de Barcelona i d'altres agrupacions més noves, sobretot els Minyons de Terrassa, demostra que sota aquestes premisses era viable fer castells fora de la zona tradicional. A més, el món casteller havia fet un clar salt endavant pel que fa al nivell, amb l'arribada dels castells de nou pisos a partir del 1981. També l'entorn sociocultural (els ajuntaments democràtics i la «recuperació del carrer» que hem esmentat), en principi, hauria d'afavorir una expansió casteller. Fou en aquest moment, precisament, quan es produí l'eclosió arreu del país d'un altre element del model festiu del Camp de Tarragona i el Penedès: els diables. En el cas dels castells, però, l'explosió va trigar una mica més. Durant els anys vuitanta van néixer un total de setze colles, de les quals només sis han arribat als nostres dies, i en canvi van desaparèixer diverses agrupacions nascudes en el decurs de la dècada anterior. En síntesi, el creixement real en el nombre de colles entre els anys 1981 i 1990 va ser pràcticament zero, mentre que en la dècada següent se'n va triplicar la quantitat.

Sovint s'ha justificat el boom dels noranta tot recorrent a factors més aviat externs relacionats amb la visibilitat del món casteller, especialment l'inici de les retransmissions regulars per part de Televisió de Catalunya.⁵³ No es pot menystenir la importància d'aquest factor, però tampoc no s'ha de magnificar, com a vegades s'ha fet. En aquest sentit, és interessant constatar com l'expansió dels diables que ja hem esmentat es dona sense cap suport televisiu.

La resposta és més senzilla: al llarg dels vuitanta el nou model de colla casteller encara estava poc madur i, de fet, no era el que tenien encara les colles més capdavanteres i, per tant, referents. «El fet és que la imatge que projectaven les colles no afavoria l'expansió casteller. L'obertura i la transformació que havien iniciat en els setanta va ser un procés progressiu i, durant bona part dels anys vuitanta, el perfil social i cultural dels castellers i la forma

⁵³ També s'ha apuntat a vegades la cerimònia inaugural dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992. La seva transcendència de cara al boom és més que dubtosa, tenint en compte que el moment casteller precisament es va aprofitar per fer una pausa publicitària en la retransmissió televisiva que arribava a les llars catalanes. Tot i això, sí que podem considerar la participació de les colles en la cerimònia un indicador de la creixent legitimitat del fet casteller en l'àmbit metropolità barceloní.

de gestió del col·lectiu no constituïen un model atractiu per a la joventut metropolitana. Les colles de tarannà més tradicional, les vallenques i la de Vilafranca, eren les que establien el patró; el Vendrell, bastió de la renovació, havia deixat de comptar, i l'impacte que haurien pogut tenir els Bordegassos, a més de menor, es va anar desdibuixant en els primers vuitanta» (Botella 2018: 297). També ho assenyala així Josep Bargalló en aquesta mateixa obra en el capítol dedicat als anys vuitanta del segle XX: «El model de colla —organitzatiu i social— es trobava en ple procés de transformació i el pes de la tradició encara era massa generalitzat, en una societat que demanava nous models, més participatius, oberts i dinàmics» (Bargalló 2018: 131).

Precisament el punt on el model de colla preponderant durant els vuitanta encara resultava més anacrònic era el referent a l'exclusió de les dones: «Les colles castelleres eren agrupacions exclusivament masculines, en uns moments que els hàbits associatius de la joventut metropolitana ja demandaven la integració de gèneres» (Botella 2018: 298). Les excepcions eren poques —a més dels Minyons, algunes colles aparegudes posteriorment, com els Xiquets de Reus o els Castellers de Terrassa, també van seguir el seu exemple— i, a més, la incorporació de la dona generalment es va fer de manera progressiva, de dalt a baix del castell, és a dir, començant per la canalla més menuda. Una colla en principi moderna com la Jove de Tarragona no va començar a lliurar camisa a les dones —en aquest cas sí que eren castelleres de pinya— fins al 1988, després de votar-ho en assemblea.

Pel que fa a la Colla Vella dels Xiquets de Valls —i deixant de banda les gralleres—, el 1990 ja hi havia algunes noies, que constituïen «un col·lectiu incòmode per una part de la colla»: «No acabaven d'entendre què hi podien fer unes xiquetes en un entorn on manava la força, la valentia, la suor...» (Carreras 2014: 70). El 1992, amb motiu del viatge dels rosats a Houston, encara es va votar en junta si les noies podien formar part de l'expedició. Aquestes, però, es reivindicaren en el concurs del mateix any, quan la Vella va descarregar el 4 de 9, onze anys després del primer, amb noies en la posició de crossa al folre. És significatiu, en aquest sentit, que la integració de la dona en el món casteller no va ser només una qüestió de «nor-

► 4 de 9 amb folre descarregat de la Colla Joves Xiquets de Valls al Concurs de Castells de Tarragona del 1992, data en què aconseguí completar per primera vegada en la història moderna dels castells la tripleta màgica. (Foto: Arxiu Colla Joves Xiquets de Valls)

◀ *Durant els anys noranta, el món casteller va assistir al naixement de moltes colles, i una de les primeres fou els Xics de Granollers. A la imatge, pilar de 4 per la festa major local del 1991, el 29 d'agost, ja amb la camisa grana que els singularitza. (Foto: Arxiu Xics de Granollers)*

malització» social, sinó que es va veure afavorida perquè aviat es van notar els avantatges tècnics que això suposava.

Tot i la tendència del món casteller a la hipèrbole (les famoses «diades històriques»), parlar de *boom* per referir-se als anys noranta no ho és. Com ja hem apuntat, en una sola dècada es triplicà el nombre de colles existents i també, gairebé, el de construccions aixecades (2.353 el 1990, 6.810 el 2000). A més, a diferència del que havia passat al llarg dels anys setanta i vuitanta, la majoria de colles creades durant la dècada dels noranta van ser projectes sòlids que han arribat als nostres dies. Un altre element diferencial del creixement dels anys noranta és que va suposar, ara sí, una clara expansió fora de l'àrea castellera més tradicional, especialment notable a l'àrea metropolitana de Barcelona i a la mateixa capital. Finalment, cal apuntar

que és en aquesta dècada quan neixen les primeres colles universitàries, un fenomen que en aquell moment podia semblar anecdòtic, però que ha acabat tenint una incidència notable (se'n parlarà en el volum 5 d'aquesta obra).

Com ja s'ha dit, la nostra tesi és que el principal factor que explica aquest *boom* és que, a principis dels anys noranta —coincidint amb el moment en què la televisió «descobreix» els castells—, el nou model de colla ja està prou madur per resultar atractiu a una part important de la societat, i especialment els més joves, fins i tot en indrets on no hi havia tradició castellera. Lògicament, aquest fet va anar acompanyat d'una sèrie de factors positius externs al món casteller. A més del ja esmentat impuls televisiu, cal anotar altres qüestions: la continuïtat de l'esclat festiu dels vuitanta; la crisi de l'associacionisme més tradicional

(sardanisme o excursionisme, però també de l'associacionisme de la transició, com ara els partits polítics, les associacions de veïns o els sindicats), la qual cosa va significar una oportunitat per a les noves opcions cooperatives; la recuperació del voluntariat després d'uns anys vuitanta en què havien predominat les actituds «passotes»; el suport dels ajuntaments, sobretot amb la incorporació de la diada castellera com a element de les seves festes majors; o la crisi econòmica de mitjans de la dècada. Tots aquests factors es van combinar per crear un veritable cercle virtuós que va catapultar el fet casteller de forma molt ràpida: «El *boom* casteller no va ser un cas de voluntarisme, ni de persones cremant hores i energies remant a contracorrent. Les colles van arrencar i van arrelar amb relativa facilitat perquè el producte [casteller] era bo i el terreny estava adobat. El model de colla castellera estava ben definit i els factors positius que s'acaben d'enumerar van coincidir en el temps i van fer de catalitzadors d'un procés que, en molt pocs anys, va canviar la percepció i la pràctica dels castells a Catalunya» (Botella 2018: 320).

Lògicament, les colles creades als anys noranta ja es corresponien amb el nou model de colla que s'havia anat perfilant des de finals dels seixanta i el que hem descrit com a «colla moderna»: oberta, àmplia i heterogènia; *amateur*, amb lideratges plurals i democràtics, i integrada per castellers vocacionals. Les colles més històriques, que ja havien adoptat alguns d'aquests elements, van fer una transició vers el nou model que en la majoria de casos va ser relativament ràpida.

És interessant també constatar que aquest model ha perdurat fins als nostres dies sense excessius canvis. La comparació entre un estudi realitzat pels Castellans de Sants el 1997 i l'estudi que la Universitat Rovira i Virgili va fer el 2012, dirigit per Jaume Gené, permet comprovar que el funcionament de les colles pel que fa als paràmetres bàsics no ha canviat gaire. «En síntesi, es pot afirmar que el 1997, no tan sols el model de colla ja era l'actual sinó que la dimensió, l'organització i el nivell d'activitat ja eren similars als d'ara, cosa que va permetre que les grans colles, a finals del segle, protagonitzessin “els anys dels rècords”, i que per a la resta de colles també fossin anys de franca progressió. El gran salt endavant de les colles es va fer llavors i, en comparació amb el progrés tècnic i organitzatiu dels noranta, les millores posteriors han estat més aviat modestes» (Botella 2018: 323). Es pot dir que el terreny en què més s'ha avançat al llarg del segle XXI ha estat en la prevenció de lesions, que encara ha reforçat més l'èxit casteller.

Els ingredients d'una recepta d'èxit

En l'apartat anterior hem descrit el procés mitjançant el qual el model de colla castellera ha anat evolucionant fins a arribar a l'actual. Aquesta evolució, com hem dit, ha estat necessària perquè els castells estiguin vivint avui dia el seu millor moment en més de 200 anys d'història. En aquest apartat enumerarem els principals atributs sense els quals les consecucions del present no haurien estat possibles. En alguns casos, es tracta de característiques pròpies de l'activitat que ja es poden detectar des del seu origen, mentre que d'altres han estat adoptades en les darreres dècades. En tot cas, és la conjunció d'aquests diversos elements el que explica l'èxit contemporani dels castells.

Amateurisme integral i baix cost de l'activitat

En pàgines anteriors ja s'ha remarcat la importància que els castells hagin esdevingut una activitat *amateur*, que es practica sense esperar cap contrapartida econòmica a canvi. És aquest amateurisme el que ha permès que les colles multipliquessin el seu nombre de components i, al mateix temps, que s'obrissin a tots els sectors de la societat. Sense l'amateurisme no s'haurien aconseguit les grans construccions que han caracteritzat els darrers anys i que impliquen el compromís de centenars de persones. Igualment, l'amateurisme ha estat clau per al canvi de percepció de la societat respecte al col·lectiu casteller, que no fa ni cinquanta anys era francament negativa.

Aquest amateurisme integral també situa els castells en una posició singular dins de l'àmbit de les activitats espectaculars, ja que, havent viscut un creixement a tots els nivells els darrers anys, ha fet el camí invers a l'habitual, que hauria estat el de la professionalització. Avui dia no hi ha diferenciació pel que fa a les recompenses econòmiques entre el *crac* del tronc i aquell que amb prou feines serveix per fer de tap, entre el que no falla a cap assaig i el que només apareix a un parell de diades en tota la temporada. Tots cobren el mateix: res!

De fet, s'ha passat de la situació en què els castellers cobraven de la seva colla a la contrària, en què cada cop és més habitual que els membres participin en el sosteniment econòmic de l'entitat via quotes. Segons l'estudi de la URV del 2012 (Gené 2013: 34), un 23 % de les colles tenien quotes obligatòries i un 49 %, voluntàries. És pro-

◀ El local d'assaig representa en molts casos una de les inversions més importants d'una colla casteller. A la imatge, l'acte protocol·lari d'inauguració del local de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, el 4 de desembre del 1988. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

bable que els percentatges siguin ara lleugerament superiors, atès que la majoria de colles creades en els darrers anys han apostat per la quota (també és cada vegada més habitual el copagament de determinats serveis com els àpats o el transport). En tot cas, aquesta aportació dels castellers encara té poca incidència en els pressupostos de les colles, ja que generalment se situa al voltant dels 25-40 euros anuals. Es tracta de quantitats gairebé irrisòries comparades amb qualsevol altra alternativa d'oci. Avui dia, fer castells és una activitat barata.

I, malgrat que les colles poden arribar a moure pressupostos importants, aquestes magnituds no ho són tant si les posem en relació amb el volum d'activitat que generen i de persones que mouen. Pel que fa a l'estructura de costos, cal tenir en compte que ara mateix un dels més importants, el de l'assegurança, és assumit fonamentalment per la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC), que el finança via subvencions i patrocini, i parcialment per les colles. Així, segons l'estudi de la URV (Gené 2013: 26-31), les despeses principals de les colles

corresponen al transport (20 % del pressupost), activitats socials (14 %), el local (13 %) i els àpats (12 %). Algunes d'aquestes despeses són modulables i d'altres —per exemple, moltes activitats socials— sovint són autofinançades o, fins i tot, poden acabar aportant ingressos nets. En el cas del local, el més habitual en les colles noves és que sigui un espai facilitat per l'ajuntament.

És obvi que les colles castelleres s'han vist afectades per la crisi econòmica de la darrera dècada, especialment pel descens important d'una de les fonts d'ingressos principals, la provinent de les administracions, ja fos via subvenció o via contractació. Tot i això, el fet és que la majoria de colles han sabut compensar-ho amb altres ingressos o, simplement, han reduït despeses, tot evolucionant cap a un model més *low cost*. Això, lògicament, resulta més fàcil d'aplicar com més nova és la colla. En les més tradicionals sovint encara persisteix la idea que cal recompensar els castellers d'alguna manera (generalment en espècie), especialment la canalla. Aquest tipus de despeses, una vegada creades, es consoliden i no resulta fàcil prescindir-ne.

Com és lògic, hi ha una correlació entre el nivell de les colles i el seu pressupost. Així, segons l'estudi de la URV (Gené 2013: 25), el pressupost mitjà anual de les colles de 6 era de 14.500 euros, mentre que el de les colles de 9 era de 232.000, és a dir, setze vegades més. Ara bé, en aquests anys de crisi s'ha pogut constatar que el pressupost no condiciona directament el nivell: mentre els ingressos de moltes colles es congelaven o baixaven, les fites assolides i la capacitat de mobilització d'efectius de les mateixes colles creixia. Tenir un pressupost elevat no és tant una condició prèvia per fer grans castells com una conseqüència lògica del creixement d'una colla, que acostuma a donar-se de forma simultània en tots els àmbits (social, de nivell casteller i també econòmic). A més, hi ha exemples de colles, especialment entre les més potents, amb un nivell casteller similar i diferències notables en el volum del seu pressupost (vegeu la pàg. 218 del volum 2 d'aquesta obra, corresponent al capítol «L'excel·lència (II): 2010-2016. Els castells entren al segle XXI», de Joan Beumala, on s'ofereixen xifres que il·lustren clarament aquestes disparitats).

La Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

Miquel Botella Pahissa i Guillermo Soler García de Oteyza

La Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC) és l'òrgan federatiu que agrupa totes les colles del país, al voltant d'un centenar actualment. Tot i que les primeres propostes d'un organisme d'aquest estil són de finals dels anys setanta del segle XX, no es va constituir fins al 1989, anys després que ho fessin les altres manifestacions de la cultura popular.

De fet, la desconfiança en la col·laboració ha estat un tret distintiu de les colles castelleres des dels seus orígens. La inexistència de reglament i de competició formal organitzada, pròpia del món de l'esport, ha facilitat la pervivència d'aquesta malafiança que s'ha vist reforçada pel rol històric que l'accés directe als agents públics i a algunes entitats financeres i patrocinadors han jugat en la vida de les colles i l'interès a preservar aquestes relacions en l'àmbit de la privacitat. En aquest sentit, la creació de la Coordinadora va ser la condició que la Generalitat de Catalunya va posar per fer-se càrrec de l'assegurança col·lectiva dels castellers. I, ateses les prevencions que, especialment les colles més importants, tenien envers l'acció col·lectiva, no ha d'estranyar que, durant molt de temps, la contractació de les pòlisses fou gairebé l'única funció de la CCCC.

A partir de la segona meitat de la primera dècada del segle XXI la CCCC pren més protagonisme: assumeix el lideratge en prevenció de lesions (sobretot amb l'impuls del projecte del casc per a la canalla) i esdevé cada cop més l'interlocutor principal de les administracions en les seves relacions amb el món dels castells.

El reconeixement de la Unesco als castells va ser un altre moment que va demostrar els beneficis del treball

cooperatiu entre les colles. En aquests anys, la CCCC va dotar-se d'una mínima estructura professional per donar suport a la seva creixent activitat. Aquest augment de protagonisme no va produir-se sense resistències, com ho demostra la forta crisi interna de la junta els anys 2008 i 2009. El conflicte va culminar amb l'aprovació, el 2010, d'uns nous estatuts que, per primera vegada, deixaven clar que els acords d'assemblea eren d'obligat compliment per a totes les colles membres. Tot i això, aquesta possibilitat s'ha fet servir amb discreció, i actualment són pocs els acords que condicionen les colles: els més importants són l'establiment de l'obligatorietat del casc per a la canalla i la prohibició d'inserir publicitat en la indumentària castellera.

El creixement del món casteller durant els darrers anys ha suposat la incorporació d'un seguit de colles més conscients dels avantatges de l'acció col·lectiva en determinats camps de l'activitat castellera. A més, la CCCC ha anat ampliant els seus àmbits d'actuació, amb iniciatives com la Base de Dades Jove de Tarragona-Coordinadora, la formació dels equips directius en temes de gestió, els projectes de difusió dels castells en l'àmbit escolar i de les biblioteques o la creació de la marca oficial «Castells». No obstant això, les tensions derivades pel fet que alguns encara consideren que les accions de la Coordinadora interfereixen l'autonomia de les colles són periòdiques, i han viscut el seu darrer episodi en la «guerra dels drets televisius» de l'any 2017 (vegeu en aquest volum el capítol «El fet casteller: de com el discurs mediàtic ha canviat els castells», de Santi Suárez-Baldrís).

► *Evolució dels logotips de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC)*

Obertura i pluralitat de les colles

Tal com ja hem apuntat, aquests atributs són conseqüència de l'amateurisme. Però també deriven d'altres característiques intrínseques als castells: el fet que en la construcció d'un castell hi puguin participar un nombre il·limitat de persones, que necessàriament han de tenir característiques antropomètriques diverses. És allò que s'acostuma a dir que en els castells tothom és necessari i tothom és útil. A diferència d'altres entitats o col·lectius, mai no s'ha sentit que una colla castellera rebutgés algú interessat a ingressar-hi dient que «Ja som prou». Per tant, *a priori*, qualsevol persona hi és benvinguda. Altre cop, els castells són una activitat singular en què participen plegats homes i dones, així com menors i adults, sense diferenciar aquestes categories, que habitualment són segregades en les activitats físiques. I una altra particularitat molt important del fet casteller: permet una participació flexible. Cada casteller pot decidir el nivell d'implicació en el col·lectiu. El casteller més ocasional, aquell que només assisteix a la diada de festa major, sap que aquell dia la seva aportació sumarà i pot arribar a ser molt important.

Des d'aquest punt de vista, podem dir que el fet de ser entitats obertes a tothom no és un «mèrit» de les colles, sinó senzillament una necessitat implícita en la dinàmica del col·lectiu.

Aquesta obertura comporta una pluralitat pel que fa al gènere, origen o classe social. S'ha arribat a dir que les colles són un reflex del país o de la localitat on estan ubicades. I és fàcil de constatar en qualsevol pati d'assaig que, efectivament, acostumen a ser grups força heterogenis de persones que segurament no s'haurien relacionat mai si no fos per aquesta activitat. Certament, molt més heterogenis que ho eren les colles de fa cinquanta anys. No obstant això, i malgrat que no disposem de dades fiables sobre qüestions com ara l'extracció social, el nivell d'estudis o fins i tot la tendència política dels components de les colles, també tenim indicis clars que hi predominen certs perfils. Per exemple, tant innegable és la capacitat que tenen les colles per acollir nous participants com el fet que la participació real d'aquests a les colles està molt per sota del que estadísticament correspondria, malgrat les campanyes i accions orientades específicament a aquest objectiu, com el projecte «Tots som una colla» (2009-2010).

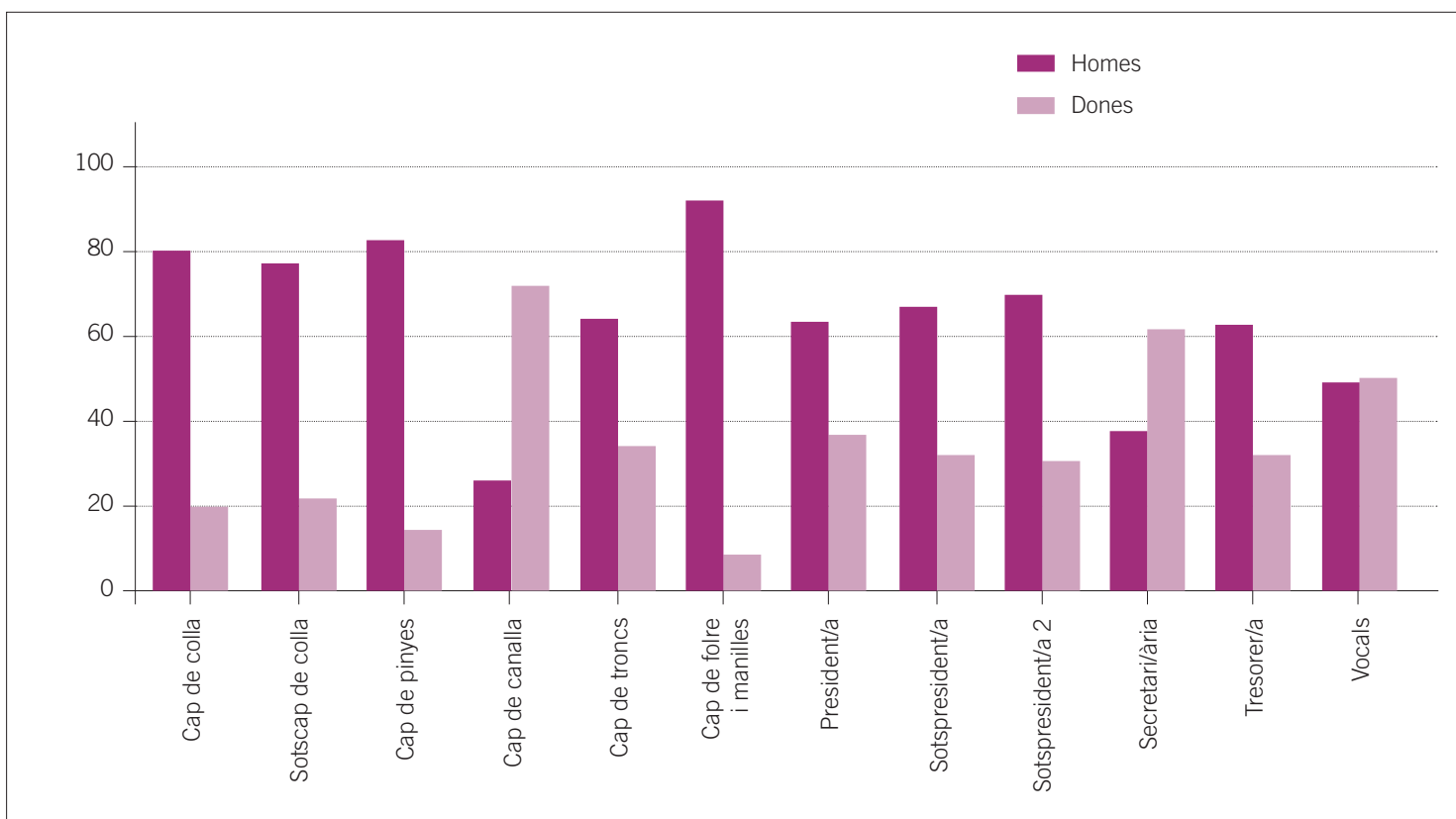
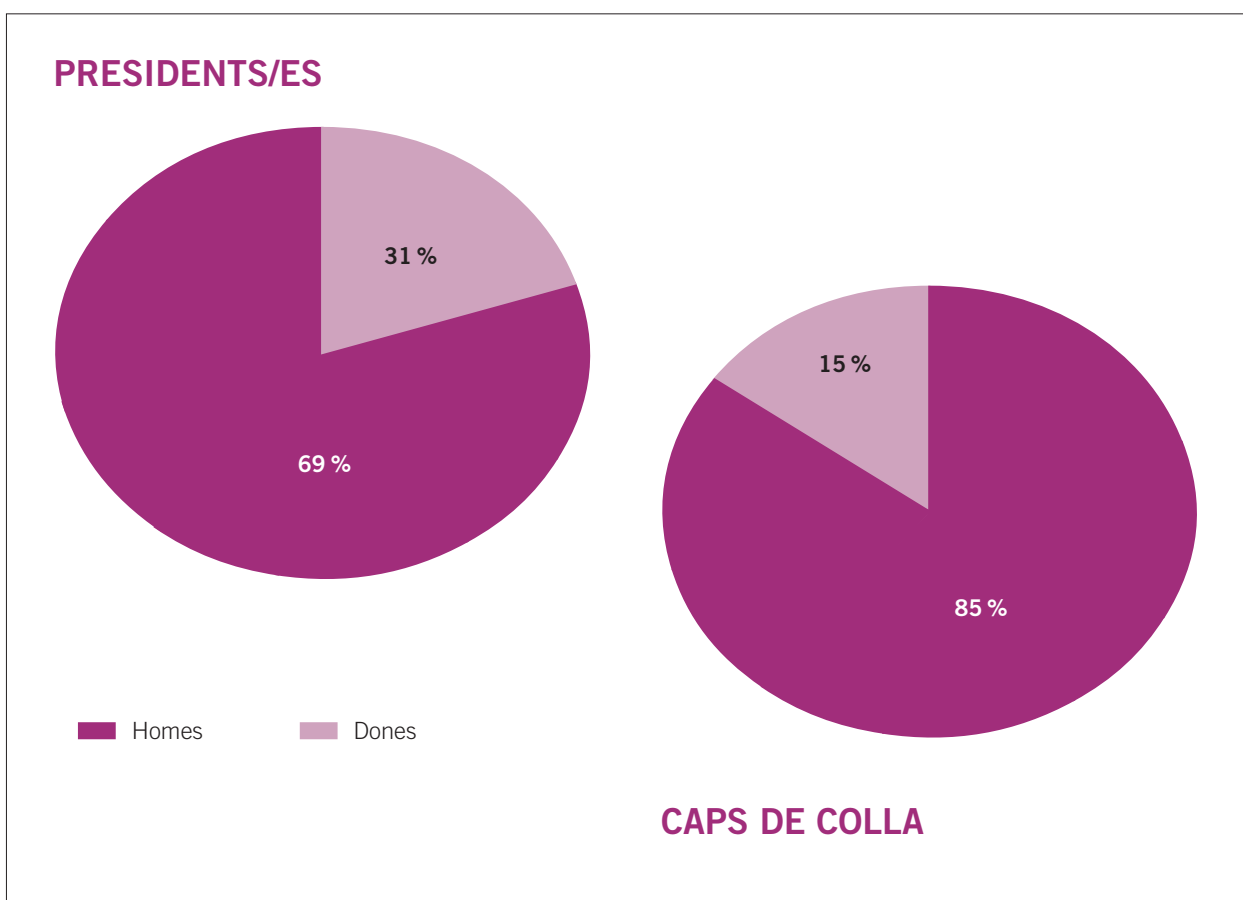

▲ Un taller de la campanya «Tots som una colla», impulsat per la Coordinadora, al local dels Nens del Vendrell, l'any 2010. (Foto: Alfonso Morillas)

▲ Taller sobre castells impartit a Molins de Rei l'any 2014, organitzat pel Servei Local de Català, amb la col·laboració dels Matossers. Els destinataris eren alumnes dels cursos de català i participants del Voluntariat per la Llengua, i pretenia donar a conèixer una activitat tradicional i integrar persones de procedències diverses. (Foto: Servei Local de Català de Molins de Rei)

► Percentatges, per gènere, de caps de colla i presidents/es de les agrupacions castelleres. Les dades corresponen a la temporada 2017. (Font: Cepac 2018)

▲ *Feminització i masculinització de les tasques directives de les colles castelleres. Les dades corresponen a la temporada 2017. (Font: Cepac 2018)*

▲ *Les colles malden cada vegada més per evitar caigudes. A la imatge, llenya dels Castellers de Vilafranca. (Foto: Pau Corcelles)*

En el cas del gènere, sí que disposem de dades prou reveladores, especialment gràcies a un estudi recent del Centre de Prospectiva i Anàlisi dels Castells (Cepac) i l'Observatori per la Igualtat de la URV (Pontón *et alii* 2018). Actualment, les dones suposen un 40 % del col·lectiu, això sí, amb diferències importants entre colles. Així, en les agrupacions universitàries i algunes de convencionals (generalment de recent creació) poden arribar a ser majoria, mentre que les colles més tradicionals encara se situen clarament per sota de la mitjana (33 % a la Joves de Valls i 18 % a la Vella de Valls). Ara bé, aquest mateix estudi demostra que aquesta pluralitat no es reflecteix encara en l'accés als càrrecs directius: només un 35 % dels presidents i un 17 % dels caps de colla són dones. Altre cop hi ha diferències significatives entre les colles: els lideratges femenins són més habituals en les colles universitàries i fora de la zona tradicional, i en canvi són més rars com més nivell té la colla. L'estudi també reflecteix que les dones ocupen sobretot càrrecs amb funcions connotades des del punt de vista de gènere: hi ha un 72,7 % de caps de canalla dones, però només un 16,4 % de caps de pinyes; o un 61,8 % de secretàries, però només un 36,3 % de tresorereres.

El compromís amb la seguretat i la prevenció de lesions

L'expansió del món casteller en les darreres dècades també està relacionat amb la capacitat que ha tingut per potenciar la seguretat i mirar de reduir les lesions derivades d'una activitat que, objectivament, té un component de risc considerable. L'indicador principal d'aquesta evolució positiva és el percentatge de construccions que acaben en caiguda, que s'ha reduït de forma notable per situar-se actualment a l'entorn del 3 % (inclosos els pilars de 4). En aquest sentit, vint anys enrere el percentatge era més del doble i, si retrocedíssim en el temps, podria arribar a superar el 20 %.

Aquest descens relatiu de caigudes té a veure tant amb una intensificació dels assajos com amb un canvi de mentalitat, en què s'ha passat de considerar les caigudes com un component intrínsec i inevitable de l'activitat a la consciència que cal fer tot el possible per evitar-les. És per això que el descens en el percentatge de caigudes ha anat acompanyat també d'un augment en el de castells desmuntats. El debat sobre el valor dels castells carregats és

també una interessant derivada d'aquest canvi de percepció: en base a la puntuació del Concurs de Tarragona, fins al 2006 un castell carregat valia més punts que l'inferior descarregat; avui dia, no només aquesta relació s'ha capgirat sinó que es planteja limitar-ne encara més el valor, fins a l'extrem que hi ha qui proposa d'eliminar-lo totalment (vegeu el subcapítol «Castells carregats i castells descarregats» del volum 3 d'aquesta obra).

Malgrat que la prevenció activa (fer els castells que es tenen a l'abast i fer-los millor) és la més important, durant els darrers anys s'han fet notables avenços pel que fa a la protecció passiva: l'exponent més emblemàtic d'aquesta tendència ha estat l'adopció del casc casteller per a la canalla castellera, estrenat l'any 2006 i que avui dia s'ha convertit en un element imprescindible i indiscutit (al marge, fins i tot, que el seu ús sigui obligatori per a les colles membres de la CCCC). L'èxit de les Jornades de Prevenció de Lesions anuals, els nombrosos cursos i activitats comple-

mentàries i l'adopció d'altres mesures de protecció passiva com el terra atenuant o la xarxa en els assajos són altres elements que han contribuït a augmentar la seguretat i, al mateix temps, la percepció pública dels castellers com un col·lectiu responsable que ha estat capaç d'autoregular-se (vegeu els subcapítols «Protecció activa» i «Protecció passiva», de Jaume Rosset, del volum 3 d'aquesta obra).

La paradoxa és que justament aquí rau el perill. Tal com ha explicat el doctor Jaume Rosset respecte a la situació dels darrers anys: «Amb la intenció de calmar el neguit de la societat vers el risc de les torres humanes ens hem acabat creant una imatge mental de món casteller idealitzat, complaent i exempt de riscos i això ens ha portat, finalment, a ser poc diligents en aspectes de prevenció activa» (Rosset 2018). I això, justament, en el moment en què ha crescut el nivell de la majoria de colles i quan tenim indicis que els castells més difícils comporten un major risc de provocar lesions potencialment greus.

▲ Des de fa uns anys, és habitual el casc casteller en els components del pom de dalt dels castells. A la imatge, la canalla dels Bordegassos de Vilanova durant l'execució d'un 5. (Foto: Pau Corcelles)

El prestigi i el valor simbòlic

El 16 de novembre del 2010, la Unesco aprovava la inclusió dels castells en la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. Malgrat que aquest reconeixement, estrictament parlant, no respon a paràmetres d'excel·lència (no vol dir que els castells siguin «millors» que altres manifestacions de la cultura popular catalana), sí que ha estat àmpliament percebut des del món casteller i més enllà com la culminació d'un llarg viatge en el qual els castells han passat de ser una activitat més aviat residual, restringida geogràficament i practicada per un col·lectiu socialment i culturalment marginal, a, tal com diu la mateixa resolució de la Unesco («Decision of the Intergovernmental Committee: 5. COM 6.40», internet), ser «reconeguts pels catalans com una part integral de la seva identitat cultural». De fet, la candidatura dels castells va comptar amb el suport de tots els partits representats al Parlament de Catalunya, així com la simpatia del gruix de la societat catalana, tal com havia demostrat una rigorosa enquesta encarregada per la CCCC el 2007, segons la qual el 98,3 % dels catalans els coneixien, el 93,6 % els

veien com una activitat positiva o molt positiva i el 86,2 % els consideraven una activitat «per a tothom» i no només per als nascuts a Catalunya («Els castells: coneixement, experiència i percepció a Catalunya» 2007: 23). Uns percentatges espectaculars que poques activitats associatives o esportives poden aspirar a tenir.

És evident que els castells —que durant el franquisme només eren una «peculiaridad regional» del Camp de Tarragona i el Penedès— han assolit l'estatus de símbol nacional. Els exemples en què els castells es fan servir com a símbol de Catalunya, o de la catalanitat, no han parat de créixer. Un de prou significatiu és que la fotografia que havia d'il·lustrar *La Vanguardia* en la seva primera edició en català després d'una llarga història publicada només en castellà era la vista zenital d'un castell, amb l'enganxa fent l'aleta amb un exemplar del diari (finalment no ho va ser perquè va coincidir amb la mort d'Ossama bin Laden). Des del punt de vista institucional, ja fa temps que els castells —fins i tot acompanyant o per sobre d'altres manifestacions d'«alta» cultura— són utilitzats com a ambaixadors de Catalunya. Aquesta connexió encara s'ha vist reforçada en el context sociopolític de la darrera

▲ La inclusió en la llista del Patrimoni Immaterial de la Humanitat de la Unesco ha contribuït a amplificar el sentiment de comunitat del fet casteller. A la imatge, la celebració a Valls de la decisió, el 16 de novembre del 2010. (Foto: José Carlos León)

▲ *Els pilars dels Bordegassos de Vilanova i dels Nens del Vendrell dibuixen una senyera durant la manifestació independentista de l'11 de setembre del 2018. (Foto: Maite Gomà / Arxiu Bordegassos de Vilanova)*

dècada, quan els castells s'han convertit en un element imprescindible en qualsevol manifestació o acte a favor de la independència (una altra qüestió, encara aviat per analitzar, és si això pot acabar afectant el pluralisme de les colles mateixes).

Un altre factor que cal tenir en compte és el notable seguiment de l'activitat casteller per part dels mitjans de comunicació i, especialment, de la televisió. A l'atenció que Televisió de Catalunya hi ha atorgat des de fa més de 25 anys —sempre considerada insuficient des del món casteller, però a anys llum de la que ha rebut qualsevol altra activitat de cultura popular catalana— s'hi ha sumat l'aposta forta de les televisions locals o el cada vegada més continuat interès per part de televisions estrangeres d'acostar-se puntualment als castells. Aquesta atenció televisiva fins i tot ha arribat a provocar un miratge d'hipotètics guanys econòmics que el 2017 va derivar en una desafortunada «guerra dels drets» (vegeu en aquest mateix volum el capítol «El fet casteller: de com el discurs mediàtic ha canviat els castells», de Santi Suárez-Baldrís).

Generació de comunitat i cohesió social

Malgrat que, altre cop, és un terreny en què ens manquen estudis empírics, l'observació de la realitat ens mostra que les colles castelleres tenen un gran potencial com a generadores d'un espai de comunitat dins seu i, al mateix temps, poden contribuir al sentiment de comunitat en el seu entorn social. És lògic: poques entitats tenen la capacitat de mobilitzar, amb una participació activa i constant, tantes persones de perfils diferenciats. Es diu sovint que, per a molts dels seus components, la colla és com una ampliació de la seva família. En aquest sentit, dins de la colla espontàniament es desenvolupen mecanismes d'acollida i de suport als seus membres més desafavorits. Aquest factor cohesionador sovint va més enllà dels límits estrictes de la colla mateixa i pot afectar positivament el seu barri o la seva població.

En qualsevol colla es poden citar exemples de persones que hi han trobat un espai de socialització que els ha permès una major integració en el seu entorn: persones amb algun tipus de discapacitat, amb dificultats per a la rela-

ció social, que hi han arribat recentment des d'una cultura diferent, etc. Ara bé, com ja hem apuntat abans en el cas dels nouvinguts, aquest gran potencial no es trasllada en proporcions similars a les de la població on la colla es troba implantada. Entre d'altres coses, perquè l'objectiu primari de la colla castellerà és fer castells, no integració social. I la integració, en tot cas, és un «efecte secundari» que s'ha de produir de forma natural, no forçada.

Val la pena remarcar també que les relacions entre les mateixes colles, que en el passat havien estat sobretot de confrontació, es mouen avui dia en una dinàmica de major col·laboració i solidaritat. Potser no es pot parlar exactament de «germanor» (concepte aparegut durant els anys setanta i que avui dia resulta una mica xaró), però la creació i ampliació de funcions de la Coordinadora de Colles Castelleres (no sense resistències) o l'orgull pel reconeixement de la Unesco (que ho era per a totes les colles, no només per a les més antigues o per a les més potents) han contribuït a generar un sentiment de comunitat dins del món casteller.

Una competició diferent

Les colles castelleres s'adscriuen clarament dins del món de la cultura popular d'arrel tradicional. Així ho van manifestar en el document «Els valors socials del fet casteller» (internet), i així ho reconeixien també la majoria de catalans en l'enquesta del 2007: el 86,9 % considerava els castells com una activitat cultural i només el 13,1 % els assimilava a un esport. És en aquesta consideració cultural on resideix bona part del seu prestigi i valor simbòlic. Però, al mateix temps, és també clar que els castells presenten característiques que els acosten al que generalment es considera esport i, al mateix temps, els diferencien de bona part de la cultura popular de caire festiu. Sense anar més lluny, les millores en la preparació física o la prevenció de lesions en l'àmbit casteller beuen directament del món de l'esport. Que avui dia encara parlem d'«assaig» quan, en el fons, és un «entrenament»⁵⁴ és una mostra d'aquesta voluntat de mantenir l'adscripció a la cultura fins i tot en aquells aspectes més pròxims a l'esport (vegeu en aquest mateix volum el capítol «Castells: més propers a la festa o a l'esport tradicional?», d'Antoni Costes i Pere Lavega).

Però l'element més diferencial respecte de la majoria de manifestacions de cultura popular és que els castells són una activitat amb un resultat final fàcilment avaluable (un castell s'assoleix o no; una actuació acaba amb uns castells assolits concrets), que és comparable de forma objectiva (una colla fa construccions més difícils que l'altra) i per tant això facilita la competició. En canvi, quin és el «resultat» d'una trobada gegantera o d'un correfoc? O, fins i tot, com valorem quina esbart o grup de teatre *amateur* és millor en les seves interpretacions? En aquest sentit, cal remarcar que la competició en els castells no és sobrevinguda, com una addició per generar un major interès, sinó que hi és des de l'origen (de fet, es pot argumentar que la competició és el que origina els castells) i s'hi ha mantingut durant tota la seva història com un dels elements constitutius.

Ara bé, la competició castellerà és una competició peculiar, generalment subtil, que es resisteix a una codificació estricta (més enllà del Concurs de Castells de Tarragona, una vegada cada dos anys), i això és el que fa que si algú demana, després d'una diada qualsevol, «Qui ha guanyat?», la pregunta pugui ser percebuda com a extemporània. Perquè hi ha diades amb més d'un guanyador (o sense cap), i fins i tot diades sense competició (la majoria). En primer lloc, cal tenir en compte que en castells, a més de la competició entre «equips», hi ha també la competició de cada colla amb ella mateixa, és a dir, la capacitat d'autosuperació, que és, en la majoria de casos, més important que la primera. La colla que assoleix una fita històrica, que aconsegueix trencar el seu sostre, es considerarà guanyadora al marge dels resultats que hagin tingut altres colles. I la valoració de la temporada de qualsevol colla (també d'aquelles més competitives) es fa més en funció de la comparació amb els resultats dels anys anteriors que en base a la posició assolida en un rànquing.

Però fins i tot si ens referim a la competició d'equips, en l'àmbit casteller presenta elements que la diferencien de l'estàndard esportiu, expressada en el «partit» o competició dual amb un resultat final clar i agonístic (si un guanya, l'altre perd). En canvi, en els castells les construccions s'executen de forma autònoma, sovint en un espai i un temps diferents: les diades de competició «cara a cara» són relativament poques, i sovint es competeix amb colles que estan actuant en altres places i potser altres dies.

⁵⁴ Amb l'excepció dels Castellers de Barcelona (i la Colla Jove de Barcelona), que tradicionalment han parlat d'*entreno*.

◀ ▲ ▼ Una mostra de l'evolució dels cartells anunciadors del Concurs de Castells de Tarragona, des del primer, l'any 1932, fins al darrer celebrat fins ara, el 2018, tot passant per les dècades dels anys setanta, vuitanta i noranta del segle XX.

Tampoc el resultat no és sempre concloent: fins i tot en la comparació entre colles rivals, hi ha situacions en què és difícil de valorar quina ha estat la millor. La que té més gamma? La que ha aconseguit el millor castell? La que ha caigut menys? Qualitat o quantitat? Paràmetres diferents donen resultats diferents, i no hi ha un paràmetre acceptat com a absolut (ni tan sols hi ha un únic rànquing «oficial»). La Lliga de Futbol Professional, en canvi, la guanya qui té més punts, amb independència de qui ha jugat millor o ha encaixat menys gols.

Vivències extraordinàries

Hem deixat per al final un tret fonamental de l'èxit dels castells entre els seus practicants: la capacitat d'experimentar, en primera persona, vivències extraordinàries. Qualsevol casteller que hagi participat activament en la consecució d'alguna fita casteller —que pot ser, perfectament, el primer castell de 6 de la seva colla— sap que difícilment ho oblidarà, que han estat alguns dels moments realment intensos de la seva vida. L'element diferencial és que en els castells hi ha una connexió molt directa amb el resultat: el castell, l'èxit, ha estat possible gràcies a cadascun dels participants. En la nostra societat no disposem de gaires espais que ens puguin proporcionar experiències d'aquest tipus, que tenen un punt d'èpica, i en què ens puguem involucrar de forma tan directa, i fer-ho al mateix temps via un col·lectiu (no hauríem de menystenir, tampoc, la potència del fracàs com a vivència quan el castell cau).

Òbviament, aquesta capacitat de generar vivències extraordinàries acompanya els castells des del seu origen. El que és nou és que ara és una vivència a l'abast de tothom, una vegada les colles han esdevingut obertes i plurals. «Gent ordinària fent coses extraordinàries», es diu sovint. Els castellers del XIX, un col·lectiu reduït, tancat, semi-professional i en el fons constituït bàsicament per aquells que pujaven, eren uns especialistes i no pas «gent ordinària». Des d'aquest punt de vista, els castells són un recurs que s'ha democratitzat. I això posa de manifest, una vegada més, que l'èxit contemporani dels castells deriva de la conjunció de característiques intrínseques a l'activitat amb la nova definició de què són les colles i els castellers que s'ha configurat els darrers cinquanta anys.

Conclusió: l'empoderament dels castellers

Els castells actuals són, en essència, iguals que els que es van començar a fer ara fa ja 200 anys, i les emocions que susciten les construccions humanes d'avui no són substancialment diferents de les que produïen en els seus inicis. La bellesa de les construccions, la incertesa del seu desenllaç i, no cal dir-ho, l'impacte corprendor de les caigudes han estat capaços de mantenir l'impacte emocional dels castells al llarg dels dos darrers segles.

És cert que algunes coses han canviat: les construccions han augmentat en el nombre de pilars i del màxim de tres inicials s'ha passat als nou actuals; l'estructura del pom de dalt també va canviar a mitjans del segle XIX (vegeu el destacat «Els canvis tècnics al llarg de la història», de Xavier Brotons, en el volum 3 d'aquesta mateixa obra) i s'ha aconseguit augmentar un pis a l'altura que es va assolir aleshores. També hi ha hagut variacions en altres aspectes, com el fet que les colles d'ara actuen uniformades i les d'abans no. Però cap d'aquests canvis no ha alterat l'essència de l'espectacle casteller.

Segueix havent-hi persones que no poden suportar la tensió emocional de veure'ls i que han d'apartar la vista quan senten el toc de castells, però encara són més els passejants que, en sentir-lo, s'aturen per contemplar el desenllaç del castell. L'impacte que provoquen en els turistes que els veuen per primera vegada és considerable. I els més de 100 milions de visualitzacions a tot el món que va tenir el vídeo de Red Bull d'un 3 de 10 dels Castellers de Vilafranca al Concurs del 2016 confirma que aquestes impressions es mantenen en la contemplació virtual. El mateix pot dir-se del fet que els castells hagin pogut fer-se un lloc en espais tan cobejats com els telenotícies o que hagin tingut presència en diaris tan importants i allunyats del nostre àmbit cultural com *The New York Times* o *The Guardian*. De ben segur que no hi ha gaires espectacles, i encara menys que s'hagin mantingut en el seu format inicial des de fa dos segles, capaços de fer-se presents en el món hipercompetitiu de les imatges que circulen per les xarxes i prou atractives per aparèixer a les televisions internacionals o en els rotatius més prestigiosos del món.

Precisament va ser aquesta gran capacitat de provocar emocions la que, en el moment més crític de la història

Eufòria d'un petit casteller de Sant Pere i Sant Pau després de completar un castell al Concurs de Tarragona. (Foto: David Oliete)

International New York Times

Nigerians act as vigilantes in battling Boko Haram

Civilians take up fight as military fails to limit a spreading insurgency

By [unreadable]

Special Correspondent from [unreadable]

[unreadable]

Global raids shut down web's black market sites

Law enforcement officials say the effort to shut down the world's largest black market sites is a major step in the fight against cybercrime

By [unreadable]

[unreadable]

▲ Els castells han estat portada de capçaleres tan prestigioses i allunyades físicament com ara l'International New York Times, en la seva edició del 8 de novembre del 2014 (en què es comparava la situació del món casteller amb el procés independentista de Catalunya), o en diversos interactius digitals de l'anglès The Guardian

de fet casteller, quan, a mitjans del segle passat, es creia que els castells anaven camí de desaparèixer, va congregar 20.000 persones al Portal de l'Àngel de Barcelona per seguir el Trofeo Jorba Preciados o va portar la Colla Vella dels Xiquets de Valls a l'Exposició Internacional de Brussel·les, el 1958.

Un espectacle semiprofessional

És sabut que, malgrat que algunes vegades és l'oïda, gairebé sempre és la vista el sentit més rellevant en qualsevol espectacle, i el seu objecte principal sol ser el cos humà en moviment, tant presencialment com virtualment. I també l'experiència ensenya que, quan el cos adquireix aquesta capacitat de produir i transmetre emocions, s'instueix en mercaderia i és aleshores quan, entre l'actor i l'espectador, apareix el diner com a intermediari universal de valor de canvi. I això és el que molt aviat els va passar als castells quan, en pocs decennis, es van convertir en el plat fort de les festes majors més importants del Camp de Tarragona i el Penedès.

Eren moments en què, en el context de la seva àrea d'influència, els castells esdevenien gairebé monopolistes en la creació dels grans clímaxs emocionals i, per aquest motiu, van seguir el camí dels espectacles. Els castellers eren els seus intèrprets —els més coneguts van arribar a tenir la consideració d'herois populars— i eren retribuïts per l'exhibició de les seves habilitats.

Però, a mesura que el segle XIX va anar avançant, la diversió —que havia estat una activitat ocasional per a la majoria de la població, i fins i tot per a alguns amb una freqüència només anual— es va anar convertint en un costum habitual per a capes socials cada cop més àmplies. Va ser aleshores quan els castells van veure aparèixer la competència d'altres espectacles, la majoria dels quals probablement no provocaven la descàrrega d'adrenalina de l'aleta d'un gran castell, però que podien oferir emocions més continuades durant la durada de l'espectacle i, sobretot, repetir més sovint, fins i tot amb freqüència setmanal, la seva oferta emocional.

Van ser els moments en què va sorgir la indústria de l'espectacle popular, que a Catalunya tingué el màxim exponent en el Paral·lel barceloní. Fou un centre d'aglomeració festiva que s'ha comparat al Montmartre del París de l'època, tot i que d'un to més popular i a voltes transgressor. Allà s'hi establiren *music-halls*, teatres, cabarets, sales de ball, cafès i altres establiments que oferien una gran diversitat d'espectacles (màgia, cine mut, circ, *variétés*, vodevil i sarsuela, entre d'altres). L'arribada del ferrocarril va fer possible l'accés progressiu del públic de les comarques castelleres a aquests espectacles i, el que és més important encara, que alguns, en formats més reduïts, visitessin regularment els cafès i les societats recreatives que van aparèixer als nuclis de població més importants i que de seguida van captar l'atenció d'un públic delerós de diversió.

Els castells, que, aleshores com ara, difícilment podien oferir novetats cada setmana, ni cada mes, ni cada tem-

porada, es van convertir en un espectacle de consum ocasional quan la demanda d'entreteniment es convertia en més permanent. Aquesta competència va anar fent perdre valor mercantil als castells, però en aquells moments ja s'havien consolidat com a part del cicle festiu en el seu àmbit geogràfic tradicional i van passar a finançar-se seguint el patró d'aquestes activitats, i d'aquesta manera van aconseguir sobreviure unes dècades inicials del segle XX particularment adverses (vegeu el capítol «La Decadència» del volum 1 d'aquesta obra).

Tot i la revifalla dels anys vint i trenta, algunes de les causes de fons de la decadència continuaven persistint durant la primera meitat del segle XX, i els castells es van mantenir gràcies a la seva integració a les festes majors i per l'interès dels alcaldes, molt destacat en l'època franquista, de cara a protegir i fomentar una activitat tan singular que afermava la identitat local, els permetia oferir un espectacle diferent i emocionant davant de visitants il·lustres i lluir en inauguracions i altres solemnitats.

Coincidint amb les grans transformacions econòmiques i socials de la dècada dels seixanta del segle XX, els castells van tocar fons. Amb un mercat de treball en plena expansió i uns salaris a l'alça —que van provocar una gran onada migratòria procedent del sud i el centre peninsulars— els castellers, que aleshores eren retribuïts i majoritàriament provenien dels sectors més necessitats i fins i tot marginals de la població, van anar augmentant el nivell de les seves pretensions per fer una feina arriscada i poc prestigiada o senzillament desprestigiada. A més, l'inici del consumisme —representat per la televisió i el Seat 600— va provocar un canvi en els hàbits de vida i va arraconar moltes tradicions.

L'empoderament casteller

Va ser aleshores quan, al Vendrell, es va produir el punt d'inflexió de la tendència negativa que els castells arrossegaven des de finals del segle XIX. L'esperit d'auto-superació del grup i la rivalitat amb les altres colles, que de sempre havien estat un estímul en l'activitat castellera, van anar prenent el relleu a l'efecte motivador de les retribucions. Les aportacions econòmiques del públic també van desaparèixer i, en poc més de vint anys, aquells factors es convertiren en els propulsors de l'activitat castellera.

En aquells anys, a més del Vendrell, que és on va començar a esberlar-se la composició social tradicional de les colles, a Barcelona es va demostrar que es podien fer

castells només per afició i a Vilanova que es podia aglutinar el jovent al voltant de les idees d'obertura, de participació festiva i de compromís cívic i democràtic. I, uns anys més tard, a Terrassa es va comprovar que la incorporació de les dones afavoria l'atractiu social i el progrés tècnic de les colles.

Aquestes van ser les fites principals de la transformació de les colles castelleres tradicionals. En síntesi, l'estimulació interna del grup va passar a convertir-se en l'alçaprem principal de l'activitat, mentre que el seguiment del públic, malgrat que era valuós i persistent, va anar perdent l'important rol que havia tingut en el passat.

Aquests canvis, que es van gestar en els anys setanta i vuitanta del segle XX, són els que van permetre que, en la dècada dels noranta, els castells fessin el salt endavant més important de tota la seva història. El nombre de colles creades *ex novo* fora de l'àmbit tradicional casteller i el nivell de les construccions assolides en els «anys dels rècords» que van acompanyar la fi del segle són els millors exponents d'aquest extraordinari decenni que va veure el relleu dels castells, en el qual encara estem vivint.

I, en aquest sentit, val la pena subratllar que el fet que el pas de les retribucions econòmiques a l'amateurisme pugui provocar el ressorgiment d'una activitat —l'esclat, hauríem de dir, en el cas casteller— és del tot excepcional en l'àmbit de les manifestacions espectaculars, perquè normalment és el símptoma que acompanya la decadència.

Com s'ha assenyalat, aquest comportament diferencial dels castells és conseqüència d'algunes de les seves singulars característiques. Especialment, del caràcter obert de les colles (homes i dones, vells i infants), la possibilitat de compromís flexible que ofereixen, les vivències d'emoció i risc que proporcionen als seus practicants i la democràcia interna que practiquen. L'execució autònoma de les construccions, amb la consegüent inexistència de guanyadors i perdedors explícits, l'actuació a la via pública, el potencial simbòlic que incorporen i el prestigi social de què gaudeixen són altres atributs que els singularitzen i que han contribuït a la renaixença del fet casteller.

Però mentre els castells es feien cada vegada més autònoms de les preferències dels espectadors, el mercat hipercompetitiu de l'espectacle ha evolucionat en sentit invers. La competència per oferir noves emocions i captar més espectadors i audiències ha portat a l'aparició de nous espectacles i a canvis profunds en els ja existents. Les transformacions que han experimentat alguns esports, l'aparició continuada de noves modalitats esportives, l'evolució que han sofert els concerts musicals, la dels espectacles de

«Els valors socials del fet casteller»

Miquel Botella Pahissa i Guillermo Soler García de Oteyza

El document «Els valors socials del fet casteller» va ser aprovat per l'assemblea de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC) celebrada el 24 de març del 2012 a Molins de Rei. L'origen del document es troba en la inclusió dels castells a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immateral de la Humanitat de la Unesco, i la inquietud que el nou estatus i l'atenció pública que se'n derivava poguessin comportar conseqüències negatives per la via de la comercialització o la turisticació excessiva o l'alteració d'altres atributs considerats indissociables de l'activitat castellera.

El document, de cinc pàgines, comença remarcant que els castells han assolit un «alt grau d'identificació col·lectiva» a Catalunya i que el reconeixement de la Unesco suposa una «responsabilitat»: «En conseqüència, les colles, quan prenguem decisions, també haurem de tenir en compte els punts de vista d'aquestes persones que s'identifiquen amb el que fem i amb els valors que representem.»

Seguidament, el document enumera i descriu una sèrie de valors que considera definidors del fet casteller: el treball en equip, la tolerància i el respecte a la diferència, la solidaritat personal i col·lectiva i l'esperit de

superació, entre d'altres. El més transcendent, però, és que el document finalitza amb una sèrie de compromisos que les colles van adquirir de cara al futur: el manteniment de l'amateurisme; una gestió econòmica responsable i sostenible, «cercant fórmules de finançament que no ofereixin una imatge mercantil de les colles»; el treball per la seguretat dels castellers, o l'adopció de les decisions necessàries per garantir «el respecte i el desenvolupament dels valors propis del fet casteller». No es tracta, però, d'un document essencialista o conservador, ja que també estableix el compromís d'estar «oberts a aquelles innovacions que permetin reforçar i desenvolupar l'activitat castellera, vetllant en tot moment per la preservació dels valors abans esmentats».

El document es va anar elaborant al llarg de l'any 2011, coordinat per Alfonso González, representant dels Nens del Vendrell a la junta de la CCCC. El procés va començar amb la tramesa d'un qüestionari a totes les colles, del qual es van rebre una vintena de respostes. A partir d'aquí, la junta de la CCCC va elaborar una primera proposta de document —que es va presentar en quatre reunions arreu del territori—, a la qual les colles van proposar diverses esmenes. El document final va ser aprovat en l'assemblea sense cap vot en contra.

◀ *Assemblea de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya de l'any 2012, celebrada a Molins de Rei, en què es va aprovar el document «Els valors socials del fet casteller». (Foto: CCCC)*

circ i similars, i no cal dir els canvis en el cinema i la televisió, s'inscriuen en aquest esforç permanent per no perdre el tren de les tendències i les preferències dels públics.

En contrast amb aquest panorama, si els castells han passat de les nou a les deu altures o si han aparegut noves estructures no ha estat per la demanda dels espectadors sinó pel desig dels castellers mateixos d'autosuperar-se i de sobrepassar els registres de les altres colles. I una cosa semblant es pot dir del format de les actuacions, que ha seguit les conveniències dels practicants i no les del públic pel que fa al calendari, horaris i ritme d'actuació. Un bon indicador d'aquesta transició ha estat la desaparició de gairebé totes les actuacions formalment competitives (concursos) que, amb el repte de promoure l'atractiu dels castells, des de la postguerra s'havien celebrat a places com Valls, el Vendrell, Reus, Vilafranca i Barcelona.

És cert que ha subsistit el concurs biennal de Tarragona. Però, en contra de l'opinió dels experts, de les preferències del públic i els mitjans, aquell dia —formalment competitiu i excepcional— els castellers també han imposat les seves preferències i han defugit les normes que podien haver fet del Concurs de Tarragona un espectacle menys previsible, més emocionant, més curt i més atractiu per al públic i les audiències. En el fons, el primer objectiu de les normes actuals del concurs és facilitar la presència del màxim nombre de colles possible i crear les condicions perquè puguin demostrar el que saben fer i classificar-se en el lloc que els pertoca. Per això es pot dir que, tot i el seu nom, el Concurs de Tarragona ha evolucionat en la direcció de convertir-se en la Gran Festa dels Castells.

És més, tot i que en els castells sempre hi haurà la possibilitat d'assolir noves fites i, si segueix l'empenta actual, és probable que apareguin construccions de més dificultat i altura, tampoc no serà per aconseguir captar els públics amants de «l'encara més difícil», els quals ja tenen a mà un repertori cada cop més gran d'espectacles basats en aquesta premissa, en un entorn mediàtic caracteritzat per unes preferències cada vegada més diversificades i unes audiències més segmentades. L'èxit de l'esmentat vídeo de Red Bull és, en aquest sentit, enganyós: no és el mateix l'audiència que, puntualment, pot assolir un clip curt de gran espectacularitat, distribuït gratuïtament per les xarxes socials des d'una plataforma de gran potència, que la que poden congreguar les retransmissions íntegres en directe, o fins i tot els resums amplis d'una diada. Per a moltes persones, el clip de tres minuts de Red Bull va proporcionar tot el contingut casteller que necessitaven abans de moure's al consum d'una altra experiència espectacular.

▲ El 3 de 10 amb folre i manilles que els Castellers de Vilafranca van plantar a la plaça de la Vila per Sant Fèlix del 2018. (Foto: Toni Solé / Arxiu Castellers de Vilafranca)

Sortosament, els castells actuals no necessiten aquesta estimulació externa que, d'altra banda, seria cada vegada més difícil d'aconseguir, perquè les emocions del públic tampoc no augmentarien pel fet que les construccions fossin un pis més altes o de major complexitat. Les noves construccions, tot i el seu mèrit innegable, no podrien afegir un plus d'atracció pública a l'activitat casteller. A més, les millores futures, si es produeixen, seran cada vegada més difícils i, en conseqüència, l'oferta de novetats i la superació de rècords cada cop més espaciada en el temps.

Però no hi ha cap argument que faci pensar que l'alentiment del progrés en el nivell casteller —previsible si el model de colles actuals es manté— hagi de fer perdre potencial de creixement de les colles d'avui, estimulades per un model de colla que incentiva el compromís d'uns executants *amateurs* i que estan sòlidament instal·lades en el marc de les activitats festives, gratuïtes i obertes pròpies de la cultura popular.

A més, al caràcter ritual que caracteritza aquestes manifestacions, els castells hi afegeixen la possibilitat d'autosuperació i competició entre colles. Aquest fet dona un major atractiu a la festa, i alhora contribueix a familiaritzar i fidelitzar públic als castells, però en un marc diferent de l'estrictament competitiu, caracteritzat per una relativa independència del moment pel qual passen les colles i de les construccions que se n'esperen.

Una particularitat dels castells és que, encara que la població local se sent orgullosa de les gestes de la colla local, són molt pocs els que les segueixen i no gaire nombrosos els que es fan presents a les actuacions a la pròpia població, especialment fora de la zona tradicional. És més, fora de les festes majors i d'algunes diades assenyalades, les referències a les places buides i les lamentacions pel poc acompanyament que tenen les actuacions són dels comentaris més reiterats.

Vista en perspectiva, la transformació que van experimentar les colles, i que ha estat la clau del ressorgiment casteller, ha constituït un veritable procés d'empoderament⁵⁵ dels castellers. Els castells van passar de ser una activitat orientada cap als espectadors a ser menada per uns castellers *amateurs* voluntaris que s'han fet els amos de les colles i han pres el poder als antics caps de colla i als alcaldes delerosos de vehicular l'orgull local.

Les incògnites de cara al futur

En aquest context d'apropiació de l'activitat casteller per part dels seus protagonistes, l'evolució futura dels castells presenta un grau d'autonomia notable i dependrà en gran mesura de les decisions que aquests actors vagin prenent en el futur. I, en aquest sentit, ja es dibuixen un seguit d'interrogants, avui per avui sense resposta, als quals haurà de respondre el col·lectiu casteller.

En concret, està per veure si, a partir del punt que els castells esdevenen veritablement massius —com passa en alguns de la gamma extra i, sobretot, en els de deu altures—, les colles podran mantenir o augmentar el compromís dels centenars de persones que fan falta per assajar i portar a plaça aquests castells.

També caldrà no perdre de vista que els components de les colles no són masoquistes i, si la perillositat dels castells augmentés i en algun moment s'instal·lés la percepció que el risc assumit està fora de control, els castellers d'avui no mantindrien la fidelitat que van demostrar els seus predecessors que cobraven per fer castells en uns temps en què la fiabilitat de les construccions era molt baixa. Les desercions serien nombroses i la imatge dels castells quedaria seriosament afectada.

A més, si bé és cert que la dependència de l'estimulació interna és una singularitat dels castells que té derivades molt positives, tampoc no està exempta de contrapartides. Una de les més òbvies és la caiguda del valor mercantil de l'espectacle casteller que, inevitablement, ha acompanyat l'excés d'oferta i la limitada capacitat d'arrossegament de públic presencial i d'atracció d'audiències. Un fet que també ha reduït considerablement les possibilitats del patrocini com a font de finançament de les colles.

Per això l'economia pot arribar a ser un factor limitatiu del creixement de les colles. El baix cost de l'activitat casteller —derivat del seu caràcter voluntari, però també de les aportacions públiques en forma de participació en el cost de l'assegurança o de la disponibilitat de locals— ha fet que les preocupacions econòmiques no estiguin a l'agenda de la majoria de colles. Una situació que sembla difícil que continuï en el futur, sobretot si es confirmés la hipòtesi que el creixement del nivell casteller va associat a uns costos significativament més alts i, alhora, conti-

⁵⁵ «Empoderament» s'ha convertit, els darrers anys, en un dels conceptes de moda vàlids per a qualsevol situació. Això ha fet que dubtéssim si valia la pena fer-lo servir en aquest cas, atès el seu desgast. La conclusió, però, ha estat que el procés descrit en aquestes pàgines és un dels casos en què sí que resulta adequat i útil parlar d'empoderament.

► *El tradicional pilar dels Xiquets del Serrallo baixant per les escales de la Catedral el dia de la Mercè, a Tarragona. (Foto: José Carlos León)*

nués la congelació o retrocés de les aportacions públiques. La necessitat d'augmentar el compromís econòmic dels castellers, fins ara pràcticament inexistent, seria una adaptació que tampoc no resultaria fàcil de posar en marxa a curt termini.

Mantenir una imatge d'activitat molt singular, diferenciada dels esports i d'altres manifestacions de la cultura popular, és un altre dels reptes importants dels castells: l'obertura, la no mercantilització, el joc net, l'ajuda entre colles, el clima de cooperació i bona entesa, etc., formen part dels valors i de les percepcions positives que singularitzen el fet casteller i l'han convertit en un element considerat com a propi entre la població catalana. D'aquí prové la seva inclusió en la Llista Representativa del Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la Unesco.

La tradicional manca de predisposició a la cooperació, constatable especialment en algunes colles capdavanteres, ha posat en perill diverses vegades el manteniment

d'aquesta imatge i, tot i que l'evolució recent sembla dibuixar una perspectiva més positiva, no es pot perdre de vista la resurrecció de la temptació confrontativa.

Finalment, també cal tenir en compte els perills derivats del fet d'haver esdevingut símbol nacional, especialment el risc de «fossilització» que acostuma a acompanyar aquests processos. És a dir, que l'activitat quedi excessivament fixada, no evolucioni, i finalment no sigui capaç de respondre i adaptar-se a les noves necessitats socials que sorgeixin en el futur.

De totes maneres, és clar que el model de creixement actual basat en l'estimulació interna de les colles és el més sòlid i autònom dels que han disposat els castells al llarg la seva història. Per aquest motiu, en l'horitzó que podem contemplar i amb les limitacions inherents a qualsevol predicció, la continuïtat i fins i tot l'expansió territorial del model associatiu que representen les colles castelleres actuals semblen garantides.

Castells i rituals de pas

Rosa M. Canela Balsebre

En aquest article aprofundirem, des d'un enfocament antropològic, en els rituals del món casteller que es produeixen tant en el cicle de vida dels castellers com de les colles castelleres. I és que formar part d'una colla castellerà significa molt més que fer castells plegats: és arrelament, és construir vincles i teixir una trama de relacions estables. Alguns castellers parlen de la colla com de la seva segona família, com aquella comunitat que els acull i protegeix, i amb la qual lluiten, arisquen, pateixen, s'enfaden, s'emocionen, ploren i fan festa, molta festa.

A qui es considera membre de la colla? En això coincideixen les diverses colles: qualsevol persona que estigui col·laborant activament o en sigui soci. És una identitat col·lectiva. Hi ets o no hi ets, dins o fora, no hi ha terme mitjà. Pots ser simpatitzant, però ser de la colla implica estar-hi associat o participar-hi activament.

Els castells i la pinya són símbol d'unió, de força i d'igualtat. Tots, cadascú amb la seva individualitat, formen part d'un tot, d'una colla. La colla té moltes similituds amb un poble petit, amb les relacions que s'hi estableixen i també en com se celebren les festes i els diversos rituals de pas. Podríem parlar de la comunitat somniada, aquella que sempre necessitem i cerquem. El sociòleg Zygmunt Bauman ho sintetitza: «Para nosotros en particular, que vivimos en tiempos despiadados, en tiempos de rivalidad y competencia sin tregua [...], la palabra *comunidad* tiene

un dulce sonido. Evoca todo lo que echamos de menos y lo que nos falta para tener seguridad» (2006: VII). La comunitat també com a refugi. «Com a fenomen de masses de l'actualitat, el fet de pertànyer a una colla sovint serveix per veure's més fort acompanyat d'un grup, en una societat on l'individualisme (salvatge, a vegades) és un valor constant [...] Perquè sabem de la força del grup, les fílies i les fòbies de cadascú, i si bé pot ser comprensible i fins i tot natural aquest aixopluc en el grup» (Güell 2002: 3). A tall d'anècdota, s'explica que a Vilafranca hi havia un metge que receptava castells. No sé si el tema té més de llegenda que de veritat, però el cert és que la recepta podia ser especialment bona per a algunes persones a les quals calia motivació i més vida social.

En una colla hi ha solidaritat i ajuda mútua, hi ha caliu humà, la mateixa activitat fa que constantment hi hagi contacte físic, i aquest no és un aspecte secundari. En una colla també hi ha tensions, conflictes i misèries, com en tot grup, però pesa més la vivència i la visió de la colla com una comunitat ideal. «Som més que una colla, som una pinya solidària» és més que una percepció, és vivència. «Les colles són comunitats humanes molt estables, en les quals els vincles d'amistat, de solidaritat interna i d'ajut mutu arriben força més enllà dels castells» (D.A. 2011: 94). «Som i serem tribu», és important aquest sentir-se tribu, sentir-se part d'un grup consolidat. «Formar

part d'una colla castellera implica tenir un sentit de dependència i de grup, en un castell tots depenem de cada un dels altres i ningú no pot afliurar, perquè encara que un castell sigui la consecució humana més perfecta [...] també tal i com l'esperit humà és la més fràgil» (Jan Grau) (Català 1981: 565).

En el qüestionari que es va enviar a totes les colles castelleres, amb la finalitat de conèixer les accions i protocols en relació als rituals de pas, se'ls preguntava què aporta als castellers el fet de formar part de la colla. Algunes de les respostes donades van ser:

- Castellers de Caldes de Montbui: «Realitzar una activitat conjunta amb molta gent, conèixer gent, gaudir de la part social que la colla aporta.»
- Esperxats de l'Estany: «Això deu dependre de cadascú i de les seves motivacions.»
- Castellers de Montcada i Reixac: «Com a colla petita que som, ens coneixem tots i és molt propera, a part del bon ambient i un munt d'activitats que es fan durant l'any a banda de les diades.»
- Colla Joves Xiquets de Valls «Sobretot demostrar que la Colla Joves no és només un lloc on anar a fer castells, és una segona família que sempre és allà per ajudar o donar suport. Amb els obsequis als naixements es mostra la satisfacció global de la Colla Joves, ja que aquesta gran massa de gent augmenta en nombre. En un enterrament es mostra el suport més proper cap a la família de la millor forma que ens sigui possible. Tots aquests actes aporten que els castellers se sentin més pròxims a la colla i fem més propera la realitat que els castells no són com un equip de futbol o de bàsquet; són una gran família amb tot el que això implica.»
- Minyons de l'Arboç: «És la segona família que tens, pit amb pit, mà amb mà, esquena amb esquena. Cada casteller es converteix en germà, es crea lligam fort amb els anys, una petita gran família. Comparteixes la tristor i sents la necessitat d'acompanyar quan hi ha un comiat, i comparteixes l'alegria quan neix un petitó.»

Els rituals vehiculen els moments transcendents que donen sentit a la vida col·lectiva i individual, actuen en clau simbòlica per comunicar i transmetre un sentit i uns valors compartits. Tota acció ritual té un component de

sacralitat, un determinat caràcter religiós que permet modelar i canalitzar emocions. En paraules de l'antropòleg Manel Delgado, «el ritual és el principal instrument de què gaudeix qualsevol identitat compartida per constatar periòdicament la seva existència real» (Delgado 2013).

El concepte de ritus de pas (*rites de passage*) va ser introduït, l'any 1909, per Arnold van Gennep, antropòleg francès, amb l'objectiu de referència al trànsit social d'un individu, que al llarg de la vida va passant per diverses etapes, transicions entre la infància, joventut, edat adulta, entre la solteria i el matrimoni, entre pertànyer i no pertànyer a un grup, etc. La dimensió social dels rituals de pas posa de relleu la importància de la comunitat, de la seva continuïtat i cohesió. Si s'atorga tanta importància a la celebració és perquè reforça la pertinença, enforteix els vincles i garanteix un projecte en comú. Als rituals de pas trobem un pòsit de tradicions i de maneres de fer que són pròpies de cada societat. Els rituals també es transformen, s'adapten en funció de cada moment, tot imposant-se modes i maneres de fer.

Els rituals de les colles castelleres cada vegada s'assemblen més, s'observen elements en comú, una litúrgia castellera compartida. Tot i així, encara podem trobar trets distintius que diferencien la manera de celebrar els rituals de pas entre unes colles i les altres. Aquest fet el podem veure en el bateig de les noves colles, en l'estrena de camises, en la participació en bodes de castellers, comiats, etc. En aquests rituals tenen gran importància els gestos, el simbolisme, els colors, l'estètica, la música, els silencis, els aplaudiments, els espais, la solemnitat, etc. El ritual pren un sentit de conjunt, amb uns protocols que són acceptats (no necessàriament escrits), repetits i reforçats amb el pas del temps, amb la voluntat de subratllar els moments de canvi i visibilitzar la condició de castellers.

La vida de la colla castellera i la vida dels castellers s'entrelliga constantment: els castellers participen de la vida de la colla, i alhora la colla pren part en la vida dels castellers. Al llarg del text, s'aniran presentant diversos exemples de com les colles i els castellers celebren la vida i construeixen comunitat. Els exemples i la informació que es presenta han estat recollits a partir del qüestionari enviat a totes les colles castelleres (actives, en formació i universitàries), entrevistes a castellers i la participació directa en diverses celebracions, a banda del buidatge bibliogràfic i de perfils castellers de Twitter. L'objectiu de l'article no era recollir tots els rituals de pas del conjunt de colles, sinó presentar-ne alguns a tall d'exemple, com una petita mostra del que es fa en el món casteller.

Cicle de vida dels castellers

«Una gran família sempre té el goig de rebre amb alegria els nouvinguts, de celebrar esdeveniments vitals i plorar als qui se'n van.»

La Veu de la Colla Vella, núm. 126. Valls, 2014

En la vida de les persones hi ha moments clau, el pas d'un estat a un altre: el naixement, el casament, l'arribada dels fills, l'obertura d'un negoci, les fites professionals, determinades malalties, el funeral... Moments en què, en el cas dels castellers, pot comportar també la participació de la colla, fent un pilar d'homenatge o de record i acompanyant de diverses maneres. Són rituals de pas en què la colla castellera pot tenir una participació destacada.

A les revistes i butlletins de les colles es dona publicitat d'aquests fets. A l'apartat de vida social es publiquen els naixements, també els casaments i les defuncions dels membres de la colla. També es destaca la trajectòria de castellers veterans i la de castellers que arriben a càrrecs de responsabilitat en la política o reben reconeixements en l'àmbit professional. Les fites personals i professionals dels castellers són motiu d'alegria per a la colla a la qual pertanyen. La colla es fa present en els moments més rellevants de la vida dels castellers. A les xarxes socials les colles donen suport als seus castellers en determinats moments, com per exemple quan els joves fan la selectivitat.

Que la colla participi en els funerals i en el casament dels seus castellers no és un fet recent, com algú pot pensar. Des dels inicis dels castells, la colla ha fet pinya en els bons i mals moments, i molt en especial en els comiats de destacats castellers, moment que servia per homenatjar el difunt i destacar-ne el seu coratge i valentia. El lligam entre els membres de les colles castellers no és el mateix ara que fa dècades, la relació entre castellers també ha canviat: ara comparteixen més activitats i més facilitats per comunicar-se, si bé és cert que el que ha unit i uneix els castellers de tots els temps són vincles de gran complicitat.

Algunes colles disposen de protocols d'actuació per a aquestes celebracions. És el cas de la Colla Joves Xiquets de Valls, que el 2016 va presentar el protocol d'actuació en naixements, matrimonis i enterraments. La Colla Castellera Esperxats de l'Estany té aprovat un protocol de dol. Els Castellers de Caldes de Montbui disposen d'un protocol de naixements (en aquesta colla, com en algunes més joves, encara no se'ls ha mort cap casteller). En el cas dels Xics de Granollers, «tan sols si algú ho sol·licita s'estudia el cas». Els protocols que diverses colles han aprovat pretenen establir i consensuar la manera de procedir en

el naixement, casament o mort dels castellers, però són flexibles a introduir canvis quan calgui. Són les colles més veteranes les que solen tenir aprovats protocols, i en les noves, com expressen els Xiquelos i Xiquelles del Delta, «encara no s'ha plantejat aquesta possible necessitat al ser una colla molt jove». També algunes colles comenten que la implicació de la colla en els diferents rituals depèn de la implicació del casteller, i de si és membre de junta o un casteller històric. La Colla Castellera Jove de Barcelona té, en el seu Reglament de Règim Intern, una secció específica per a defuncions, casaments, bateigs, comunions i altres. S'especifica que «la colla no farà cap acte casteller en casaments, bateigs, comunions i altres cerimònies de membres de la colla a excepció que existeixi un contracte. Les persones individuals, sense la camisa de la colla i sense anar en representació d'aquesta, són lliures de fer aquests actes». A la Colla Joves Xiquets de Valls l'aprovació del protocol va ser motiu de debat: «No en tot hi havia consens, sobretot en el que es refereix als enterraments. Alguns castellers consideraven que era millor no deixar res per escrit, perquè t'obligues i ja no pots ser flexible; sobretot en enterraments, en el cas del pilar de dol, ja que implica disposar de canalla per pujar, gralles i timbal, i, com que es tracta de dies previstos, és difícil garantir-ho».

Naixement de fills de castellers

Quan un casteller té un fill, aviat l'*apunta* a la colla; d'una manera molt semblant a com a un nounat el fan soci d'un club de futbol, els castellers també encaminen i defineixen la nova criatura. En actuacions castelleres és habitual veure nadons vestits de castellers, amb la camisa o una samarreta del color de la colla. És una qüestió identitària: encomanar entusiasme i donar continuïtat, voler que els fills segueixen les passions dels pares, i en alguns casos també la dels avis, oncles, germans i cosins. Hi ha nissagues castelleres, famílies senceres d'una colla. Néixer en una colla i morir a la mateixa colla, deia un casteller, és el màxim a què es pot aspirar. «Sentir» la camisa tota la vida, fer-se gran a la colla i de vellet anar a veure castells tot recordant la força de la joventut. «Aquella camisa era tan seva, potser pervinent del pare, o dels avis, que no podia abandonar-la, perquè era part integrant de la seva mateixa existència» (Morant 1976: 115).

A la Colla Vella dels Xiquets de Valls, el fill d'un cap de colla, l'any 1971, va ser batejat per l'Església vestit de casteller. Com veurem amb la comunió i amb la mort, el fet d'anar vestit de casteller demostra el valor que es dona

► *Bateig de Salvador Domingo Molina, l'any 1971. Fill del cap de colla de la Colla Vella dels Xiquets de Valls d'aleshores, Eusebi Domingo Forès, va rebre el sagrament vestit de casteller de la Colla Vella. (Foto: Cedida per Salvador Domingo Molina)*

a la camisa, als colors. Hi ha sentiments i emocions fortament lligats a l'uniforme casteller i per a alguns castellers dur posada la camisa en moments rellevants de la vida és tota una declaració del que per a ells és valuós: ser casteller dins i fora de la plaça.

La Colla Vella dels Xiquets de Valls, en el marc de la seva festa anual, fa entrega dels carnets de soci als nadons, fills i filles dels castellers, que neixen durant l'any. És una presentació en societat, en aquest cas a la comunitat que és la colla castellera, un acte que és tot un bateig, amb l'arribada («immersió») de nous castellers. Un dels castellers defineix la celebració com un acte de benvinguda, simbòlic i emotiu «de generació en generació». Durant cinc anys els petits tenen la quota de soci gratuïta. Als nadons, a banda del carnet, també els entreguen un llibre sobre castells, on figura el nom de l'infant i la data d'entrega. A la revista de la colla es publiquen les fotos dels nounats, molts dels quals vestits de castellers.

Els Castellers de Vilafranca cada any, el 28 d'agost a la tarda, en vigílies de la diada de Sant Fèlix, celebren el tradicional Bateig Casteller per als fills de castellers nascuts entre una festa major i la següent. Al local social de la colla, ubicat a Cal Figarot, hi acudeixen els diversos nadons amb les seves famílies, i en un acte se'ls fa entrega de la camisa castellera. Són cridats un per un, i al moment d'entregar-los la camisa, acompanyats pels seus padres castellers, se'ls fa una foto. Com recullen al seu web, «els més menuts rebran un simbòlic "bateig" on se'ls farà entrega d'una camisa de mans dels membres més repre-

sentatius dels Castellers de Vilafranca». La mateixa colla considera que el bateig casteller «simbolitza el creixement i renovació de la colla i la solidaritat entre generacions». Una hora abans del bateig casteller, al mateix local, es fa el berenar de veterans, que aplega els més grans de la colla. En una mateixa tarda, s'expressa el reconeixement de la colla pels que porten més temps a la colla i pels que tot just han entrat.

La Colla Joves Xiquets de Valls, en el seu protocol, preveu les accions a dur a terme en el cas que un membre de la colla sigui pare o mare. Fixa que la colla es compromet a fer arribar un obsequi i a publicar una foto del nadó a la secció de nounats de la revista *Foc Nou* de la colla, sempre que els pares ho sol·licitin. Aquests últims anys la colla regala una peça artesanal que recorda una estructura castellera feta amb materials reciclats o un peluix vermell. També s'acostuma a regalar una samarreta de la colla. El 2018 la Joves de Valls es va estrenar organitzant la festa de benvinguda dels *muixerillos* de l'any, celebració que han anomenat Bateig Vermell.

És força habitual en les colles que editen revistes en paper o digitals publicar la foto i el nom dels nadons, sols o amb els pares, ja sigui vestits de castellers o no.

Els Castellers de Berga, amb motiu dels naixements, «fem pilars als fills dels castellers. Un parell de pilars els hem fet al mateix aparcament de l'Hospital Sant Bernabé de Berga, on donava el balcó o la finestra del nouvingut. En altres ocasions, anem davant del domicili de la família al cap de pocs dies o setmanes del naixement».

◀ *Bateig casteller a Vilafranca del Penedès, l'agost del 2016.
(Foto: Toni Solé /Arxiu Castellers de Vilafranca)*

En altres colles castelleres són el cap de colla i el president els encarregats de visitar els pares i l'infant a l'hospital o a casa per fer-los lliurament d'un obsequi. També hi ha colles que els fan un regal quan els pares porten el fill per primera vegada a l'assaig.

Els Castellers de Caldes de Montbui obsequien els pares amb un ram de flors; el lliura algun membre de junta o algun casteller proper a la família. Els Esperxats de l'Estany entreguen als nounats una samarreta i un pastís de bolquers. Pel que fa als Castellers de Sant Vicenç dels Horts (que tenen el sobrenom de *carallots*), «quan tenim un nadó a la colla se li regala la camisa *carallota*». La Colla Jove de l'Hospitalet acostuma a lliurar una camisa petita al nounat, i igualment els Xics de Granollers «entreguem una camisa castellera de la mida del nadó». Els Minyons de l'Arboç regalen «al nadó una camisa, la hi portem a casa o s'entrega a l'assaig, i es fan fotos amb el president i el cap de colla. I més recentment, en el moment de donar la camisa al nadó, si l'avi del petit és casteller, és qui fa el lliurament a la seva filla o jove, davant de la colla. Entreguem el més valuós que té la colla: la cami-

◀ *Moltes colles publiquen, a les seves revistes, imatges dels nounats que són fills de castellers. És el cas de la revista Foc Nou, de la Colla Joves Xiquets de Valls (núm. 98, desembre del 2015, pàg. 30), que ho acompanyava amb una foto de grup dels nous castellers*

sa». Els Minyons de l'Arboç també fan algun detall per a la mare, com pot ser un pastís de llaminadures, un polo de la colla, etc. La Colla Castellera Jove de Barcelona «no tenim cap mena de deferència especial per a fills de castellers: entenem els nous castellers com a qualsevol persona que s'inscriu a la colla». Finalment, els Castellers de Sants, al sopar de final de temporada, fan entrega de tabals als fills dels *borinots* actius nascuts al llarg de l'any.

Comunions

En relació a les comunions de la canalla castellera, el diari *La Vanguardia* recollia aquesta notícia: «El pasado viernes, festividad de Sant Esteve, Carles y Raúl “enxaneta” y “aixecador” de la “colla” (“Castellers d’Altafulla”) e hijos del alcalde de Altafulla, Joan Pijoan, celebraron su primera comunión en el monasterio de Poblet, ataviados con su típica indumentaria “castellera”» (*La Vanguardia*, 28 de desembre del 1980). Res de vestits de mariners ni uniformes militars; ells vestien de castellers. No sabem si altres infants han fet la comunió vestits de castellers, però la veritat és que sembla un fet excepcional.

Quan un dels petits castellers de la Colla Vella dels Xiquets de Valls fa la comunió, la colla li paga el vestit, i en publica la foto a la revista de la colla.

Casament de membres de la colla

«Aquell pilar no l'oblidaré mai, em vaig emocionar. Vaig ser el nuvi i el casteller més feliç del món.»
Joan, membre dels Castellers de la Vila de Gràcia

Un casament, sigui per l'Església o pel civil, és un ritual de pas molt celebrat. A banda de la cerimònia, no hi falten el banquet ni tampoc les sorpreses. És un moment de trobada de familiars i amics per festejar la unió. En el cas dels castellers, tenen un plus: la parella en què un o tots dos són d'una colla castellera tenen el privilegi que, a la sortida de la cerimònia o del lloc on es fa el banquet, se'ls pot homenatjar amb un pilar, i convidar-los a formar-ne part. El pilar el duen a terme els mateixos convidats castellers que hi pugui haver, però, en cas que hi hagi pocs convidats castellers o que no hi hagi canalla, la colla els en facilita. Els nuvis compensen l'esforç que han fet aquests castellers per a ells tot oferint un detall a la canalla. Alguna colla estableix límits de distància per anar a fer pilars als casaments. Raquel Sans explica que «també hi ha casaments en què el pastís nupcial entra a ritme de gralla i timbal» (Sans 2018: 85).

La Colla Jove de l'Hospitalet té consensuat que «per als casaments sempre que es pot es fa un pilar i un passadís amb mocadors». Els Castellers de Sabadell «solem fer

► Casament de la Gal·la i el Jordi, dels Castellers de Sabadell, el 13 de setembre del 2013. (Foto: Concepció Ventura / Arxiu Castellers de Sabadell)

▲ Joan Ramon Ocaña, excap de colla de la Jove de Tarragona, es posa la camisa de casteller damunt del vestit de nuvi, i s'enfila a la pinya per parar a segons un pilar de 4, el dia del seu casament, el 2008, a Tarragona. (Foto: Amparo Plaza)

un pilar després de la cerimònia en casaments de membres de la colla, quan aquests ho fan saber i conviden la colla a un vermut. També fem pilars i/o castells en casaments forans quan ens ho demanen i amb una donació econòmica per a les despeses de la colla». La Colla Jove de Barcelona també actua als casaments de gent externa que els lloga; per exemple, en algun casament que s'ha fet al recinte modernista de Sant Pau a Barcelona.

La Colla Vella dels Xiquets de Valls, com a colla, no participa als casaments: «el pilar d'homenatge l'organitzen els amics castellers de la parella que es casa, i ells mateixos munten un pilar i lliguen que hi hagi dos grallers i canalla per fer-lo; s'acostuma a fer un pilar de 5 (si es pot, amb algun familiar dels nuvis) i un pilar de 4, en el qual es convida el nuvi a participar-hi».

Els Castellers de Berga consideren que fa de mal decidir si es va al casament d'un casteller o no. La Colla Joves Xiquets de Valls preveu en el seu protocol les accions que duren a terme en el cas de casament d'un dels seus membres: «L'acció es realitzarà sempre que la colla en sigui co-neixedora amb temps suficient per organitzar-ho. A més,

cal que l'entorn aconseguixi pinya suficient i un acord amb els grallers. La colla es compromet a portar al lloc concretat quatre components (com a mínim) per poder fer l'estructura d'un pilar i a determinar una contraprestació econòmica segons el cas.» Als casaments de castellers actius de la Colla Joves s'acostuma a fer un pilar sempre que no coincideixi amb cap diada castellera.

Els Castellers de Barcelona participen fent un pilar als casaments dels seus castellers, tot convidant el nuvi o la núvia a anar al tronc, si volen. La parella els ho agraeix convidant-los a un pica-pica. Aquests pilars de casament deixen molt bon record entre els castellers: la colla es fa estimar més. Com a anècdota, expliquen que «una vegada un casteller, empenyat per alguna decisió tècnica de la colla, va començar a expressar en veu alta la seva queixa, però de seguida es va transformar en recordar que és aquesta colla la que li va fer un pilar el dia que es va casar: “No em puc enfadar amb la colla que em va fer costat en el dia més feliç de la meua vida!”».

El llibre *Pas a pas, pis a pis: Capgrossos de Mataró: 1996-2005* recull el debat dels Capgrossos de Mataró quan

l'any 1996 es valorava si la colla havia de fer o no pilars als casaments: «La proposta de realitzar alguns pilars en el casament d'un company casteller desembocava en una densa discussió sobre la conveniència o no de la participació de la colla en actes que no fossin estrictament castellers, i que es va resoldre amb la lliure participació dels castellers, convocats a l'assaig, però participant a títol personal i vestits de carrer, per tal de no comprometre ningú en aquestes celebracions de caràcter privat. Una actitud que es va mantenir en altres ocasions per evitar discrepàncies per motius ideològics (com l'alçament de pilars dins la Botifarrada a la Hispanitat) o simplement pel fet de no poder assegurar un nombre de camises per representar la colla d'una forma prou digna (com la participació en les

jornades d'Intermón-Oxfam o la rebuda de la Flama del Canigó)» (Canals *et alii* 2006: 33-35).

Sobre casaments de castellers, en la bibliografia consultada hi ha algunes curiositats: «Així hom explica que un casteller d'una de les colles que es va enamorar de la filla d'un casteller de l'altra colla competidora, el pare negués per al pretendent la mà de la seva filla si, prèviament, no engruixia les files de la seva colla» (Morant 1976: 115). Probablement, Morant es refereix a Pau Plana Vallvé, *Pau del Ganxo*, de la Colla Nova de l'Escolà —i cunyat de Ramon Tondo, *Gravat de Rabassó*—, que s'enamorà de Rosa Tondo Dilla, filla d'Isidre de Rabassó (cap de la Colla Vella de Valls). Li van posar dues condicions per casar-s'hi: deixar la seva colla i passar a la Vella, i fer

▲ Casament de Judit Solé i Eloi Pallarès, ambdós de la Colla Joves Xiquets de Valls. Els companys de la seva colla els esperaven a la sortida de l'església de la Mare de Déu del Lledó, el 20 de setembre del 2014, per dedicar-los un pilar. (Foto: Juanjo Gago. Cedida per la família Pallarès-Solé)

el 4 de 8; val a dir que totes dues les va complir (Brotons 2014: 88).

Hi ha nombroses parelles que s'han fet dins de la mateixa colla, també parelles on cadascú és d'una colla diferent, i altres en què sols un dels dos pertany a una colla castellera. A Valls, en el cas d'un casament en què un dels nuvis és de la Colla Joves i l'altre de la Colla Vella, les dues colles, al sortir de l'església, del jutjat o de l'ajuntament, els ofereixen dos pilars alhora, un de cada colla.

Francesc Piñas Brucart explica que, a la sortida del seu casament amb Pepita Barrabeig, la Colla Vella dels Xiquets de Valls va aixecar dos pilars de 4. Era el 1969, i fou un dels primers casaments on s'aixecaven pilars. Com a anècdota, recorda que, davant de la dificultat de tenir grallers, van optar per fer els pilars amb la música d'un casset.

Món casteller, de Pere Català i Roca, recull diverses referències a casaments de castellers (Català 1981: 622):

Una de les notes simpàtiques acostuma a tenir efecte quan un membre de la colla celebra noces. Pràcticament, totes les colles respectives ofereixen als contraents l'expressió castellera. [...] Observem que en el casament del «casteller i rabassó» vilafranquí Joan Perelló, l'abril del 76, li foren dedicats castells, i que en contraure matrimoni, el setembre del 77, els esposos Joan Gala i Esperança Jordà [...] l'avis d'actuació dels «Castellers de Barcelona» deia: «Aquesta actuació serà amb motiu del casament del nostre company Joan Gala. Els castellers tenim la nostra manera de fer festa i de participar en la joia dels companys. Si-guem-hi tots. Ell ens ho va demanar i hi anirem amb molt de gust, igualment com a tots els casaments dels companys que ens ho vagin dient i ho vulguin.» I així, és fàcil de comprendre que diversos castellers de la colla barcelonina han tingut l'escalf de l'amistat castellera en els seus respectius casoris: «el Miquel»,

▲ El casteller Francesc Piñas i Pepita Barrabeig van contraure matrimoni a l'església del Lledó de Valls, el 29 de maig del 1969. A la sortida de la cerimònia, la Colla Vella dels Xiquets de Valls els obsequiava amb dos pilars de 4. (Foto: Fotos Montserrat. Cedida per la família Piñas-Barrabeig)

«l'Antoni Santmartí», «el Pere Rovira», etc. No té res d'estrany que en el castell dedicat als nuvis pugi algun parent (com retenim ocorregué el 1976, en participar els germans Batet en un «dos de sis» i fer-ho, després, l'Àngel Batet, pare del nuvi, en un «pilar de cinc»; per, finalment, pare i fill trobar-se en un mateix «pilar de quatre»). L'escaiença de muntar al castell el propi nuvi, prou que l'apreciem en diversos casos. Així, quan es casà el cronista casteller Josep M. Rodon i Barrufet, net del «Blanco», «la Colla Joves, com a obsequi, va estar present al Restaurant Masia Vallenca, on se celebrava el banquet nupcial i va fer-li un dos de sis i un pilar de cinc; en aquest dos de sis, va pujar-hi, a segons, el mateix nuvi, que va ser ovacionat i felicitat per tothom» (*Juventut de l'Alt Camp*, 1 d'agost 1981).

En celebracions de bodes de plata i d'or, la colla també pot regalar a la parella un pilar. Són, però, casos molt més excepcionals, i s'acostumen a produir més en colles petites.

Obertura d'un negoci

Els Castellers de Barcelona expliquen que, quan un dels seus castellers obre un negoci, una botiga o un altre establiment, si ho demana, la colla participa en la festa d'inauguració amb un pilar de celebració. En d'altres colles passa el mateix: si el casteller ho sol·licita, rep el suport de la colla i aconsegueix que sigui una inauguració més lluïda, tot posant de relleu la identitat castellera dels impulsors del negoci. És un reconeixement. Ara, a diferència d'anys enrere, mostrar la identitat castellera i pertinença a una colla és un orgull que s'exhibeix sempre que es pot, ben al contrari d'antany, quan fer castells podia estar mal vist i associat a gent de classe baixa i necessitada.

Celebracions d'aniversaris. Fites professionals

Quan els castellers celebren l'aniversari, poden fer partícips de la celebració els altres membres de la colla. Celebrar el sant amb la colla és un fet menys habitual. En algunes colles, la persona que fa anys el dia de l'assaig paga un barril de cervesa per als companys. També hi ha colles que per a aquestes celebracions fan pujar la persona a un castell de l'assaig. És el cas dels Xiquèlos i Xiquèles del Delta, que fan el pilar d'aniversari, i també dels Castellers de Sant Vicenç dels Horts: «El dia de l'aniversari, o durant aquella setmana, a l'assaig es fa un pilar on l'home-

▲ Inauguració d'una perruqueria propietat de dues castelleres, al districte barceloní de Nou Barris (2016). Els Castellers de Barcelona van fer un pilar de 4. (Foto: Arxiu Castellers de Barcelona)

natjat/da puja i se li canta l'*Aniversari feliç*.» Els Castellers de Montcada i Reixac celebren a l'assaig els aniversaris: els castellers que fan anys fan de segon en un pilar. Hi ha colles, com els Esperxats de l'Estany, que quan és l'aniversari de la canalla els solen fer algun detall. A la Colla Jove de l'Hospitalet, pels aniversaris, «com a molt es fa un pilar de 3 net a l'assaig mentre tothom canta». A la Colla Joves Xiquets de Valls, «els castellers acostumen a pagar un barril de cervesa al final de l'assaig per a tota la colla quan ha estat el seu aniversari». La Colla Vella dels Xiquets de Valls expliquen que només celebren l'aniversari dels seus castellers quan estan de viatge; aleshores, des de la colla, se'ls prepara un pastís o algun detall per celebrar-ho.

També és destacable el fet que quan un casteller arriba a tenir un càrrec polític o aconsegueix un èxit professional important ho pot celebrar tot compartint-lo amb la colla, en algun dels assajos.

Traspàs de castellers. Funerals. Senyals de dol.

«Doneu-li al cel entrada,
[...] que puja castell amunt.
L'empenyem tots a conjunt,
amb els precés i la mirada».

Rafel Morlà

De tots els rituals de pas del món casteller, sens dubte el comiat d'un casteller és el més emotiu i impactant. Fer pinya pren un sentit important en el moment d'acomiar un company de colla. Fer pinya amb la família, donar-los suport i caliu, és quelcom molt valuós. Els familiars remarquen com l'acompanyament de la colla, i en especial dels castellers més propers, els dona força. També en alguns casos la colla, a banda de suport emocional, ha ofert suport econòmic a la família. La participació de la colla en el funeral d'un casteller és un fet tan antic com la mateixa existència de les colles castelleres.

La rivalitat entre colles es deixa de banda en els moments de pèrdua, i les colles mostren les seves condolences i el seu suport. «Malgrat les diferències i les rivalitats entre colles, la germanor castellera és un fet que existeix

[...] quan s'ha produït la mort d'un casteller. Ningú no ha fallat per acompanyar-lo en el seu darrer viatge, tots han volgut fer pinya al costat d'aquell que ens deixava, fos de la colla que fos» (Català 1981: 603). Amb colles rivals, s'ha pogut veure castellers fent pinya junts en un pilar de dol: «El món casteller, amb tota la seva intensitat, passió i adrenalina, sap donar lliçons de comunió i pinya quan toca» (Terraza 2017).

Els protocols fixats volen evitar que es facin diferències entre castellers i que ningú s'enfadi. Quan el difunt és un president o expresident, un cap de colla o un excap, o un casteller significat, tot és més institucional. Hi ha colles que tan sols preveuen accions en aquests casos. Els protocols estableixen on es fan els pilars de dol i altres qüestions que poden plantejar dubtes. La colla notifica el traspàs d'un dels seus castellers, sempre que la família ho autoritzi, a través dels sistemes de comunicació intern (correu electrònic i grups de WhatsApp) i també per les xarxes socials. Els castellers i les altres colles donen el condol i comparteixen la notícia. També, pels mateixos mitjans, es notifica el lloc i hora del funeral.

Les accions, en cas de mort d'un membre de la colla, varien segons el costum i el protocol establert per les diverses colles. La Colla Castellera Esperxats de l'Estany estableix el següent en el seu protocol de dol: «1. Es comunica a la colla mitjançant correu electrònic i a l'assaig. 2. La junta directiva s'arriba al tanatori per donar el condol als familiars. Així mateix, se'ls fa arribar una carta de condol. 3. Assisteix a l'enterrament la junta directiva i tècnica en representació de l'entitat i tots els membres de la colla que ho desitgin. 4. S'encarrega un centre de flors amb el nom "Colla Castellera Esperxats de l'Estany". 5. Es realitzarà un pilar de dol a la sortida de l'enterrament amb la vestimenta d'actuació, sempre que es garanteixi la seguretat d'aquest. 6. Es realitzarà un pilar de dol a la primera actuació posterior a l'enterrament. El pilar de dol es farà a la ronda de pilars d'entrada. El pilar de dol és un pilar de quatre que es realitza sense la música de les gralles; aquestes sonaran únicament al principi de pujar la terça i al finalitzar el pilar. La colla encara no ha patit la pèrdua de cap casteller.»

Els Castellers de Barcelona comuniquen el traspàs d'un component «a través del correu electrònic, amb l'horary i lloc del funeral. Es fa un pilar de quatre al funeral, vestits de castellers, al tanatori, amb els grallers que sols toquen el toc de castells al principi, durant l'aleta i al final; és tot molt solemne. En la diada posterior al traspàs, se sol homenatjar el finat tot fent un pilar de dol a plaça».

▲ Les colles notifiquen als seus components i a les altres agrupacions, a través de les xarxes (com en aquest whatsapp dels Nois de la Torre), el traspàs d'algun casteller. (Foto: Arxiu Nois de la Torre)

La Colla Vella dels Xiquets de Valls estableix que «si es mor un actual o antic president o cap de colla, s'anirà al funeral amb camisa de casteller i es farà un pilar de dol; també es portarà a espatlles el fèretre fins al cementiri». Puntualitzen que també depèn del tipus de mort i de la voluntat de la família. A la resta de castellers, se'ls fa un ram de flors i es publica una esquela al diari i un òbit a la revista de la colla.

En cas de mort d'un familiar d'un casteller, la colla també estableix actuacions concretes. Per exemple, la Colla Castellera Esperxats de l'Estany estableix que «en cas de mort d'un familiar directe d'un membre de la colla, entenent com a familiar directe progenitors, germans, parella, fills i cunyats: 1. Es comunica a la colla després de l'assaig. 2. La junta directiva fa arribar una carta de condol als familiars afectats i al membre de la colla. 3. Es farà un pilar de dol a la primera actuació que es realitzi després de l'enterrament. El pilar de dol s'efectuarà a la ronda de pilar d'entrada. En cas de mort d'un familiar no directe d'un membre de la colla, la junta directiva fa arribar una carta de condol al membre de la colla afectat». En el cas dels Castellers de Sant Vicenç dels Horts, en cas de defunció de familiars de primer grau dels castellers, es fa arribar un ram al tanatori i s'assisteix al funeral.

El pilar de dol és l'acció més emotiva del comiat d'un casteller: és un pilar d'homenatge, una manera de retre honors al difunt. De pilars de dol, a banda dels que es fan pel traspàs dels castellers de la colla, també se'n fan en cas de la defunció de persones significatives de la població, amb motiu de morts violentes, mort de castellers d'altres colles per accidents castellers, defunció de castellers de colles padrines i fillols, etc. Els pilars de dol es poden fer al mateix funeral, a plaça o a l'assaig. En alguns dels pilars, l'enxaneta, un cop carregat el pilar, envia un petó al cel o amb el dit assenyala amunt, gestos especialment emotius. Castellers que han fet pilars de dol diuen que l'emoció és tanta que ells mateixos també han plorat fent-lo. Les gralles, com a senyal de dol, acostumen a tocar sols a l'entrada i sortida del pilar. Des de la Colla Vella dels Xiquets de Valls expliquen que no tenen un protocol en relació al toc de gralla per al pilar de dol; antigament es tocava el toc sencer, actualment es deixa de tocar un cop feta l'aleta.

La Colla Jove de l'Hospitalet, «per a les defuncions, envia una corona de flors al tanatori i si es pot es fa un pilar només per als membres de la colla; als familiars directes dels castellers de la colla normalment s'envia una corona de flors». Els Castellers de Sabadell, pels comiats dels castellers, «fem un pilar de dol (sense el toc sencer de

gralles ni tabals) després de la cerimònia o a la propera actuació que fa la colla».

La Colla Joves Xiquets de Valls té establert un protocol per als enterraments, amb les accions a dur a terme en el cas de defunció d'un casteller: «El protocol pretén regular les accions mínimes que es realitzaran. En qualsevol cas, si es considera oportú i hi ha un grup de voluntaris de la colla per realitzar alguna acció més, tindrà tot el suport de la colla.» Algunes de les accions previstes només es realitzen amb el consentiment de la família. «Les diferents accions es realitzaran sempre que la colla sigui coneixedora del fet luctuós oficialment a través de l'entorn del company traspasat. La colla es compromet a la comunicació del traspàs a través de correu electrònic i de les xarxes socials. La colla es compromet (sempre que sigui possible la seva organització) a fer una ofrena floral, a deixar la senyera a mitja asta amb un crespó negre i a fer un pilar de comiat de quatre a la sortida de l'enterrament, amb l'acompanyament del toc d'enterrament per part de les gralles. En el cas que sigui el president o el cap de colla i l'enterrament es faci a Valls, a Sant Joan o al Lledó, es portaria a les espatlles el fèretre fins al monument dels castells. Si es tracta d'un expresident o d'un excap de colla (o els actuals), es realitzarà un pilar dins de l'església i es diran unes paraules. A la sortida, s'acompanyarà el fèretre a les espatlles fins a la porta de l'església, on es realitzarà un altre pilar.»

La Colla Castellera Jove de Barcelona va acordar que «serà decisió de la junta directiva la realització de pilars de dol en cas de defunció d'un membre actiu de la colla. [...] En el cas de defuncions de membres de la colla que hagin assistit a algun acte de la colla en els últims dos anys, la junta directiva es posarà en contacte amb la seva família per saber si és desig d'aquesta fer partícip la colla del succeït. En cap cas no s'informarà la resta de la colla sense el vistiplau de la família». Els Xicots de Vilafranca comenten: «El grau d'activitat en aquest cas el marca molt la personalitat del difunt; la colla s'implica molt en l'àmbit personal, a més de l'oficial.» Els Minyons de l'Arboç tenen previst fer «una corona de flors si el difunt és o ha estat president o cap de colla, i un ram de flors si és un casteller. Si el difunt és de fora de l'Arboç i és factible, igualment s'anirà al funeral a fer un pilar. Al pilar de dol hi ha toc de gralla al començar, fa toc primer i silenci; quan acaba el pilar, toca una mica la gralla i torna a haver-hi silenci».

La participació de les colles, en general, depèn de la implicació que el casteller tenia amb la colla, i també del fet de si havia tingut algun càrrec. La mort d'un casteller

jove sempre mobilitza més persones de la colla; també en les morts ocasionades per accidents castellers siguin de la colla que siguin. Hi ha morts que, a causa del gran impacte que tenen, provoquen que tot el món casteller tingui un record per al finat, que se suspenguin actuacions i que a totes les places on hi hagi actuació, immediatament després, s'encetin amb un pilar de dol.

Als tanatoris i als funerals dels castellers podem veure camises, mocadors i faixes posats sobre el fèretre, el domàs de la colla i també alguna foto del difunt vestit de casteller, i en algun cas la motxilla amb el nom del casteller a tocar de la caixa. En comptades ocasions, els locals de les colles castelleres han acollit alguna vetlla de difunts. Aquest va ser el cas de Rafael Banderas, cap de colla de la Vella que el 1998 va morir de forma sobtada. La capella ardent es va instal·lar al local de la Colla Vella dels Xiquets de Valls.

La colla participa de les vetlles de difunts, abans als domicilis i actualment als tanatoris. És un no parar d'entrar i sortir de castellers per acompanyar la família i els amics. A Valls, fa anys, la Colla Vella havia anat a buscar fèretres al grup de cases de la colla, situat als afores de Valls, i a espatlles i en comitiva, tots uniformats, els portaven fins a l'església.

Les cerimònies civils, que són més personalitzades, permeten introduir elements que en una cerimònia religiosa no tindrien cabuda: en el comiat de castellers podem veure el cap de colla o president col·locant el mocador o domàs sobre el fèretre, projecció d'imatges del difunt en actuacions castelleres, el so de les gralles, lectures i parlaments de castellers, etc. La cerimònia se centra en la condició de casteller del difunt.

Algunes colles publiquen una esquila a la premsa local o comarcal. A la pàgina web de la colla i als perfils de les xarxes socials també solen posar un crespó negre. Als locals, també, es fa visible el dol. Per exemple, la Colla Joves Xiquets de Valls, quan mor un component de la colla, sigui o no actiu, tenen penjada la bandera catalana amb crespó negre a la façana i a la següent actuació els castellers de la colla porten braçalet negre. Els castellers de la Colla Vella dels Xiquets de Valls i els Nois de la Torre també porten un braçalet negre en l'actuació posterior a la defunció.

Al Pont d'Armentera, el 25 de desembre del 2017, a l'enterrament d'Àngel Solé, casteller de la Colla Joves Xiquets de Valls, un dels castellers deia: «Quan un dels nostres se'n va, hi som tots.» A la sortida de l'església, es va fer el pilar de dol, un dels moments més emotius del comiat, com també ho va ser quan l'enxaneta, des-

prés del pilar, va abraçar els familiars: «Sembla que vulgui encomanar-los el seu coratge», deia el casteller amb qui vaig parlar. També en aquest enterrament els companys castellers van portar a espatlles el fèretre, des de l'església fins al cementiri; darrere hi anava la família i després tot el poble, amb els amics i coneguts de l'Àngel. Un comiat multitudinari, un comiat difícil.

Hi ha castellers que en les seves últimes voluntats demanen ser enterrats o cremats vestits de castellers. A Valls, són diversos els castellers que ho demanen i la voluntat dels quals, arribat el moment, es respecta. Joan Julivert i Nin, conegut com a *Jan Julivert*, va ser cap de colla dels Nens del Vendrell, i, al morir, el mes de novembre del 1972, va ser «amortallat amb l'abillament de la colla» (Morant 1976: 129). Un altre exemple és el d'un casteller de Vilafranca: «Ens explica Lluís Solsona que un bon casteller vilafranquí, el Ton Maó, finat pels anys seixanta, va voler que junt amb ell fos enterrat el seu mocador casteller» (Català 1981: 625). L'històric casteller dels Nois de la Torre Jaume Cañellas, l'abril del 2018, va ser enterrat vestit de casteller. També Francesc Vidal, dels Castellers de Barcelona, traspasat el 1981: «Sàpigues que els companys volgueren portar-te sobre les seves espatlles i dedicar-te, primer, un parell de pilars de quatre i, després, un pilar de cinc. Del que estic ben segur és que et deuries alegrar i molt, en saber la decisió dels teus pares que, en el moment de deixar-nos, portessis el vestit casteller» (Català 1981: 624-625).

A tall d'exemple, transcrivim tres cròniques de tres funerals, on es detalla la participació de la colla. A *Món casteller* (vol. II), de Pere Català i Roca, es recullen diverses referències sobre la defunció de reconeguts castellers i sobre els honors que la colla fa durant el seu comiat. També s'hi recullen algunes glosses i poemes dedicats als castellers traspasats, tot lloant el seu coratge i valentia.

El Blanco [Ramon Barrufet] morí el 3 de novembre del 1949 a l'edat de 67 anys [...] L'enterrament va constituir una impressionant manifestació de sentiment i un exponent clar de com s'estimava la tasca que el finit havia desenvolupat en vida, per al prestigi i la fama dels Xiquets de Valls, pels quals sentia una il·lusió, i fins i tot, obsessió enorme. Precedien el fèretre, que fou portat a l'esquena per diversos castellers de la Colla La Muixerra (o Joves Xiquets de Valls), de la que era cap el traspasat. Al voltant de la caps, portant atxes, formaven altres castellers. Tres d'aquests petits portaven una corona del Patronat dels Xiquets de Valls i de la Colla, i d'altres de l'Arboç eren portadors d'altra

▲ Pilar de dol de la Colla Joves Xiquets de Valls després de l'enterrament d'Àngel Solé. El Pont d'Armentera, 2017. (Foto: R. M. Canela)

▲ Comiat del casteller Jordi Calatayud (2017), dels Castellers de Gavà. A l'exterior del tanatori de Gavà els seus companys van alçar un pilar de dol, simultani amb els Castellers d'Esplugues i els Xiquets del Serrallo. (Foto: Arxiu Castellers de Gavà)

► Comiat a Cabra del Camp del casteller Josep M. Anglès (2016), casteller de la Colla Joves Xiquets de Valls, a càrrec de la seva colla, a la sortida de la cerimònia religiosa. (Foto: Jordi Queralt)

Enterraments emotius i multitudinaris

Xavier Brotons Navarro

▲ 3 de 7 de la Colla Vella dels Xiquets de Valls a la plaça del Blat, amb el fèretre de Rafael Banderas tocant la pinya, l'1 de gener del 1999. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

El 30 de desembre del 1998, moltes persones relacionades amb el món casteller (castellers, dirigents de colles, aficionats, periodistes...) es van veure tristament sorpreses per la notícia del traspàs de Rafael Banderas Delfa (víctima d'un càncer, amb només 48 anys), aleshores cap de colla de la Vella dels Xiquets de Valls. De fet, la notícia va agafar per sorpresa molta gent, perquè escassament dos mesos abans Banderas encara havia pujat als castells que la seva colla havia plantat en la tradicional diada de Santa Úrsula.

Nascut a La Carolina (Jaén), havia arribat a Valls quan tenia nou anys⁵⁶ i exemplificava a la perfecció, de la mateixa manera que el seu amic Juan Romero, *Juanacho* (fill de Las Navas de Tolosa, també a Jaén), el cas de l'immigrant que s'integrava a la comunitat a través dels castells —i hi destacava, atès que tots dos castellers van acabar ocupant el càrrec de cap de colla, el màxim en una agrupació castellera. A més, el lideratge de Banderas havia estat molt reeixit al llarg dels seus dos anys de mandat, ja que havia portat la Colla Vella al seu màxim nivell en aquells moments (a propòsit d'això, cal recordar especialment el memorable frec a frec mantingut entre els rosats i els Castellers de Vilafranca en el Concurs de Tarragona del 1998).

Tot plegat va contribuir a fer que el seu enterrament, el matí del mateix dia de Cap d'Any del 1999, es convertís, en paraules del periodista Santiago Vidal (1999), «en una emotiva manifestación de luto del món casteller, que evidencià la solidaritat de las colles y de la ciudad de Valls, así como la solidez y el arraigo popular de la Colla Vella». Certament, el funeral va ser espectacular, entre d'altres motius perquè va ser seguit per prop d'un miler de persones, entre les quals hi havia representants de gairebé totes les colles i del mateix conseller de Cultura de la Generalitat, Joan M. Pujals.

⁵⁶ La major part de les dades les extraiem de Vidal (1999).

► *Funeral de Mariona Galindo, amb diverses colles aixecant pilars en el moment que el fèretre sortia de l'església. (Foto: Arxiu Capgrossos de Mataró)*

La capella ardent estava instal·lada al mateix local social de la Colla Vella, amb el difunt abillat de casteller —amb la camisa rosada de la seva colla. Des d'allà, la comitiva —amb el fèretre— es va traslladar a l'església de Sant Joan, on es va oficiar una multitudinària missa. Posteriorment, el seguici va arribar fins a la propera plaça del Blat, on la Colla Vella va aixecar un impressionant 3 de 7: el castell es va descarregar sense l'habitual acompanyament de la música, en el més absolut silenci, i amb el fèretre tocant la pinya, com si hi participés. Després de fer parada al monument als Xiquets de Valls —on les dues colles vallenques, la Vella i la Joves, a més dels Castellans de Vilafranca, van alçar sengles pilars de 5—, l'acompanyament es va dirigir al cementiri, on el fèretre va ser rebut per dos espadats de 5 simultanis de la Colla Vella, els enxanetes dels quals, una vegada coronats, van llançar a l'aire clavells rosats i blancs. Finalment, amb el toc de castells, Banderas —tal com havia manifestat abans de morir— va ser soterrat al mausoleu de la colla.

Tot el món casteller, a Mataró

El divendres 4 d'agost del 2006 una tragèdia va commoure tot el món casteller: Mariona Galindo Lora, membre de la canalla dels Capgrossos de Mataró, havia mort a l'Hospital Sant Joan de Déu d'Esplugues de

Llobregat com a conseqüència de les ferides que s'havia fet en l'actuació de la festa major de Mataró (les Santes), el 23 de juliol, en caure d'un 4 de 9 en què pujava a dosos. Galindo i una altra nena es van despenjar, i la primera va rebre un fort cop al cap en impactar contra la pinya. Després de ser intervinguda dues vegades, entrà en coma i, deu dies més tard, va morir.

L'impacte de la notícia va ser molt fort i va deixar en estat de xoc tot el món casteller. Per la seva banda, la Coordinadora de Colles Castelleres, en senyal de dol, va decidir suspendre totes les actuacions castelleres previstes per al cap de setmana del 5 i 6 d'agost.

El funeral va tenir lloc el dissabte 5 d'agost a la tarda a la basílica de Santa Maria de Mataró, i va reunir representants i castellers de gairebé les 55 colles que aleshores integraven la Coordinadora. La missa va ser extremament emotiva, amb la participació de la canalla de la colla mataronina, companys de la Mariona, que hi van llegir un escrit. Al sortir la comitiva del temple, els Capgrossos i altres colles van aixecar un total de deu pilars, mentre una sonora i emotiva ovació acomiadava la jove castellera. Sens dubte, fou un dels enterraments castellers més multitudinaris de la història recent.

Posteriorment, la colla mataronina va posar el nom de la castellera a la seva diada, i l'abril del 2013, a petició de la mateixa agrupació, Mataró va batejar una via urbana amb el seu nom: el passatge de Mariona Galindo i Lora, on els Capgrossos tenen la seu social.

◀ *El fèretre de Joan Pena Gavaldà, el Ros de Xamali, portat a les espatlles pels seus companys de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, de camí a l'església. Setembre del 1975. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)*

corona, amb dedicatòria dels castellers d'aquest municipi [...] Al cap de dol familiar anava el seu fill [...]. Seguia després la Colla La Muixerra amb la camisa encarnada (vermella) i amb un llaç negre; una nodrida representació de la Colla Vella amb els seus dirigents al capdavant; representants dels Nens del Vendrell i un nombre extraordinari, com poques vegades vist, de vallencs i comarcans. El pas del seguici fúnebre fou presenciat també per molta gent. En arribar al cementiri, i davant la porta, la Muixerra va oferir el seu pòstum homenatge al que havia estat la seva ànima i director, aixecant enmig d'un silenci impressionant un esvelt i ferm pilar de cinc, deixant caure l'enxaneta, coronat ja el pilar, sobre el fèretre unes flors, blanques i encarnades, colors de la colla i de la ciutat, resultant l'acte d'una emotivitat suma. Molts no van poder contenir les seves llàgrimes (Climent 2003: 5).

La Fura, informatiu de l'Alt i Baix Penedès i Garraf, recollia el 19 de setembre del 2011 el comiat de Ramon Rovira, casteller arbocenc: «Emotiu comiat al casteller dels Minyons Ramon Rovira (74 anys) que va morir [...] com a conseqüència d'un accident patit fent pinya en un castell. Al funeral [...] s'hi van aplegar una vintena de colles castelleres, que en acabar el ritual religiós van aixecar pilars de quatre de dol. [...] De mica en mica van anar arribant les colles, que van acollir l'arribada del fèretre al temple amb una forta ovació. Portaven el fèretre a collibè sis membres dels Minyons, tots de l'equip de mans altes, del qual formava part Rovira. Al matí, tota la colla ja havia

baixat en "processó" per portar-li una corona de flors al tanatori. Durant el funeral, hi va haver parlaments dels Minyons, la família, el toc dels castells a càrrec dels grallers i, a la sortida, nova ovació i pilars de les colles.» Al tanatori hi havia el ram de la colla, una foto del Ramon vestit de casteller i el domàs dels Minyons de l'Arboç damunt el fèretre. El domàs posteriorment fou entregat a la família.

D'altra banda, Pere Català recull aquest altre testimoni (1981: 621):

El cronista «Crossa» informa, al diari barceloní «el Correo Catalán» sobre «el emocionante acto del entierro del gran casteller "el Ros del Xamali" [Joan Pena Gavaldà, de la Colla Vella dels Xiquets de Valls], el cual constituyó una impresionante manifestación de duelo, de "germanor" y de solidaridad castellera. Al mismo asistieron representaciones de prácticamente todas las colles —ataviadas con sus camisas propias— y el cortejo fúnebre iba precedido de "les gralles" con su impresionante "toc de processó"; le fue impuesta la medalla de "Xiquet de Valls Honorari" en su categoría de oro a título póstumo por el alcalde de la capital del Alt Camp, mientras las "gralles" tocaban el "toc de castell" y finalmente, antes de su definitiva sepultura, la Colla Vella dels Xiquets de Valls —su colla— levantó un "pilar de cinc" de cuyo enxaneta salieron simbólicas flores en postrero homenaje».

A banda dels senyals de dol d'una colla, els castellers individualment també poden tenir els seus. Hi ha caste-

llers que, davant de la pèrdua d'amics o familiars de la colla, s'han cosit crespons negres a la camisa casteller, que porten durant un temps o ja per sempre.

Hi ha camises de castellers històrics que són portades per castellers de la seva família o castellers amics de la colla. Portar la camisa d'un determinat casteller és tot un honor. La camisa passa a ser una peça sagrada i venerada. Igualment, en el cas de les faixes. A Valls, s'explica un cas semblant amb la faixa del Ros de Xamali, de la Colla Vella dels Xiquets de Valls: al morir, la faixa va ser guardada per la família com una icona. Temps després, un casteller de la colla la va demanar per fer un homenatge al Ros, la família la hi va cedir i la va utilitzar per pujar als castells. Posteriorment, va passar a un altre casteller de la colla, que també la feia servir per fer castells.

L'assaig posterior a la defunció d'un casteller, la colla l'aprofita per recordar-lo; hi ha colles que guarden un minut de silenci i altres que, en alguna ocasió, han projectat imatges del casteller difunt.

A Valls, el 2013, quan es treballava el projecte del Museu Casteller de Catalunya, entre les idees possibles es va plantejar disposar d'un espai per dipositar les cendres de castellers difunts. La proposta solament va quedar en una idea i no va prosperar, però anava en la línia dels espais memorials que han projectat alguns camps de futbol.

Com a curiositat, cal mencionar que el web racocatala.cat va fer el 2006 una enquesta als lectors en què preguntava «Quina acció/espectacle t'agradaria que es fes al teu enterrament?», i la resposta més votada va ser «Castells».

Record als castellers difunts

Des del 1990, al cementiri de Valls, cada any, a les 10 del matí del dia de Tots Sants, la Colla Vella dels Xiquets de Valls ret homenatge i record als castellers difunts de la colla. Es fa una ofrena floral i s'aixequen dos pilars de cinc, un davant de la sepultura i l'altre davant de la capella que té la colla. «Amb aquests pilars volem recordar tots aquells castellers, familiars i amics de la Colla Vella que ens han deixat aquest any i els que fa temps que ja no estan entre nosaltres, però que romanen sempre presents en la nostra memòria» (web de la Colla Vella dels Xiquets de Valls). Membres de la colla expliquen que en aquestes sepultures s'hi enterren els castellers que ho demanen. Temps enre, la seva funció era acollir els castellers difunts que no tenien sepultura: «Alguns eren persones amb menys recursos, vinguts de fora i no podien pagar una sepultura», però amb el temps s'ha convertit en una elecció, i hi ha castellers que tenen sepultures familiars i prefereixen ser enterrats amb la colla.

L'origen d'una de les sepultures s'explica així: «Quan, un dia, morí de desgràcia un home que feia pinya en una exhibició de castells a Reus, l'esposa de Joan Duran Pinyes, de ca "Madanya", cedí la sepultura de la seva família per enterrar-lo. Més endavant, la mateixa senyora deixà la sepultura, al cementiri de Valls, en propietat a la colla "Vella". Així és com aquesta colla pot enterrar els seus castellers, si la família ho desitja, en sepultura pròpia» (Català 1981: 601).

► Sepultura de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, al cementiri vallenc, amb els rams dipositats en l'ofrena floral de Tots Sants, l'any 2017. (Foto: R. M. Canela)

Amb motiu de la inauguració del primer local de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, el 1979, el president del moment, Josep M. Domènech, va tenir la idea de fer un quadre amb el nom de tots els castellers difunts de la colla, amb els noms escrits de memòria. El quadre es guarda al local de la colla.

A l'Hospitalet de Llobregat, la Colla Jove de l'Hospitalet, des del 2016, fa anualment un pilar de dol per recordar els castellers traspassats, amics i família de la colla. En un inici, el pilar es feia a l'interior de l'església de Santa Eulàlia de Provençana, per la festivitat de Santa Eulàlia. Posteriorment, per discrepàncies d'alguns membres de la colla que veien convenient no lligar-lo a la cerimònia religiosa, es va passar a l'octubre, coincidint amb l'aniversari de la colla. Des del 2018 el pilar es torna a fer al febrer, per Santa Eulàlia. Concretament, se'n fan dos: un de festa a l'interior de l'església, i un de dol a l'exterior; el toc de castells sona a l'entrada, en el moment de l'aleta i a la sortida.

Els Nois de la Torre, cada any, per Tots Sants, reten homenatge a David Sánchez, que va ser enxaneta de la colla castellera torrenca i va morir, el 1983, com a conseqüència d'una caiguda en un castell. Al cementiri, la colla fa una ofrena floral: «Primer tenim com un espai a l'entrada, on alcem el primer pilar en memòria de tots els castellers que tenim al cementiri. Acte seguit anem on hi ha el David i li fem un pilar, i després a la resta de castellers als seus nínxols respectius. Després anem a l'església, on fan una missa per a nosaltres, dedicada a la colla; fem el pilar i després celebrem la Diada de Tots Sants.» Al casteller David Sánchez, a la primavera, la colla li dedica una diada anual específica. Abans d'iniciar aquesta diada, es fa un pilar al monument que hi ha a la biblioteca municipal.

Els Minyons de l'Arboç van reconvertir la Diada Ramon Rovira (celebrada durant cinc anys consecutius) en la Diada del Record; es fa cada any al setembre o octubre amb la finalitat de recordar el casteller mort el 2011. Al

◀ *Pilar de dol dels Nois de la Torre al cementiri local per Tots Sants del 2016, en homenatge a l'enxaneta David Sánchez i a tots els difunts de la colla. (Foto: Jesús Gómez)*

► *Memorial als castellers difunts dels Bordegassos de Vilanova, situat al cementiri de Vilanova i la Geltrú. (Foto: Maite Gomà /Arxiu Bordegassos de Vilanova)*

cementiri es realitza una ofrena de flors a la sepultura de Ramon Rovira, parlaments de la colla (i de la família, si pot assistir-hi) i un pilar de record. En l'acte també es recorden tots els castellers difunts de la colla. Posteriorment a la plaça de la Badalota hi ha l'actuació castellerana en record i homenatge a Ramon Rovira.

Els Bordegassos de Vilanova i la Geltrú tenen publicada al seu web la llista de tots els castellers traspassats, amb els noms i renoms. En aquesta mateixa pàgina es fa esment que «fins a dos milers de persones han vestit la camisa de la colla en algun moment de la seva vida [...] Molts d'aquests bordegassos ja no estan entre nosaltres. La colla vol retre homenatge a tots els seus integrants que ja han traspassat. Perquè segueixen vius a cadascuna de les nostres aletes, i perquè per sempre més seguiran sent bordegassos» (<http://www.bordegassos.org/memorial.php>).

A l'entrada del cementiri de Vilanova i la Geltrú hi ha el memorial als Bordegassos traspassats, inaugurat el 2012. Com s'explica al web, el memorial va ser «aixecat sobre una base de pedra seca, mètode de construcció típic

del Garraf. Representa els valors que han fet possible que, al llarg de més de quatre dècades, un grup humà com el nostre tingui continuïtat. Ha estat realitzat per en Josep Antoni Masana Caelles, artista nascut a la nostra ciutat [...]. Segons les paraules de l'artista mateix, «aixecar pedres en honor als desapareguts és una tradició molt antiga. Recordar les ànimes que no són presents físicament dona sentit a la pròpia existència. Força, equilibri, valor i seny són valors prou sòlids per definir l'activitat d'un col·lectiu tan i tan ferm; és amb el treball de tots plegats que s'aconsegueix el triomf. És amb aquestes pedres que volem homenatjar la vàlua de les persones que ens han transmès la seva saviesa, la seva força, el seu valor, el seu equilibri i el seu seny»». Una placa recorda els valors castellers, i un codi QR permet consultar el llistat dels bordegassos traspassats.

Al memorial s'hi fan ofrenes florals, sobretot per Tots Sants i en determinats aniversaris, i s'hi poden trobar dipositades camises castelleres, escrits i altres peces o objectes del món casteller.

Cicle de vida de la colla casteller

«Una colla, un poble, un sentiment.»
Himne de la Colla Jove de Castellers de Sitges

Els rituals de pas no només celebren els canvis individuals de les persones, sinó també els canvis en el si d'una associació, d'una entitat formada per un conjunt de persones. Un club, un equip, una colla, una confraria, etc. celebra els seus moments més importants: el naixement, amb la creació de l'associació; els aniversaris, el creixement; els èxits, i també la dissolució quan arriba el moment. La manera de celebrar els rituals de pas d'una colla casteller té molts elements en comú amb com se celebren els rituals dels castellers, amb especial incidència en aquells moments que marquen l'arribada, el naixement, el creixement i la mort d'una colla. Hi ha paral·lelismes amb rituals que fan altres associacions culturals, tot i que el món casteller està molt més ritualitzat que altres àmbits.

La colla transcendeix els seus castellers, té vida pròpia i és molt més que la suma dels seus membres. És una comunitat que es representa a si mateixa i que té personalitat per ella mateixa: una colla té caràcter, té personalitat, té vida, una vida que facilita la vida en comú dels castellers, convivència, imaginari col·lectiu, valors i dosis d'il·lusió i utopia, i té els seus mites, la seva èpica, els seus herois, les seves derrotes i, sobretot, les seves gestes i victòries. La vida d'una colla és plena d'història, una història que es fa amb els castellers i amb la població a la qual pertany. La funció dels rituals de pas és subratllar aquests moments importants i incorporar-los a la història de la colla.

El bateig de la colla casteller

«El bateig d'una colla casteller és un moment litúrgic carregat de simbolisme que durant anys ha servit per determinar el naixement d'una nova formació. Les noves colles s'unien per assajar i fer tallers, fins i tot realitzaven actuacions utilitzant camises blanques, però no era fins al moment de seu bateig quan es considerava que passava a formar part de la comunitat casteller d'una manera plena.»
(Garcia 2014)

El dia del bateig és un dia esperat, un dia en què la colla es posa a prova i vol lluir al màxim. Abans del bateig, hi ha moltes hores per crear-la i formar-se. El dia del bateig és el dia en què la colla està preparada, i deixa de ser una

colla en formació per passar a ser una colla de ple dret dins de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC): el bateig representa la incorporació i acceptació de la colla en el context del món casteller. El temps que passa des que una colla comença a caminar fins que és batejada depèn de molts factors, entre els quals disposar de prou gent, motivació i suport per poder caminar sola.

Cal remarcar, però, que no totes les colles han estat batejades ni tampoc totes tenen padrins. Ara bé, les que no en tenen són colles històriques i altres que foren creades abans de l'expansió del món casteller.

Crear un colla, impulsar-la i consolidar-la no és una tasca senzilla; cal implicació i, sobretot, castellers, una bona base. «Actualment una colla, que prèviament s'ha organitzat i ha realitzat els seus primers tallers o assaigs, contacta amb la CCCC perquè l'accepti com a colla en formació, segueix el camí tradicional de batejar-se i realitzar les seves primeres actuacions amb camisa i, un any després de ser considerada per la Coordinadora, s'avalua el seu estat i es decideix si passa a formar-ne part com a soci de ple dret o no [...]. El dia del bateig d'una colla és el dia de l'estrena dels colors i l'escut, la primera oportunitat per vestir la camisa que identificarà la formació allà on vagi. Habitualment també és l'oportunitat de veure els primers castells, de sis pisos, de la nova colla casteller. Aquesta data serà recordada cada temporada amb la celebració de l'aniversari de l'entitat» (Garcia 2014).

El bateig és una celebració i un ritual de pas molt important per a la colla. És considerat la presentació oficial de la colla; s'anuncia amb cartells i es fa el màxim de difusió per tots els canals possibles.

A trets generals, el bateig consisteix en una actuació casteller de la colla novella, acompanyada de les colles padrines, en què planten castells ajudant-se els uns als altres (les pinyes són plenes de castellers de les tres colles). Com explicaven els Castellers de l'Adroc, el dia del bateig «cal superar un requisit mínim, el castell de sis pisos, com el 3 de 6 o el 4 de 6». A banda dels padrins, també poden participar-hi altres colles o castellers amics. «El bateig és el gran dia, el dia esperat i somniat. Hi ha nervis i hi ha por, però també molta il·lusió», explicava un membre dels Castellers de l'Adroc el dia del bateig de la colla. A partir del bateig, la colla ja podrà lluir i defensar la seva camisa.

El bateig de la colla casteller normalment es divideix en tres parts: l'actuació, els parlaments i lliurament de regals, i l'àpat compartit entre colles. La nova colla arriba en cercavila a una plaça important de la seva població, on l'esperen els padrins i el públic. És un dia de fotos i

de molta expectació; cal fer una bona actuació i demostrar que han assolit un bon nivell. En poblacions on hi ha altres elements festius (gegants, bestiari, bastoners, trabucaires, etc.), també solen participar a la diada.

Un dels aspectes més destacats del bateig és l'estrena de camisa per part de la colla. És aquell dia, i no abans ni després, quan llueix per primera vegada la camisa que, a partir d'aleshores, la identificarà. En el cas del bateig dels Castellars de l'Adroc, una colla que es va començar a gestar el 2016, el bateig va començar amb un pilar de quatre amb camisa blanca; el pilar era previst per a la vigília del bateig, però es va anul·lar per pluja i es va fer a l'inici de la diada de bateig. Per al pilar de blanc els castellers portaven posades dues camises, una camisa blanca per fora i la nova de la colla per dins. Mentre el pilar s'anava descarregant, els castellers es treien la camisa blanca i quedaven vestits amb la nova camisa de la colla, una camisa de quadres de color lila i negre. Els Castellars de Sant Vicenç dels Horts, uns dels padrins, també havien fet el mateix pilar de camises blanques el dia del seu bateig.

Fins que no són batejades, les colles castelleres vesteixen de color blanc en les seves actuacions, i d'aquesta manera visibilitzen la seva condició d'aprenents i el fet que encara estan en formació. Aquest ús dels colors fa pensar en els ordes monàstics i com els colors dels hàbits representen les etapes per les quals passa i avança el monjo, una iniciació dividida en estadis. El blanc de les colles debutants és l'expressió del qui s'inicia, del que comença un camí per arribar a uns objectius, tot transitant per arribar a convertir-se en una colla reconeguda.

El bateig dels Xiquèlos i Xiquèles del Delta, el 5 d'octubre del 2013, va consistir en una «actuació a la plaça amb les colles padrines, remullada dels castellers i castelleres participants, sopar i festa de celebració»; els padrins foren els Nens del Vendrell i els Castellars de la Sagrada Família. Al bateig dels Castellars de Tortosa, al final de l'actuació, amb els pilars simultanis, els castellers van mantegar el cap de colla i el van portar a la font de la plaça: «li vam aplicar un "baptisme per immersió" en tota regla» (web dels Castellars de Tortosa). Els Castellars de Sabadell també recorden que en el seu bateig, el novembre del 1994, més d'un casteller va acabar sota una font de la plaça. Ruixar els castellers, ruixar-se entre ells, forma part del ritual. L'aigua és l'element ritual que més s'associa a un bateig.

Durant el bateig es fa el lliurament d'obsequis. Els regals poden ser diversos; la colla amfitriona en rep i en dona. Les colles padrines solen obsequiar la camisa i el

mocador de la colla, mentre que la colla batejada acostuma a entregar alguna placa commemorativa del bateig.

Membres de la junta d'una nova colla castellera, abans del bateig, van demanar a un rector conegut que els beneís la camisa, amb l'escut i el mocador de la colla: per a ells, es tractava d'un gest de protecció i de fe.

▲ Bateig dels Castellars de l'Adroc a Sant Andreu de la Barca, el 25 de març del 2018. L'enxaneta es treu la camisa blanca i a sota apareix la de la seva colla. (Foto: R. M. Canela)

Padrins i fillols

«El qui troba bon padrí ja ha corregut mig camí.»

En tot bateig cal una festa i la figura dels padrins. Cada colla castellera nova té dos padrins. El fet de tenir dos padrins fa pensar en el bateig catòlic, pel qual se'n trien dos: una padrina i un padrí. Algunes colles coincideixen a dir que un dels padrins és triat per proximitat, mentre que l'altre respon més a un criteri d'afinitat. En el cas dels Castellars de Sant Vicenç dels Horts, van triar de padrins els Castellars de Sant Feliu i els Minyons de l'Arboç, és a dir, una colla del Baix Llobregat i una d'històrica. També en el bateig catòlic la figura del padrí té una funció d'acompanyament, d'ajudar l'infant a créixer en el camí de la fe. El paral·lelisme se cenyeix a aquest paper de guia.

Cada colla pot tenir diverses colles apadrinades, que passen a ser els seus fillols, a les quals acompanyen i amb les quals creen estrets vincles de relació. Hi ha colles que tenen bastants fillols, colles noves que han apadrinat per simpatia o per llaços d'amistat entre castellers d'ambdues colles. Les colles padrines i afillades tenen una relació estreta, i solen actuar conjuntament en diverses diades; fins i tot alguna colla té la Diada dels Padrins. També, en ocasions especials, comparteixen celebracions.

Els compromisos com a padrins, tal com exposen els Castellars de Sant Vicenç dels Horts, són bàsicament: «Donar suport tècnic i resoldre dubtes, d'altra banda assistir a la Diada de Bateig.» Els Castellars de Sabadell consideren que els compromisos són «tutelar el seu creixement i formació durant els primers anys, i des de fa poc hem de remetre un informe a la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya per avaluar si poden considerar-se colla castellera o encara colla en formació». Segons la Colla Joves Xiquets de Valls, «els compromisos es basen en ajudar tècnicament i socialment a formar les bases perquè la colla castellera tingui continuïtat». Per als Castellars de Santpedor, «les colles padrines són aquelles que ajuden a la nova formació en els seus inicis i que l'acompanyen en les primeres actuacions. El seu suport és vital i, com major sigui la col·laboració, millor serà la formació dels nous castellers» (Garcia 2014).

El document de compromís de padrinatge que algunes colles signen té un valor més simbòlic que cap altra cosa. En el cas dels Castellars de Sant Vicenç dels Horts, van signar de manera simbòlica un compromís amb els Castellars de l'Adroc, els seus fillols. En aquest cas concret, el signava el president de la colla i feia constar la decisió

aprovada per junta. Els tres compromisos que el document recull són:

- a) Donar assistència tècnica en els assajos de la colla en formació i en les qüestions relacionades amb la gestió de la colla.
- b) Resoldre tots aquells dubtes que li plantegi la colla en formació.
- c) Informar la junta directiva de la CCCC sobre els avenços que ha assolit la colla en formació en la seva consolidació, com a condició prèvia per poder ser admesa com a colla associada de la CCCC.

A banda de colles padrines, algunes colles també tenen com a padrins homes i dones amb un cert estatus que donen suport a les colles, sigui amb ajut econòmic o d'altre tipus. Aquests padrins reben un tracte especial per part de la colla i, en les seves celebracions familiars o d'empresa, la colla els ofereix algun pilar, o a la cercavila, al passar per davant de casa seva, es fa una salutació. La Colla Vella dels Xiquets de Valls, quan va reorganitzar-se el 1947, va demanar a dues famílies adinerades de la localitat que apadrinessin la colla. Aquestes dues famílies van ser la família Domènech-Mateu i la família Clols, i els petits d'ambdues famílies van passar a ser els padrins de la colla. Als padrins, ara ja grans, se'ls convida cada any al sopar de cloenda de la colla, on tenen un lloc reservat a taula presidencial, i se'ls demana que facin un discurs.

Els Castellars de Sants tenen com a padrina la cantant Núria Feliu. Quan aquesta va celebrar els 50 anys de carrera artística i els 70 de vida, els Castellars de Sants van participar en un acte d'homenatge al Liceu; en els dos pilars que obren la celebració, «les enxanetes van desplegar una senyera i una pancarta on hi deia: 'Felicitats, padrina! 50/70'» (Alegret 2011).

Els Castellars del Prat organitzen la setmana del patrocinador, i altres colles disposen de mecenes que, de manera puntual, els proporcionen ajut o els paguen alguna cosa. Per exemple, un farmacèutic de l'Arboç, fa anys, va assumir les despeses generades per les camises de la colla.

El nom

La tria del nom sol ser més simple del que hom pot imaginar, tal com expliquen els Castellars de Caldes de Montbui: la paraula «castellers» i el nom de la població. També és habitual posar les variants territorials del mot *xiquets*, com poden ser: *marrecs*, *sagals*, *minyons*, *xiquèlos*,

bordegassos, brivalls, nens, nois, xicots, vailets, xics... i el nom del lloc. Els noms de les colles universitàries solen triar un adjectiu com *llunàtics, penjats, trempats, grillats...*, o un substantiu (*xoriguers, ganàpies...*) més el nom de la universitat o del campus al qual pertanyen.

La Colla Castellera Esperxats de l'Estany van triar el nom a través de l'assemblea. Pel que fa als Xiquèlos i Xiquèles del Delta, el van triar els membres fundadors de la colla, tal com expliquen: «Es pretenia fer referència tant a castellers com a castelleres, amb una denominació local ebrenc que fa referència als xiquets i xiquetes, en aquest cas *xiquèlos* i *xiquèles*, i es va afegir “del Delta” per tal de fer referència a la nostra localització, en aquest cas el delta de l'Ebre.» Els Castellers de Sant Vicenç dels Horts, amb la finalitat d'escollir el seu nom, van convocar «una assemblea, on van aparèixer diverses propostes. Una vegada es van escoltar i acceptar les propostes, es va votar el nom, i va guanyar Carallots de Sant Vicenç dels Horts» (vegeu el subapartat següent referit al sobrenom). La colla dels Castellers de l'Adroc aplega castellers de Sant Andreu de la Barca i de Pallejà; el seu nom fa referència a la roca de l'Adroc, un turó que separa les dues poblacions.

La Colla Castellera Jove de Barcelona va triar aquest nom perquè «va néixer amb la intenció d'aportar una visió nova i trencar amb la imatge tradicional del món casteller. També perquè històricament ha estat formada principalment per gent jove, i també són joves els qui ocupen gran part dels càrrecs».

El sobrenom

Pot venir donat pel color de la camisa, per la població, pel caràcter de la colla o per altres motius, però sempre va lligat a algun aspecte representatiu de la identitat de la colla, normalment vinculat al territori o a la universitat a la qual pertanyen. Per exemple, els Castellers de Caldes de Montbui són coneguts com a *escaldats*, a causa de les fonts d'aigua calenta que hi ha al municipi. El sobrenom dels Xiquèlos i Xiquèles del Delta és *blau delta*, pel color de la camisa i pel lloc. El malnom dels Castellers de Montcada i Reixac és *teules*, pel color teula de la camisa. En el cas dels Castellers de Sant Vicenç dels Horts, *carallots* és el malnom, tot i que inicialment va ser-ne el nom: «La colla va néixer i es va inscriure com a Carallots. Però la CCCC no va acceptar el nom, i per tal de poder-hi accedir i tenir dret a l'assegurança casteller, vam haver de renunciar al nom i passar a anomenar-nos Castellers de Sant Vicenç

dels Horts. Es va decidir acceptar les condicions de la CCCC en una assemblea molt tensa.» La Colla Castellera Jove de Barcelona comenta que a vegades els han anomenat *pixapins* o *camacos*, però que cap d'aquests malnoms ha quedat fixat. La Colla Castellera de Figueres, que era coneguda com els *liles*, ha passat a anomenar-se, durant el 2018, els *merlots*.

D'altra banda, també hi ha els noms col·loquials, tal com assenyala Xavier Brotons (2013: 67):

Tota una altra qüestió són els diversos apel·latius col·loquials —alguns dels quals, despectius— amb què són conegudes determinades colles (l'origen dels quals, moltes vegades, el trobem en les relacions de rivalitat entre agrupacions). Així, a Valls, els components de la Joves són *muixerrillos* (ja que es consideren hereus de l'antiga Colla de la Muixerra del segle XX), mentre que els de la Vella són *vellacos* (amb joc de paraules pejoratiu derivat del nom de l'agrupació). A Tarragona, els Xiquets són *matalassers* (per l'aspecte de la seva camisa, de ratlles blanques i vermelles); a Barcelona, els Castellers de Sants són els *borinots*; a Esplugues de Llobregat, els seus Castellers són *cargolins*...

Un fenomen interessant és la constatació que en força casos aquests apel·latius eren originàriament despectius (nats a la colla rival, com en el cas de *matalasser*), però per un curiós procés de dignificació han acabat sent assumits orgullosament per la colla batejada. Finalment, d'altres renoms són clarament despectius i, a més, tenen un ús molt més restringit: *lagartos* (Castellers de Vilafranca), *baietes* (Jove de Tarragona)...

La camisa i el mocador

El color de la camisa i el nom són els trets distintius d'una colla casteller. «Actualment no s'entén el fet casteller sense la camisa, la peça distintiva de cada colla, amb el respectiu color propi. La camisa és, amb tota seguretat, l'element més genuí de les colles, el pal de paller sobre el qual se sustenta la identificació dels castellers amb la seva agrupació. Però la manera de vestir la camisa és diversa [...] Evidentment, quan parlem de vestir la camisa no ens referim a un simple fet estètic (per dintre o per fora, arromangada o no) sinó al que suposa per a un casteller o casteller portar-la posada. “La camisa és sagrada” és una frase que a Valls, sense cap mena de dubte, sentim i diem molt sovint, però també a molts altres indrets. La camisa és el que ens fa castellers a ulls dels altres» (Ibar 2014).

El color triat sol ser molt representatiu, Per exemple, els Castellers de Sants duen la camisa grisa en homenatge als treballadors de l'Espanya Industrial i de les antigues fàbriques tèxtils de la zona. Aquest color mosca els ha fet portadors del sobrenom de *borinots*, nom també del seu local social. La Colla Castellera Esperxats de l'Estany van triar el color blau-verd per a la seva camisa, segons expliquen, perquè és «el color de l'estany de Banyoles». Els Xiquèlos i Xiquèles del Delta porten el blau a la seva camisa: «Es tracta del color de la lluita “antitransvasament” que tant ha caracteritzat el territori ebrenc.» El color taronja dels Castellers de Sant Vicenç dels Horts «no té cap significat, es va voler triar un color que no fos repetit. Quan vam aparèixer, l'únic color taronja era el dels Sagals, però és un taronja més apagat». El color dels Carallots es va triar per votació popular. Els Castellers de Montcada i Reixac van triar el color teula perquè no el portava cap colla quan aquesta es va crear. Els Nyerros de la Plana porten la camisa grisa, que representa el color de la boira de la Plana de Vic. La Colla Castellera Jove de Barcelona porta la camisa de color grana; constaten que no té cap significat, i que va ser escollit perquè era el que més els agradava. Els Castellers de Mollet han apostat pel verd clar, i argumenten que és una demostració d'estima cap a Gallecs, on la colla va ser batejada i on actuen cada any per la festa major: van triar el verd per reivindicar aquest espai natural cada cop que es posen la camisa i fan castells. Per què no hi ha camises negres? Per què cap colla l'ha triat? Hi ha tabús i supersticions en el món casteller? Els Castellers de Sant Andreu, colla que va desaparèixer el 2006, portaven una camisa de color negre.

A més de la camisa, la colla passa a tenir un mocador propi que intercanvia amb les altres colles, i és alhora obsequi per a autoritats i persones rellevants. «El mocador casteller ha servit, en ocasions, per a “investir” de categoria castellera algun personatge destacat o protector» (Català 1981: 625).

◀ *Al bateig dels Castellers de l'Adroc, un dels castellers dels Carallots portava els mocadors de la colla amfitriona i de les dues colles padrines. (Foto: R. M. Canela)*

▲ *Pilars conjunts de les colles participants en l'acte de col·locació de la primera pedra del Museu Casteller, el 27 de març del 2015, a Valls, en què cada colla va dipositar el seu escut en una urna.* (Foto: Pere Toda / Ajuntament de Valls)

L'escut

La camisa i el mocador de la colla porten l'escut brodat o estampat.⁵⁷ Hi ha altres productes de roba i complements que també el porten imprès; els Castellers de Vilafranca, fins i tot, han comercialitzat unes sabatilles esportives amb els colors i l'escut de la colla.

L'escut té molt de simbolisme, tant en els elements que hi apareixen com en el color. Es dissenya justament quan la colla comença a caminar. La majoria de colles utilitzen l'escut com a imatge de perfil a les seves xarxes socials. Els Castellers de Sant Vicenç dels Horts i els Castellers de Nou Barris van convocar un concurs amb l'objectiu d'es-

▲ *Sabatilles esportives dels Castellers de Vilafranca.* (Foto: Lia Fotografia / Arxiu Castellers de Vilafranca)

collir el seu escut. Altres colles l'encarreguen a membres de la mateixa entitat o a dissenyadors professionals.

D'altra banda, durant la col·locació de la primera pedra del Museu Casteller de Catalunya, l'any 2015, a Valls, els enxanetes van dipositar dins d'una urna els escuts de les seves respectives colles.

⁵⁷ Els Bordegassos de Vilanova són l'única colla que no ha portat mai escut a la camisa, malgrat haver-ho sotmès a votació fa alguns anys en una assemblea general, en què va guanyar el no per àmplia majoria.

La bandera, el penó o el domàs

Diverses colles tenen bandera, penó o domàs. Els castellers i simpatitzants d'una colla pengen els domassos als balcons per la festa major o en diades importants. És un element que fa visible la pertinença o simpatia vers una colla concreta. Aquests domassos també són portats pels castellers en sortides i activitats de la colla, per fer-se fotos de grups. El domàs és del color de la colla, i duu l'escut al seu centre. En cas de mort d'un casteller significat de la colla, el domàs també pot ser utilitzat per cobrir el fèretre. El domàs, de la mateixa manera que el mocador, és una peça d'intercanvi entre colles i castellers.

En aquest sentit, els Nois de la Torre expliquen que «a la colla tenim domàs, que es penja per les dues festes majors, la del juliol a les festes del Quadre de Santa Rosalia i al setembre per la Festa Major de Santa Rosalia, juntament amb dos domassos més als costats de les respectives

colles que venen a la diada. Es penja a l'edifici de Cal Gibert, a la plaça de la Vila».

Altres colles tenen bandera, a banda del domàs. La Colla Vella dels Xiquets de Valls disposa de bandera i banderí. El banderí el porten als viatges. Va ser estrenat l'any 1958 en ocasió del viatge que la colla va fer a Brussel·les. A cada nou desplaçament, el banderí el porta el casteller més veterà del grup. Abans de la primera actuació, el cap de colla li'n fa entrega, i passa a ser l'encarregat de portar-la a totes les actuacions del viatge. El banderí té l'escut antic de la colla en una cara, i a l'altra la bandera catalana. La bandera es treu per la processó de les Decennals i la du el portador i dos cordoners a banda i banda. Tant el banderer com els portadors són castellers veterans o persones molt significatives per a la Colla Vella.

Per la seva banda, la Colla Joves Xiquets de Valls té dues banderes: la brodada, que es treu només per la processó, i la normal, que es penja juntament amb la bandera catalana a la façana, per la diada del local, Sant Jordi, festa major de Sant Joan, 11 de Setembre i Santa Úrsula.

El local

El local social de la colla té la consideració de la casa de tots; és l'espai de la colla, sigui propi, llogat o cedit. En alguns casos és un espai compartit amb altres entitats i això treu una mica sentir-ho més casa. Les colles grans tenen locals socials en propietat, on tenen penjades fotografies dels presidents, caps de colla, diades històriques, etc., quadres, i on guarden els diversos premis i reconeixements. També poden tenir l'arxiu de la colla i altres objectes i documents d'interès. Hi ha sales de reunions, per a conferències, sala d'actes, etc. També l'espai per assajar, i alguns locals també tenen rocòdrom. Alguns locals tenen el seu propi bar, i molt més excepcionalment un restaurant, que passa a ser un important punt de trobada dels castellers i simpatitzants. En colles més petites, alguns bars de la localitat també fan la funció de local social, ja que es converteixen en el punt de sortida de les diades, d'on se'n van esmorzats i on tornen per festejar les fites assolides.

Els Minyons de Terrassa tenen un local, com ells diuen, obert a la ciutat; qualsevol persona o entitat de Ter-

◀ *Robert Rodon Llach, Berto, i el xiquet Rafel Pena Martínez, Xamali fill, amb el banderí de la Colla Vella amb motiu del viatge a Brussel·les, el juliol del 1958. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)*

▲ Local dels Castellers de Sants durant una actuació de vigílies de la diada de la colla, el 12 de maig del 2018. Es tracta de dos castells simultanis formats únicament per dones: el 2 de 6 i el 5 de 6. (Foto: Eli de Ferrer / Arxiu Castellers de Sants)

rassa pot demanar la cessió puntual d'alguna sala per realitzar alguna activitat. A la primera planta hi ha un bar-restaurant i un espai annex per a la celebració d'activitats culturals diverses. El van comprar el 1988, i el 2002 se'n va inaugurar una ampliació.

El local dels Nens del Vendrell, inaugurat el 1981, «està ple de simbolisme i moments històrics, ja que és allà on es conserven gran part dels trofeus, reconeixements i reculls gràfics dels seus brillants moments al llarg de la història» (vendrelltrescastells.blogspot.com). El local té una funció de custòdia d'allò que és valuós per a la colla, dels seus orígens i història.

El patró

Anys enrere cada colla tenia el seu patró. Aquest és un fet que actualment no es conserva, tot i que la colla participi activament en les festes majors de la seva població en honor als patrons locals. Al patró o la patrona se li demanava especialment que protegís la colla i els seus castellers. «D'entrar en el sentiment religiós, observem que són diverses les colles que tenen un patró o patrona —Sant Miquel, els “Castellers de Vilafranca”; la Mare de Déu del Remei, els “Minyons de l'Arboç”; la Mare de Déu de la Candela i Sant Jaume, la “colla Vella” dels Xiquets de

Valls; la Mare de Déu del Lledó, la “Joves”— i que totes o quasi totes les colles han plantat castells —generalment, pilars— dintre del temple parroquial on radiquen» (Català 1981: 627). Els Nois de la Torre tenen com a patrona santa Rosalia, que ho és també de Torredembarra.

La Colla Vella dels Xiquets de Valls té com a patrona la Mare Déu de la Candela —ahora patrona de la ciutat de Valls— i també sant Jaume, que ho és del grup de cases de la Colla Vella. Quan el 1959 es va inaugurar el barri, feia poc que la colla havia anat a Santiago de Compostel·la i van pensar que era bona idea que se'n celebrés la festa per Sant Jaume, amb la qual cosa la colla adoptava un nou patró. Cada any la colla participa a la festa del barri amb una diada castellera. Any enreter també participaven a la missa que es feia. En grans ocasions, la

Colla Vella dels Xiquets de Valls fa ofrena a la Mare de Déu de la Candela, la seva patrona, dels trofeus que guanya. Ho va fer com a guanyadora dels concursos de Can Jorba (Barcelona) dels anys 1964, 1965 i 1966. I el 2018 ho ha tornat a fer després de guanyar el XXVII Concurs de Castells. En aquesta darrera ocasió, la canalla de la colla va ser l'encarregada d'oferir el trofeu i el faixí d'honor a la Mare de Déu de la Candela a l'interior de l'església de Sant Joan Baptista de Valls. Els castellers van enfaixar la Mare de Déu amb el faixí d'honor i a continuació van passar a besar la imatge. Seguidament, la colla va anar a l'Ajuntament a oferir el guardó a tota la ciutat.

En el cas dels Xiquets de Tarragona, «a la camisa, alguns castellers hi llueixen unes cintes. Cada any, per la festivitat de Sant Magí, les beneeixen i se les lliguen a

▲ La Colla Vella dels Xiquets de Valls va fer ofrena del trofeu de guanyadora del Concurs de Tarragona del 2018 a la seva patrona, la Mare de Déu de la Candela, al cambril de l'església de Sant Joan. (Foto: Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

▲ Els Castellers de Vilafranca organitzen anualment una romeria a Montserrat, per demostrar la devoció a la patrona de Catalunya. A la imatge, el 3 de 9 amb folre del 16 d'octubre del 2016. (Foto: Arxiu Castellers de Vilafranca)

la camisa perquè el patró de la ciutat els ajudi i els doni bona sort! Si veiem passar un casteller amb moltes cintes, és que fa molts anys que es dedica al món dels castells. És tot un veterà!» (Sans 2018: 36)

Algunes colles, en les festes anyals, fan una missa a l'església del seu patró o la seva patrona i tenen un record per a tots els difunts de la colla.

Diverses colles, entre les quals els Castellers de Sabadell, diuen que no tenen patró, però que es podria entendre que han adoptat el patró o patrona del seu poble o ciutat, als quals fan ofrenes i pilars per la seva festa.

Tot i no tenir la Mare de Déu de Montserrat per patrona, diverses colles castelleres, en les seves diades a Montserrat, fan ofrenes a la Mare de Déu, i així s'expressa la devoció que li tenen molts castellers.

L'himne

El 2010 els Castellers de Vilafranca van presentar el seu himne *Amunt verds!* La música inclou elements com el toc de castell, barrejats amb ritme pop. Els creadors de l'himne, el lletrista i el compositor, van ser un casteller i un graller de la colla.

L'himne de la Colla Vella dels Xiquets de Valls va ser estrenat el 1982 i té lletra i música. Els Vailets de l'Empordà van crear el seu himne l'any 2016 per iniciativa del casteller i cantant del grup The Cuit's; l'himne es titula *Amb el cel i la terra*. També la Colla Joves Xiquets de Valls, la Colla Jove de Castellers de Sitges, els Vailets de l'Empordà, els Minyons de Santa Cristina, els Nens del Vendrell, els Nois de la Torre i els Bordegassos de Vilanova i la Geltrú, entre d'altres colles, tenen un himne propi. La lletra dels diferents himnes és interessant d'analitzar, pel missatge i significats que transmeten. Alguns himnes tenen títol i altres no, però normalment tots disposen de música i de lletra.

Algunes colles, a més de l'himne, tenen un lema; el dels Nyerros de la Plana és «Jo vaig de gris i soc feliç» i el dels Castellers de Sants, «Feina de formiga, força d'elefant».

La mascota

Més recentment, algunes colles han adoptat alguna mascota lligada amb el sobrenom que tenen. Per posar dos exemples, trobem la mascota Potablava, que han triat els Castellers del Prat, i el Merlot, de la Colla Casteller de Figueres.

▲ La Colla Casteller de Figueres ha apostat per la creació d'una nova marca corporativa a través del Merlot, una mascota vinculada al color de la seva camisa

La Colla Joves Xiquets de Valls, des del 1999, disposa d'una parella de gegants, una castellera i un casteller que a braços porta un petit casteller: són els anomenats Castellers d'Alçada: la Roser, el Menestral i el petit, el Muixerillo, noms al·lusius a la història de la colla.

Els Xiquets de Tarragona, amb motiu del 20è aniversari, l'any 1990, van construir dos capgrossos: un casteller i una castellera. Els Nois de la Torre no tenen mascota, però expliquen: «Els petits castellers tenen un petit *Sion* vestit de casteller construït per algunes mares de la colla». La Colla Jove de l'Hospitalet tampoc no té mascota, «malgrat aparèixer una carxofa al nostre escut i tenir una disfressa de mida gegant».

El carnet de la colla

El carnet més comú és el que acredita la condició de soci d'una colla concreta i que comporta descomptes en determinats establiments. Per exemple, en el cas de la Colla Casteller de Figueres, «es refereix a un carnet individual de casteller que es renovarà cada any i que servirà per vincular el teixit empresarial de Figueres amb la colla».

Hi ha també carnets de soci protector i carnets de soci d'honor, com els que els Castellers de Vilafranca, cada any, entreguen a personalitats distingides.

Entrada de nous membres de la colla

«En agrupacions grans i petites, veiem nadons amb camises i samarretes, fills i filles de castellers i castelleres, famílies senceres que senten els colors i que els passen als que arriben. Cada colla té la seva idiosincràsia i la seva manera d'entregar la camisa. Algunes molt solemnes, altres menys, però sembla clara la identificació de camisa amb pertinença i, sobretot, de camisa amb sentiment.»
(Ibar 2014)

En tota colla hi ha mobilitat, entrades i sortides, els que entren nous, els que se'n van i els que retornen després d'un temps. Totes les colles donen molta importància a la captació i fidelització de nous castellers: cal ser un bon grup per tirar endavant i fer castells.

Quan entra un candidat a casteller, hi ha un temps per incorporar-lo. L'entrega de camisa és el moment en què públicament se'l reconeix com a casteller. L'acte de lliurament de les camises pot ser un moment més o menys solemne, amb parlaments o sense, un moment per reforçar la sacralitat que s'atorga a la camisa, als colors i a l'escut. Normalment, l'entrega es fa durant l'assaig, però també hi ha colles que ho fan a plaça, abans d'iniciar una actuació, com és el cas dels Marrecs de Salt: «La festa va començar quan la cercavila dels Marrecs va arribar a la plaça de Lluís Companys de Salt, fent ressonar els seus tambors i gralles. Un cop allà, l'alcalde de la vila, Jordi Viñas, els va donar la benvinguda i la colla va entregar les característiques camises liloses als nous marrecs del grup» (Alba Juanola).

Als Capgrossos de Mataró, explica la castellera Anna Calderón, tenen establert que per quinze presències (assajos i diades) guanyes la camisa i amb cinc assistències, el mocador. En el cas dels Castellers de Caldes de Montbui, «als nous castellers, quan porten tres actuacions anant-hi, amb els seus respectius assajos, es fa entrega de la camisa. Es lliura al mateix local, i a la plaça l'estrena es fa a la quarta actuació». Els Esperxats de l'Estany tenen establert que «la camisa es dona quan un casteller se l'ha guanyat amb constància; se'n fan dues o tres entregues a l'any, abans d'actuacions importants a casa. Quan entra un casteller a la colla, ha de signar el document per a l'assegurança i els drets d'imatge, independentment de la camisa».

Els nous aspirants a Xiquelos i Xiqueles del Delta estrenen camisa quan han assistit als assajos i a les diades amb continuïtat. El nou casteller ha d'omplir i signar el formulari d'alta de soci. Pel que fa als Castellers de Sant Vicenç dels Horts, «als nous castellers se'ls fa entrega de camisa a l'assaig previ a la primera diada de Sant Vicenç. Es fa el lliurament per part de presidència i del cap de

colla. Es fan fotografies i es penjen a les xarxes socials». Els Castellers de Sant Vicenç dels Horts «donem més importància a l'estrena com a casteller que a l'estrena de camisa. Al primer castell, se'l bateja i se li tira aigua al mig de la plaça. La camisa es dona en un assaig per part del president i la cap de colla. El lliurament de camisa és abans de la Diada d'Aniversari (cap de setmana més proper al 26 de maig), la festa major (tercer cap de setmana de juliol) i Diada dels Carallots (novembre). Les presències a assajos donen dret a camisa».

En les diades en què els castellers estrenen la camisa poden acabar remullats, i també quan el casteller canvia de posició als castells, després del debut en el nou lloc. Cada colla té les seves maneres. Els Castellers de Montcada i Reixac expliquen que «l'estrena de camisa és passada per aigua, es remulla al casteller, i és iniciativa dels mateixos castellers. La fem dos cops l'any per la festa major, i per la diada donem l'escut. Les presències donen dret a la camisa i, posteriorment, a l'escut». Els Castellers de Barcelona aprofiten l'aigua que beuen durant les actuacions i, «en acabar diades en què s'estrena algú en una posició concreta, especialment a canalla i a tronc però també a pinyes o folres (primer baix d'un castell, primer castell a terços, primer 4 de 8 d'enxaneta, primera vegada de crossa al folre...), es remulla els castellers amb ampolles d'aigua, com una broma, molt improvisat». Aquesta mateixa colla, al seu web, disposa d'una secció de nouvinguts, amb «vídeos i tutorials per facilitar la vostra entrada a la colla, quant a conceptes castellers, tècnica i col·locació» i fotos dels lliuraments de camisa amb aquests missatges: «Ja som vermells» i «Si encara no la tens, no et desanimis, en breu podràs aparèixer com un membre més de la nostra gran família castellera» (web dels Castellers de Barcelona: <https://www.castellersdebarcelona.cat/nouvinguts/>).

A la Colla Castellera Jove de Barcelona, «quan un nou casteller comença a venir als entrenaments de la colla, li demanem que ompli i signi un full d'inscripció perquè passi a ser membre de la colla, estigui cobert per l'assegurança de la CCCC i rebi informació per correu electrònic de totes les nostres activitats. També se li regala una samarreta de la colla, perquè pugui venir a les diades amb el nostre color. Quan ja porta un temps venint, se li fa el lliurament de la camisa de la colla, a criteri particular de la junta i la tècnica si consideren que ha demostrat prou compromís amb la colla. Aquest és el procediment oficial i que s'explica als nous, i que ens permet ser discrecionals si és necessari donar aviat la camisa a algú per necessitats tècniques o més tard per manca d'exemplars. A la pràcti-

▲ Bateig d'una castellera dels Minyons de Terrassa després de debutar en la posició de baixos en un 4 de 8. (Foto: Arxiu Minyons de Terrassa)

► Estrena de camises de noves xiquèles, amb remullada inclosa una vegada finalitzada la primera diada amb la colla. (Foto: Arxiu Xiquèles i Xiquèles del Delta)

◀ *Lliurament de camises a nous membres dels Castellers de Barcelona, el 15 de juny del 2018. (Foto: Arxiu Castellers de Barcelona)*

ca, però, s'intenta seguir un criteri igual per a tothom d'un nombre concret d'entrenaments i diades, que controla una comissió de camises (per a músics i canalla ho fan els caps de músics i de canalla). Aquests criteris no són coneguts. Els divendres previs a una diada del cap de setmana, durant el discurs del cap de colla, en acabar l'entrenament, crida els noms dels castellers a qui toca donar camisa (si n'hi ha) i se'ls lliura la camisa i l'escut de la colla. Quan ha acabat el discurs, un encarregat de camises o algun membre de la junta els explica la importància de la camisa i les normes que tenim per dur-la posada, i el seu preu, que han de pagar per haver-la comprada. L'escut de roba no es ven sinó que es cedeix però segueix sent propietat de la colla, i la junta de la colla pot requerir que sigui retornat si algun membre és expulsat de la colla. Alguna vegada hem hagut de lliurar una camisa durant una diada en comptes del divendres, però és molt excepcional».

Entregar la camisa és revestir l'iniciat, donar-li una nova categoria; la camisa el converteix en casteller. L'entrega no té la solemnitat de l'entrega dels hàbits monàstics, o de les samarretes als nous fitxatges d'un equip de

futbol, però és un moment emotiu per a la persona que la rep i per a la colla que l'entrega. Vestir la camisa, lluir-la, suar-la, defensar-la, però abans cal guanyar-la amb l'assistència a un determinat nombre d'assajos i diades. Una camisa té valor, representa l'acceptació, és portar els colors, tenir l'escut a prop del cor, com diu algun casteller: «Quan entres a un colla castellera has de "guanyar" la teva camisa després de participar en un determinat nombre d'assajos i diades. Per no hem d'oblidar (mai!) que aquesta camisa no ens pertany... M'explico: el nostre uniforme casteller representa tot un col·lectiu, un col·lectiu que es fonamenta, precisament, en els seus indiscutibles valors. Si no ho acceptem, si no ho complim... no serem mereixedors de posar el seu escut damunt del nostre cor» (Humbert Sanz, de la Colla Castellera Jove de Barcelona).

Hi ha revistes castelleres, com la *Guardamides*, dels Nyerros de la Plana, que dediquen una secció als *novatos* de la colla, on es publica una foto del nou casteller, una breu biografia i una entrevista.

Els Castellers de l'Alt Maresme van crear un equip de padrins per acompanyar i ajudar les persones que s'apun-

ten a la colla durant els primers mesos. També trobem colles en què, per passar a ser soci, cal ser avalat per un altre casteller. Els Xiquets de Reus, cada temporada, fan un acte de benvinguda per als nous, amb una xerrada sobre el funcionament de la colla i qüestions de seguretat en els castells.

D'altra banda, les colles castelleres universitàries tenen la fama de ser un bon lloc per conèixer gent i per lligar; és un reclam important que atreu molts universitaris.

A les xarxes socials, fàcilment podem veure castellers amb imatges de perfil relacionades amb la seva colla, d'ells mateixos vestits amb la camisa, l'escut de l'entitat, fotos de grup de la colla, etc. També resulta senzill trobar castellers

que s'han tatuat lemes castellers com «Força, equilibri, valor i seny», escuts, castells i símbols de la colla de què formen part. Algun casteller s'ha tatuat el castell descarregat: «Vaig prometre que, quan descarregués el pilar de 8, me'l tatuaria» (Oriol Viñas, dels Minyons de Terrassa).

Hi ha castellers que són de més d'una colla, tot i que no és gaire habitual —tret dels castellers que, en època universitària, formen part de la colla casteller de la universitat, sense desvincular-se de la colla del seu lloc d'origen—, però, quan es produeix, comprovem que el casteller té una colla principal i una altra o altres de més a més.

Als castellers, en molts casos, se'ls coneix amb un renom, un àlies, que pot tenir a veure amb el nom de casa

► La primera diada d'Èlia Domínguez amb camisa i com a aixecadora de la Colla Joves Xiquets de Valls, el 2016 a la població de Botarell. (Foto: Cedida per la família Domínguez-Fontova)

Canviar de camisa

Raquel Sans Guerra

La feina, un canvi de residència, l'amistat o simplement voler fer castells més grans són alguns dels motius que han portat alguns castellers a canviar de camisa. Formar part d'una colla castellera és per a molts un sentiment semblant al de pertinença a un equip de futbol: qui és del Barça, de l'Espanyol o del Madrid normalment ho és per a tota la vida; però també hi ha qui relativitza aquest sentiment i considera que el fet de dur una camisa és una qüestió més circumstancial, que pot canviar amb el pas dels anys.

Desenes de castellers amb noms i cognoms podrien servir per exemplificar aquests canvis de colla, que en la majoria de casos es produeixen de manera gairebé natural i sense conflictes, però que de vegades han estat motiu de polèmica. Segurament un dels casos més controvertits fou el del casteller Pere de Haro, *Ito*, que durant molts anys havia estat primer canalla i després casteller de tronc destacat de la Colla Joves Xiquets de Valls. De fet, entre moltes altres gestes amb camisa vermella, va ser l'enganxeta del primer 3 de 9 amb folre dels vermells (1986). Però la temporada 2006, De Haro, que tenia bona part de la família a la Joves, va decidir per raons personals posar-se la camisa rosada de la Colla Vella. Un canvi que, d'entrada, va provocar algunes tensions, que amb els anys s'han anat suavitzant i desapareixent.

En un reportatge a la revista *Castells*, Xavier Brotons (2007) feia un repàs històric a com s'han vist i viscut els canvis de camisa des de l'inici dels castells: «Pere Català Roca, a l'obra *Món casteller* [...], definia de la següent manera el terme *empassat*: “1. Subst., m. Individu que ha deixat una colla per a passar a una altra. 3. “Cada casteller sentia veneració per la seva colla, i els pocs *empassats* que hi havia eren mirats amb molt mals ulls per tots, negant-se gairebé la majoria que un *empassat* els posés els peus damunt” (Ballester, «Els Xiq.» 157). 5. “Canvia-camisa”, “traspassat”. 8. Modernament, amb la proliferació de colles, la circumstància de canviar de colla ha perdut molta part de l'aversion d'altres temps.” De manera semblant, Francesc Blasi

Vallespinosa, en la seva obra *Els castells dels Xiquets de Valls* (la primera edició de la qual és del 1934), deia això: «Creiem que no és convenient canviar sovint de colla perquè significa manca de serietat i és perjudicial al prestigi dels castells. Anys endarrere, els *empassats* eren molt mal vistos per tothom.»

Amb els anys, però, els canvis de colla s'han desdramatitzat i, malgrat que continuen sent molt esporàdics, acostumen a respondre a una voluntat de progrés casteller. Es tracta de persones que tenen ganes de fer castells més grans que els que fan les seves respectives colles, i per això decideixen fer un salt endavant. Cal dir que aquesta ambició no sempre és ben vista des de la colla de partida. Alguns retreuen a aquests castellers que, si tothom fes el mateix, les colles no podrien progressar mai. D'altres, en canvi, entenen que el fet d'haver començat en una colla més petita no pot frenar la progressió d'aquells que vulguin i puguin fer castells més alts. Brotons (2007) explica el cas de l'Ignasi Pérez, *Xaio*, que entre 1996 i 2002 va formar part de la Colla Castellera de Figueres, però que un dia va decidir canviar la camisa vi raïm per la verda dels Castellers de Vilafranca: «Em vaig anar desmotivant. Jo estudiava a Lleida i havia de fer un gran esforç per anar a Figueres a fer castells, i em vaig arribar a plantejar plegar de fer castells. Al final, vaig decidir la bogeria d'anar a Vilafranca!» Tenen una història semblant els castellers Oriol Portabella i Miquel Vallribera: tots dos pertanyien als Tirallongues de Manresa —l'últim n'havia estat cap de colla—, però la colla se'ls va fer petita. Va ser llavors quan van entrar a formar part de la Colla Jove Xiquets de Tarragona.

Més enllà d'aquesta voluntat de progressió castellera, també es produeixen canvis de camisa perquè hi ha castellers que traslladen el lloc de residència i, moguts per continuar fent castells, decideixen entrar a formar part de noves agrupacions. És el cas, per exemple, de molts castellers de les Balears que quan es traslladen a Barcelona o a altres punts del Principat opten per

apuntar-se a les colles del nou lloc de residència. En aquest sentit, podem parlar de la mallorquina Helena Vilches, membre dels Castellars de Mallorca, que durant els anys que va viure a Tarragona va convertir-se en castellera dels Xiquets de Tarragona. Anys després, en la seva tornada a Mallorca, va vestir novament la camisa grana dels Castellars de Mallorca i fins i tot va esdevenir-ne presidenta. Hi ha molts altres casos de castellers mallorquins que, en traslladar-se a Catalunya, s'han vist abocats a canviar de colla: la Petra Rechach i el Miquel Bonet (Castellers de Sants) o l'Aina Mallol (Xicots de Vilafranca) en són només alguns exemples.

Segurament les colles universitàries, nascudes a partir del 1994, han contribuït al fet que hi hagi molta més relació entre els castellers de diferents colles i que s'hagi atenuat aquest caràcter conflictiu que històricament havien tingut els canvis de camisa. El fet de formar part d'una colla universitària fa que molts castellers joves tinguin una segona camisa i facin pinya plegats, un contacte que afavoreix les relacions d'amistat que, en un moment determinat, es poden convertir en el detonant perquè un casteller decideixi canviar de colla. Insistim, però, que es tracta de casos excepcionals.

L'expulsió de castellers d'una colla és un fet molt excepcional, però també s'ha donat quan la conducta del casteller no és considerada la correcta. Els estatuts de cada colla regulen en el règim disciplinari les causes que poden implicar la baixa dels seus membres.

▲ La camisa expressa la pertinença a una determinada colla. A la imatge, castellers dels Capgrossos de Mataró amb la seva camisa blava. (Foto: José Carlos León)

(en poblacions petites), la població on viu, algun aspecte físic o professió. Molts castellers històrics són recordats més pel sobrenom que pels seus nom i cognoms: Isidro de Rabassó, el Querido, el Blanco, Gravat de Rabassó, l'Escolà, Ros de Xamali...

Hi ha colles que organitzen tallers per als nous castellers, una formació inicial per treballar qüestions de seguretat, tècnica, etc. També és interessant veure com es capten els nous castellers, i sobretot la canalla. S'organitzen periòdicament tallers a escoles, espais, centres cívics o festes. Algunes colles, com els Castellars de Castellar, la Colla Castellera de Sant Pere i Sant Pau o els Castellars de Sabadell, fan campanyes per atraure nous candidats a castellers, del tipus «A l'assaig porta un amic».

En el món casteller no es parla de traspassos ni de fitxatges, a trets generals; existeix una reconeguda fidelitat dels castellers amb la seva colla molt semblant a la dels aficionats vers un club de futbol. En el cas de la canalla, a Valls, les dues gran colles «tenen des de fa anys un pacte pel qual si un nen o nena ha fet castells amb una colla no pot pujar a l'altra fins al cap de dos anys. La Coordinadora de Colles ha aprovat un pacte semblant per a tot el món casteller, pensat per als casos de canvi de camisa més polèmics, en què una de les colles no hi està d'acord» (Sans 2018: 67). En l'associacionisme cultural, en general —en el món coral, la dansa, geganters, etc.—, la identificació de la persona amb la colla és un element clau (vegeu el destacat «Canviar de camisa», de Raquel Sans).

▲ Els Castellers de Gavà escullen anualment l'hereu i la pubilla entre la canalla de la colla. (Foto: Arxiu Castellers de Gavà)

◀ De la mateixa manera que moltes altres agrupacions, la Colla Castellerà de Sant Pere i Sant Pau organitza alguns assajos especials amb el títol genèric de «Porta un amic», amb la finalitat d'atraure nous castellers

Festes de la colla

La vida de la colla és plena de diades, festes i celebracions. Destaca la festa anual, una mena de festa major que se celebra, en la majoria de colles, un cop acabada la temporada castellerà, a finals de tardor. La programació de la festa és plena d'actes i activitats per a petits i grans. La programació depèn de cada colla i, sobretot, del pressupost. La canalla sempre té programades diverses activitats infantils. L'acte central acostuma a ser un àpat de germanor, amb reconeixements i homenatges. En colles petites, només es fa un dinar o sopar de final de temporada.

Els aniversaris també se celebren. El dia d'aniversari, en moltes colles, és el dia del bateig de la colla. Es fan celebracions especials pels 10, 25, 50, 75 i 100 aniversaris. Els Esperxats de l'Estany celebren l'aniversari del primer assaig com l'aniversari de la colla i l'aniversari del bateig és la seva diada. La festa anual es fa a finals de desembre amb «un sopar i cagada del tió». Els Xiquèlols i Xiquèles del Delta celebren el seu aniversari per la data del bateig. I la festa anual és el sopar de final de temporada del Nadal: «S'entreguen regals o detalls per a la canalla i per als membres de junta o de tècnica que surten. També s'orga-

nitzen actes com sortida de canalla i excursions.» També els Castellers de Sant Vicenç dels Horts celebren l'aniversari el dia que van fer el bateig, i la festa anual la fan després de la temporada castellerà, amb el sopar de gala, en què es donen premis de reconeixement per votació popular al *Carallot de l'Any*, *Ole tus webos*, *Postureo*, *Frikie* i *Matosser*. Els Castellers de Montcada i Reixac també celebren l'aniversari de la colla el dia del bateig, i la festa anual se celebra per la diada de la colla, amb diferents actes; depenen de la comissió de festes i per Nadal s'organitza un sopar de germanor. La Colla Castellerà Jove de Barcelona especifica que no celebra els aniversaris de la colla; va ser una decisió que es va prendre: «Considerem que som una Colla Jove i que, per tant, no envelleix i no celebrem aniversaris. A la festa anual es lliuren uns premis humorístics a castellers per situacions gracioses que s'han viscut durant la temporada. També s'organitza un concurs de postres, projecció de fotografies i vídeos de la temporada, i variades actuacions musicals de gent de la colla.»

Els Castellers de Gavà, per la diada de la colla, trien entre la canalla un hereu i una pubilla, que ho són durant un any, d'una diada a l'altra. Al nomenar-los, se'ls imposa una banda que els identifica com a tals.

► Cartell anunciador del IV Memorial Ramon Barrufet, que organitza la Colla Joves Xiquets de Valls en homenatge al seu casteller

Homenatges

Hi ha colles que celebren, puntualment o anualment, aniversaris pòstums de castellers destacats. Els Castellers de Sabadell, en el desè i quinzè aniversari de la defunció d'un dels presidents de la colla, Mateu Llorenç, van celebrar una actuació en homenatge. La Colla Joves Xiquets de Valls ha organitzat diversos memorials en record del casteller Ramon Barrufet. La Colla Vella dels Xiquets de Valls, el 2018, celebra l'Any Rabassó en el centenari de la mort d'Isidre de Rabassó, casteller i cap de colla. I altres colles organitzen memorials per recordar diversos castellers.

Les colles també celebren tot tipus de tradicions, com el dia de Reis, la mona, Sant Jordi, etc., i també participa en les festes locals i actes de país.

D'altra banda, és interessant afegir que, a vegades, algunes colles rivals d'una mateixa població es fan «regals» en clau humorística. Per exemple, no fa gaires anys, els dia de Reis, els Xiquets de Tarragona i la Colla Jove de la mateixa ciutat havien institucionalitzat un intercanvi de presents. Per exemple, quan els de la camisa lila feien els primers intents —no reeixits— del 5 de 9 (cap al 1994 i 1995), els Xiquets els van regalar una capsa amb cinc nous trencades; per la seva banda, un any en què als matalassers els va caure el pilar caminant, els de la Jove els van obsequiar amb un caminador.

A Valls, en canvi, els «obsequis» són més punyents: sovint a la porta dels seus locals ha aparegut un feix de llenya després d'una actuació amb força caigudes. Un cas ben recent és de la temporada 2018: el 29 de juliol la Colla Vella va aconseguir descarregar, a Vilallonga del Camp, el 2 de 8 sense folre per primera vegada a la seva història (castell que la colla rival ja tenia, també completat, en el seu palmarès). La Colla Joves de Valls, a través del seu compte de Twitter, va felicitar immediatament l'agrupació rival, però alhora també va informar del curs de salsa que s'estava fent en aquell moment al local. Unes hores més tard, al costat de la porta del local de la Joves va aparèixer una foto gran del 2 de 8 net de la Vella amb la llegenda «Salsa y no llores!». Finalment, pocs dies després, en l'actuació de la Firagost, la Joves va aconseguir descarregar el 2 de 8 desfolrat, que va ser eufòricament celebrat pels seus castellers tot cantant: «¡Ay, ay, ay, ay, salsa y no llores!», amb música de *Cielito lindo*.

Dissolució d'una colla

«La meva colla plega, però jo continuo.»
Miquel Arboledas

«Veure que la colla per la qual t'has deixat la pell es dissol et toca molt endins», explicava Miquel Arboledas, que havia estat cap de colla dels desapareguts Vailets de Ripollet i posteriorment membre dels Castellers de Sabadell («La meva colla plega, però jo continuo», a *Revista Castells*, internet). Quan una colla es dissol, part dels castellers passen a altres colles, sobretot quan n'hi ha en poblacions properes. Trobem algun cas de colles que s'han fusionat: per exemple a Tarragona, el 1970, les dues colles de la ciutat, la Colla Vella i la Colla Nova de Sant Magí, es van agrupar per constituir els Xiquets de Tarragona. També pot passar que d'una colla en neixi una altra, amb noves aspiracions i un tarannà diferent; és el cas dels Nyerros de la Plana, que van sorgir d'una escissió dels Sagals d'Osona.

Hi ha colles que, després de plegar, uns anys després tornen a renéixer, amb projectes nous. Podem parlar, per exemple, dels Minyons de l'Arboç, els Castellers d'Altafulla, els Brivalls de Cornudella o els Vailets de Gelida. En algun cas hi ha voluntat de no vincular-se amb les colles inicials, i començar de nou, amb nova camisa i nou nom (com és el cas de l'actual Colla Jove de Sitges respecte dels

antics Castellers de Sitges). Al bateig dels Castellers de l'Adroc, a Sant Andreu de la Barca, un casteller portava la camisa negra de l'antiga colla castellera de Sant Andreu: era el seu particular homenatge a la colla predecessora.

En un moment de creació de tantes colles, d'un creixement i expansió castellera mai no vistos, també algunes es dissolen, sobretot perquè no poden mantenir un nombre constant de gent. Totes les colles viuen moments i situacions difícils; en la vida d'una colla hi ha alts i baixos que constantment la posen a prova. Els estatuts preveuen la dissolució de la colla i com es procedirà en aquest cas.

«La colla castellera de l'Ametlla de Mar Los Xics Caleros es dissol per falta de participants», era un dels titulars de *La Vanguardia* el 29 de gener del 2018. Nascuda l'any 2013, era la primera colla castellera de les Terres de l'Ebre. La notícia recollia que Los Xics Caleros preparaven una diada de comiat amb dues colles convidades, i sense la seva participació, per «manca d'efectius». En paraules de la secretària de l'entitat, «les colles es formen molt dels pares, avis, nets, en un teixit molt familiar que va passant de generació en generació», condicions que no s'han donat a l'Ametlla, on la majoria d'habitants «no ho porten dins». De fet, el municipi no s'ho ha sentit seu, segons la colla, i «això ha conduït a la dissolució, malgrat la il·lusió del principi» («Es dissol la colla castellera dels Xics Caleros per falta de participants», a *La Vanguardia*, internet).

Els Castellers de Montcada i Reixac expliquen, com a anècdota: «Som una colla que va estar batejada i es va dissoldre, abans de la CCCC. Després, amb la Coordinadora, hem tornat a néixer i dues colles que va ser apadrinades per nosaltres ara són padrines nostres.»

Una manera de celebrar l'existència, llarga o curta, d'una colla que es dissol és amb un àpat per a tots els castellers que n'han format part: un sopar o dinar de tancament.

Un detall important: els castellers, tot i que la colla s'hagi dissolt, guarden la camisa i l'escut. Una colla, quan plega, sempre conserva una petita o gran esperança de tornar-hi algun dia. Un casteller no es desfà mai de la seva camisa i del seu escut; seria un sacrilegi.

Un casteller no està mai sol

«L'afecte perdura en la memòria dels gestos.»
Josep M. Espinàs

Els rituals de pas fan colla, la construeixen i l'alimenten, tant o més que les diades castelleres. La funció dels rituals és contribuir a la cohesió grupal, construir un cos compacte que pugui garantir la continuïtat i la solidesa de l'entitat. L'historiador Jusèp Boya deia: «Potser l'interessant del món casteller no són els pisos que pugues sinó la quantitat de persones que reuneixes per fer-los» («Parlem amb Jusèp Boya», a *Xarxanet*, internet), i es podria afegir també el teixit de relacions i vincles que es creen, l'entramat de complicitats. Josep Bargalló, casteller dels Nois de la Torre, en aquest bocí de pregó expressava molt bé el que és una colla: «Una colla és història, però, encara més, és la gent [...]. Gent que puja, gent que fa pinya, gent que toca la gralla i el tabal, gent que dona un cop de mà. Tant fa. Una colla és tothom. Tothom. I els Nois som tothom que hi és i que hi ha estat» (Bargalló 2015). Els rituals de pas del món casteller s'encarreguen, precisament, de recordar i reforçar tot això.

Si hi parem atenció, veurem que la vida és plena de rituals, i la cultura popular també. A les associacions culturals, esportives, socials... hi ha batejos, rituals d'ingrés, rituals de pas de la colla infantil a la d'adults, reconeixements, comiats... I això també es produeix en el món casteller. Els rituals, i els rituals de pas en especial, posen de relleu el pas de la vida, el trànsit, una existència en constant transformació, plena de canvis, de gent que arriba i gent que se'n va, de colles que es creen, creixen i es dissolen, de moments difícils i d'altres d'agradables. Fer castells és viure, és plorar, és enfadar-se, és expressar alegria i gaudir. Fer castells i ser casteller és un honor i un privilegi, perquè, a més de les fites assolides, un casteller sap que no està mai sol. I aquesta és la lliçó i la vivència més valuosa del món casteller. I que un dia o dos dies a la vida la colla actui per a tu, que et faci un pilar d'homenatge, és el màxim.

Nota: L'autora de l'article vol agrair la col·laboració de les colles que han respost el qüestionari: Castellers d'Altafulla, Castellers de Barcelona, Castellers de Berga, Castellers Colla Jove de l'Hospitalet, Castellers de Montcada i Reixac, Castellers de Sabadell, Castellers de Sant Vicenç dels Horts, Colla Castellera Jove de Barcelona, Colla Joves Xiquets de Valls, Colla Vella dels Xiquets de Valls, Esperxats de l'Estany, Minyons de l'Arboç, Nois de la Torre, Xiquelos i Xiquelles del Delta, Xics de Granollers i Xicots de Vilafranca.

I, molt en especial, als castellers Eduard París (Castellers de Barcelona), Pep Roig i Francesc Piñas (Colla Vella dels Xiquets de Valls), Rosa Rovira i Salva Canela (Colla Joves Xiquets de Valls), Pere Osorio (Minyons de l'Arboç), i a Albert París i Xavier Brotons per l'encàrrec i la confiança.

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Antropologia i sociologia

Les colles castelleres

Les colles castelleres convencionals actuals

David Prats Jiménez i Xavier Brotons Navarro

Aquesta secció recull les fitxes tècniques de les colles castelleres convencionals que existeixen actualment i que són membres (de ple dret o en formació)⁵⁸ de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (en queden excloses, doncs, les colles universitàries i les internacionals, llevat de la dels Castellers d'Andorra, que incloem aquí perquè és membre de la Coordinadora).

La fitxa de cada colla pretén donar-ne la informació essencial que permeti al lector fer-se una idea de la importància i la contribució de cada entitat a la història dels castells. Bona part de la informació prové de les mateixes colles, però ha estat completada amb recerca pròpia i amb altres fonts.

En alguns casos, datar exactament la fundació d'una colla és un fet complex, sobretot si parlem d'agrupacions que es remunten als segles XIX i XX (quan no hi havia mecanismes que registressin oficialment aquest tipus d'entitats o quan les colles no sentien la necessitat d'institucionalitzar-se). En tot cas, per intentar ser el màxim de curosos possible hem diferenciat entre data de fundació

(quan ha estat possible: data dels estatuts, data d'un altre document oficial; si no, algun fet significatiu de l'inici de l'activitat; primer assaig, debut...) i data de la primera actuació amb la camisa pròpia, autèntic bateig de la colla (aquesta segona dada, lògicament, només s'ha pogut obtenir d'aquelles colles nascudes a partir de la Renaixença, que és quan se sistematitza el vestuari casteller).

En el cas de la millor actuació, en general hem seguit el criteri de valorar una diada amb tres castells i un pilar de comiat. Això no obstant, en alguns casos ha valgut la pena recollir també el registre de només els tres castells fets en una mateixa diada.

Les colles apareixen ordenades cronològicament segons la seva antiguitat. El castell representat en el gràfic és el millor segons la puntuació del Concurs de Tarragona del 2018. Les dades respecte als millors castells i la millor actuació estan actualitzades fins al final de la temporada del 2018, llevat del cas de les colles en formació. Finalment, cal fer constar que les fotografies que acompanyen les fitxes han estat escollides per les colles mateixes.

⁵⁸ *Colla en formació* és una categoria instituïda per la CCCC per a aquelles agrupacions noves que hi estan acceptades provisionalment durant un període d'un any, transcorregut el qual la Coordinadora en decideix l'admissió definitiva després d'avaluar-ne els avenços a partir d'informes propis i de les colles padrines.

Colla Vella dels Xiquets de Valls

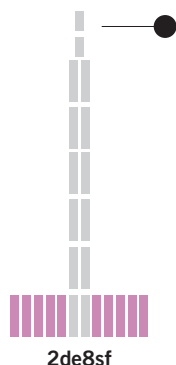
Municipi
Valls

Adreça local i/o assaig
Ctra. de Tarragona, 2
43800 Valls

Data de fundació
Vegeu l'apartat
«Les colles de Valls
a través de la història»,
a la pàgina següent

Color de la camisa
Vermelló rosat

Twitter
@CollaVella

Millors castells: 2de8sf, 4de9sf,
3de10fm, 4de10fm, 4de9fa, 5de9f,
pde8fm, 2de9fm, 3de8s, 9de8

Millor actuació: 3de10fm, 4de9sf,
4de10fm, 23/10/2016, Valls / 4de9sf,
2de8sf, 3de10fmc, 07/10/2018,
Tarragona

Revista: *La Veu de la Colla Vella*,
trimestral (1981-2012), anual des del
2013

**Llibres i pel·lícules editats o
coeditats per la colla:** llibres *Colla
Vella dels Xiquets de Valls. 1947-1980*

i *Colla Vella dels Xiquets de Valls. 1980-1997*, d'Agustí Pena Martínez (La Magrana, 1999); llibre *Colla Vella: 200 anys d'història, 200 imatges per recordar. Bicentenari de la Colla Vella dels Xiquets de Valls (1801-2001)*, d'Olga Queralt, Roger Roig i Cristina Sans (Colla Vella dels Xiquets de Valls, 2012); llibre *Els Xiquets de Valls durant el primer franquisme (1939-1960)*, d'Àlex Cervelló (Cossetània, 2015); llibre *Els orígens del fet casteller: del ball de valencians als Xiquets de Valls (del segle XVIII al 1849)*, d'Àlex Cervelló (Cossetània, 2017); conte *Isidro de Rabassó. Fer castells és necessari*, de Roger Roig i David Rovira (Colla Vella dels Xiquets de Valls, 2018)

Altres: Medalla d'Or de la Ciutat de Valls (1971); Creu de Sant Jordi (1993); Creu de Sant Jordi a Francesc Piñas i Brucart (2013)

Palmarès: guanyadors del Concurs de Castells de Tarragona en nou ocasions (1932, 1954, 1956, 1982, 1984, 1986, 1994, 2000, 2018); guanyadors del Concurs Regional de Xiquets de Valls (1902, Barcelona); guanyadors de les tres edicions del Trofeu Jorba Preciados (1964, 1965, 1966, Barcelona); guanyadors del Concurs de Castells de Vilafranca (1962)

▲ 4 de 10 amb folre i manilles descarregat per Santa Úrsula, a Valls, el 23 d'octubre del 2016. (Foto: Jordi Badia / Arxiu Colla Vella dels Xiquets de Valls)

Les colles de Valls a través de la història

Xavier Brotons Navarro

La història de les colles dels Xiquets de Valls s'ha caracteritzat per una dualitat essencial i força constant, malgrat que hi ha hagut períodes amb una sola colla (a vegades, unificada) o tres agrupacions, de manera que, esquemàticament, es poden dibuixar dues grans línies diguem-ne «genealògiques»: la de la Colla Vella —que sempre l'ha reivindicada— i la de l'actual Colla Joves —que només l'ha reclamada modernament.

Cal advertir, però, que la fixació d'aquesta genealogia no està exempta de polèmica, sobretot pel que fa al criteri de continuïtat, ja que en totes dues línies hi ha hagut períodes d'interrupció (molt més freqüents, però, en el cas de la línia de la Colla Joves). D'altra

banda, hi ha altres factors que dificulten molt la fixació d'un esquema definitiu: els canvis de nom; la dificultat, en molts casos, d'establir dates de creació o de represa per la falta de documentació (les entitats antigues no reunien les característiques de les modernes: no tenien estatuts ni altres documents escrits oficials)..., alhora que cal reconèixer que alguns períodes no estan encara suficientment estudiats.

Sigui com sigui, amb totes les precaucions i la provisionalitat necessàries, ens aventurarem a presentar el següent esquema perquè el lector se'n faci una idea global. En tot cas, hem procurat citar la font de què extraiem les dades.

	Colla Vella	Altres situacions	Colla Joves
1791 <small>(Güell 2017)</small>	«Noys de Castells» del ball de valencians dels pagesos		
1805 <small>(Barreja 1960)</small>	Colla dels Pagesos		Colla dels Menestrals
~1850	Colla de la Muixerra		Colla de la Roser
1876	Colla Vella		Colla Nova
1895	Colla Vella de Rabassó	Colla de l'Escolà <small>(escissió de la Colla Vella)</small>	Colla Nova del Querido
1903	Colla Vella		Colla Nova de l'Escolà *
1927-1929	Colla Vella **	Colla de Xiquets de Valls **	
1929	Colla Vella <small>(4/8/1929 - 22/5/1930; Güell 2017c)</small>		
1930	Colla Vella		Colla Nova <small>(des del 24/6; Güell 2017c)</small>
1939		Colla dels Xiquets de Valls <small>(Colla Unificada o, popularment, la Barreja)</small>	
1947	Colla Vella de Rabassó		La Muixerra <small>(1947-1958 i 1960-1964)</small>
1964	Colla Vella		
1971	Colla Vella		Colla Joves
1988	Colla Vella	Xicots de Valls <small>(1988-1989)</small>	Colla Joves
1989...	Colla Vella		Colla Joves

* Colla Nova de l'Escolà: entre els estudiosos no hi ha acord sobre si es va tractar de la fusió de la Colla Nova del Querido amb la de l'Escolà, o d'una absorció de la Colla del Querido per part de la de l'Escolà.

** Les fonts no es posen d'acord sobre si es va tractar d'una fusió de les dues colles (Vella i Nova de l'Escolà) o d'una absorció per part de la Colla Vella d'elements de la Colla Nova de l'Escolà (Güell 2016 i 2017c).

Colla Joves Xiquets de Valls

Municipi
Valls

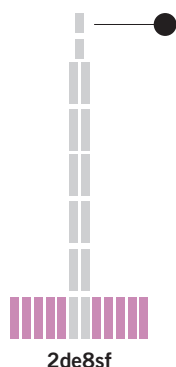
Adreça local i/o assaig
C. d'en Gassó, 20
43800 Valls

Data de fundació
Vegeu l'apartat
«Les colles de Valls
a través de la història»,
a la pàgina anterior

Sobrenom
Muixerillos

Color de la camisa
Vermell

Twitter
@JovesValls

Millors castells: 2de8sf, 4de9sf, 5de9f,
2de9fm, pde8fm

Millor actuació: 5de9f, 3de9f, 4de9sfc,
pde8fmc, 30/08/2014, Vilafranca
del Penedès / 4de9sf, 5de9f, i9de8,
ipde8fm, pde8fmc, 27/10/2013, Valls

Revista: *Foc Nou*, des del 1983

**Llibres i pel·lícules editats o
coeditats per la colla:** llibre *Història
de la Colla Joves Xiquets de Valls, 1971-
1991*, de Joan M. Ventura i Batalla
(Colla Joves, 1991); llibre *Història
gràfica de la Colla Joves Xiquets de
Valls*, de Màrius Martín Caballero
(Cossetània, 1996)

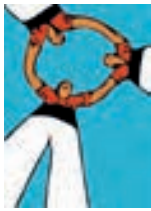
Altres: Creu de Sant Jordi (1993),
Medalla de la Ciutat de Valls (1993)

Palmarès: guanyadors del Concurs
de Castells de Tarragona en quatre
ocasions (1980, 1988, 1990, 1992);
la Colla Nova de Valls (1933) i la
Muixerra (1952, *ex aequo* amb els
Nens del Vendrell). Colla Nova:
guanyadora Concurs de Xiquets
(1935, Vilafranca). Muixerra de Valls:
guanyadora Concurs de Reus (1948)

▲ 2 de 8 sense folre descarregat a la plaça del Blat l'1 d'agost del 2018, amb ocasió de la diada de la Firagost. (Foto: Roser Giner / Arxiu Colla Joves Xiquets de Valls)

Nens del Vendrell

Municipi

El Vendrell

Adreça local i/o assaig

Av. de la Riera de la Bisbal, 22
43700 El Vendrell

Data de fundació

15/10/1926

Color de la camisa

Vermell

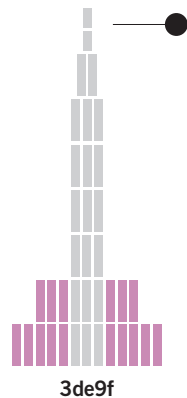
1a actuació amb camisa

15/10/1926

Twitter

@nensdelvendrell

Millors castells: 3de9f, 4de9f, 5de8, 4de8a, 7de8, pde7f, 2de8f

Millor actuació: 5de8, 3de9f, 4de8a, pde7f, 11/10/2015, el Vendrell

Diada de la colla: Diada d'aniversari (1r diumenge de juny); diada de Sant Zacaries (1r diumenge de novembre)

Revista: *Fem Pinya*, 1a època: 1977-1987 (diverses periodicitats); 2a època: 1988 (2 números); 3a època: 1993 (1 número); 4a època: 2003-2010 (semestral). *Som* (2016-2017), semestral

Llibres i pel·lícules editats o

coeditats per la colla: llibre *50è aniversari dels Castellers Nens del Vendrell 1926-1976* (1976); llibre *Nens del Vendrell, 75 anys d'històries castelleres* (El Mèdol, 2002); llibre *Nens'07. Una crònica en imatge*, d'Olga Olivé i Montse Lasso (Nens del Vendrell, 2007); llibre *90 anys, 90 imatges* (Onix, 2016)

Altres: *Creu de Sant Jordi* (2001); *Creu de Sant Jordi a Emili Miró* (1991); patró de la colla: sant Zacaries

Palmarès: guanyadors del Concurs de Castells de Tarragona dues vegades (1952, *ex aequo* amb la Muixerra de Valls, i 1970); guanyadors del trofeu Anxaneta de Plata en quatre ocasions (1968, 1969, 1970 i 1971, Vilafranca del Penedès); guanyadors Concurs del Poble Espanyol (1936, Barcelona); guanyadors del Concurs de Valls (1941, *ex aequo* amb la colla unificada dels Xiquets de Valls)

▲ 3 de 9 amb folre per la diada de Santa Teresa de la temporada 2015. (Foto: Montserrat Lasso / Arxiu Nens del Vendrell)

Castellers de Vilafranca

Municipi

Vilafranca del Penedès

Adreça local i/o assaig

Cal Figarot. C. General Prim, 11
08720 Vilafranca del Penedès

Data de fundació

14/09/1948

1a actuació amb camisa

14/09/1948

Sobrenom

Verds

Color de la camisa

Verd

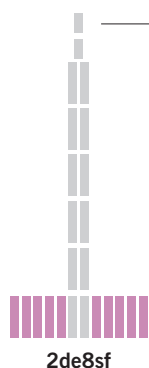

Twitter

@Verds

▲ 4 de 8 entre les vinyes del Penedès, amb el perfil de Montserrat al fons. Any 2016. (Foto: Roser Ortiz / Arxiu Castellers de Vilafranca)

● **Millors castells:** 4de10fm, 3de10fm, 2de8sf, 4de9sf, 7de9f, 3de9fa, 4de9fa, 5de9f, pde8fm, 2de9fm, 3de8s, 9de8

Millor actuació: 3de9fa, 2de8sf, 3de10fm, pde8fm, 01/11/2015, Vilafranca del Penedès / 3de10fm, 4de10fm, 2de8sfc, 02/10/2016, Tarragona

Diada de la colla: 1 de novembre (Tots Sants)

Revista: *El Figarot* (des del 1984), actualment de periodicitat anual

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibres *Castellers de Vilafranca. Volum I* (Andana, 2013) i *Castellers de Vilafranca. Volum II* (Andana, 2015), d'Eloi Miralles; documental *Verd sobre blau* (Magnètic Films, 2011); documental *Converses castelleres* (Magnètic Films, 2012); documental *Els verds a la Xina* (Punt TV, 2016)

Altres: Creu de Sant Jordi (1993); Medalla de la Vila (1988); patró de la colla: sant Miquel. El 31/08/2001, en el marc de la seva festa major, van descarregar el 3 de 9 i el 4 de 9 folrats alhora, gesta que no tenia precedents. Els primers colors de camisa van ser el vermell i el rosat; el verd actual data del 1957

Palmarès: guanyadors del Concurs de Castells de Tarragona onze vegades (1972, 1996, 1998, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016)

Minyons de l'Arboç

Municipi
L'Arboç

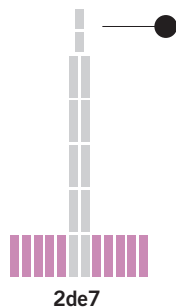
Adreça local i/o assaig
C. de l'Hospital, 13
43720 L'Arboç

Data de fundació
1a etapa: 1958-1984
Refundació: 06/09/2002

Color de la camisa
Vermell

1a actuació amb camisa
12/10/1958

Twitter
@MinyonslArboç

2de7

Millors castells: 2de7, 4de8c, 5de7, 3de7a, 4de7a

Millor actuació: 5de7, 2de7, 4de7a, vde5, 27/08/2006, l'Arboç

Diada de la colla: finals d'octubre

Revista: anuari (2004, 2005 i 2006)

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *L'Arboç casteller*, d'Esteve Cruanyes Oliver (Ajuntament de l'Arboç, 1983); catàleg exposició *Fets castellers. Aproximació històrica a una antologia fotogràfica casteller* (1983); llibre *Castells a l'Arboç. Recull fotogràfic 1887-1935*, de Pere Ferrando (Minyons de l'Arboç, 2008); llibre *20 castells descarregats! 1932-2007* (Minyons de l'Arboç, 2008)

Altres: patrona de la colla en la primera etapa: Verge del Remei. L'exhibició casteller del diumenge de la festa major és declarada Elements Festius Patrimonials d'Interès Nacional (2009)

Palmarès: guanyadors del Concurs de Castells Vila de Torredembarra tres vegades (2005, 2007 i 2009 *ex aequo* amb els Castellers de Badalona)

▲ 4 de 8 carregat a la plaça de la Vila de Vilafranca del Penedès el 30 de setembre del 2012, per la diada de Sant Miquel. (Foto: Eduard Kemperman / Arxiu Minyons de l'Arboç)

Castellers de Barcelona

Municipi
Barcelona

Adreça local i/o assaig
C. Bilbao, 212-214
08018 Barcelona

Data de fundació
08/06/1969

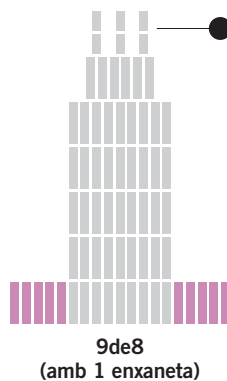
1a actuació amb camisa
08/06/1969

Color de la camisa
Vermell

Twitter
@CdBcn

Millors castells: 9de8 (1 enxaneta), 3de9f, 4de9f, 5de8, pde7f, 2de8f, 7de8

Millor actuació: 9de8 (1 enxaneta), 3de9f, 4de9f, pde6, 15/11/2015, el Clot-Camp de l'Arpa (Barcelona)

Diada de la colla: aniversari de la colla (al juny)

Revista: *L'Urc* (des del 1997), periodicitat semestral

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Castellers de Barcelona, vint anys*, de Raimon Cervera (Ajuntament de Barcelona, 1990); llibre *Castellers de Barcelona: 35 anys. Un segle i mig de castells a la ciutat*, de Raimon Cervera, Josep Dàvila i Claudi Dòmper (Dux, 2004)

Altres: Creu de Sant Jordi (2002)

▲ 9 de 8 amb un sol enxaneta a la plaça de la Vila de Vilafranca del Penedès, el 2 de novembre del 2014, per la diada del Roser. (Foto: Roberta Esteves / Arxiu Castellers de Barcelona)

Colla Castellers Xiquets de Tarragona

Municipi
Tarragona

Data de fundació
07/09/1970

Sobrenom
Matalassers

Color de la camisa
Blanc i vermell, de ratlles verticals fines

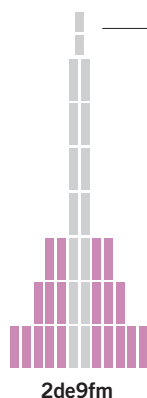
Adreça local i/o assaig
C. de Santa Anna, 1
43003 Tarragona

1a actuació amb camisa
23/09/1970

Twitter
@XiquetsTgn

◀ 4 de 9 amb folre per Santa Tecla del 2015, a la plaça de la Font. (Foto: Paula Arbeloa / Arxiu Xiquets de Tarragona)

Millors castells: 2de9fm, 5de9fc, pde8fmc, 3de9f, 4de9f, 4de8a, 5de8

Millor actuació: 2de9fmc, 5de9fc, 3de9f, pde8fmc, 20/09/2015, Tarragona

Diada de la colla: diada d'inici de temporada (1r o 2n cap de setmana d'abril) i diada de final de temporada (2n o 3r dissabte d'octubre)

Revista: *Xiquets* (des del 1988), anual

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibres *La Colla Xiquets de Tarragona i la tradició casteller de la ciutat*, de Josep Bargalló (El Mèdol, 1990); *Castells i festa. La Colla Xiquets de Tarragona 1990-1999*, d'A. Pallarès i M. Valls (El Mèdol, 2000); *1926-2006. Els castellers de Tarragona. Imatges i testimonis*, de diversos autors (Cossetània, 2008); documental *Xiquets de Tarragona: l'herència millorada* (2015)

Altres: Medalla de Plata de la Ciutat de Tarragona (1977); Creu de Sant Jordi (2001). El sobrenom de *matalassers* es deu al fet que la camisa de la colla (de ratlles blanques i vermelles) recorda els antics matalassos

Bordegassos de Vilanova

Municipi

Vilanova i la Geltrú

Data de fundació

14/01/1972
(1r assaig formal)

Color de la camisa

Groc terrós

Adreça local i/o assaig

Pl. Casernes, 2
08800 Vilanova i la Geltrú

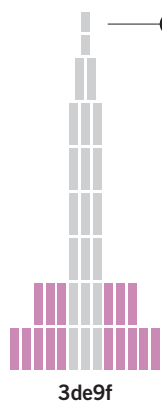
1a actuació amb camisa

23/04/1972

Twitter

@Bordegassos

3de9f

Millors castells: 3de9f, 4de8a, 5de8, pde7f, 2de8f

Millor actuació: 3de9fc, 4de8a, 5de8, pde7f, 01/08/1999, Vilanova i la Geltrú

Diada de la colla: Dia de la Colla (inici de novembre), Diada Albert Salvany (setembre-octubre)

Revista: *L'Aleta* (posteriorment: *L'Aleta dels Bordegassos*): 1980-2008 en paper; 2015-2018 en format digital; periodicitat variable

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *10 anys de castells i altres coses*, de Sixte Moral i Xavier Capdevila (El Cep i la Nansa, 1982); llibre *Vilanova Bordegassa, crònica d'un quart de segle*, de Xavier Capdevila, Xavier Brotons i Anton Mané (El Cep i la Nansa, 1997); llibre *Trenta anys, trenta castells. Bordegassos de Vilanova. 1972-2001*, de diversos autors (El Cep i la Nansa, 2002)

Altres: guanyadors de la primera edició del dissabte del Concurs de Tarragona, el 2012. El nom de la colla és el plural de *bordegàs*, que significa 'noi, xicot'

▲ Torre de 8 al Concurs de Castells de Tarragona de l'any 2012.
(Foto: Maite Gomà / Arxiu Bordegassos de Vilanova)

Colla Castellera Nois de la Torre

Municipi
Torredembarra

Data de fundació
18/07/1975

Color de la camisa
Blau cel

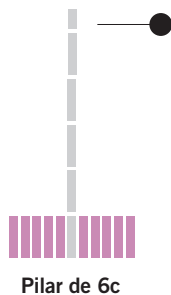
Adreça local i/o assaig
C. de la Carnisseria, 16
43830 Torredembarra

1a actuació amb camisa
04/09/1975

Twitter
@Nois1975

Pilar de 6c

Millors castells: pde6c, 2de7c, 3de7s, 5de7a, 5de7, 7de7, 3de7a, 4de7a

Millor actuació: 4de7a, i2de7, 2de7c, i3de7s, 3de7s, ipde6, pde5, 03/10/1982, Tarragona

Diada de la colla: 4 de setembre

Revista: *El Pilar de Sis* (2000; 2015-...)

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Pit i amunt! Els castells a Torredembarra*, de Josep Bargalló (1985); llibre *Joan Maria Huguet i els Nois de la Torre*, de Joan Maria Huguet i Estella (2002); llibre *Torredembarra. Tres segles de castells (1771-2018)*, de Josep Bargalló, David Morlà i Gerard Recasens (Cossetània, 2018)

▲ *Pilar de 6 carregat a Sant Jaume dels Domenys, el 13 de novembre del 1977. (Foto: Arxiu Nois de la Torre / Cedida per Joan M. Huguet)*

Castellers d'Altafulla

Municipi

Altafulla

Adreça local i/o assaig

C. de les Eres s/n
43893 Altafulla

Twitter

@Calixart

Color de la camisa

Lila

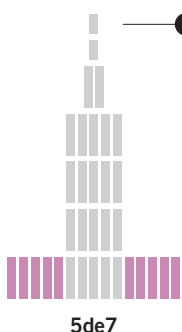
Data de fundació

1a etapa: 1973-1987
Refundació: 1996

1a actuació amb camisa

05/05/1974

5de7

Millors castells: 5de7, 4de7a, 3de7a

Millor actuació: 3de7a, 5de7, id2de7, 4de7a, 2pde5,
07/11/2010, Altafulla

Diada de la colla: 11 de novembre

Altres: “Sang de búfal”: reconeixement intern de la colla al casteller més destacat de la temporada en què se li lliura una faixa vermella que durà durant tota la temporada següent i que traspasarà al següent casteller escollit “Sang de búfal”. “Sang de cadell”: el mateix reconeixement però limitat a la canalla

▲ 3 de 7 al Concurset de Torredembarra, el 30 de setembre del 2018. (Foto: Lins Griñó / Arxiu Castellers d'Altafulla)

Colla Casteller Brivalls de Cornudella

Municipi

Cornudella de Montsant

Adreça local i/o assaig

Teatre Íntim.
C. Comte de Rius, s/n
43360 Cornudella de
Montsant

Twitter

@Brivalls

Color de la camisa

Blau marí

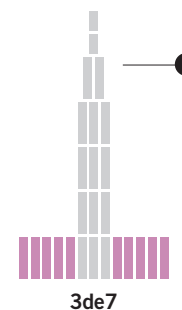
Data de fundació

1a etapa: 1976-1985
(06/01/1976)
Refundació: 18/02/2013

1a actuació amb camisa

Refundació: 11/09/2013

3de7

Millors castells: 1a etapa: 3de7c, 2de6; 2a etapa: 3de7, 4de7,
pde5, 2de6

Millor actuació: 1a etapa: 3de7c, 2de6, 5de6, 2ipde5, 01/11/1982,
Cornudella de Montsant; 2a etapa: 2de6, 4de7, 3de7, vde5,
02/11/2014, Cornudella de Montsant

Diada de la colla: 1 de novembre o cap de setmana més proper

Altres: brivall és un ‘noi eixerit o entremaliat’ (DCVB)

▲ 3 de 7 carregat de la primera etapa de la colla, a Cornudella, l'1 de novembre del 1982. (Foto: Arxiu Brivalls de Cornudella)

Colla Castellera Minyons de Terrassa

Municipi

Terrassa

Adreça local i/o assaig

Casa Jacint Bosch
C. del Teatre, 4-6
Apartat de Correus núm. 202
08221 Terrassa

Data de fundació

14/07/1979

Color de la camisa

Malva

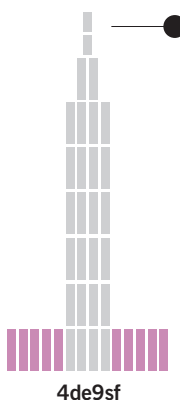
1a actuació amb camisa

26/08/1979

Twitter

@Minyons

Millors castells: 3de10fm, 4de10fm, 4de9sf, 3de9fa, 4de9fac, 5def, pde8fm, 2de9fm, 9de8

Millor actuació: 3de10fm, 4de10fm, 3de9fa, pde8fm, 20/11/2016, Terrassa

Diada de la colla: 3r cap de setmana de novembre

Revista: *Colla* (1982-1989, bimensual). L'any 1990 passa a ser trimestral. Deixa d'aparèixer l'any 2000 per falta de col·laboradors

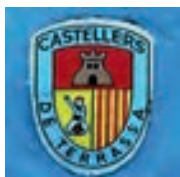
Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Minyons de Terrassa. V aniversari 1979-1984* (Minyons de Terrassa, 1984); llibre *Minyons, bon viatge! Deu anys de viure els castells* (Rafael Dalmau, 1990); llibre *Prevenió de lesions en els castellers*, de Màrius Boada, Jaume Rosset *et alii* (Codipre-Minyons de Terrassa, 1994); llibre *Ciència i castells* (1996)

Altres: Creu de Sant Jordi (1993)

▲ 4 de 10 amb folre i manilles a la plaça Vella, el 20 de novembre del 2016, per la diada de la colla. (Foto: Arxiu Minyons de Terrassa)

Castellers de Terrassa

Municipi
Terrassa

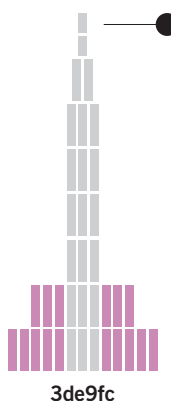
Adreça local i/o assaig
C. Pasteur, 48
08224 Terrassa

Data de fundació
18/09/1980

1a actuació amb camisa
06/07/1980

Color de la camisa
Blau turquesa

Twitter
@CdTerrassa

Millors castells: 3de9fc, 2de8f, 3de8, pde6, 4de8

Millor actuació: 2d8f, 3d9fc, 4d8, pde5, 05/11/1995, Terrassa

Diada de la colla: 1r diumenge després de Tots Sants

Revista: *La taca blava; El toc de castellers*

Altres: creadors de la Diada de l'Avi Emili Miró, que se celebra el segon o tercer diumenge de setembre, en record de qui va ser un dels fundadors i president de la colla fins a la seva mort, el 1993

▲ 2 de 8 amb folre carregat, l'1 d'octubre del 2016, al Concurs de Castells de Tarragona. (Foto: Cristian Muñoz / Arxiu Castellers de Terrassa)

Colla Jove Xiquets de Tarragona

Municipi
Tarragona

Adreça local i/o assaig
C. del Cós del Bou, 23
43003 Tarragona

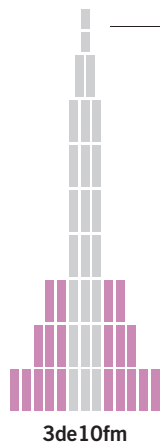
Data de fundació
10/05/1980

1a actuació amb camisa
13/08/1980

Sobrenom
Liles

Color de la camisa
Morat

Twitter
@JovedeTarragona

Millors castells: 3de10fm, 4de9sfc, 3de9fa, 4de9fa, 5de9f, pde8fm, 2de9fm, 9de8

Millor actuació: 3de10fm, 5de9f, i3de9fa, 9de8, pde8fm, 16/10/2016, el Vendrell

Diada de la colla: L'Esperidió (sense data concreta)

Revista: *L'Esperidió* (des del 1980), actualment 3 números l'any

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Jove, Jove, Jove...! 1979-1989. Deu anys de la Colla Jove dels Xiquets de Tarragona*, de diversos autors (Colla Jove Xiquets de Tarragona, 1990); llibre *Jove Tarragona. 25 anys amunt* (Cossetània, 2005), de Pere Audí, Joan R. Macias i Manuel Callao; llibre *Personatges castellers. L'Esperidió*, d'Anna Gispert i Edu Polo (Associació d'Amics de la Colla Jove i Insitu, 2017); documental *És per tu*, de Jordi Estopà (2005)

Altres: Premi el Balcó (Òmnium Cultural del Tarragonès, 1989); Creu de Sant Jordi (1994). Himne *de facto*: pasdoble *Amparito Roca* (Jaume Teixidor, 1925)

▲ 3 de 10 amb folre i manilles descarregat per Santa Teresa, al Vendrell, el 16 d'octubre del 2016. (Foto: Montserrat Lasso / Arxiu Colla Jove Xiquets de Tarragona)

Colla Castellera Xiquets de Reus

Municipi
Reus

Adreça local i/o assaig
C. Rosich, 4-8
43201 Reus

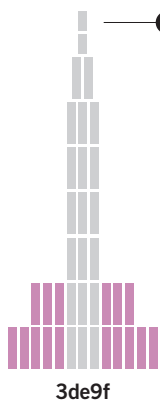
Data de fundació
1981

1a actuació amb camisa
23/04/1982

Sobrenom
Avellanes

Color de la camisa
Marró avellana

Twitter
@Xiquets

Millors castells: 3de9f, 4de9fc, 5de8, 4de8ac, pde7f, 2de8f

Millor actuació: 3de9f, 5de8, 2de8f, pde7f, 22/10/2016, Reus

Diada de la colla: finals d'octubre

Revista: *L'Aleta*, anual

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Xiquets de Reus: 5 anys de castells* (Xiquets de Reus, 1986); llibre *Xiquets de Reus: 30 anys de castells* (Cossetània, 2012); llibre *El 3 de 8 de la Rita*, de Mercè Balart i Aina Martín (Xiquets de Reus, 2012)

▲ 3 de 9 amb folre per la diada de la colla del 2014, el 25 d'octubre, a la reusenca plaça del Mercadal. (Foto: Arxiu Xiquets de Reus)

Colla Castellerà Xicots de Vilafranca

Municipi

Vilafranca del Penedès

Data de fundació

11/09/1982

Color de la camisa

Vermell

Adreça local i/o assaig

Cal Noi Noi
Pl. Milà i Fontanals, 3
08720 Vilafranca del Penedès

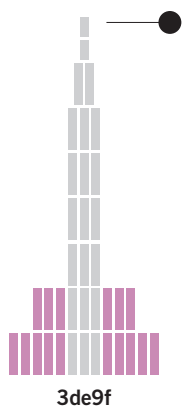
1a actuació amb camisa

11/09/1982

Twitter

@Xicots

Millors castells: 3de9f, 4de9f, 5de8, 7de8, pde6

Millor actuació: 4de9fc, 5de8, 2de8f, pde5, 29/10/2016, Vilafranca del Penedès

Diada de la colla: diada del Roser (darrer dissabte d'octubre)

Revista: *Castells Vermells*, anual

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *35 converses castelleres amb un xicot de Vilafranca*, de Xavi Llenas (Xicots de Vilafranca, 2017); llibre *Joan Sol, l'home casteller* (Xicots de Vilafranca, 2003); documental *Xicots. Societat anònima*, de Ramon Tort i Rai Benach (2018/2019)

Altres: la patrona de la colla és la Mare de Déu del Roser

▲ 4 de 9 amb folre a la Granada, el 9 de juliol del 2017.
(Foto: Arxiu Xicots de Vilafranca)

Castellers de Castelldefels

Municipi
Castelldefels

Adreça local i/o assaig
Agrupació de Cultura Popular
Av. Lluís Companys, 16
08860 Castelldefels

Data de fundació
1982

1a actuació amb camisa
31/05/1982

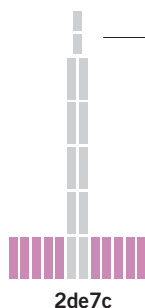
Sobrenom
Gros

Color de la camisa
Groc canari

Twitter
@ElsGros

Millors castells: 2de7c, 5de7, 7de7, 4de7a

Millor actuació: 2de7c, 5de7, 7de7, pde5c; 30/09/2018/, Torredembarra

Diada de la colla: 15 d'agost, festa major de Castelldefels

▲ La colla al Concurs de Castells de Torredembarra, el 30 de setembre del 2018. (Foto: Arxiu Castellers de Castelldefels)

Castellers de Santa Coloma

Municipi
Santa Coloma
de Gramenet

Adreça local i/o assaig
CTPC Joan Peiró
C. del Mas Fonollar, 1-3
08921 Santa Coloma
de Gramenet

Color de la camisa
Blau cel

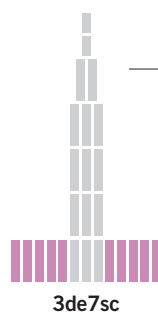
Data de fundació
Maig del 1985

1a actuació amb camisa
29/06/1985

Twitter
@cdesantacoloma

Millors castells: 3de7sc, 5de7, 4de7a

Millor actuació: 4de7a, id3de7s, 3de7sc, 2de6, pde5, 16/11/1986, Terrassa

Diada de la colla: diada de l'Avi Porta (3r dissabte d'octubre), diada de la colla (1r o 2n dissabte de juliol)

▲ 2 de 6 per la festa major de Santa Coloma, el setembre del 2015. (Foto: Sergio Mas / Arxiu Castellers de Santa Coloma)

Vailets de Gelida

Municipi
Gelida

Adreça local i/o assaig
Centre d'Iniciatives Culturals
C. de Mossèn Jaume Via, 17
Assaig: Casal Gelidenc
C. Major, 8-12
08790 Gelida

Data de fundació
1a etapa: 1985-2000
Refundació: 20/08/2011

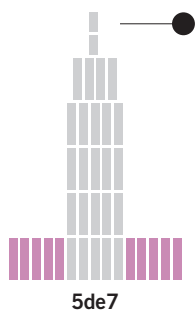
1a actuació amb camisa
1a etapa: 23/08/1986
Refundació: 18/08/2012

Color de la camisa
Verd poma

Twitter
@VailetsGelida

◀ *Dues torres de 6, ambdues bastides al castell de Gelida. La de l'esquerra correspon a l'any 1990, en la primera etapa de la colla, i la de la dreta, al 2016. (Foto: Arxiu Vailets de Gelida)*

Millors castells: 1a etapa: 5de7, 4de7a, 3de7, 4de7; 2a etapa: 2de6, 5de6, 4de6a, 3de6a

Millor actuació: 1a etapa: 5de7, 4de7a, 3de7, pde5, 20/10/1996, Manresa; 2a etapa: 2de6, 3de6a, 5de6, 2pde4, 25/09/2016, Castellví de Rosanes

Diada de la colla: novembre

Colla de Castellers Xiquets del Serrallo

Municipi
Tarragona

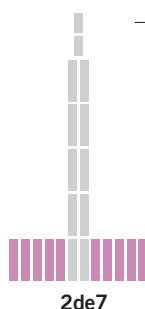
Adreça local i/o assaig
Moll de Costa, 1
43004 Tarragona (el Serrallo)

Data de fundació
27/11/1988

1a actuació amb camisa
27/11/1988

Color de la camisa
Blau marí

Twitter
@XiquetsSerrallo

2de7

Millors castells: 2de7, 4de8c,
9de7c, 3d7s

Millor actuació: 5de7, 7de7,
2de7, pde5, 19/08/2015,
Tarragona

Diada de la colla: Diada Blava
(principis d'octubre)

Revista: *Full Blau* (primers anys,
bimensual); revista *Pinya Blava*
(1990-2014)

**Llibres i pel·lícules editats o
coeditats per la colla:** llibres:
*Xiquets del Serrallo, els primers 10
anys*, de Josep M. Sabaté (Xiquets
del Serrallo, 1998); *20 anys de
Xiquets del Serrallo explicats per
«Pinya Blava»*, d'Alfred Borràs,
Maurici Ferré, Miquel Àngel
Magan i Lluís Marsal (Arola,
2009)

▲ 2 de 7 a la Tarraco Arena Plaça, pel Concurs del 2018, el 6 d'octubre.
(Foto: Gemma Lladó / Arxiu Xiquets del Serrallo)

Colla Castellera Sant Pere i Sant Pau

Municipi
Tarragona

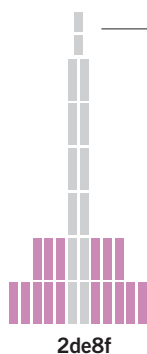
Adreça local i/o assaig
Carrer A, s/n
43007 Tarragona (Sant Pere i Sant Pau)

Data de fundació
Novembre del 1990

1a actuació amb camisa
03/02/1991

Color de la camisa
Verd

Twitter
@CCSPISP

Millors castells: pde7f, 2de8f, 3de8, pde6, 4de8

Millor actuació: 2de7, 3de8, 4de8, pde7f, 23/09/2017, Tarragona / 2de8f, 3de8, 4de8, ipde7f, 19/08/2018, Tarragona

Revista: *Pom de Dalt* (des del 1993)

▲ 2 de 8 amb folre a la plaça de les Cols, davant de la Catedral, per la diada Sant Magí del 2018, el dia 19 d'agost. (Foto: Neus Baena / Arxiu Colla Castellera Sant Pere i Sant Pau)

Colla Castellerà Xics de Granollers

Municipi
Granollers

Data de fundació
18/12/1990

Color de la camisa
Grana

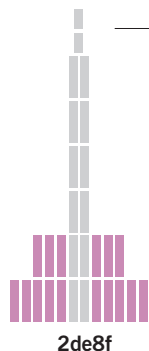
Adreça local i/o assaig
Av. d'Enric Prat de la Riba, 77
08401 Granollers

1a actuació amb camisa
01/09/1991

Twitter
@XicsGranollers

Millors castells: 2de8f, 7de8, 3de8, pde6c, 4de8

Millor actuació: 2de8f, 3de8, 4de8, vde5, 03/10/1999, la Roca del Vallès

Diada de la colla: 2n cap de setmana de novembre

Revista: *El Pati* (des del setembre del 1992); *El Pati Digital* (blog, 2005-2014)

▲ 7 de 8 a la plaça de la Porxada de Granollers, per la Diada de la Colla, el 12 de novembre del 2017. (Foto: Toni Torrillas / Arxiu Xics de Granollers)

Castellers de Cornellà

Municipi

Cornellà

Adreça local i/o assaig

Passatge Plàsmica, s/n
08940 Cornellà de Llobregat

Twitter

@CastCornella

Sobrenom

Liles

Color de la camisa

Lila

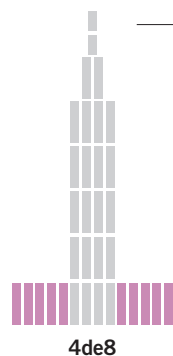
Data de fundació

01/03/1991

1a actuació amb camisa

02/06/1991

● **Millors castells:** 4de8, 2de7, 3de7s, 5de7

Millor actuació: 4de8, 2de7, 5de7, 2 pde5, 12/07/1997, el Serrallo (Tarragona)

Diada de la colla: 1r diumenge de novembre

Revista: *Fot-li Pinya* (1991-2006)

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Castellers de Cornellà, 10 anys (1991-2001)*, de Carles Sabaté i Xavier Plazas (Cossetània, 2001)

Altres: Premi Ciutat de Cornellà d'Acció Cívica (2015)

▲ 5 de 7 per la festivitat de Corpus de la temporada 2016. (Foto: Arxiu Castellers de Cornellà)

Colla Castellera Xiquets de Vila-seca

Municipi

Vila-seca

Adreça local i/o assaig

Societat Las Vegas
Pl. Església, 10
43480 Vila-seca

Twitter

@Xiquets_VS

Color de la camisa

Blau cel

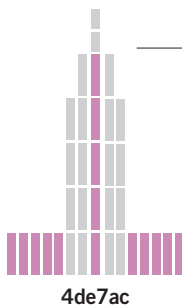
Data de fundació

1a etapa: 1991-1999
Refundació: 04/12/2013

1a actuació amb camisa

Refundació: 07/06/2014

● **Millors castells:** 1a etapa: 4de7ac; segona etapa: 3de7, 4de7, 2de6, pde5

Millor actuació: 1a etapa: 3de7, 4de7, 2de6, pde5, 07/08/1993, Vila-seca; 2a etapa: 4de7, 3de7, 2de6, pde5, 01/08/2015, Vila-seca

Diada de la colla: 3r dissabte d'octubre

▲ 3 de 7 en el marc de la festa major de Vila-seca, el dia 1 de maig del 2015. (Foto: Josep Víctor Xandri / Arxiu Xiquets de Vila-seca)

Castellers de Mollet

Municipi

Mollet del Vallès

Adreça local i/o assaig

Centre Cívic l'Era
C. de Cervantes, 19-23
08100 Mollet del Vallès

Twitter

@CastellerMollet

Color de la camisa

Verd poma

Data de fundació

28/09/1992

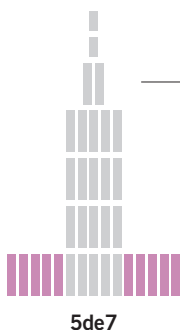

1a actuació amb camisa

24/07/1993

▲ 5 de 7 per la XXVI Diada de la Colla, el 28 d'octubre del 2018. (Foto: Joan Manel Gómez / Arxiu Castellers de Mollet)

5de7

- **Millors castells:** 3de7a, 5de7, 3de7, 4de7

Millor actuació: 4de7, 5de7, 3de7, pde5c, 28/10/2018, Mollet del Vallès

Diada de la colla: últim cap de setmana d'octubre

Altres: patró de la colla: sant Vicenç

Castellers de Montcada i Reixac

Municipi

Montcada i Reixac

Adreça local i/o assaig

Escola Mitja Costa,
Av. Terra Nostra, s/n
08110 Montcada i Reixac

Twitter

@CastellersdeMir

Color de la camisa

Teula

Data de fundació

1a etapa: 1992-1998
(29/01/1992)
Refundació: 2013

1a actuació amb camisa

15/05/1992

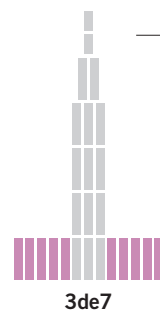

Sobrenom

Teules

▲ 2 de 6 per la festa major local, el 31 de maig del 2015. (Foto: Ramon Gunse / Arxiu Castellers de Montcada i Reixac)

3de7

- **Millors castells:** 1a etapa: 3de7, 4de7; 2a etapa: pde5, 2de6, 5de6

Millor actuació: 1a etapa: 3de7, id4de7, 2de6, 4de7, pde5, 17/10/1993, Mollet del Vallès; 2a etapa: 5de6, 2de6, 3de6a, pde4, 04/11/2017, Terrassa

Diada de la colla: 3r cap de setmana d'octubre

Revista: *El Teulí* (1994)

Colla Castellera Tirallongues de Manresa

Municipi
Manresa

Data de fundació
19/01/1993

Color de la camisa
Blau i blanc,
de ratlles fines
verticals

Adreça local i/o assaig
Pl. de Cots, 5-7
08241 Manresa

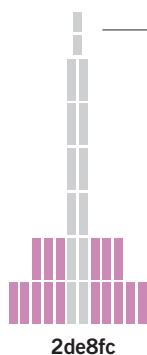
1a actuació amb camisa
21/02/1993

Twitter
@Tirallongues

▲ Tota la colla reunida a la plaça Crist Rei de Manresa amb motiu de la diada de Sant Martí, l'11 de novembre del 2018.
(Foto: Arxiu Tirallongues de Manresa)

● **Millors castells:** 2de8fc, 3de8, 4de8

Millor actuació: 2de7, 3de8, 4de8, 2 pde5, 05/11/2017, Manresa

Diada de la colla: 11 de novembre

Revista: *La Tira*, anual

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: revista *Tríada de Torres Humanes* (2018)

Altres: el nom *tirallonga* prové d'un joc practicat fa segles a Manresa en què els nens formaven unes grans fileres donant-se les mans (la *tirallonga*) i anaven carrer amunt i avall cantant una cançó

Castellers de Sants

Municipi
Barcelona

Data de fundació
27/02/1993

Sobrenom
Borinots

Color de la camisa
Gris

Adreça local i/o assaig
C. dels Comtes de Bell-lloc, 49
08029 Barcelona (Sants)

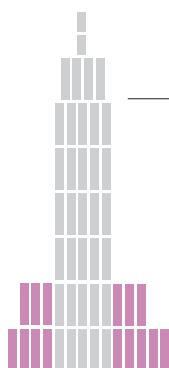
1a actuació amb camisa
09/05/1993

Twitter
@Borinots

▲ 2 de 9 amb folre i manilles per la diada de la Mercè de l'any 2018. (Foto: Xavier Mercadé / Arxiu Castellers de Sants)

5de9f

● **Millors castells:** 5de9f, 2de9fm, pde8fm, 3de9f, 4de9f

Millor actuació: id5de9fm, 2de9fm, 5de9f, 3de9f, pde6, 01/11/2016, Vilafranca del Penedès

Diada de la colla: 2n o 3r cap de setmana d'octubre

Revista: *Suc de Pinya*, dues vegades l'any. *Infoborinot*, cada diada important al barri

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: documentals *Espatilles, peus i mans: crònica de vint anys* (Castellers de Sants, 2014) i *Melting Pot. Castellers indis, govindes catalans* (dir.: Marta Saleta, 2014)

LES CAMISES

L'uniforme casteller

COLLA VELLA DELS XIQUETS DE VALLS

(*) Vermelló rosat

COLLA JOVES XIQUETS DE VALLS

(*) Vermell

NENS DEL VENDRELL

1926 Vermell

CASTELLERS DE VILAFRANCA

1948 Verd

MINYONS DE L'ARBOÇ

1958/2002 Vermell

COLLA JOVE XIQUETS DE TARRAGONA

1980 Morat

COLLA CASTELLERA XIQUETS DE REUS

1982 Marró avellana

COLLA CASTELLERA XICOTS DE VILAFRANCA

1982 Vermell

CASTELLERS DE CASTELLDEFELS

1982 Groc canari

CASTELLERS DE SANTA COLOMA

1985 Blau cel

VAILETS DE GELIDA

1985/2011 Verd poma

COLLA DE CASTELLERS XIQUETS DEL SERRALLO

1988 Blau marí

XIQUETS DE CAMBRILS

1993/2013 Bordeus

CASTELLERS D'ESPARREGUERA

194 Bordeus

MOIXIGUERS D'IGUALADA

1994 Morat

CASTELLERS DE SABADELL

1994 Verd

CASTELLERS D'ESPLUGUES

1994 Blau elèctric cargolí

COLLA JOVE DE CASTELLERS DE SITGES

1994 Vi

TORRAIRES DE MONTBLANC

1994 Grana

COLLA CASTELLERA DE FIGUERES

1996 Vi raïm

CASTELLERS DE CALDES DE MONTBUI

1996 Verd ampolla

COLLA CASTELLERS DE MALLORCA

1996 Grana

CASTELLERS DE RUBÍ

1996 Vermell

CASTELLERS DEL RIBERAL

1997 Verd

CASTELLERS DE BADALONA

1997 Micaco

SAGALS D'OSONA

1997 Carabassa

COLLA CASTELLERA MATOSSERS DE MOLINS DE REI

2002 Marró argila

COLLA CASTELLERA MARGENERS DE GUISSONA

2007 Marró terra mullada

COLLA CASTELLERA SALATS DE SÚRIA

2008 Potassa

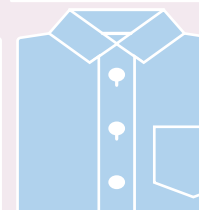
CASTELLERS DE LES ROQUETES

2010 Gris

COLLA CASTELLERA JOVE DE BARCELONA

2010 Grana

COLLA JOVE XIQUETS DE VILAFRANCA

2010 Blau cel 'Oxford'

COLLA CASTELLERA DE SANT VICENÇ DELS HORTS

2012 Taronja

MINYONS DE SANTA CRISTINA

2013 Verd poma

ASSOC. CASTELLERS DE CASTELLAR DEL VALLÈS

2013 Bordeus

CASTELLERS DE SANTPEDOR

2013 Daurat

XIQUÈOLS I XIQUÈOLS DEL DELTA

2013 Blau Ducados

CASTELLERS DE SANT ADRIÀ DE BESÒS

2013 Bordeus

LAIETANS DE GRAMENET

2013 Verd gram

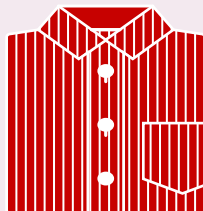
COLLA CASTELLERA DE LA GAVARRESA

2014 Morat

CASTELLERS DE BARCELONA

1969 Vermell

COLLA CASTELLERA XIQUETS DE TARRAGONA

1970 Blanc i vermell

BORDEGASSOS DE VILANOVA

1972 Groc terrós

COLLA CASTELLERA NOIS DE LA TORRE

1975 Blau cel

CASTELLERS D'ALTAFULLA

1974 Lila

COLLA CASTELLERA BRIVALLS DE CORNUDELLA

1976/2013 Blau marí

COLLA CASTELLERA MINYONS DE TERRASSA

1979 Malva

CASTELLERS DE TERRASSA

1980 Blau turquesa

COLLA CASTELLERA SANT PERE I SANT PAU

1990 Verd

COLLA CASTELLERA XICS DE GRANOLLERS

1991 Grana

CASTELLERS DE CORNELLÀ

1991 Lila

COLLA CASTELLERA XIQUETS DE VILA-SECA

1991/2013 Blau cel

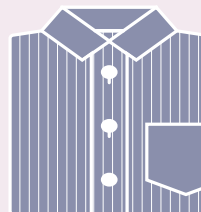
CASTELLERS DE MOLLET

1992 Verd poma

CASTELLERS DE MONTCADA I REIXAC

1992/2013 Teula

COLLA CASTELLERA TIRALLONGUES DE MANRESA

1993 Blava i blanca

CASTELLERS DE SANTAS

1993 Gris

CASTELLERS DE GAVÀ

1994/2012 Blau

CASTELLERS DE LLEIDA

1995 Bordeus

MARRECS DE SALT

1995 Blau Ter

COLLA CASTELLERA AL-LOTS DE LLEVANT

1996 Verd

COLLA CASTELLERA CAPGROSSOS DE MATARÓ

1996 Blau marí

CASTELLERS DE LA VILA DE GRÀCIA

1996 Blau

CASTELLERS DE SANT CUGAT

1996 Verd Collserola

CASTELLERS DE SANT FELIU

1996 Magenta

CASTELLERS DE Cerdanyola

1998 Verd Collserola

COLLA CASTELLERA NYERROS DE LA PLANA

1998 Gris boira

CASTELLERS DEL POBLE SEC

1998 Blau cel

CASTELLERS DE SARRIÀ

2000/2017 Borgonya

ANGELETS DEL VALLESPÍR

2001 Blau cel

CASTELLERS DE LA SAGRADA FAMÍLIA

2001 Verd

COLLA JOVE DE L'HOSPITALET

2001 Verd carxofa

XERRICS D'OLOT

2001 Grana

COLLA CASTELLERA ELS ENCANTATS DE BEGUES

2012 Verd ampolla

XIQUETS D'ALCOVER

2012 Verd oliva

PALLAGÓS DEL CONFLENT

2012 Grana

CASTELLERS DE VILADECANS

2012 Verd fluorescent

CASTELLERS DE BERGA

2012 Blau fosc

ASSOCIACIÓ CASTELLERA VAILETS DE L'EMPORDÀ

2012 Blau cel

CASTELLERS DE L'ALT MARESME

2013 Vermell maduixa

COLLA CASTELLERA ESPERXATS DE L'ESTANY

2013 Blau verd

CASTELLERS D'ANDORRA

2014 Bordeus

CASTELLERS DEL PRAT

2014 Blau hostessa

COLLA CASTELLERA LA BISBAL DEL PENEDÈS

2015 Taronja

CASTELLERS DE LES GAVARRS

2015 Marró suro

CASTELLERS DE TORTOSA

2015 Grana

COLLA CASTELLERA MANYACS DE PARETS DEL VALLÈS

2015 Morat

Per a cada colla s'assenyala l'any de fundació i, si escau, de refundació. No s'hi han inclòs les denominades *colles en formació*.

(*) Vegeu l'apartat «Les colles de Valls a través de la història», a la pàg. 216

També s'indica el color de camisa segons la denominació de la mateixa colla.

Infografia: Carles Magrané

Colla Castellera Xiquets de Cambrils

Municipi

Cambrils

Adreça local i/o assaig

C. de Sant Plàcid, 18-20
43850 Cambrils

Twitter

@XiquetsCambrils

Color de la camisa

Bordeus

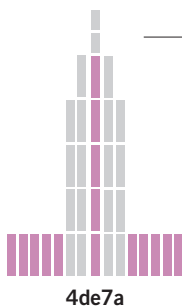
Data de fundació

1a etapa: 1993-2001
(02/07/1993)
Refundació: 25/10/2013

1a actuació amb camisa

1a etapa: 26/06/1994
Refundació: 08/12/2013

● **Millors castells:** 1a etapa: 4de7a, 3de7a, 3de7, 4de7; 2a etapa: 3de7, 4de7, pde5, 9de6, 2de6

Millor actuació: 1a etapa: 3de7, 4de7a, 4de7, pde5, 05/11/1995, Reus; 2a etapa: 3de7, 4de7, 2de6, 5de6, pde5, 03/11/2018, Cambrils

Diada de la colla: 1r cap de setmana d'abril (diada d'inici de temporada)

Revista: *Falca'm*, anual

▲ 3 de 7 per la Mare de Déu del Camí, a Cambrils, el 3 de setembre del 2017. (Foto: Revista Cambrils / Lluís Rovira Barenys)

Castellers d'Esparreguera

Municipi

Esparreguera

Adreça local i/o assaig

Antic Escorxador
C. del Llobregat, 2
08292 Esparreguera

Twitter

@collabordeus

Color de la camisa

Bordeus

Data de fundació

1994

● **Millors castells:** 2de7, 5de7, 7de7

Millor actuació: 5de7, 7de7, 2de7c, pde5, 12/07/2014, Esparreguera

Diada de la colla: finals d'octubre, inicis de novembre

▲ Torre de 7 a Berga, el 20 d'octubre del 2018. (Foto: Marisa Gómez / Arxiu Castellers d'Esparreguera)

Moixiganguers d'Igualada

Municipi
Igualada

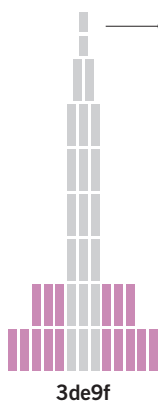
Adreça local i/o assaig
Pl. de Catalunya, 1
08700 Igualada

Data de fundació
21/12/1994

1a actuació amb camisa
27/08/1995

Color de la camisa
Morat

Twitter
@moixiganguers

Millors castells: 3de9f, 5de8, 2de8f, pde6c

Millor actuació: 5de8, 3de9f, 2de8f, 6/10/2018, Tarragona

Diada de la colla: finals d'octubre

Revista: *La Moixiganga* (1995-2005)

Altres: el nom *moixiganguer* s'aplicava antigament als balladors de la Moixiganga d'Igualada, que es documenta al segle XIX i fins al 1927 (vegeu pàg. 78-85 del volum 1 d'aquesta obra)

▲ 3 de 9 amb folre al Concurs de Castells de Tarragona, el 6 d'octubre del 2018. (Foto: Pau Corcelles / Arxiu Moixiganguers d'Igualada)

Castellers de Sabadell

Municipi
Sabadell

Data de fundació
06/03/1995

Sobrenom
Saballuts

Color de la camisa
Verd

Adreça local i/o assaig
C. d'Emprius, 13
08202 Sabadell

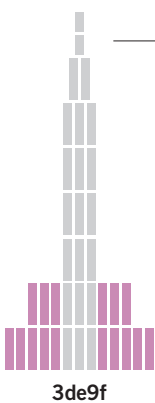
1a actuació amb camisa
13/11/1994

Twitter
@Saballuts

▲ Coincidint amb el 25è aniversari de la colla, els castellers es van fotografiar plegats el 24 de març del 2019, a Barberà del Vallès. (Foto: Concepció Ventura / Arxiu Castellers de Sabadell)

● **Millors castells:** 3de9f, 4de9f, 5de8, 2de8f, 7de8

Millor actuació: 3de9f, 4de9f, 2de8f, 2 pde5, 03/09/2017, Sabadell

Diada de la colla: 3r o 4t diumenge d'octubre

Revista: *Els Saballuts* (1995-2006, aprox.)

Altres: Medalla d'Honor de Sabadell (2011)

Castellers d'Esplugues

Municipi
Esplugues de Llobregat

Adreça local i/o assaig
La Closca
C. de Josep Argemí, 52
Assaig: La Nau
C. d'Àngel Guimerà, 191
08950 Esplugues de Llobregat

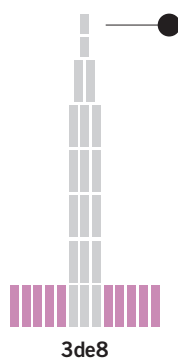
Data de fundació
10/09/1994

1a actuació amb camisa
17/09/1994

Sobrenom
Cargolins

Color de la camisa
Blau elèctric cargolí

Twitter
@Cargolins

Millors castells: 3de8, 4de8, 2de7

Millor actuació: 3de8, 4de8, 2de7,
pde5, 23/07/2017, Esplugues de
Llobregat

Diada de la colla: el diumenge més
proper al 21 de setembre (Sant Mateu)

Revista: *Peus Negres*, des del 1997
(actualment és anual)

**Llibres i pel·lícules editats o
coeditats per la colla:** llibre *Cargolins*,
deu anys

Palmarès: guanyadors del Concurs de
Castells Vila de Torredembarra una
vegada (2011)

▲ Primer 3 de 8 descarregat, al Memorial David Carreras, el 23 de juliol del 2017. (Foto: Ton Gasull / Arxiu Castellers d'Esplugues)

Colla Jove de Castellers de Sitges

Municipi

Sitges

Adreça local i/o assaig

Palau del Rei Moro
C. d'en Bosc, 10
08870 Sitges

Data de fundació

21/11/1994

1a actuació amb camisa

22/08/1993

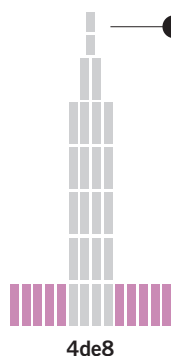
Color de la camisa

Vi

Twitter

@JovedeSitges

4de8

Millors castells: 4de8, 2de7, 3de7s

Millor actuació: 4de8, 2de7c, 5de7,
24/10/ 2009, Sitges

Diada de la colla: 4t dissabte
d'octubre

Revista: *La Torre. Revista de la Colla Jove de Castellers de Sitges*, des del 1994; en general, anual en acabar la temporada

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *1993-2008: Jove de Sitges. La fàbrica d'il·lusions*, de Santi Terraza i Jordi Dólera (Colla Jove de Castellers de Sitges, 2008)

Altres: himne *Jove: sempre amunt!*, compost per al 20è aniversari de la colla l'any 2013, de Glòria Puertas i David Puertas

▲ Pujada i baixada del pilar de 4 per les Escales de la Punta, a Sitges, el 23 de setembre del 2018. (Foto: Arxiu Colla Jove de Castellers de Sitges)

Torraires de Montblanc

Municipi

Montblanc

Color de la camisa

Grana

Adreça local i/o assaig

C. de la Plebania, 10
43400 Montblanc

Data de fundació

19/12/1994

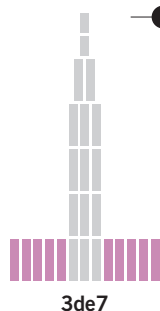
Twitter

@Torraires

1a actuació amb camisa

18/06/1995

3de7

- **Millors castells:** 3de7, 4de7, pde5, 2de6
Millor actuació: 4de7, 3de7c, 2de6, pde5c, 06/09/1998, Montblanc
Diada de la colla: 2n cap de setmana de juny
Revista: *Torraire* (1998-2003), anual
Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Els Torraires de Montblanc. Aproximació històrica*, de Josep M. Porta i Balanyà (Associació de Torraires de Montblanc, 1994)
Altres: *torraires* és la denominació històrica que a Montblanc s'ha donat als castellers, ja que dels castells se'n deia *torres*. La colla es considera hereva dels antics Torraires de Montblanc (1849-1920)

▲ 3 de 7 a Montblanc, el 8 de setembre del 2018. (Foto: Arxiu Torraires de Montblanc)

Castellers de Gavà

Municipi

Gavà

Color de la camisa

Blau

Adreça local i/o assaig

Casal Municipal
d'Entitats Sant Jordi
Rbla. Joaquim Vayreda, 31
08850 Gavà

Data de fundació

1a etapa 1994-2004
Refundació: finals del 2012

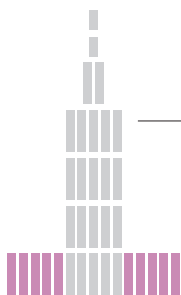
Twitter

@CastellersGava

1a actuació amb camisa

29/09/1994

5de7

- **Millors castells:** 1a etapa: 5de7, 4de7a, 3de7, 4de7; 2a etapa: pde5, 2de6, 5de6, 3de6a, 4de6a
Millor actuació: 1a etapa: 5de7, 4de7a, 3de7, 11/10/1998, Gavà; 2a etapa: 4de6, 3de6a, 4de6a, pde5, 29/06/2014, Gavà
Diada de la colla: mitjan octubre
Revista: *Blau. Revista dels Castellers de Gavà* (1a etapa)

▲ 5 de 6 a Gavà, el 3 de juliol del 2016. (Foto: Arxiu Castellers de Gavà)

Castellers de Lleida

Municipi
Lleida

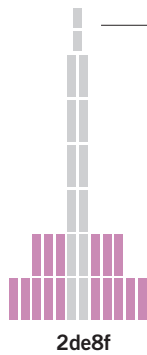
Adreça local i/o assaig
Antic convent de Santa Clara
C. de Lluís Besa, 7
25002 Lleida

Data de fundació
16/03/1995

1a actuació amb camisa
01/10/1995

Color de la camisa
Bordeus

Twitter
@CdLleida

Millors castells: pde7fc, 2de8f, 3de8, 4de8

Millor actuació: 3de8, 4de8, 2de8f, pde7fc, 09/11/2008, Mataró

Revista: anuari cada any a final de temporada

Palmarès: guanyadors del Concurs de Castells Vila de Torredembarra en dues ocasions (1999 i 2001)

▲ 4 de 8 per la diada de la festa major de Sant Miquel, el 30 de setembre del 2018. (Foto: Xavier Planes Regi / Arxiu Castellers de Lleida)

Marrecs de Salt

Municipi
Salt

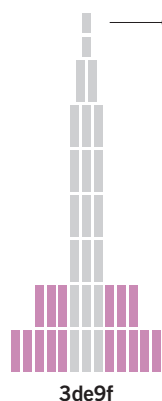
Adreça local i/o assaig
Naus Guixeres, 8
17190 Salt

Data de fundació
08/11/1995

1a actuació amb camisa
14/04/1996

Color de la camisa
Blau Ter

Twitter
@Marrecs

Millors castells: 3de9f, 5de8, 2de8f, 7de8, pde6

Millor actuació: 5de8, id3de9f, 3de9f, 2de8f, pde6c, 23/07/2017, Salt

Revista: *Toc de Marrecs* (actualment no s'edita)

Altres: Premi 3 de Març (Ajuntament de Salt, 1998); Gironí de l'Any (2009); Ateneus 2010; pregoners de les Fires i Festes de Girona (2016). Encara que tenen el domicili social al municipi de Salt, a la pràctica els Marrecs de Salt oficien com a colla amfitriona de Girona, ciutat que no té colla castellera pròpia; des de l'any 1997 celebren la Diada del Pilar, l'1 de novembre, que culmina amb una emotiva pujada d'un pilar de 4 pels 90 graons de l'escala de la catedral de Girona (vegeu la pàg. 42 del volum 3 d'aquesta obra)

▲ 3 de 9 amb folre a la plaça de Lluís Companys, el 23 de juliol del 2017, per la festa major de Salt. (Foto: Pere Massaguer / Arxiu Marrecs de Salt)

Colla Castellera Al·lots de Llevant

Municipi
Manacor

Data de fundació
26/10/1996

Color de la camisa
Verd

Adreça local i/o assaig
C. Nou, 35
07500 Manacor (Illes Balears)

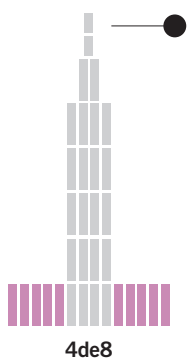
1a actuació amb camisa
20/04/1997

Twitter
@Al·lots

▲ La colla a la Tarraco Arena Plaça, l'1 d'octubre del 2016, amb ocasió de la participació en el XXVI Concurs de Castells de Tarragona. (Foto: Mateu Marcè Riera / Arxiu Al·lots de Llevant)

● **Millors castells:** 4de8, 2de7

Millor actuació: 2de7, 4de8, 5de7, pde5, 02/10/2016, Tarragona

Diada de la colla: 2n o 3r dissabte d'octubre

Revista: *Al·lots de Llevant. Butlletí d'informació castellera*, bimensual, des de l'abril del 2000

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Al·lots de Llevant. Guia Castellera* (Manacor, 2001); llibre *Al·lots de Llevant. 10 anys d'història* (Manacor, 2006)

Colla Castellera Capgrossos de Mataró

Municipi
Mataró

Adreça local i/o assaig
Ptge. de Mariona Galindo i Lora, 1
08301 Mataró

Data de fundació
22/02/1996

1a actuació amb camisa
07/07/1996

Color de la camisa
Blau marí

Twitter
@Capgrossos

Millors castells: 5de9f, 2de9fm, pde8fmc, 9de8c, 3de9f, 4de9f

Millor actuació: 3de9f, 2de9fm, 5de9f, pde8fmc, 01/11/2017, Vilafranca del Penedès

Diada de la colla: diada de la Mariona Galindo i Lora, inicis de novembre

Revista: *Tirant lo Blau* (1996-2015). En la darrera etapa, periodicitat anual

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Pas a pas, pis a pis. Capgrossos de Mataró 1996-2005*, de Roc Canals, Paco Chiva i Lluís Martí (Cossetània Edicions, 2006); documental *165 Regent Street*, d'Òscar Fernández i Jordi Rovira (Clack Produccions, 2011)

Altres: padrins: Castellers de Barcelona i Xics de Granollers. L'any 2007 la canalla dels Capgrossos va guanyar la beca Magí Serra Miret de l'Ajuntament de la Masó

▲ 5 de 9 amb folre al Concurs de Castells de Tarragona de l'any 2018. (Foto: Arxiu Capgrossos de Mataró)

Castellers de la Vila de Gràcia

Municipi
Barcelona

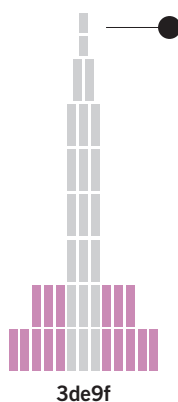
Adreça local i/o assaig
Can Musons
C. de l'Alzina, 7
08024 Barcelona (Gràcia)

Data de fundació
29/11/1996

1a actuació amb camisa
04/05/1997

Color de la camisa
Blau

Twitter
@Cvg_cat

Millors castells: 3de9f, 4de9f, 3de8a, 4de8a, 5de8, pde7f

Millor actuació: 3de9f, 4de9f, 3de8a, pde7f, 24/09/2014, Barcelona

Diada de la colla: finals d'octubre o principis de novembre

Revista: *El Nano* (1997-1998); *Espadat* (1998-2004); *Si No Aguantés No T'Hi Fiqués* (butlletí intern, des del 2001, quinzenal)

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre *Xiquets abir, castellers per sempre: Vila de Gràcia (1876-2002)*, d'Albert Mussons, Quim Perelló i Jordi Ràfols (Taller d'Història de Gràcia, 2002); llibre *Blau, fraternitat i castells: Castellers de la Vila de Gràcia (1997-2001)*, de Carles Gallardo (Castellers de la Vila de Gràcia, 2002)

Altres: *Terços amunt!* (programa de ràdio, 1998-2012); Medalla d'Honor de Barcelona (1998); Premi Vila de Gràcia (2007)

▲ 4 de 9 folrat a la plaça de la Vila, per la festa major de Gràcia, el 17 d'agost del 2014. (Foto: Montserrat Torres / Arxiu Castellers de la Vila de Gràcia)

Castellers de Sant Cugat

Municipi
Sant Cugat del Vallès

Adreça local i/o assaig
Rambla Can Mora, 11, local 2
Assaig: Sala Canigó
C. del Dos de Maig, s/n
08172 Sant Cugat del Vallès

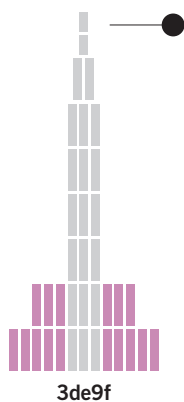
Data de fundació
23/02/1996

1a actuació amb camisa
30/06/1996

Sobrenom
Gausacs

Color de la camisa
Verd Collserola

Twitter
@Gausacs

3de9f

Millors castells: 3de9f, 5de8, 2de8f, 7de8, pde6

Millor actuació: 3de9f, 5de8, 2de8f, 2 pde4, 28/10/2017, Sant Cugat del Vallès

Diada de la colla: 2n cap de setmana de novembre

Revista: *Vano de Pilars*, anual (fins al 2016)

Altres: Santcugatenc de l'Any (1997); pregoners de la festa major de Sant Cugat (2006); Colla revelació de la temporada per la *Revista Castells* (2011); Premi Ciutat de Sant Cugat (2012); Premi Millors Músics del XXIV Concurs de Castells de Tarragona (2012); Premi Baròmetre Casteller (2017); Premi Colla de la Temporada (2017) de la *Revista Castells*. El nom *gausac* ve de la vall de Gausac (o vall de la riera de Sant Medir), del municipi de Sant Cugat del Vallès

▲ 3 de 9 a la plaça d'Octavià, per la Festa de Tardor del 2017.
(Foto: Maria Rodríguez de Febrer / Arxiu Castellers de Sant Cugat)

Castellers de Sant Feliu

Municipi
Sant Feliu de Llobregat

Adreça local i/o assaig
CEIP Nadal
C. d'Eugeni d'Ors, 3
08980 Sant Feliu de Llobregat

Twitter
@ElsMagentes

Sobrenom
Magentes

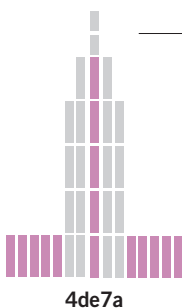
Color de la camisa
Magenta

Data de fundació
1996

1a actuació amb camisa
10/11/1996

▲ 4 de 7 per la diada de Sant Ramir, el 12 d'octubre del 2018. (Foto: Sergi Costa / Arxiu Castellers de Sant Feliu)

● **Millors castells:** 4de7a, 4de7, 3de7

Millor actuació: 4de7a, 4de7, 3de7, vde5, 10/11/2002, Sant Andreu de la Barca

Diada de la colla: 2a quinzena de setembre

Colla Casteller de Figueres

Municipi
Figueres

Adreça local i/o assaig
Molí de l'Anguila
C. de la Via Làctia, s/n
17600 Figueres

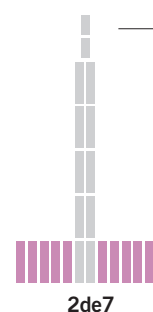
Data de fundació
11/09/1996

1a actuació amb camisa
04/05/1997

Sobrenom
Merlots

Color de la camisa
Vi raïm

Twitter
@CCFigueres

● **Millors castells:** 2de7, pde6c, 5de7a, 7de7

Millor actuació: 5de7, 4de7a, 3de7, pde6c, 07/05/2000, Figueres / 5de7, 7de7, 2de7, 04/11/2018, Figueres

Diada de la colla: diada d'aniversari, al setembre

Revista: *Tramuntxaneta* (1997-2018), periodicitat anual

Altres: primera posició en la sessió de Torredembarra del Concurs de Castells de Tarragona del 2018; Premi Ara Castells a la colla més segura del 2018

▲ La colla a Torredembarra, el 30 de setembre del 2018, on es va proclamar vencedora de la sessió del concurs d'aquesta vila. (Foto: Teresa Vendrell / Arxiu Colla Casteller de Figueres)

Castellers de Caldes de Montbui

Municipi

Caldes de Montbui

Adreça local i/o assaig

C. del General Padrós, 35
08140 Caldes de Montbui

Twitter

@Escaldats

Color de la camisa

Verd ampolla

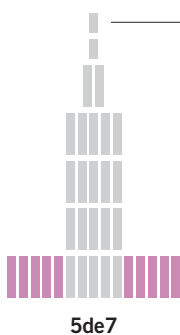
Data de fundació

1996

1a actuació amb camisa

12/10/ 1996

5de7

● **Millors castells:** 5de7, 3de7a, 4de7a

Millor actuació: 3de7a, 4de7a, 5de7, pde5, 15/11/2015, Caldes de Montbui

Diada de la colla: 2n diumenge de novembre

Revista: *L'Enxaneta* (2006, número especial pels 10 anys de la colla); *L'Agulla* (2014-2017), trimestral

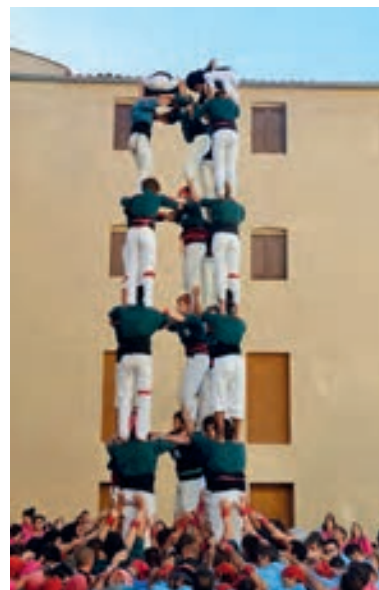
Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla:

llibre *En Carles i els Escaldats*, d'Ingrid Artés (Ajuntament de Caldes de Montbui, 2013)

Sobrenom

Escaldats

▲ 5 de 7 per la Diada de la Colla, a Caldes, el 15 de novembre del 2015. (Foto: Arxiu Castellers de Caldes)

Colla Castellers de Mallorca

Municipi

Palma

Adreça local i/o assaig

Sense local; assagen a escoles públiques (majoritàriament al CEPA Son Canals)

Twitter

@CastdeMallorca

Color de la camisa

Grana

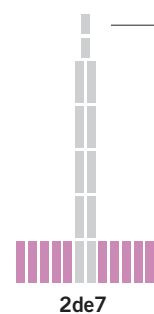
Data de fundació

24/02/1996

1a actuació amb camisa

23/02/1997

2de7

● **Millors castells:** 2de7, 4de8c, 3de7s

Millor actuació: 3de7s, 2de7, 5de7, 3 pde5, 15/10/2005, Palma

Diada de la colla: darrer cap de setmana d'octubre

Revista: *Amunt* (revista anual, actualment en recuperació)

Llibres editats o coeditats per la colla: llibre *Castellers de Mallorca, deu anys creixent (1996-2006)* (Documenta Balear, 2007)

Altres: Premi Primera Plana *Diari de Balears* (2007); Premi Rosa Bueno a la participació juvenil (Ajuntament de Palma, 2018)

▲ 4 de 8 carregat per la diada de la colla, el 27 d'octubre del 2012, a la plaça de Cort de Palma. (Foto: Margalida Carrió Artigues / Arxiu Castellers de Mallorca)

Castellers de Rubí

Municipi
Rubí

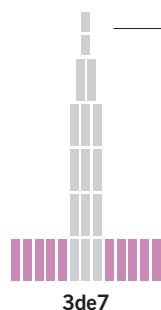
Adreça local i/o assaig
C. del Doctor Gimbernat, 4
08191 Rubí

Data de fundació
20/04/1996

1a actuació amb camisa
09/11/1996

Color de la camisa
Vermell

Twitter
@CastellersRubi

Millors castells: 3de7, 4de7, pde5, 2de6

Millor actuació: 3de7, 4de7, 5de6, pde5, 12/11/2000, Rubí / 4de7, 3de7, 2de6, 20/10/2001, Santa Coloma de Gramenet

▲ La colla, a la plaça del Doctor Guardiet, per la Diada de Primavera, el 22 d'abril del 2018. (Foto: Arxiu Castellers de Rubí)

Castellers del Riberal

Municipi
Bao (Catalunya Nord)

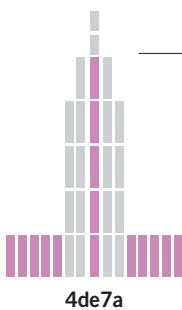
Adreça local i/o assaig
La Vilbau
Av. del Camp de Rugbi
66540 Bao (Rosselló)

Twitter
@Airenou

Color de la camisa
Verd

Data de fundació
1997, com a secció de
l'entitat Aire Nou de Bao

1a actuació amb camisa
15/06/1997

Millors castells: 4de7a, 3de7a, 3de7, 4de7

Millor actuació: 3de7, 4de7a, 3de7a, vde5, 05/07/2017, Millars (Catalunya Nord)

Diada de la colla: 3r cap de setmana de novembre

Revista: *Aire Nou de Bao*, trimestral fins al 2000, i d'ençà, anual

Altres: el Riberal és una subcomarca de la comarca nord-catalana del Rosselló

▲ Primer 3 de 7 amb l'agulla assolit per la colla, a la població nord-catalana de Millars, el 5 de juliol del 2017. (Foto: Web Castellers del Riberal)

Castellers de Badalona

Municipi
Badalona

Adreça local i/o assaig
Centre Cívic Dalt la Vila
C. del Germà Bernabé, 1-7
08912 Badalona

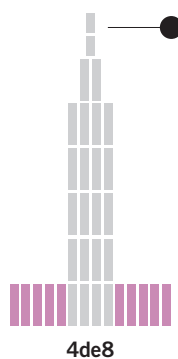
Data de fundació
06/03/1997

1a actuació amb camisa
17/05/1998

Sobrenom
Micacos

Color de la camisa
Micaco

Twitter
@collamicaco

4de8

Millors castells: 4de8, 2de7, 5de7, 7de7

Millor actuació: 5de7, 4de8, 7de7, vde5, 25/09/2016, Torredembarra

Diada de la colla: 2n o 3r diumenge de novembre

Revista: *Badiu Casteller* (1998-2012)

Altres: elecció dels castellers honorífics (des del 2009)

Palmarès: guanyadors del Concurs de Castells Vila de Torredembarra una vegada (2004, *ex aequo* amb els Minyons de l'Arboç)

▲ Primer 4 de 8 de la colla, a la jornada realitzada a Torredembarra del Concurs de Castells, el 25 de setembre del 2016. (Foto: Revista Castells)

Sagals d'Osona

Municipi

Vic

Data de fundació

1997 (secció d'Òmnium Osona)
23/04/2002 (estatuts propis)

Color de la camisa

Carabassa

Adreça local i/o assaig

Edifici La Central
Pl. Vicenç Albert Ballester, s/n
08500 Vic

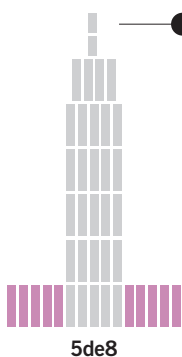
1a actuació amb camisa

05/04/1998

Twitter

@SagalsdOsona

5de8

Millors castells: 5de8, 2de8f, pde6,
3de8, 4de8

Millor actuació: 3de8, id5de8, 5de8,
2de8f, pde6, 05/11/2017, Vic

Diada de la colla: 1r diumenge de
novembre

**Llibres i pel·lícules editats o
coeditats per la colla:** llibre *Sagals
d'Osona. 15 anys*, d'Oriol Casellas
(Associació Cultural Sagals d'Osona,
2012)

Altres: el 3 de juliol del 2011 van
descarregar el primer 4 de 7 aixecat
per sota que es veia des del 1883

▲ Primer 5 de 8 descarregat, el 5 de novembre del 2017, a la plaça de la Catedral de Vic. (Foto: Jan Prat / Arxiu Sagals d'Osona)

Castellers de Cerdanyola

Municipi

Cerdanyola del Vallès

Adreça local i/o assaig

C. del Remei, 1, nau 3
08290 Cerdanyola del Vallès

Twitter

@CCerdanyola

Sobrenom

Martinets

Color de la camisa

Verd Collserola

Data de fundació

01/10/1998

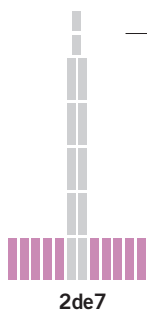

1a actuació amb camisa

02/05/1999

▲ 2 de 7 en el 19è aniversari de la colla, a la plaça de l'Abat Oliba de Cerdanyola. (Foto: Núria Calveras Juancarol / Arxiu Castellers de Cerdanyola)

● **Millors castells:** 2de7, 5de7, 7de7, 4de7a

Millor actuació: 2de7, 5de7, 4de7a, 2 pde5, 21/10/2017, Cerdanyola del Vallès

Diada de la colla: Sant Martí (11 de novembre)

Revista: *La Nostra Colla* (des del 1999), anual

Colla Castellera Nyerros de la Plana

Municipi

Manlleu

Adreça local i/o assaig

C. Canigó, 35
Polígon industrial Les Coromines
08560 Manlleu

Data de fundació

11/09/1998

1a actuació amb camisa

14/03/1999

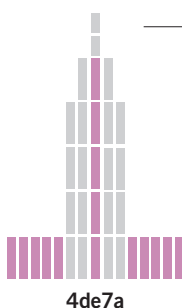
Color de la camisa

Gris boira

Twitter

@NyerrosPlana

● **Millors castells:** 4de7a, 3de7, 4de7, pde5

Millor actuació: 4de7, 4de7a, 3de7, pde5, 21/09/2014, Roda de Ter

Diada de la colla: octubre (depèn de l'any)

Revista: *Guardamides*, sense periodicitat concreta

Altres: el nom de l'entitat fa referència a les disputes entre els bàndols dels nyerros i els cadells de la noblesa catalana (finals del segle XVI i inicis del XVII), que s'estengueren per la Plana de Vic. La colla es va crear a partir d'una escissió dels Sagals d'Osona i, durant els primers anys, va tenir la seu al municipi de Gurb

▲ Vano de 5 a Manlleu, el 30 de juny del 2018. (Foto: Marta Farrés / Arxiu Nyerros de la Plana)

Castellers del Poble Sec

Municipi
Barcelona

Adreça local i/o assaig
C. de Blesa, 7
08004 Barcelona

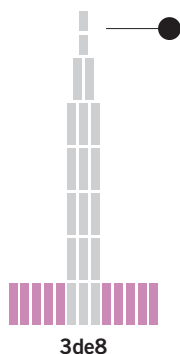
Data de fundació
Novembre del 1998

1a actuació amb camisa
25/07/1999

Sobrenom
Bandarres

Color de la camisa
Blau cel

Twitter
@Bandarres

Millors castells: 3de8, 4de8, 2de7

Millor actuació: 3de8, 4de8, 2de7,
2 pde5, 15/11/2015, Poble-sec
(Barcelona)

Diada de la colla: juliol

Revista: *Pilar Sec*, 17 anys de
publicació (periodicitat trimestral/
semestral)

Altres: creadors, el 2014, del
Castelloscopi (projecte audiovisual
i formatiu que explica els castells
des de dins), pel qual van rebre, el
2016, el Premi Ciutat de Barcelona
de Cultura Popular i Tradicional
(Consell de Cultura de Barcelona,
Ajuntament de Barcelona). El nom
oficial del topònim que dona nom a
la colla és Poble-sec, però l'entitat ha
mantingut la grafia *Poble Sec*

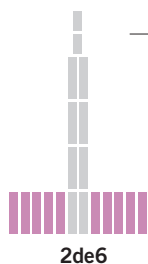
▲ Primer 3 de 8 de la colla, al carrer de Blai durant la Diada de Tardor, el 15 de novembre del 2015. (Foto: Arxiu Castellers del Poble Sec)

Castellers de Sarrià

Municipi
Barcelona

Adreça local i/o assaig
Centre i Teatre de Sarrià
C. del Pare Miquel de Sarrià, 8
Escola Frederic Mistral-
Tècnic Eulàlia
C. de Pere II de Montcada, 8
08034 Barcelona

2de6

Millors castells: 1a etapa: 2de6, pde5c;
2a etapa: 3de6a, 4de6a, 3de6, 4de6

Millor actuació: 1a etapa: 4de6,
2de6, 3de6a, p.4s, 26/05/2002, Sarrià
(Barcelona); 2a etapa: 3de6, 4de6,
3de6a, 3 pde4, 28/10/2018, Rubí

Diada de la colla: octubre

Data de fundació
1a etapa: 2000-2004
Refundació: 07/02/2017

1a actuació amb camisa
24/09/2018
(colla en formació)

Color de la camisa
Borgonya

Twitter
@CdSarria

▲ 4 de 6 amb l'agulla a la plaça de Sant Jaume per Santa Eulàlia, el 10 de febrer del 2019. (Foto: Martí Bech / Arxiu Castellers de Sarrià)

Angelets del Vallespir

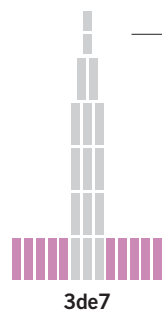
Municipi
Sant Joan de Pladecorts
(Vallespir, Catalunya Nord)

Adreça local i/o assaig
El Paller
Rue du Château
Sant Joan de Pladecorts

Data de fundació
Agost del 2001

1a actuació amb camisa
05/05/2002

Color de la camisa
Blau cel

3de7

Millors castells: 3de7, 4de6 net, pde5, 2de6

Millor actuació: 3de7, 3de6, pde4, 09/09/2007,
Sant Joan de Pladecorts

Diada de la colla: octubre (sense data fixa)

Altres: la denominació de la colla fa referència als Angelets de la Terra, nom que van rebre els pagesos del comtat del Rosselló que van lluitar contra l'ocupació francesa del segle XVII

▲ Pilar de 4 a la Porta dels Països Catalans de Salses (a l'esquerra), amb les altres colles de la Catalunya Nord el 8 de juny del 2014. (Foto: Web Aire Nou de Bao)

Castellers de la Sagrada Família

Municipi
Barcelona

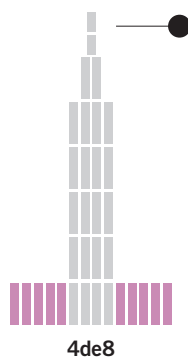
Data de fundació
28/03/2001

Color de la camisa
Verd

Adreça local i/o assaig
Passatge de Sant Pau, 16
08025 Barcelona

1a actuació amb camisa
20/10/2002

Twitter
@CastellersSafa

Millors castells: 3de8c, 4de8, 2de7

Millor actuació: 2de7, 3de7s, 4de8, pde5, pde5s, 18/10/2015, Sagrada Família (Barcelona) / 4de8, 3de7s, 3de8c, 13/11/2016, Poble-sec (Barcelona)

Diada de la colla: 3r diumenge d'octubre

Revista: *Verd Pujat* (des del 2004); periodicitat anual, després quadrimestral i actualment semestral

Altres: premi especial a la Millor Execució Tècnica del Concurs de Castells Vila de Torredembarra del 2011

▲ Primer 4 de 8 descarregat per la festa major de la Sagrada Família, el dia 28 d'octubre del 2015. (Foto: Lluïsa Coqua / Arxiu Castellers de la Sagrada Família)

Colla Jove de l'Hospitalet

Municipi

L'Hospitalet de Llobregat

Adreça local i/o assaig

Poliesportiu del Gornal
C. de Can Tries, s/n
08902 L'Hospitalet de Llobregat

Twitter

@CollaJoveLH

Color de la camisa

Verd carxofa

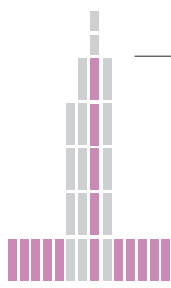
Data de fundació

30/10/2000

1a actuació amb camisa

08/07/2001

3de7a

● **Millors castells:** 3de7a, 3de7, 4de7

Millor actuació: 3de7, 4de7, 3de7a, vde5, 02/10/2011, Torredembarra

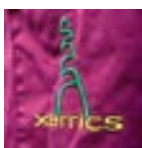
Diada de la colla: 2a o 3a setmana de juliol

Revista: *L'Espill* (2005), bimensual

▲ 3 de 7 carregat per les Festes de Primavera de l'Hospitalet, el 22 d'abril del 2018. (Foto: Sheila Hardie / Arxiu Colla Jove de l'Hospitalet)

Xerrics d'Olot

Municipi

Olot

Adreça local i/o assaig

Antic edifici Hidroelèctrica
de l'Empordà
Av. dels Reis Catòlics, 5
17800 Olot

Twitter

@XerricsOlot

Color de la camisa

Grana

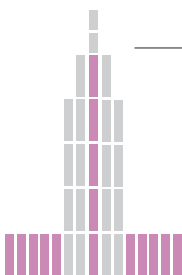
Data de fundació

2001

1a actuació amb camisa

12/05/2002

4de7a

● **Millors castells:** 4de7a, 3de7, 4de7

Millor actuació: 3de7, id4de7a, 4de7a, 4de7, pde5, 15/10/2016, Olot

Diada de la colla: mitjan octubre

Altres: *xerric* és un sinònim de *vailet*, *xiquet*, *nen*

▲ 3 de 7 assolit a Figueres el 28 de juny del 2015. (Foto: Arxiu Xerrics d'Olot)

Colla Castellera Matossers de Molins de Rei

Municipi
Molins de Rei

Data de fundació
11/01/2002

Color de la camisa
Marró argila

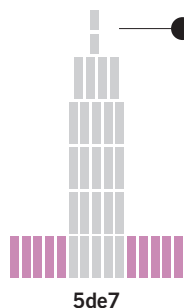
Adreça local i/o assaig
Federació Obrera
C. de Jacint Verdaguer, 48
08750 Molins de Rei

1a actuació amb camisa
24/06/2002

Twitter
@Matossers

Millors castells: 5de7, 3de7a, 4de7ac,
3de7, 4de7

Millor actuació: 3de7, 5de7, 3de7a,
pde5, 12/10/2017, Molins de Rei

Diada de la colla: 4t cap de setmana
d'octubre o 1r de novembre

Revista: *Trempera Matossera*, anual
(2003-2010); *El Paperot*, butlletí
electrònic mensual de consum intern
(des del 2013)

**Llibres i pel·lícules editats o
coeditats per la colla:** llibre *Jan,
puges? Un conte casteller*, d'Anna
Zamora i Càrol Garcia (Matossers de
Molins de Rei, 2014)

Altres: premi de la *Revista Castells*
a la Iniciativa Social de l'any 2016
pel taller casteller que fan cada any
al Centre Penitenciari Wad-Ras
de Barcelona i per les activitats a
l'Hospital Sant Joan de Déu de
Barcelona, on van acostar els valors
castellers als nens ingressats explicant
el conte *Jan, puges?*

▲ 5 de 7 a la plaça de Catalunya de Molins de Rei, el 12 de setembre del 2017. (Foto: Maria Pérez / Arxiu Matossers de Molins de Rei)

Colla Castellera Margeners de Guissona

Municipi
Guissona

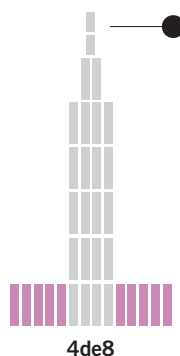
Data de fundació
Abril del 2007

Color de la camisa
Marró terra mullada

Adreça local i/o assaig
Pl. del Bisbe Belloch, 2
25210 Guissona

1a actuació amb camisa
03/11/2007

Twitter
@margeners

Millors castells: 4de8, 2de7, 3de7s, 5de7, 7de7

Millor actuació: 3de7s, 2de7, 4de8, 2pde5, 08/09/2012, Guissona

Diada de la colla: mitjan octubre, inicis de novembre

Revista: *No Et Quedis al Marge* (2008-2012), anual (2017: número especial pel 10è aniversari)

Altres: és la colla que va inventar l'estructura del 7 (7de6 i 7de7), el 2009. *Margener* és la persona que fa parets de marges, elements característics de l'arquitectura popular de la Segarra, comarca a què pertany Guissona

▲ Primer 4 de 8 de la colla per la festa major de Guissona, l'11 de setembre del 2011. (Foto: Arxiu Margeners de Guissona)

Colla Castellera Salats de Súria

Municipi

Súria

Adreça local i/o assaig

Nau Pumatex B
Polígon industrial Abadal
08260 Súria

Twitter

@SalatsSuria

Color de la camisa

Potassa (salmó rosat)

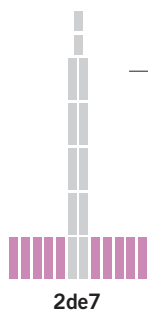
Data de fundació

22/03/2008

1a actuació amb camisa

13/07/2008

- **Millors castells:** 2de7, 5de7, 3de7a, 4de7a
- **Millor actuació:** 5de7, 4de7a, 3de7a, 2pde5, 02/11/2013, Súria
- **Diada de la colla:** principis de novembre

Altres: a la segona Nit de Castells, el 2018, se'ls va atorgar la beca de 3.000 euros, junt amb els Margeners de Guissona, com a noves colles castelleres aparegudes en cinc anys. El nom de *salats* fa referència als jaciments de sal potàssica de Súria

▲ Primer 2 de 7 de la colla, descarregat el 10 de setembre del 2016 durant la festa major de Castellar del Vallès. (Foto: Arxiu Salats de Súria)

Castellers de les Roquetes

Municipi

Sant Pere de Ribes

Adreça local i/o assaig

C. Gaudí, 9
08812 Sant Pere de Ribes
(Les Roquetes)

Twitter

@castellerroquetes

Sobrenom

Grisos

Color de la camisa

Gris

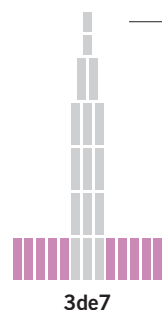
Data de fundació

2010

1a actuació amb camisa

11/09/2011

- **Millors castells:** 3de7; 4de7, pde5, 2de6
- **Millor actuació:** 4de7, 2de6, 3de7, pde4s, 2 pde4, 26/10/2016, Vilanova i la Geltrú
- **Diada de la colla:** setembre

▲ 3 de 7 a la plaça del Llobregat de les Roquetes de Garraf, el 13 de novembre del 2015. (Foto: Pilar Monsalve / Arxiu Castellers de les Roquetes)

Colla Castellera Jove de Barcelona

COLLA
CASTELLERA
JOVE DE
BARCELONA

Municipi
Barcelona

Data de fundació
08/06/2010

Color de la camisa
Grana

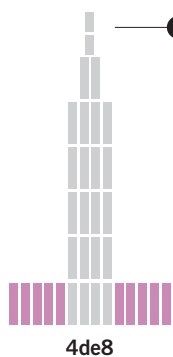
Adreça local i/o assaig
Fabra i Coats
C. de Sant Adrià, 20
08030Barcelona

1a actuació amb camisa
13/02/2011

Twitter
@JovedeBarcelona

Millors castells: 4de8, 2de7, 5de7a,
7de7a

Millor actuació: 5de7, 4de8, 4de7a,
vde5, 17/09/2017, Barcelona

Diada de la colla: Diada de 1714
(11 de setembre)

▲ 2 de 7 al Concurs de Castells de Tarragona, el 6 d'octubre del 2018.
(Foto: Claudi Dómpner / Arxiu Colla Jove de Barcelona)

Colla Jove Xiquets de Vilafranca

Municipi
Vilafranca del Penedès

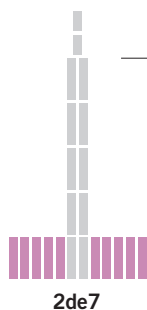
Adreça local i/o assaig
Espai l'Escorxador
C. de l'Escorxador, 19-21
08720 Vilafranca del Penedès

Twitter
@JoveVilafranca

Color de la camisa
Blau cel Oxford

Data de fundació
12/03/2010

1a actuació amb camisa
14/11/2010

2de7

- **Millors castells:** 2de7, 5de7, 3de7a, 4de7a
- **Millor actuació:** 2de7, 5de7c, 3de7a, vde5, 12/10/2014, Vilafranca del Penedès
- **Diada de la colla:** cap de setmana següent al 12 d'octubre

▲ Torre de 7 a Vilafranca per la diada de Sant Ramon, el 31 d'agost del 2014. (Foto: Carme Gámiz / Arxiu Colla Jove Xiquets de Vilafranca)

Colla Castellera de Sant Vicenç dels Horts

Municipi
Sant Vicenç dels Horts

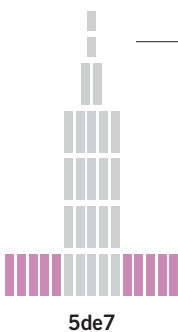
Adreça local i/o assaig
Can Carallot
C. de Sant Miquel, 25, bxs.
08620 Sant Vicenç dels Horts

Twitter
@Carallots

Color de la camisa
Taronja

Data de fundació
08/11/2012

1a actuació amb camisa
26/05/2013

5de7

- **Millors castells:** 5de7, 3de7a, 4de7a
- **Millor actuació:** 5de7, 4de7a, 3de7a, ipde5, 4 pde4, 24/07/2016, Sant Vicenç dels Horts
- **Diada de la colla:** 1a o 2a setmana de novembre

Sobrenom
Carallots

▲ Primer 5 de 7 de la colla, el 22 de novembre del 2015. (Foto: Arxiu Colla Castellera de Sant Vicenç dels Horts)

Colla Castellera els Encantats de Begues

 Sobrenom
Senglars

Municipi

 Begues

Adreça local i/o assaig

 Antic Escorxador
Av. de Sitges, 12
08859 Begues

Twitter

 @EncantatsBegues

Color de la camisa

 Verd ampolla

Data de fundació

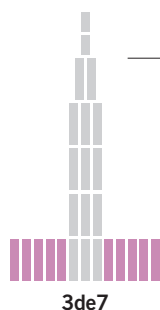
 27/08/2012

1a actuació amb camisa

 12/05/2013

▲ 3 de 6 a Barcelona durant la manifestació de la Diada del 2014.
(Foto: Arxiu Encantats de Begues)

● **Millors castells:** 3de7, pde5, 2de6

Millor actuació: 2de6, 3de7, 4de6a, pde5, 26/07/2015, Begues

Diada de la colla: 13 d'abril

Altres: *encantat* és el malnom històric aplicat als habitants de Begues

Xiquets d'Alcover

Municipi

 Alcover

Adreça local i/o assaig

 Hort de Sant Antoni, 1
43460 Alcover

Twitter

 @XiquetsAlcover

Color de la camisa

 Verd oliva

Data de fundació

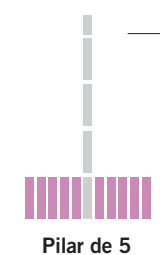
 Abril del 2012

1a actuació amb camisa

 01/09/2012

▲ 2 de 6 per la festa major del 2017, el mes d'octubre, a la plaça de l'Ajuntament.
(Foto: Arxiu Xiquets d'Alcover)

● **Millors castells:** pde5, 2de6, 5de6, 3de6a, 4de6a

Millor actuació: 4de6, 2de6, 5de6, pde5, 31/08/2013, Alcover

Diada de la colla: 1r dissabte de setembre

Revista: *La Faixa Cridanera*, full informatiu (2015-2016), cinc números

Altres: *Si tots som un*, cançó de la colla (2012)

Pallagos del Conflent

Municipi
Prada de Conflent / Vinça
(Catalunya Nord)

Adreça local i/o assaig
Salle des Pallagos
Boulevard de la Gare
66500 Prada
Salle Gipulo
Avenue du Général De Gaulle
66320 Vinça

Color de la camisa
Grana

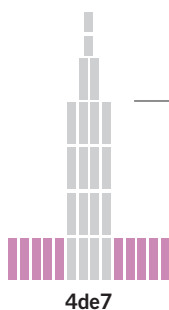
Data de fundació
Primavera del 2012

1a actuació amb camisa
12/05/2013

Twitter
@ElsPallagos

- **Millors castells:** 4de7, pde 5, 2de6
- **Millor actuació:** 5d6, id 4de7, 4de7, 2de6, pde5, 28/06/2015, Prada de Conflent
- **Diada de la colla:** Sant Pere (Prada) i Sant Andreu (final de novembre, Vinça)
- **Altres:** *pallago* és un sinònim dialectal rossellonès de *noi*, *xiquet*

▲ 4 de 5 net a Besiers, davant de la Mediatèca-Occitana, el 7 de juny del 2014. (Foto: Web Mediatèca-Occitana)

Castellers de Viladecans

Municipi
Viladecans

Adreça local i/o assaig
Escola Enxaneta
C. de Remolar, s/n
08840 Viladecans

Sobrenom
Fluorescents

Color de la camisa
Verd fluorescent

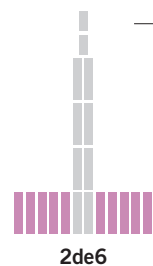
Data de fundació
02/12/2012

1a actuació amb camisa
05/10/2013

Twitter
@CastellersVila

- **Millors castells:** 2de6, 5de6a, 5de6, 4de6a
- **Millor actuació:** 2de6, 5de6, 4de6a, pde4, 10/09/2017, Viladecans
- **Diada de la colla:** 3r cap de setmana de novembre

▲ 5 de 6 amb ocasió del 1r aniversari de la colla, el 4 de desembre del 2014. (Foto: Arxiu Castellers de Viladecans)

Castellers de Berga

Municipi

Berga

Data de fundació

2012

Color de la camisa

Blau fosc

Adreça local i/o assaig

Cine Catalunya
C. de la Ciutat, 35
08600 Berga

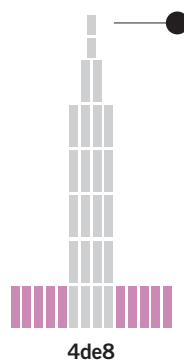
1a actuació amb camisa

07/08/2012

Twitter

@cdberga

Millors castells: 4de8, 2de7, 5de7, 7de7

Millor actuació: id2de7, 7de7, id4de8, 4de8, 2de7, 06/10/2018, Tarragona

Diada de la colla: finals d'octubre

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: llibre #100d7 (2015)

Altres: el 2013 van instaurar la Diada dels Quatre Fuets, dins de les festes de la Patum de Berga

▲ 2 de 7 davant de l'Ajuntament de Berga, en el decurs de la Diada dels Quatre Fuets, celebrada el 27 de maig del 2018. (Foto: Arxiu Castellers de Berga)

Associació Castellera Vailets de l'Empordà

Municipi
Castelló d'Empúries

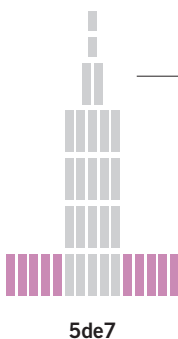
Adreça local i/o assaig
Sala Polivalent
C. Marín, 5
17486 Castelló d'Empúries

Data de fundació
20/12/2012

1a actuació amb camisa
02/09/2013

Color de la camisa
Blau cel

Twitter
@VailetsEmporda

5de7

- **Millors castells:** 5de7, 3de7a, 4de7a, 3de7, 4de7
- **Millor actuació:** 5de7, id3de7a, id4de7a, 3de7a, 4de7a, 2pde5, 08/11/2015, Castelló d'Empúries
- **Diada de la colla:** novembre

▲ Vano de 5, el 9 de novembre del 2015. (Foto: Sheila Hardie / Arxiu Vailets de l'Empordà)

Castellers de l'Alt Maresme

Municipi
Pineda de Mar

Adreça local i/o assaig
Escola Sant Jordi
C. Jacint Verdaguer, 15
08397 Pineda de Mar

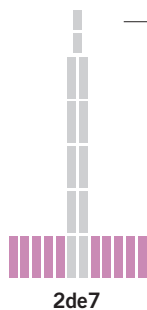
Twitter
@Maduixots

Sobrenom
Maduixots

Color de la camisa
Vermell maduixa

Data de fundació
30/11/2013

1a actuació amb camisa
26/04/2014

2de7

- **Millors castells:** 2de7, 5de7, 7de7
- **Millor actuació:** 5de7, 7de7, 2de7, vde5, 22/09/18, Calella
- **Diada de la colla:** finals d'octubre o principis de novembre
- **Revista:** *Territori Maduixot*, revista digital interna, trimestral

▲ 2 de 7 a Calella, el 22 de setembre del 2018. (Foto: Jordi Casals / Arxiu Castellers de l'Alt Maresme)

Colla Castellera Esperxats de l'Estany

Municipi

Porqueres

Adreça local i/o assaig

Centre Cívic de Porqueres
Pl. Mercè Rodoreda, 5
17834 Porqueres

Assaig:
C. Barcelona, 93
17820 Banyoles

Color de la camisa

Blau verd

Data de fundació

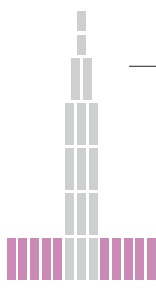
01/02/2013

1a actuació amb camisa

18/05/2013

Twitter

@CCEsperxats

3de7

● **Millors castells:** 3de7, 4de7, pde5

Millor actuació: id4de7, 3de7, 4de7, 7de6, pde5, 30/09/2017, Cornellà del Terri

Diada de la colla: 2n dissabte de maig

Altres: el nom de la colla ve del verb *esperxar*, dialectalisme propi del Pla de l'Estany amb el significat de 'penjar un objecte en algun lloc alt'

▲ 3 de 7 per la festa major de Banyoles, el 22 d'octubre del 2017. (Foto: Arxiu Esperxats de l'Estany)

Minyons de Santa Cristina

Municipi

Santa Cristina d'Aro

Adreça local i/o assaig

Pavelló Municipal d'Esports
Zona Esportiva, 1
17246 Santa Cristina d'Aro

Twitter

@Minyons_SC

Color de la camisa

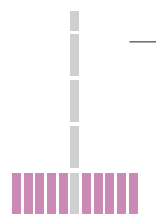
Verd poma (pistatxo)

Data de fundació

Gener del 2013

1a actuació amb camisa

12/04/2015

Pilar de 5

● **Millors castells:** pde5, 2de6, 5de6

Millor actuació: 4de6, 5de6, 2de6, pde5c, 14/04/2018, Santa Cristina d'Aro

Diada de la colla: aniversari de bateig (al voltant del 12 d'abril)

▲ 5 de 6 amb ocasió del bateig de la colla, el 12 d'abril del 2015. (Foto: Arxiu Minyons de Santa Cristina)

Associació Castellers de Castellar del Vallès

Sobrenom
Capgirats

Municipi
Castellar del Vallès

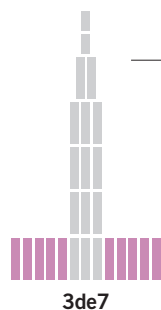
Color de la camisa
Bordeus

Adreça local i/o assaig
Espai Tolrà
C. de Portugal, s/n
08211 Castellar del Vallès

Data de fundació
23/05/2013

Twitter
@Capgirats

1a actuació amb camisa
27/04/2014

3de7

- **Millors castells:** 3de7, 4de7, pde5, 2de6, 7de6
- **Millor actuació:** 3de7, 4de7, 5de6, pde5, 11/11/2018, Caldes de Montbui
- **Diada de la colla:** 20 de novembre

▲ 4 de 7 pel 5è aniversari de la colla, el primer castell de 7 descarregat a casa. (Foto: Milós Garcia / Arxiu Castellers de Castellar)

Castellers de Santpedor

Municipi
Santpedor

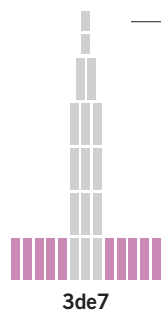
Color de la camisa
Daurat

Adreça local i/o assaig
Polivalent Cal Llovet
C. de Roger de Flor, s/n
08251 Santpedor

Data de fundació
Març del 2013

Twitter
@castsantpedor

1a actuació amb camisa
06/06/2014

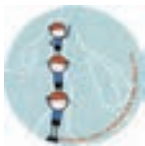
3de7

- **Millors castells:** 3de7, 4de7, pde5, 2de6
- **Millor actuació:** 4de7, id3de7, 3de7, 7de6, pde5, 23/10/2016, Santpedor / 3de7, 4de7, 2de6, ipde5, pde4, 6/11/2016, Vic
- **Diada de la colla:** finals d'octubre

▲ Primer 3 de 7 descarregat, el 23 d'octubre del 2016 a Santpedor. (Foto: Xavier Prat / Arxiu Castellers de Santpedor)

Xiquèlos i Xiquèles del Delta

 Sobrenom
Blau Delta

 Municipi
Amposta

 Adreça local i/o assaig
C. de la Verge del Carme, 2
43870 Amposta
Assaig:
C. del Pou de les Figueretes, s/n
43540 Sant Carles de la Ràpita

 Color de la camisa
Blau Ducados

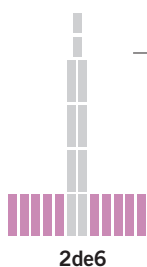
 Data de fundació
01/03/2013

 1a actuació amb camisa
05/10/2013

 Twitter
@BlauDelta

▲ Primer 5 de 6, a Cambrils, el 16 de novembre del 2014. (Foto: Revista Cambrils / Lluís Rovira Barenys)

● **Millors castells:** 2de6, 5de6, 3de6a, 4de6a

Millor actuació: 3de6a, 2de6, 5de6, pde4, pde4s, 16/11/2014, Cambrils

Diada de la colla: darrer cap de setmana de setembre

Castellers de Sant Adrià de Besòs

 Sobrenom
Passadors

 Municipi
Sant Adrià de Besòs

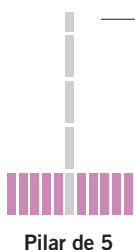
 Adreça local i/o assaig
La Nau (hivern)
C. de la Gavina, 5
MHIC (estiu)
Ctra. de Mataró, 124
08930 Sant Adrià de Besòs

 Data de fundació
14/05/2013

 1a actuació amb camisa
6/09/2014

 Color de la camisa
Bordeus

 Twitter
@Passadors

● **Millors castells:** pde5, 2de6, 5de6, 4de6a, 3de6a

Millor actuació: id3de6a, 3de6a, 5de6, 2de6, pde5, 11/09/2017, Sant Adrià de Besòs

Diada de la colla: octubre

Altres: el 2017 impulsaren la iniciativa «Pit i ovaris» per recaptar fons per a les afectades de càncer de mama: comercialitzaren un mocador casteller rosa amb el lema de la campanya (en contraposició al tradicional «Pit i collons!»).

▲ Imatge de grup al Tibidabo, el 13 de maig del 2018. (Foto: Clau Villagra / Arxiu Castellers de Sant Adrià)

Laietans de Gramenet

Municipi
Santa Coloma de Gramenet

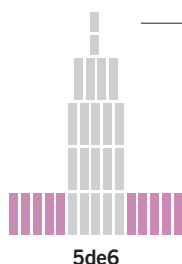
Data de fundació
28/09/2013

Color de la camisa
Verd gram

Adreça local i/o assaig
Centre Cívic del Fondo
C. de Wagner, 19
08923 Santa Coloma de Gramenet

1a actuació amb camisa
14/06/2014

Twitter
@cclaietansgram

● **Millors castells:** 5de6, 3de6a, 4de6a, 3de6

Millor actuació: 4de6a, 3de6a, 3de6, 29/10/2017, Santa Coloma de Gramenet

Diada de la colla: diada d'aniversari (mitjan juny)

Altres: els laietans eren un poble iber al qual pertanyien els qui habitaren el poblat de Puig Castellar, a l'actual Santa Coloma de Gramenet

▲ 5 de 6 pel 3r aniversari de la colla, el 10 de juny del 2017.
(Foto: Arxiu Laietans de Gramenet)

Colla Castellera de la Gavarresa

Sobrenom
Picapolls

Municipi
Artés

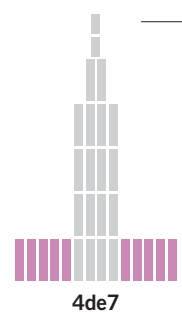
Color de la camisa
Morat

Adreça local i/o assaig
Cal Sitjes
C. de les Parres, 44
08271 Artés

Data de fundació
2014

Twitter
@picapolls

1a actuació amb camisa
Setembre del 2015

● **Millors castells:** 4de7, 2de6, 5de6

Millor actuació: 2de6, 5de6, 4de7, 3pde4, 06/11/2016, Manresa

Diada de la colla: finals d'octubre (lloc itinerant)

Altres: el nom de la colla prové de la vall de la Gavarresa, que es troba dins de la comarca del Bages, a la qual pertany el municipi d'Artés

▲ 4 de 7 a Manresa, per la diada dels Tirallongues, el 6 de novembre del 2016.
(Foto: Arxiu Castellers de la Gavarresa)

Castellers d'Andorra

Municipi

Andorra la Vella

Adreça local i/o assaig

Gimnàs de l'Escola Andorrana de Santa Coloma
C. de la Plana
AD500 Santa Coloma,
Andorra la Vella (Andorra)

Color de la camisa

Bordeus

Data de fundació

16/09/2014

1a actuació amb camisa

14/03/2015

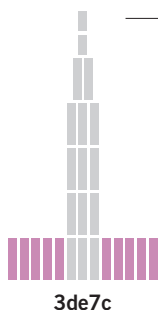

Twitter

@castellersAND

▲ 2 de 6 a la tarragonina plaça de la Font, l'1 d'octubre del 2018.
(Foto: Aida Ortiz / Arxiu Castellers d'Andorra)

● **Millors castells:** 3de7c, pde5, 2de6

Millor actuació: 5de6, 2de6, 4de6a, pde5, 18/11/2017, Andorra la Vella

Diada de la colla: 2n cap de setmana de novembre

Llibres i pel·lícules editats o coeditats per la colla: documental *Castellers d'Andorra, del Camp de Tarragona a Andorra* (2015)

Altres: Premi Andorrà de l'Any (2015); Premi Ara Castells a la colla més popular de la temporada (2015)

Castellers del Prat

Municipi

El Prat de Llobregat

Adreça local i/o assaig

C. de Joan Maragall, 40
08820 El Prat de Llobregat

Data de fundació

27/06/2015

1a actuació amb camisa

06/06/2014

Color de la camisa

Blau hostessa

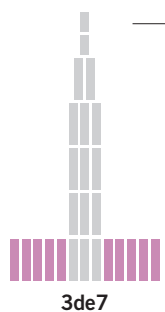

Twitter

@CastellersPrat

▲ 3 de 7 per la festa major del Prat de Llobregat del 2018.
(Foto: Arxiu Castellers del Prat)

● **Millors castells:** 3de7, 4de7, pde5, 2de6

Millor actuació: 3de7, 4de7, 5de6, vde5, 29/09/2018, el Prat de Llobregat

Diada de la colla: 30 de juny

Colla Castellera La Bisbal del Penedès

 Sobrenom
Bous

 Municipi
La Bisbal del Penedès

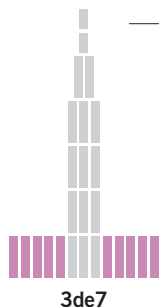
 Color de la camisa
Taronja

 Adreça local i/o assaig
No tenen local; assagen a la pista del Poliesportiu de la Bisbal

 Data de fundació
09/03/2015

 Twitter
@BousBisbal

 1a actuació amb camisa
17/10/2015

● **Millors castells:** 3de7, 4de7, pde5, 2de6

Millor actuació: 2 pde4, 4de7, 3de7, 2de6, pde5, 20/10/2018, Sant Pere de Ribes

Diada de la colla: cap de setmana anterior o posterior al 15 d'agost, festa major de la Bisbal del Penedès

Altres: padrins: Nois de la Torre i Xicots de Vilafranca. A l'escut de la colla hi ha una figuereta: totes les torres descarregades les fan amb figuereta, que és un símbol d'identitat de la colla

▲ Figuereta en una torre de 6 durant la cercavila de la festa major local, el 14 d'agost del 2018. (Foto: Cristina López Lario / Arxiu Bous de la Bisbal)

Castellers de les Gavarres

 Municipi
Llagostera, Riudellots de la Selva i Caldes de Malavella

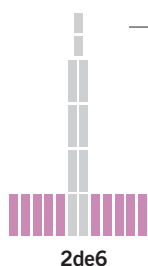
 Color de la camisa
Marró suro

 Adreça local i/o assaig
Polivalent Municipal de Llagostera
Av. de l'Esport, s/n
17240 Llagostera

 Data de fundació
04/10/2015

 Twitter
@CCGavarres

 1a actuació amb camisa
09/04/2017

● **Millors castells:** 2de6, 5de6, 4de6a

Millor actuació: 4de6a, 5de6, id2de6, 2de6, 2 pde4, 18/11/2017, Llagostera

Diada de la colla: aniversari de la colla (1a quinzena de novembre)

Altres: el nom de la colla fa referència al massís de les Gavarres, de la Serralada Litoral Catalana

▲ 5 de 6 pel bateig de la colla, el 18 de novembre del 2017. (Foto: Manel Mayor / Arxiu Castellers de les Gavarres)

Castellers de Tortosa

Municipi

Tortosa

Color de la camisa

Grana

Adreça local i/o assaig

Pavelló Firal de Remolins
Av. de Remolins, 34
43500 Tortosa

Data de fundació

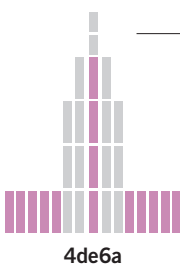
28/02/2015

Twitter

@CastellsTortosa

1a actuació amb camisa

11/06/2016

● **Millors castells:** 4de6a, 3de6, 4de6

Millor actuació: 3de6, 4de6, 4de6a, pde4, 10/06/2017, Tortosa

Diada de la colla: diada d'aniversari (cap de setmana més proper a l'11 de juny)

Altres: padrins: Colla Jove Xiquets de Tarragona i Los Xics Caleros

▲ 4 de 6 per la diada de la Mare de Déu de la Cinta, el 2 de setembre del 2018.
(Foto: Anais Vilarroya / Arxiu Castellers de Tortosa)

Colla Castellera Manyacs de Parets del Vallès

Municipi

Parets del Vallès

Data de fundació

20/11/2015

Color de la camisa

Morat

Adreça local i/o assaig

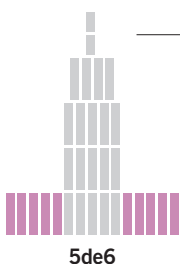
La Morada
C. de Ponent, 18
08150 Parets del Vallès

1a actuació amb camisa

29/05/2016

Twitter

@ManyacsParets

● **Millors castells:** 5de6, 3de6a, 4de6a

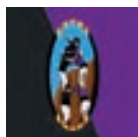
Millor actuació: 4de6, 5de6, 4de6a, 05/11/ 2017, Parets del Vallès

Diada de la colla: inicis de novembre

▲ 5 de 6 carregat el 5 de novembre del 2017 amb ocasió de la II Diada Manyacs. (Foto: Albert Aguilera / Arxiu Manyacs de Parets)

Castellers de l'Adroc

Municipi

Sant Andreu de la Barca i Pallejà

Data de fundació
Inicis del 2016
(colla en formació)

Color de la camisa
Negre-lila

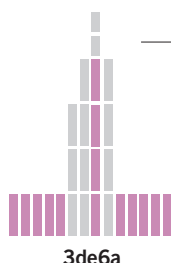
Adreça local i/o assaig
Can Salvi
Av. de Pau Negre, 5
08740 Sant Andreu de la Barca

1a actuació amb camisa
18/06/2017

Twitter
@CastellersAdroc

3de6a

● **Millors castells:** pde5c, 3de6a, 4de6a, 3de6, 4de6

Millor actuació: 4de6a, 3de6, 3de6a, pde4, 18/11/2018, Gavà

Diada de la colla: aniversari de la colla (darrer diumenge de maig)

Altres: el nom de l'entitat fa referència a l'Adroc, turó que separa els pobles de Sant Andreu de la Barca i Pallejà

▲ *Components de la colla. (Foto: Arxiu Castellers de l'Adroc)*

Castellers de Mediona

Municipi

Mediona

Color de la camisa
Texà

Adreça local i/o assaig

El Casal
C. de Florenci Gustems, 12

Assaig:
Poliesportiu Municipal
Pl. de la Llibertat, s/n
08773 Mediona

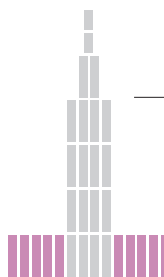
Data de fundació
17/07/2017
(colla en formació)

1a actuació amb camisa
11/05/2017

Twitter
@DeMediona

4de7

● **Millors castells:** 4de7, pde5, 2de6, 5de6, 7de6

Millor actuació: 5de6, id4de7, 4de7, 2de6, pde5, 27/04/2019, Vilafranca del Penedès

Diada de la colla: 8 de maig

▲ *Primer 4 de 7, a la diada d'inici de temporada dels Xicots de Vilafranca, el 27 d'abril del 2019. (Foto: Arxiu Castellers de Mediona)*

Castellers del Pallars

Municipi

Sort, la Pobla de Segur i Tremp

Adreça local i/o assaig

C. del Doctor Carles Pol i Aleu, 5
25560 Sort

Assaig:

Poliesportiu Municipal
de la Pobla de Segur

Sobrenom

Malfargats

Color de la camisa

Bordeus

Data de fundació

02/11/2017
(colla en formació)

Twitter

@Malfargats

Pilar de 4

● **Millors castells:** pde4, castells de 5

Millor actuació: 3de5, 4de5, 2pde4, 10/11/ 2018, Sort

Altres: es tracta d'una colla comarcal, que abraça el territori històric del Pallars, modernament dividit en les comarques del Pallars Jussà i el Pallars Sobirà

▲ *Pilar de 4 pel 1r aniversari del Geoparc Mundial de la Unesco a l'Argenteria. (Foto: Jordi Uriach / Arxiu Castellers del Pallars)*

Colla Castellera de l'Esquerra de l'Eixample

Renom: Esquerdats

Municipi: Barcelona

Adreça local i/o assaig:

Escola Auró
C. de Mallorca, 106
08029 Barcelona

Data de fundació: 19 d'abril del 2018 (colla en formació)

Color de la camisa: Lila

Twitter: @Esquerdats

Millors castells: 3de6

Diada de la colla: 29 de setembre

Colla Castellera de Cerdanya

Municipi: Alp

Adreça local i/o assaig:

Teatre d'Alp
Placeta del Casino, s/n
17538 Alp

Data de fundació: Octubre del 2018 (colla en formació)

1a actuació amb camisa:
29/06/2019

Color de la camisa: Blau-verd

Twitter: @cccerdanya

Millors castells: 4de6a, 3de6, 4de6

Millor actuació: 3de6, 4de6a,
4de6, 2 pde4, 29/06/2019, Alp

Diada de la colla: festa major de Puigcerdà (juliol)

Castellers de la Selva

Renom: Guillats

Municipi: Santa Coloma de Farners

Adreça local i/o assaig:

Poliesportiu Municipal la Nòria
C. de la Nòria, s/n
17430 Santa Coloma de Farners

Data de fundació: 14 d'octubre del 2018 (colla en formació)

Color de la camisa: Verd

Twitter: @guillats

Millors castells: pde4, castells de 5

La vida de les colles i les grans fites castelleres

Primers anys

Segles XVIII i XIX

Primera Època d'Or

Segle XIX

- * Colla Vella dels Xiquets de Valls
- Colla Joves Xiquets de Valls
- Torraires de Montblanc
- Xiquets de l'Espuga
- Xiquets de Tarragona / Colla Vella dels Xiquets de Tarragona
- Nens del Vendrell
- Els Caneles
- Els Mirons
- Xiquets de Barcelona
- Colla Nova dels Xiquets de Tarragona
- Xiquets de la Bisbal
- Xiquets d'Eramprunyà
- Colla Nova de Sant Magí dels Xiquets de Tarragona
- Castellers de Vilafranca
- Minyons de l'Arboç
- Cos de Castellers de Ballets de Catalunya
- Xiquets de Gavà
- Castellers de Barcelona
- Xiquets de Tarragona
- Castellers de Sitges
- Bordegassos de Vilanova
- Castellers de Vilanova-Colla de Mar
- Colla Jove del Vendrell
- Castellers d'Altafulla
- Nois de la Torre
- Castellers de la Roca
- Brivalls de Cornudella
- Castellers de Montmeló
- Minyons de Terrassa
- Castellers de Terrassa
- Colla Jove Xiquets de Tarragona
- Xiquets de Reus
- Castellers de Ribes
- Castellers de Castelldefels
- Xicots de Vilafranca
- Colla Jove de Vilanova
- Castellers de Granollers
- Colla Jove dels Castellers de Vilafranca
- Xiquets de la Vila d'Alcover
- Castellers de Santa Coloma
- Vàilets de Gelida
- Castellers del Collell
- Xiquets del Serrallo
- Xicots de Valls
- Colla Castellera Sant Pere i Sant Pau
- Xics de Granollers
- Castellers de Cornellà
- Xiquets de Vila-seca
- Castellers de Montcada i Reixac
- Castellers de Mollet
- Ganxets de Reus
- Tirallongues de Manresa
- Castellers de Sants
- Colla Jove de Castellers de Sitges
- Colla Nova del Vendrell
- Castellers d'Esparreguera
- Moixiganguers d'Igualada
- Castellers d'Espulgues
- Torraires de Montblanc
- Castellers de Gavà
- Castellers de Sant Boi

1
1791
Els «Noys de castells», a escena
 Un document esmenta uns «Noys de castells» com a integrants del ball de valencians dels pagesos de Valls en les primeres Festes Decennals.

2
1805
Apareix la dualitat casteller valenciana
 Valls enceta el segle XIX amb dues colles, fet que, llevat de períodes concrets, s'ha mantingut fins a l'actualitat.

3
1881
El 4 de 9 net del segle XIX
 La Colla Vella dels Xiquets de Valls el descarrega a Tarragona.

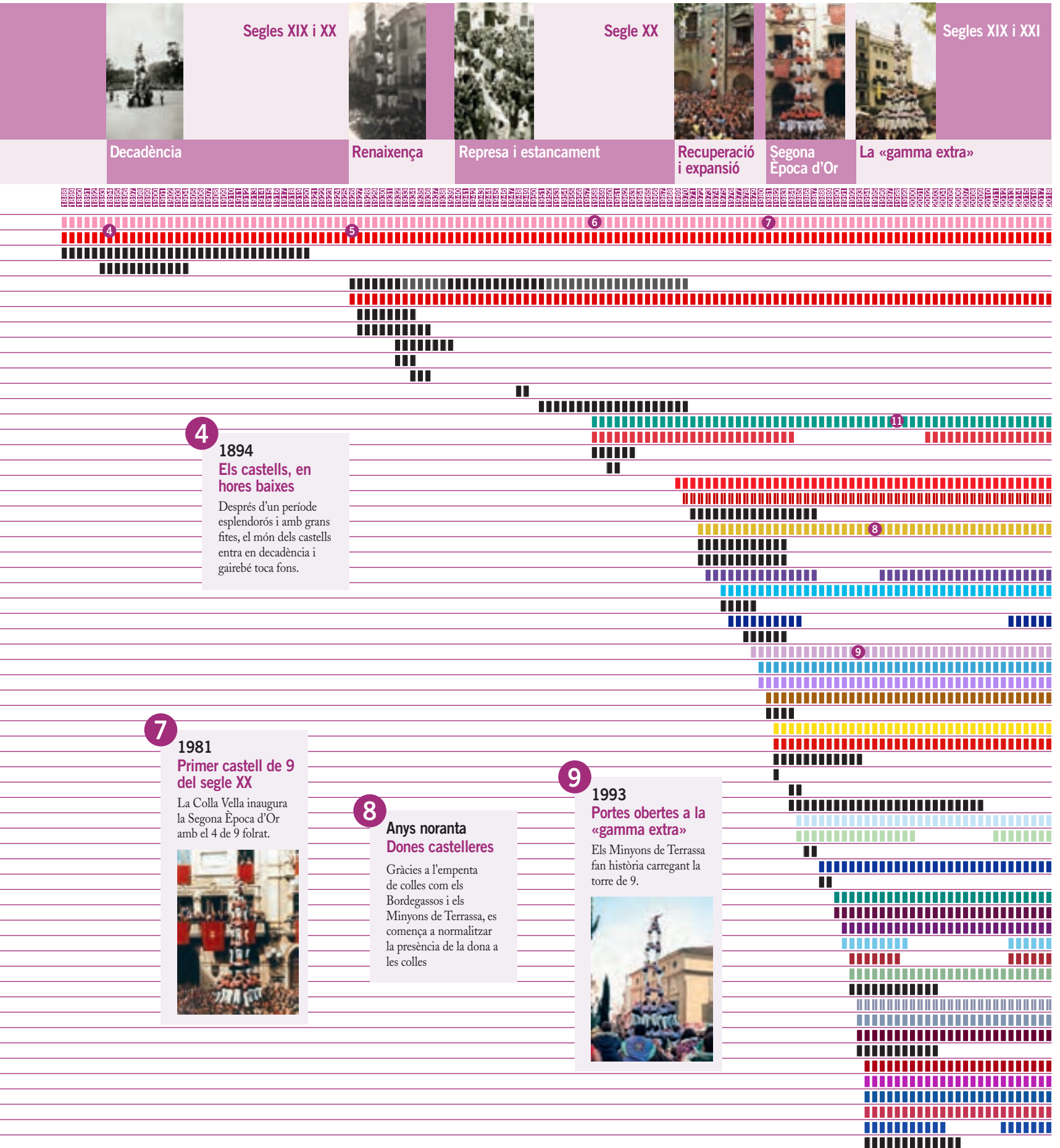
5
1926
Revifalla casteller
 Amb el naixement de les colles dels Xiquets de Tarragona i dels Nens del Vendrell acaba «oficialment» el període de la Decadència.

6
1958
Els castells surten a l'exterior
 Viatge de la Colla Vella de Valls a Brussel·les, la primera sortida dels castells a l'estranger. A partir dels anys noranta, els castells arribaran a Amèrica i Àsia.

* Vegeu l'apartat «Les colles de Valls a través de la història», pàg. 216

Segles XIX i XX

Segle XX

Segles XIX i XXI

Decadència

Renaixença

Represa i estancament

Recuperació i expansió

Segona Època d'Or

La «gamma extra»

4
1894
Els castells, en hores baixes
 Després d'un període esplendorós i amb grans fites, el món dels castells entra en decadència i gairebé toca fons.

7
1981
Primer castell de 9 del segle XX
 La Colla Vella inaugura la Segona Època d'Or amb el 4 de 9 folrat.

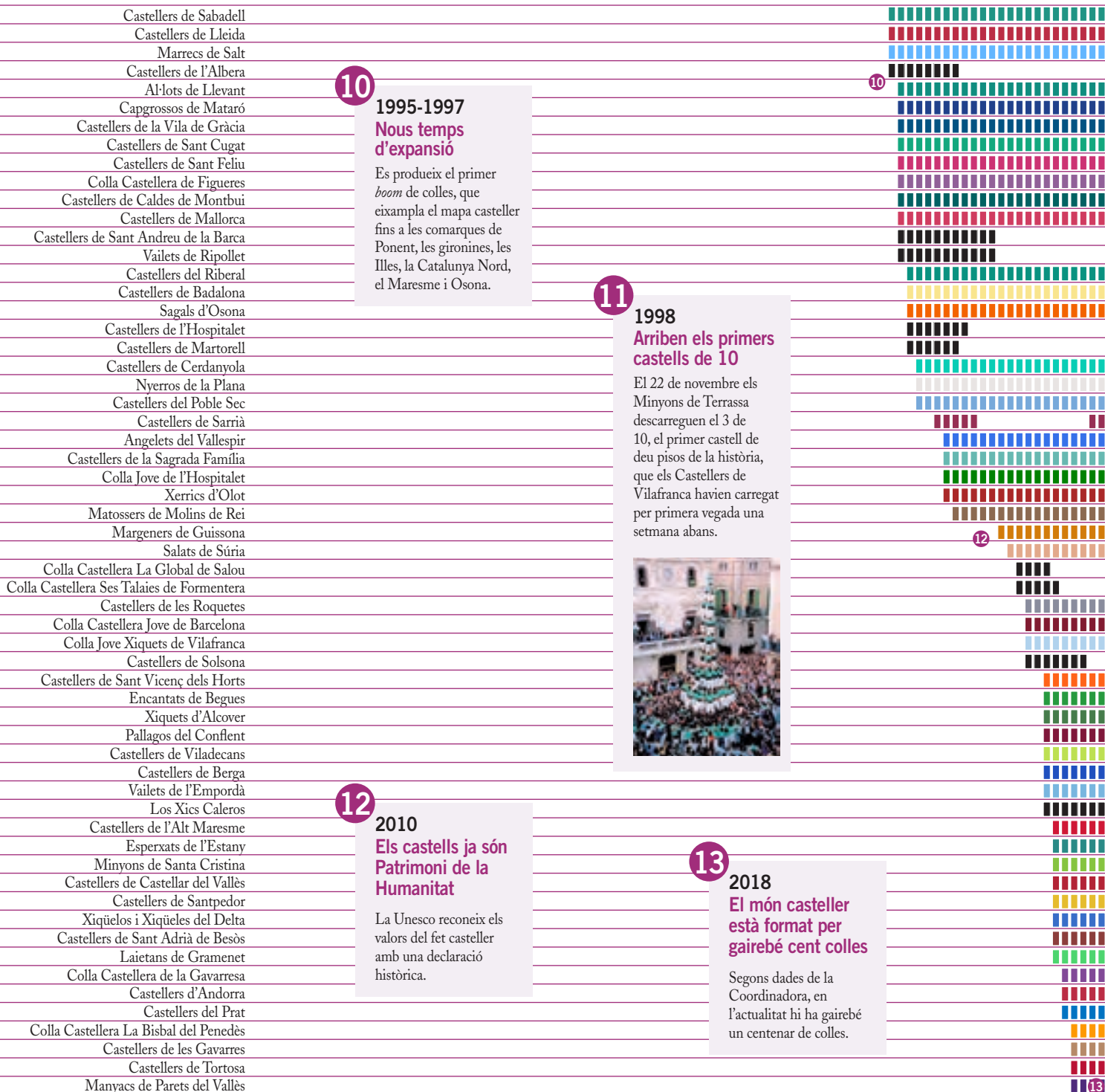

8
Anys noranta
Dones castelleres
 Gràcies a l'empenta de colles com els Bordegassos i els Minyons de Terrassa, es comença a normalitzar la presència de la dona a les colles

9
1993
Portes obertes a la «gamma extra»
 Els Minyons de Terrassa fan història carregant la torre de 9.

La vida de les colles i les grans fites castelleres

Per a cada colla castellera s'indiquen els anys d'activitat. Els requadrets negres corresponen a les colles desaparegudes (vegeu pàg. 286-292). No s'hi han inclòs les colles en formació.
Infografia: Carles Magrané

▲ Colles d'antiga tradició i de recent creació comparteixen les places del país per bastir les seves construccions. Un exemple ben eloqüent és el Concurs de Castells de Tarragona. (Foto: David Oliete)

▲ A partir de mitjans dels anys noranta del segle XX l'expansió castellera va arribar a la demarcació de Girona. A la imatge, grup de castellers participants en la trobada de colles gironines que es va fer a Quart el 22 de maig del 2016. Hi van prendre part els Xerrics d'Olot, els Minyons de Santa Cristina, la Colla Castellera de Figueres, els Vailets de l'Empordà, els Esperxats de l'Estany, els Castellers de les Gavarres i els Marrecs de Salt. (Foto: Arxiu Marrecs de Salt)

Les colles desaparegudes

Xavier Brotons Navarro i Cinta Olivan Rigau

En aquest apartat repassarem només aquelles agrupacions castelleres convencionals (no s'hi inclouen, per tant, les colles universitàries ni les internacionals). Prenent en consideració el criteri de Ferrando i Tarés (2003: 88) de considerar colles només aquells grups que reuneixen els requisits de nivell casteller, continuïtat temporal i projecció fora del nucli originari, només hem tingut en compte les colles que com a mínim haguessin fet castells de 6 o el pilar de 5 (les quals, majoritàriament, també compleixen els altres dos requisits), amb alguna excepció que justifiquem.

Pel que fa a la cronologia, ateses la dificultat de documentar grups castellers anteriors a la Renaixença i la seva activitat intermitent, hem optat per incloure en el quadre només les colles desaparegudes a partir de l'any 1926, amb dues excepcions notables: els antics Torraires de Mont-

blanc i els Xiquets de l'Espluga, per la seva trajectòria i el nivell dels seus castells. No hi hem inclòs, en canvi, la Moixiganga d'Igualada, exercici del qual es parla extensament en el volum 1 d'aquesta obra. Per tant, no recollim les experiències de la Colla de la Mercè dels Xiquets de Tarragona (1885-1897), ni dels diferents grups de *xiquets* graciencs i barcelonins, ni dels antics Xiquets de la Torre (1889-1905), ni dels Xiquets de Vilanova (1919-1920), ni dels Castellers de Solivella (d'algunes d'aquestes agrupacions se'n parla en el volum 1 d'aquesta obra).

D'altra banda, quant als diferents grups d'aficionats o col·laboradors que esporàdicament alçaven castells en les seves festes majors —fenomen que comença a manifestar-se, majoritàriament, a finals del segle XIX, a l'inici de la Decadència—, remetem el lector al llibre de Ferrando i Tarés (2003: 106-123).

LES COLLES DESAPAREGUDES

NOM	ANYS ACTIVITAT	COLOR CAMISA	MILLOR CASTELL	MILLOR ACTUACIÓ	ALTRES
Torraires de Montblanc	1849-1920		3 de 8, 4 de 8 i pilar de 6		La tercera colla més important del segle XIX. N'hi va arribar a haver una Colla Vella i una Colla Nova. Els Torraires de Montblanc refundats el 1994 se'n consideren hereus
Xiquets de l'Espluga (l'Espluga de Francolí)	1893-1904		4 de 8		S'estrenaren el 1893 i van rebre el nom de Xiquets de les Torres
Xiquets de Tarragona / Colla Vella dels Xiquets de Tarragona	1926-1932 i 1939-1951 / 1932-1939 i 1951-1970	Blau / blau marí	4 de 8 (el 4 de 8 dels Xiquets de Tarragona del 1947 va ser polèmic a causa del destacat ajut vendrellenc)	4 de 8, 2 de 7 carregat, 3 de 7 aixecat per sota, pilar de 5 i pilar de 4 caminant (24/09/1955, Tarragona)	
Els Caneles (el Vendrell)	1927-1934	Rosa; vermell (1932-1934)	4 de 7 amb l'agulla	4 de 7 amb l'agulla, 3 de 7, 2 de 6, 3 de 6 aixecat per sota i pilar de 5 (26/07/1932, el Vendrell)	El nom de la colla prové del renom <i>Canela</i> , de la família Xerta, fundadora dels Nens del Vendrell
Els Mirons (el Vendrell)	1927-1936	Blau; rosa (1931-1934); vermell (1935-1936)	5 de 7	5 de 7, 3 de 7 i pilar de 5 (24/05/1936, Vilafranca del Penedès)	El nom de la colla prové de la família Miró, fundadora dels Nens del Vendrell
Xiquets de Barcelona (Gràcia)	1932-1939	Vermell	Pilar de 4 i castells de 5		Malgrat que no van arribar a fer castells de 6, els incloem en el quadre per la seva durada i perquè tenien voluntat de mostrar-se fora de Barcelona (el 1936 actuaren a Cornellà i tenien targeta promocional) i anaven uniformats
Colla Nova dels Xiquets de Tarragona	1932-1934	Lila	3 de 7 aixecat per sota	Intent de 5 de 7, 5 de 7, 3 de 7 aixecat per sota, dos intents de 2 de 7, intent de 4 de 7 amb l'agulla, 4 de 7, 3 de 6 aixecat per sota i pilar de 5 carregat (24/09/1933, Concurs de Tarragona)	
Xiquets de la Bisbal (la Bisbal del Penedès)	1934-1936		Torre de 6 i 4 de 6 amb l'agulla	4 de 6 amb l'agulla, 3 de 6, 2 de 6, pilar de 4 i pilar de 5 (15/08/1935, la Bisbal)	Ja el 1897 es documenta jovent bisbalenc que feia castells per la seva festa major (pilar de 5 i 2 de 6 el 1904)

NOM	ANYS ACTIVITAT	COLOR CAMISA	MILLOR CASTELL	MILLOR ACTUACIÓ	ALTRES
Xiquets d'Eramprunyà (Gavà)	1948-1949	Blau	3 de 7 carregat	3 de 6, 2 de 6, 3 de 7 carregat i 2 pilars de 5 (26/09/1948, el Prat de Llobregat)	Fundada per la família Batet de Valls. L'enxaneta era Aurora Batet. El nom respon al del vell castell roquer de Gavà
Colla Nova de Sant Magí dels Xiquets de Tarragona	1951-1970	Lila	4 de 8 carregat	4 de 7, 3 de 7, 3 de 7 aixecat per sota i pilar de 5 (26/09/1965, Concurs Can Jorba, Barcelona)	
Cos de Castellars de Ballets de Catalunya (Barcelona)	1958-1963	Blanc (primers mesos); vermell	3 de 6	4 de 6, 3 de 6, 2 de 5 i 2 pilars de 4 (07/02/1960, Barcelona)	Els fundadors foren els vilafranquins Ramon Sala i Miralles i Josep Durich, pare i fill, així com el vallenc Pere Català i Roca
Xiquets de Gavà	1960-1961	Blau fort	Pilar de 5	3 de 6, pilar de 5... (29/01/1961, Gavà) (Català i Roca 1981 II: 79-80)	Represa dels anteriors Xiquets d'Eramprunyà
Castellers de Sitges	1971-1987	Blau marí	Torre de 7	4 de 7 amb l'agulla, 5 de 7, 2 de 7 carregat i pilar de 5 (11/11/1973, Sitges)	
Castellers de Vilanova-Colla de Mar (Vilanova i la Geltrú)	1972-1983	Blau marí	4 de 7 amb l'agulla carregat	3 de 7, intent desmuntat de 4 de 7 amb l'agulla, 4 de 7 amb l'agulla carregat, dos intents de 5 de 7, 4 de 7 i pilar de 5 aixecat per sota (03/10/1982, Concurs de Tarragona)	Escissió dels Bordegassos de Vilanova
Colla Jove del Vendrell	1972-1983	Blau turquesa	Pilar de 5	Pilar de 5, 2 de 6 carregat i 4 de 7 (29/09/1974, Gran Manifestació Castellera de Tarragona)	Escissió dels Nens del Vendrell capitanejada pels germans Rossell, Benet
Castellers de la Roca (la Roca del Vallès)	1974-1979	Vermell; blau (a partir del 1975)	Pilar de 5	2 de 6, 3 de 6, 4 de 6 i pilar de 5 (17/07/1976, la Roca del Vallès)	Primera colla vallesana en funcionament
Castellers de Montmeló	1978-1983	Blau fort	Pilar de 5	3 de 6, 4 de 6 amb l'agulla, 2 de 6 i tres pilars de 4 (11/09/1982, Montmeló)	
Castellers de Ribes (Sant Pere de Ribes)	1981-1984	Terra	3 de 7	3 de 7, 4 de 7, 2 de 6 i pilar de 5 carregat (27/06/1982, Sant Pere de Ribes)	

▲ D'esquerra a dreta, castells de dues colles desaparegudes: els Xiquets de l'Espluga de Francolí (imatge de l'any 1897) i els Xiquets de l'Eramprunyà (1948). (Fotos: AMV / Reproduïda de Món casteller I)

NOM	ANYS ACTIVITAT	COLOR CAMISA	MILLOR CASTELL	MILLOR ACTUACIÓ	ALTRES
Colla Jove de Vilanova (Vilanova i la Geltrú)	1982-1993	Rosat	3 de 7	3 de 7, 4 de 7, 2 de 6 i pilar de 5 (30/09/1984, Concurs de Tarragona)	Escissió dels Castellers de Vilanova-Colla de Mar
Castellers de Granollers	1982	Blau fort	3 de 6	3 de 6, pilar de 4 aixecat per sota i 2 pilars de 4 (20/06/1982, Granollers)	Els actuals Xics de Granollers no se'n consideren hereus

NOM	ANYS ACTIVITAT	COLOR CAMISA	MILLOR CASTELL	MILLOR ACTUACIÓ	ALTRES
Colla Jove dels Castellars de Vilafranca (Vilafranca del Penedès)	1984-1985	Blanc i grisós, d'un ratllat molt finet	3 de 7 aixecat per sota	3 de 7 aixecat per sota, intent de 2 de 7, 4 de 7 amb l'agulla carregat i 3 de 7 (30/09/1984, Concurs de Tarragona)	
Xiquets de la Vila d'Alcover	1984-2009	Grana	4 de 8 carregat	4 de 8 carregat, 5 de 7, 4 de 7 amb l'agulla i pilar de 5 (06/11/1994, Vila-rodona)	El 2012 van néixer els Xiquets d'Alcover, amb camisa de color verd oliva i un escut nou i amb voluntat, per tant, de ser una entitat diferenciada de l'anterior
Castellers del Collell (Sant Ferriol)	1986-1987	Blau i blanc, de ratlles primes verticals	4 de 6 i pilar de 5 aixecat per sota carregat	Dos intents de 2 de 6, dos intents de 3 de 6, dos intents de 4 de 6, 4 de 6, pilar de 4 aixecat per sota i tres pilars de 4 (01/05/1986)	Fundada per Toni Bach al Col·legi Santa Maria del Collell
Xicots de Valls	1988-1989	Vermell amb una franja horitzontal blanca	3 de 7	2 de 6, 4 de 7, 3 de 7 i pilar de 5 carregat (23/10/1988, Valls)	
Ganxets de Reus	1992-2003	Morat	2 de 7	5 de 7, 2 de 7, 4 de 7 amb l'agulla i pilar de 5 (26/09/1999, Cambrils)	El seu nom provenia del gentilici popular que rep la gent de Reus: <i>ganxets</i>
Colla Nova del Vendrell	1993-2003	Blau turquesa	Torre de 7	4 de 7 amb l'agulla, 2 de 7, 5 de 7, intent desmuntat de pilar de 6 i pilar de 5 (08/10/2000, Concurs de Tarragona)	Guanyadora de la primera edició del Concurs de Castells Vila de Torredembarra (1997)
Castellers de Sant Boi (Sant Boi de Llobregat)	1994-2006	Gris fosc	3 de 7	4 de 7, intent desmuntat de 3 de 7, 3 de 7, 2 de 6 i pilar de 5 carregat (08/11/1998, la Jonquera)	
Castellers de l'Albera (la Jonquera)	1995-2002	Carabassa	4 de 7 amb l'agulla	3 de 7 carregat, 4 de 7, 4 de 7 amb l'agulla carregat i pilar de 5 (14/11/1999, la Jonquera)	El nom de la colla fa referència al massís de l'Albera, serra que transcorre per la Jonquera i altres municipis propers
Castellers de Sant Andreu de la Barca	1996-2006	Negre	4 de 7 amb l'agulla	4 de 7 amb l'agulla carregat, 3 de 7, 4 de 7 i pilar de 4 (05/11/2000, Sant Andreu de la Barca)	Única colla que ha dut la camisa totalment de negre

NOM	ANYS ACTIVITAT	COLOR CAMISA	MILLOR CASTELL	MILLOR ACTUACIÓ	ALTRES
Vailets de Ripollet	1996-2006	Groc pollet	5 de 7	5 de 7, intent de 2 de 7, 3 de 7 i 4 de 7 amb l'agulla (05/11/2000, Ripollet)	
Castellers de l'Hospitalet (l'Hospitalet de Llobregat)	1997-2003	Marró teula	3 de 7	Intent desmuntat de 3 de 7, 5 de 6, 3 de 7 i dos pilars de 4 (25/11/2001, l'Hospitalet de Llobregat)	
Castellers de Martorell	1997-2002	Lila	2 de 6 carregat	Intent de 2 de 6, 2 de 6 carregat, intent de 3 de 7, 3 de 6 carregat i pilar de 4 aixecat per sota (03/10/1999, Martorell)	
Colla Castellera La Global de Salou	2009-2012	Blau marí	3 de 6 amb l'agulla	3 de 6, 4 de 6 i 3 de 6 amb l'agulla (7/8/2011, Salou)	El nom de la colla fa referència al desig de representar tota la ciutadania de Salou, un dels municipis catalans amb una proporció més gran de població d'origen estranger
Colla Castellera Ses Talaies de Formentera (Sant Francesc de Formentera)	2009-2013	Groc blat	2 de 6	2 de 6, 3 de 6 aixecat per sota, 4 de 6 amb l'agulla i dos pilars de 4 (05/08/2013, Sant Francesc de Formentera)	Es consideraven una colla «estival» formada per castellers vinguts d'arreu que es trobaven a Formentera i feien castells, amb la col·laboració de formenterencs, per les festes de Santa Maria de Formentera
Castellers de Solsona	2010-2016	Groc	3 de 7	3 de 6 amb l'agulla, 4 de 7, 3 de 7, dos pilars de 4 aixecats per sota i dos pilars de 4 (20/10/2013, Solsona)	
Los Xics Caleros (l'Ametlla de Mar)	2012-2018	Blanc i blau, amb ratlles	2 de 6	3 de 6 amb l'agulla, 3 de 6, intent desmuntat de 2 de 6, 2 de 6, pilar de 5 carregat i pilar de 4 aixecat per sota (16/10/2016, l'Ametlla de Mar)	Primera colla castellera de les Terres de l'Ebre. <i>Calero</i> és el gentilici del municipi, antigament anomenat la Cala de l'Ametlla

Nota: Aquest quadre ha estat elaborat amb l'assessorament de Xavier Güell i Pere Ferrando.

◀ *Pilar de 4 de Los Xics Caleros, l'última agrupació castellera que s'ha dissolt fins ara, l'any 2018, en una imatge presa el dia de Sant Pere del 2013 a la barca Catalí II, just sortint del port de l'Ametlla de Mar per celebrar la processó marítima en honor al sant.*
(Foto: Francesc Xavier Solé Guimerà)

Altres experiències

A continuació recollim l'experiència d'alguns grups que no podem considerar que arribessin a la condició de colla, atès que no compleixen cap —o només un— dels tres requisits esmentats més amunt (en algun cas, només van fer una sola actuació i, fins i tot, una única construcció durant la seva existència).

- **Xiquets de la Torre** (Torredembarra): és segura la seva activitat el 1920 (amb castells de 4 sense canalla), el 1926 (amb castells de 4 i potser de 5) i el 14 d'abril del 1932, aniversari de la II República. És dubtosa, en canvi, la seva aparició el 1927 i 1928 (vegeu Güell 2017d i Bargalló *et alii* 2018).
- **Penya Els Castellans** (Vilafranca del Penedès): va estar activa en el període 1927-1929. Es desconeixen els castells que va arribar a fer.
- **Ganxets de Reus**: només van actuar en un descans del concurs casteller que es va dur a terme a Reus l'1 de novembre del 1948, amb un pilar de 4 i un 4 de 6 sense aixecador.
- **Xiquets del Raval** (Santa Coloma de Gramenet): van existir durant el període 1953-1954. Duien camisa de color vermell. Van fer el pilar de 4 com a màxima construcció. Eren comandats pel tarragoní Josep Porta Brunet, *l'Avi Porta*, resident a Santa Coloma de Gramenet.
- **Marrecs del Catllar**: van fer un pilar de 4 en la seva única actuació (el 25 d'agost del 1985, per la festa major de la seva població), amb camisa de color blau grisós intens.
- **Colla Jove Castellers de Cubelles**: experiència limitada a l'any 1995, amb el pilar de 4 per sota com a construcció més destacada.
- **Joves des Raiguer** (Alaró, Mallorca): van actuar en el període 2003-2004, amb camisa de color blau marí. El màxim castell realitzat va ser un pilar de 4 aixecat per sota.

Referències bibliogràfiques

- AGUILAR, Francesc (2018). «El día que Gladiator “jugó” con el Barça en el Olímpico de Roma», a *Mundo Deportivo*. <https://www.mundodeportivo.com/futbol/fc-barcelona/20180409/442375801485/roma-barcelona-motivacion-gladiator-estadio-olimpico-champions-league.html>. (27 de desembre del 2018)
- ALEGRET, Helena (2011). «Una Núria Feliu més gran que mai al Liceu», a *Enderrock*. <http://www.enderrock.cat/noticia/5856/nuria/feliu/mes/gran/mai/al/liceu>. (10 de desembre del 2018)
- ANDREU, Jordi i Jordi SURIÑACH. (2015). *25 edicions del Concurs de Castells de Tarragona*. Valls: Cossetània Edicions.
- ARDILA, Josep (2015). «Expedient a la Vella per l'assaig a la plaça del Blat», a *Diari de Tarragona*. <https://www.diaridetarragona.com/tarragona/Expedient-a-la-Vella-per-lassaig-a-la-plaa-del-Blat-20151021-0006.html>. (3 de desembre del 2018)
- ARMILLA, Jordina (2015). «La millor diada de cada colla», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2015/12/la-millor-diada-de-cada-colla/>. (15 de desembre del 2018)
- (2017a). «El blanc de les colles debutants», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/04/el-blanc-de-les-colles-debutants/>. (10 de desembre del 2018)
- (2017b). «Tecnologia 2.0 al servei dels castells», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/02/tecnologia-2-0-al-servei-dels-castells/>. (30 de novembre del 2018)
- AUDÍ, Pere; Manel CALLAO i Joan Ramon MACÍAS (2005). *Jove de Tarragona. 25 anys amunt*. Valls: Cossetània Edicions.
- BALLESTER CASTELLÓ, Francesc (1920). «Els Xiquets de Valls», a *Quaderns d'Estudi*. Any V, vol. I, núm. 2.
- BARGALLÓ VALLS, Josep (2015). «Orgull blau cel: Nois de la Torre, 40 anys (un pregó de Festa Major)». <https://josepbargallo.wordpress.com/2015/08/29/orgull-blau-cel-nois-de-la-torre-40-anys-un-prego-de-festa-major>. (29 d'agost del 2015)
- (2017). «Del primer castell de 9 a les portes de la gamma extra (1981-1992)», a D.A. (dir.: Xavier Brotons). *Enciclopèdia castellerà 2*. Valls: Cossetània Edicions.
- BARGALLÓ VALLS, Josep i Montserrat PALAU (2012). «Els balls parlats, tradició i actualitat». <https://josepbargallo.wordpress.com/2012/09/06/els-balls-parlats-tradicio-i-actualitat/>. (2 de desembre del 2018)
- BARGALLÓ, Josep, David MORLÀ i Gerard RECASENS (2018). *Torredembarra. Tres segles de castells (1771-2018)*. Valls. Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 29.
- BARRERA GÓMEZ, Noemí (2017). «L'associacionisme en l'entorn universitari», a *Canemàs. Revista de pensament associatiu*, núm. 13.
- BAUMAN, Zygmunt (2006). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil* [1a edició: 2001]. Madrid: Siglo XXI.
- BELTRAN, Joan (2018). «El moviment muixeranguer: una mirada al passat», a *Temps de muixeranga*. <https://>

- tempsdemuixeranga.com/2018/02/01/el-moviment-muixeranguer-una-mirada-al-passat/. (2 de desembre del 2018)
- BLANCHARD, Kendall i Alyce T. CHESKA (1886). *Antropología del deporte*. Barcelona: Edicions Bellaterra.
- BLASI, Francesc (1948). *Els castells dels Xiquets de Valls*. Valls: Eduard Castells Impressor.
- BOFARULL, Joan (2007). *L'origen dels castells*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 16.
- (2017). «Creacionisme versus evolucionisme», a D.A. (dir.: Xavier Brotons). *Enciclopèdia castellerà 1. Història I: dels antecedents al 1939*. Valls, Cossetània Edicions.
- (2018). «La visió de les muixerangues en la ciutat de València», a *Temps de muixeranga*. <https://tempsdemuixeranga.com/2018/03/05/la-visio-de-les-muixerangues-en-la-ciutat-de-valencia/>. (4 de desembre del 2018)
- BOTELLA, Miquel (2012a). «Castells i esport: història d'una divergència», a *Canemàs*, núm. 2, pàg. 20-37.
- (2012b). «Els valors que ens deixen els castells», a *Valors. Revista de reflexió i diàleg*, núm. 97.
- (2017). «Castells olímpics», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/06/castells-olimpics/>. (15 de febrer del 2018)
- (2018). *Castells: una història d'èxit*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.
- BOTELLA, Andreu; Lluís ESCLASSANS i Joan SALA (2018). «La dificultat de crear una diada d'èxit», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2018/07/la-dificultat-de-crear-una-diada-dexit/>. (24 de gener del 2019)
- BROTONS, Xavier (1995). *Castells i castellers. Guia completa del món casteller*. Barcelona: Lynx Edicions.
- (2007). «Quan es canvia de camisa», a *Castells. Revista castellerà independent*, núm. 17, pàg. 22-25.
- (2008). «Valls i Vilafranca: cosa de dos?», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2016/09/valls-i-vilafranca-cosa-de-dos/>. (21 de juny del 2019)
- (2010). *Diccionari casteller*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- (2013). «La llengua dels castells: riquesa del lèxic casteller», a *Castells. Nadala 2013*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, any 47, núm. 13.
- (2014). «El debat sobre la tradició. *Lo tres de nou*, de Raimon Casas Pedrerol: una obra anticastellerà?», a *Lo tres de nou. Quadret de costums de Valls*. Raimon Casas Pedrerol. Edició, notes i estudi complementari de Xavier Brotons. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 24.
- BROTONS, Xavier i Joan BEUMALA (2000). *Les meravelles del món casteller (I)*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 5.
- BROTONS, Xavier i Joan BEUMALA (2002): *Les meravelles del món casteller (II). El dos de nou, el pilar de vuit, el cinc de nou i el quatre de nou amb el pilar*. Valls, Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 10.
- BROTONS, Xavier i Antoni PARDO (2004). «El lèxic casteller: característiques i perspectives de futur», a SOLER, Guillermo. *Repensar els castells*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 12, pàg. 23-32.
- BUCH, Roger (2018). «La participació interna a les colles castelleres». <http://xarxanet.org/projectes/recursos/la-participacio-interna-les-colles-castelleres-un-exemple-altres-entitats>. (21 d'agost del 2018)
- BUXARRAIS, Maria Rosa i Eduard VALLORY (2004). «L'educació en valors. Apunts per a un debat i propostes d'actuació», a *Idees. Revista de temes contemporanis*, 130-139. <http://www.raco.cat/index.php/Idees/article/view/290732/379067>. (10 de novembre del 2017)
- CAGIGAL, José María (1979). *Cultura intel·lectual y cultura física*. Buenos Aires: Kapelusz.
- «Campanya per un gran Sant Jordi dels Bordegassos de Vilanova». <http://festadirecte.cat/campanya-per-un-gran-sant-jordi-dels-bordegassos-de-vilanova/> (28 de desembre del 2018)
- CANALS, Roc; Paco CHIVA i Lluís MARTÍ (2006). *Pas a pas, pis a pis: Capgrossos de Mataró, 1996-2005*. Valls: Cossetània Edicions. Col·lecció L'Aixecador 15.
- CAPDEVILA, Xavier, Xavier BROTONS i Antoni MAÑÉ (1997). *Vilanova bordegassa. Crònica d'un quart de segle*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions.
- CARRERAS I GUERRA, Sílvia (2014). «La integració de la dona en una colla de dos-cents anys d'història. Una experiència personal», a D. A. *La dona i l'economia en el món casteller*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 23.
- «Carta internacional revisada de la educación física, la actividad física y el deporte». http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=13150&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. (26 de febrer del 2018)

- CASTILLA GALLEGO, Marta (2018). «La comunicació actual al món casteller.» https://ddd.uab.cat/pub/tfg/2018/195632/TFG_Castilla_Gallego_Marta.pdf. (30 de novembre del 2018)
- CATALÀ I ROCA, Pere [et al.] (1981). *Món casteller, volum I*. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- CERVELLÓ, Alexandre (2015). *Els Xiquets de Valls durant el primer franquisme (1939-1960)*. Valls: Cossetània Edicions.
- (2017). *Els orígens del fet casteller: del ball de valencians als Xiquets de Valls*. Valls: Cossetània Edicions.
- CLIMENT, Joan (2003). «Ramon Barrufet Fàbregas, *El Blanco*, el mític cap de colla», a revista *Foc Nou*, Colla Joves Xiquets de Valls, núm. 72.
- «Colla castellera universitària». https://ca.wikipedia.org/wiki/Colla_castellera_universitat%C3%A0ria. (2 de desembre del 2018)
- «Colles universitàries». <http://www.cccc.cat/les-colles-castelleres>. (14 de desembre del 2018)
- CORTÉS, Carles (2013). «I per què els castells han de ser un esport?», a D.A. *Castells: entre el patrimoni i l'esport?* Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 22, pàg. 212-226.
- (2013b). «Gol, triple i descarregat», a *La Vanguardia*. <http://www.lavanguardia.com/castellers/20130529/54374964608/article-opinio-carles-cortes.html>. (10 de febrer del 2018)
- CORTÈS, Josep Maria (2013). «L'activitat castellera enfront de la reglamentació esportiva: visió normativa i romàntica», a D.A. *Castells: entre el patrimoni i l'esport*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 22, pàg. 55-73.
- COSTES, Antoni (1997). *Emborrapà. Jocs de carrer jugats a Amposta*. Amposta: Ajuntament d'Amposta.
- (2004). «Els castells evolucionen vers un model esportiu?» a SOLER, Guillermo. *Repensar els castells*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 12, pàg. 45-55.
- D.A. (1984). *Minyons de Terrassa. V aniversari (1979-1984)*. Terrassa: Minyons de Terrassa.
- D.A. (1990). *Minyons, bon viatge! Deu anys de veure els castells*. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- D.A. (2000). *Informe de la comunicació a Catalunya*. <http://incom.uab.cat/informe/>. (1 de desembre del 2018)
- D.A. (2002). *Nens del Vendrell. 75 anys d'històries castelleres*. Tarragona: Edicions El Mèdol.
- D. A. (2006). *Retrats castellers*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 14.
- D. A. (2008). *Els castellers de Tarragona 1926-2006*. Valls: Cossetània Edicions.
- D. A. (2011). *Els Xiquets de Reus. 30 anys de castells*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 21.
- D. A. (2011). *L'univers casteller, avui. I Simposi Casteller*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 20.
- D. A. (2013). *Castells. Nadala de la Fundació Lluís Carulla*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla.
- D. A. (2016). *Vestits per l'ocasió. La indumentària en els ritus de pas*. Arenys de Mar: Ajuntament d'Arenys de Mar.
- D. A. (2017). *Castells: durada de les actuacions i impacte econòmic. VI Simposi Casteller*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 27.
- «Decision of the Intergovernmental Committee: 5. COM 6.40». <https://ich.unesco.org/en/decisions/5.COM/6.40>. (12 de desembre del 2018)
- DELGADO, Manuel (2001). *Carrer, festa i revolta*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2013). «Calen els ritus.» <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2013/01/calen-els-ritus-una-contribucio-la.html>. (20 de gener del 2018)
- DUNNING, Eric (2013). «Reflexiones sociológicas sobre el deporte, la violencia y el proceso de civilización», a *Revista de Educación Física*, 27 (4), pàg. 1-7. <https://journal.onlineeducation.center/api-oas/v1/articulos/sa-A57cfb2723df74/export-pdf>. (10 de gener del 2018)
- DURAN, Biel (2016). «La tertúlia del *Dosos amunt*». <http://www.xiptv.cat/dosos-amunt/capitol/la-tertulial-del-dosos-amunt-7>. (12 de febrer del 2018)
- «El pilar dels Castellers de Sant Pere i Sant Pau vol pujar al setè pis», a *Nació Tarragona*. <https://www.naci-odigital.cat/tarragona/noticia/19322/video/pilar/dels-castellers/sant/pere/sant/pau/vol/pujar/al/sete/pis> (2016). (27 de desembre del 2018)
- «Els Castellers de Vilafranca aproven un pressupost de 387.000 euros», a *El 3 de Vuit*. <http://www.el3devuit.cat/cultura/42-cultura-vilafranca/1491-els-castellers-de-vilafranca-aproven-un-pressupost-de-387000-euros>. (20 de desembre del 2018)

- «Els valors socials del fet casteller.» <http://www.cccc.cat/data/files/pdf/document%20valors%20socials%20del%20fet%20casteller%20def.pdf>. (12 de febrer del 2018)
- ELIAS, Norbert i Eric DUNNING (1991). *Deporte y ocio en el proceso de la civilización*. Madrid: Fondo de Cultura Económica de España.
- «Es dissol la colla castellera dels Xics Caleros per falta de participants», a *La Vanguardia*. <https://www.lavanguardia.com/vida/20180129/44388034885/es-dissol-la-colla-castellera-dels-xics-caleros-per-falta-de-participants.html>. (29 de gener del 2018)
- «Emotiu comiat del casteller arbocenc Ramon Rovira i polèmica amb la Coordinadora», a *La Fura*. <http://lafura.cat/noticies/emotiu-comiat-del-casteller-arbocenc-ramon-rovira-polemica-coordinadora>. (20 de gener del 2019)
- ESCALONA, Núria (2013). *#Digitalk. Del màrqueting directe a la comunicació 2.0*. Barcelona: Editorial UOC.
- ESTEVE, Carles (2017). «Començar més d'hora i acabar aviat», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/05/comencar-mes-dhora-i-acabar-aviat/>. (20 de desembre del 2018)
- «Euskadiko Herri Kirol Federazioa». <http://www.herrikirolak.eus/language/es/sokatira/>. (15 de març del 2018)
- FERRANDO ROMEU, Pere (2004). «Una colla de castellers. De grup a massa social.» Ponència presentada a la segona edició de les Jornades d'Estudi dels Castells de l'Institut Tarragonès d'Antropologia. Treball inèdit.
- FERRANDO, Pere i Salvador ARROYO (1995). *La Renaixença Castellera al Vendrell. 1926-1936*. Tarragona: El Mèdol / Ajuntament del Vendrell.
- FERRANDO ROMEU, Pere i Joan TARÉS MARTÍ (2003). *Els altres Xiquets de Valls: l'exemple de l'Espluga de Francolí*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 11.
- GARCÍA GALISTEO, Alexander (2018). «Una dècada d'estius d'anuncis cervesers», a *El Periódico*. <https://www.elperiodico.cat/ca/extra/20180610/estrelladamm-els-10-anuncis-i-eslogans-de-mediterraniament-6857653>. (27 de desembre del 2018)
- GARCIA, Efred (2015a). «El model casteller de rondes tarragoní compleix 15 anys», a *Ara Castells*. https://www.ara.cat/castells/model-casteller-rondes-tarragoni-compleix_0_1357064438.html. (20 de gener del 2019)
- (2015b). «La tradició índia d'alçar piràmides humanes corre perill de no celebrar-se enguany», a *Ara Castells*. https://www.ara.cat/castells/tradicio-piramides-humanes-celebrar-se-enguany_0_1418858217.html. (27 de gener del 2018)
- GARCIA, Vicenç (2014). «El bateig d'una colla castellera», a *La Vanguardia. Castells*. <https://www.lavanguardia.com/actualitat-castellera/20140613/54409919868/saps-ques-primeres-passes-colla-castellera.html>. (11 de desembre del 2018)
- GARCÍA-FAJARDO, José Carlos (2000). *Marrakech, una huida*. Barcelona: Anthropos.
- GARROZ, Ignacio i Jotsetxu LINAZA (2008). «Juego, deporte y cultura en la infancia: el significado del Palín para el niño Mapuche», a *Revista de Psicología del Deporte*, 17 (1), pàg. 103-121.
- GENÉ, Jaume (dir., 2012). «Diagnòstic de les formes de gestió i organització de les colles castelleres de Catalunya». Tarragona: Fundació URV. Recuperat de http://causes.cat/wp-content/uploads/2013/06/estudi_gestio_colles_castelleres.pdf. (20 de desembre del 2018)
- GIORI, Pablo (2013). «Castells: historia, deporte y tradición», a D.A. *Castells: entre el patrimoni i l'esport. II Simposi Casteller*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 22.
- (2014). «Castells, sardanes i toros. Les disputes culturals dels nacionalismes durant el franquisme», a *Segle XX. Revista catalana d'història* (7), pàg. 13-32.
- GRUNFELD, Federic V. (1978). *Juegos de todo el mundo*. Madrid: Edilan/Unicef.
- GÜELL, Xavier (2002). *Els castells: entre la passió i la història*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 9.
- (2011). «Saragossa, 1875». <https://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/2011/03/11/saragossa-1875/>. (20 de desembre del 2018)
- (2016). *La Renaixença Castellera a Valls: el temps d'una colla a plaça (1927-1929)*. Vilanova i la Geltrú: Brufaganya [amb la col·laboració de Pere Ferrando Romeu].
- (2017a). «Els Xiquets de Gràcia als llibres d'acords municipals de Gràcia (1876-1888)». <https://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/2017/11/05/els-xiquets-de-gracia-als-llibres-dacords-municipals-de-gracia-1876-1888/>. (20 de desembre del 2018)
- (2017b). «Sants, 1876-1879». <https://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/2017/11/14/sants-1876-1879/>. (20 de desembre del 2018)

- (2017c). «La Renaixença castellerà (1926-1939)», a D. A. (dir.: Xavier Brotons). *Enciclopèdia castellerà 1*. Valls: Cossetània Edicions.
- (2017d). *La Renaixença Castellerà a Torredembarra (1926-1935)*. Vilanova i la Geltrú: Brufaganya.
- GUERRERO, Ernest (2009). «Santi Padró, autor del vídeo per als blaugranes: “En Pep em va demanar ajuda per guanyar la Champions”», a *El Periódico*. <https://www.elperiodico.cat/ca/esports/20090529/santi-padro-autor-del-video-per-als-blaugranes-en-pep-em-va-demanar-ajuda-per-guanyar-la-champions-127284>. (28 de desembre del 2018)
- IBAR, Leandre (2014). «La camisa: sentiment pur», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2014/12/la-camisa-sentiment-pur/>. (20 de gener del 2014)
- Jaria, Jordi (1996). *Història dels concursos de castells*. Tarragona: El Mèdol.
- «Jornades de prevenció». <http://www.cccc.cat/que-fem/Previolesions/jornades>. (19 de febrer del 2018)
- «L'Aleta dels Bordegassos». <http://www.bordegassos.org/l-aleta-dels-bordegassos.php?lng=ca>. (21 d'agost del 2018)
- «La Jove de Tarragona estrena campanya amb #ElNostreCamí». <http://jovedetarragona.cat/Noticies/la-jove-de-tarragona-estrena-campanya-amb-elnostrecami/>. (28 de desembre del 2018)
- «La meva colla plega, però jo continuo», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2013/05/la-meva-colla-plega-pero-jo-continuo/>. (20 de gener del 2019)
- LAGARDERA, FRANCISCO i Pere LAVEGA (2003). *Introducción a la praxeología motriz*. Barcelona: Paidotribo.
- LAVEGA, Pere (2009). «La investigación en los juegos tradicionales y en los juegos cooperativos», a NAVARRO, Vicente i Carmen TRIGUEROS. *Investigación y juego motor en España*. Lleida: Universitat de Lleida, pàg. 77-113.
- LAVEGA, Pere, FRANCISCO LAGARDERA, Fidel MOLINA, Antoni PLANAS, Antoni COSTES i Unai SÁEZ DE OCARIZ (2006). «Els jocs i esports tradicionals a Europa: entre la tradició i la modernitat», a *Apunts d'Educació Física i Esports* (85), pàg. 68-81.
- «Llista de colles castelleres». https://ca.wikipedia.org/wiki/Llista_de_colles_castelleres#Colles_castelleres_desaparegudes. (21 de juny del 2019)
- LLOPART, Frederic (2005). *De les places a les ones*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 13.
- LLOVET, Jordi (2017). «El folklore i l'altra cultura», a *El País*. https://cat.elpais.com/cat/2018/02/21/cultura/1519231913_427227.html. (2 de desembre del 2018)
- MASSIP, Francesc (2010). *A cos de rei. Festa cívica i espectacle del poder reial a la cort de la Corona d'Aragó*. Valls: Cossetània Edicions.
- MAYORGA ESCALADA, Santiago (2018). «Estrella Damm, caso de éxito en gestión de marca: 10 años *Mediterráneamente*», a *El Publicista*. <https://www.elpublicista.es/articulos/estrella-damm-caso-exito-gestion-marca-10-anos-mediterraneamente>. (27 de desembre del 2018)
- MIRÓ, Emili (2001). *Una vida dedicada als castells*. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- MORAL, Sixte i Xavier CAPDEVILA (1982). *Els Bordegassos de Vilanova. Deu anys de castells i altres coses...* Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions.
- MORANT, Jordi (1976). *Història dels castells. Tarragona i les comarques castelleres*. Tarragona: Patronat Municipal de Castells de Tarragona.
- MOREIRA, Joan (1934). *Del folklore tortosí*. Tortosa: Impremta Querol.
- «Normes bàsiques 2016». <http://www.concursdecastells.cat/normes-basiques-2016-cdc>. (16 de gener del 2018)
- «Nou vídeo de la Jove Xiquets de Tarragona de cara a les cites de final de juliol», a *Tarragona 21*. <http://diaridigital.tarragona21.com/nou-video-de-la-jove-xiquets-de-tarragona-de-cara-a-les-cites-de-final-de-juliol/>. (27 de desembre del 2018)
- OLIVERA, Javier i Alberto OLIVERA (1994). «Paralelismos y diferencias entre los juegos panhelénicos y los juegos olímpicos modernos», a *Apunts d'Educació Física i Esport* (37), pàg. 6-24.
- PARLEBAS, Pierre (1981). *Contribution à un lexique commenté en science de l'action motrice*. París: INSEP.
- «Parlem amb Jusèp Boya», a *Xarxanet*. <http://xarxanet.org/cultural/noticies/jusep-boya-potser-linteressant-del-mon-casteller-no-son-els-pisos-que-puges-sino>. (26 de juny del 2018)
- PENA, Agustí (1999). *Colla Vella dels Xiquets de Valls*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- PONTÓN, Paloma, Anna SÁNCHEZ, Raquel SANS i Guillermo SOLER (2018). «El paper de les dones en les estructures de poder de les colles castelleres». Centre de Prospectiva i Anàlisi dels Castells (Cepac), amb la

- col·laboració de l'Observatori per la Igualtat de Gènere de la URV. Treball inèdit.
- PORTA I BALANYÀ, Josep M. (1994). *Els Torraires de Montblanc. Aproximació històrica*. Montblanc: Associació Torraires de Montblanc.
- PRATS, David (2017). «Una colla amb televisió pròpia», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/05/una-colla-amb-televisio-propia/>. (30 de novembre del 2018)
- «Protocol actuacions castelleres ciutat de Tarragona». http://www.cccc.cat/data/files/contentsPdf/8240__protocol.pdf. (3 de maig del 2018)
- «Protocol de la festa major de Vilafranca del Penedès». http://festamajor.vilafranca.cat/sites/default/files/doc_67501466_1.pdf. (4 de maig del 2018)
- PUJADAS, Xavier i Carles SANTACANA (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya* (vol. 2). Barcelona: Columna.
- QUEROL, Carles (2010). «Vuit penedesencs al setge de Leningrad entre 1941 i 1943», a *El 3 de Vuit*, 12 de febrer del 2010, pàg. 39-41.
- «Rapport préliminaire sur l'opportunité et la portée d'une Charte internationale des jeux et sports traditionnels (172 EX/7)». http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=28597&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. (11 de novembre del 2017)
- REIG, Jaime (2018). *A favor de la tribu*. Madrid: Catarata.
- RIBAS, Josep (1977). «Deu anys de castells vistos per Pere Català, Joan Gala, Eloi Miralles, Emili Miró i Oriol Rossell», a *Tothom*, núm. 443, pàg. 558-559.
- ROSET, Jaume [et al.] (1994). *Prevenició de lesions en els castellers*. Sant Cugat del Vallès: Codire, Arts Gràfiques, SL.
- (2000). *Manual de supervivència del casteller. La ciència al servei de les torres humanes*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 6.
- ROSSET I LLOBET, Jaume (2018). «Hem de perdre més temps a assaig», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2018/03/hem-de-perdre-mes-el-temps-a-assaig/>. (12 de desembre del 2018)
- SAGARRA, Josep Maria de (1981). *Memòries*, vol. I. Barcelona: Edicions 62.
- SALVADOR, José Luis (2009). *El deporte en Occidente: Grecia, Roma, Bizancio*. Madrid: Cátedra.
- SANS, Raquel (2018). *El gran llibre dels castells*. Barcelona: Larousse Editorial.
- SOLER, Guillermo (2004a). *El periodisme casteller: un cas d'identitat*. Tarragona: Arola Editors.
- (coord.) (2004b). *Repensar els castells. Jornades d'Estudi dels Castells de l'Institut Tarragonès d'Antropologia*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 12.
- (2009). *Revolució o reforma. El canvi en el model de colla casteller a Tarragona*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 18.
- SOLER-AMIGÓ, Joan (2005). *Tradicionari: enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana i Generalitat de Catalunya.
- SUÁREZ-BALDRÍS, Santi (1998). *Castells i televisió. La construcció mediàtica del fet casteller*. Valls: Cossetània Edicions, Col·lecció L'Aixecador 2.
- TERRAZA, Santi (2015). «Els castells a l'antiga i la durada», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2015/06/els-castells-a-lantiga-i-la-durada/>. (16 de gener del 2018)
- (2016). «Cobrar per fer castells», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2016/06/fer-castells-per-diners/>. (24 de gener del 2019)
- (2017a). «Quan la Joves dominava el món (casteller)», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/04/quan-la-joves-dominava-el-mon-casteller/>. (10 de desembre del 2017)
- (2017b). «Una única pinya davant del dolor», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2017/03/una-unica-pinya-davant-del-dolor/>. (20 de gener del 2019)
- (2018). «Calendaris al límit», a *Revista Castells*. <http://revistacastells.cat/2018/03/calendaris-al-limit/>. (19 d'abril del 2018)
- TILLEY, Charles D. (coord.) (2015). *Antropología e identidad. Reflexiones interdisciplinarias sobre los procesos de construcción identitaria en el siglo XXI*. Valladolid: Fundación para la Investigación y Formación en Interculturalidad.
- TORREÑO, Josep (2013). «Toni Bach: Per mi, fer castells és una forma de viure», a *Món Casteller*. <http://elmon-casteller.cat/toni-bach-per-a-mi-fer-castells-es-una-forma-de-viure/>. (31 de gener del 2018)
- TRENCHS I MESTRE, Miquel (1989). *Miscel·lània casteller. Anys 1850-1900*. Valls: Ràdio Capital de l'Alt Camp.

TRIADÚ, Joan (1962). «Literatura, ciència i cultura», a *Serra d'Or*, juny, p. 26.

«Tug of War International Federation». <http://tugofwar-wif.org/>. (15 de març del 2018)

TURNER, Victor (1988). *El proceso ritual*. Madrid: Taurus. «V de Verds. La nova campanya pel Concurs». <https://www.castellersdevilafranca.cat/2014/09/16/v-de-verds-la-nova-campanya-pel-concurs/>. (28 de desembre del 2018)

VIDAL, Santiago (1999). «Multitudinario entierro del “cap de colla” de la Vella dels Xiquets de Valls», a *El País*. https://elpais.com/diario/1999/01/02/catalunya/915242846_850215.html. (5 de desembre del 2018)

Diaris i butlletins de colles castelleres

Castells Vermells.

El Butlletí Xic.

El Figarot.

L'Esperidió.

Foc Nou.

Guardamides.

La Torre.

La Veu de la Colla Vella.

Peus Negres.

Pilar Sec.

Pinya Blava.

Suc de Pinya.

Trempera Matossera.

L'Urc.

Vano de Pilars.

Verd Pujat.

Pàgines web

Revista Castells: <http://revistacastells.cat>.

El Món Casteller: <http://elmoncasteller.cat>.

PortalCasteller: <http://www.portalcasteller.cat/v2/>.

Webs de diferents colles castelleres.

Vídeos

«V de Verds». Castellers de Vilafranca: <https://youtu.be/s5wRM5fUgII>.

«Feliç Sant Jordi». Bordegassos de Vilanova: <https://youtu.be/yOTgOzndfuA>.

«Entre tots, pugem». Colla Castellera de Sant Pere i Sant Pau: <https://youtu.be/ZHnRPunZCd8>.

«El nostre camí. Vilanova i Vilallonga». Colla Jove Xiquets de Tarragona: https://youtu.be/b_jCZfKqhjU.

«Estrella Damm». <https://www.estrelladamm.com/peliculas#11>.

«Barça». <https://youtu.be/TIVnj22axmU>.

Entrevistes

Joan Badell, president dels Castellers de Vilafranca.

Àngel Casellas, creador d'Appistència i casteller dels Castellers de la Vila de Gràcia.

Jordi Grau, vicepresident de la Colla Jove Xiquets de Tarragona.

Francisco Montoya, periodista i membre de l'equip de comunicació dels Xiquets de Tarragona.

Raquel Sans Guerra, periodista i vicepresidenta i membre de l'equip de comunicació de la Colla Joves Xiquets de Valls.

AUTORS DEL VOLUM 4

JORDI BERTRAN LUENGO

(Tarragona, 1966). Llicenciat en Filologia Catalana. Gestor cultural en el projecte del Museu Casteller de Catalunya a Valls. Autor d'una àmplia bibliografia sobre el patrimoni immaterial, dins de la qual la de temàtica casteller, amb títols com *Castells i castellers. Una voluntat col·lectiva*.

MIQUEL BOTELLA PAHISSA

(Barcelona, 1943) Economista, amb àmplia experiència professional en el camp de la gestió pública i l'organització de grans esdeveniments i autor de diversos llibres i articles sobre aquestes matèries. Aficionat als castells de tota la vida i cofundador dels Castellers de Sants. Ha estat president de la seva colla i de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya.

XAVIER BROTONS NAVARRO

(Vilanova i la Geltrú, 1967). Llicenciat en Filologia Clàssica i màster en Estudis Superiors de Filologia Catalana. Periodista casteller en diferents mitjans. Autor de diversos llibres de temàtica casteller. Premis L'Esperidió i Isidre de Rabassó.

ROSA M. CANELA BALSEBRE

(Cabra del Camp, 1973). Llicenciada en Antropologia Social i Cultural. Educadora i treballadora social. Autora de diversos llibres de temàtica etnològica. Especialitzada en cerimonial civil. Premi Civisme.

ANTONI COSTES RODRÍGUEZ

(Amposta, 1957). Doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació, llicenciat en Educació Física. Catedràtic a l'INEFC (Universitat de Lleida). Membre del Grup d'Investigació GIAM (INEFC-UdL). Casteller fundador dels Castellers de Lleida i membre del Foment de la Ciència i la Salut en el Món Casteller.

PERE LAVEGA BURGUÉS

(Lleida, 1965). Doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació, llicenciat en Educació Física. Catedràtic a l'INEFC (Universitat de Lleida). Membre del Grup d'Investigació GIAM, (INEFC-UdL). President de l'Associació Europea de Jocs i Esports Tradicionals. Membre del Consell Consultiu Unesco en l'àmbit de jocs tradicionals.

ROSER LLAGOSTERA ESPELT

(Valls, 1983). Llicenciada en Filologia Catalana. Responsable de la secció de castells al setmanari *El Pati* (2003-2006) i al diari *El Punt* (2007-2011). Castellera des del 1999, ha fet col·laboracions en diversos mitjans, com ara les retransmissions castelleres a Tarragona Ràdio (2008-2009).

BIENVE MOYA DOMÈNECH

(Vilanova i la Geltrú, 1944). Gestor cultural, promotor de la Xarxa de Teatres Públics de Catalunya. Calendari festiu a ajuntaments de Barcelona i Vilanova i la Geltrú. Articulista i col·laborador en diferents mitjans. Premi Camera del Consell Audiovisual Mundial (París). Premi Nacional de Cultura (Cultura popular) el 2009.

CINTA OLIVAN RIGAU

(Tarragona, 1980). Llicenciada en Periodisme i màster en disseny i edició periodística. Periodista castellera en diferents mitjans des del 2002. Ha estat *community manager* de les retransmissions castelleres de La Xarxa les temporades 2016 i 2017 i coordinadora de la comunicació digital del Concurs de Castells 2018.

DAVID PRATS JIMÉNEZ

(Valls, 1991). Llicenciat en Periodisme. Especialitzat en periodisme casteller des del 2009. Redactor del programa *3 rondes*, de Catalunya Ràdio, i *Des de la plaça del Blat*, de Ràdio Valls-Hit 103. Col·laborador en altres mitjans escrits i radiofònics del Camp de Tarragona.

RAQUEL SANS GUERRA

(Valls, 1980). Llicenciada en Periodisme i professora del departament de Comunicació de la URV. Una de les primeres periodistes castelleres. Autora d'obres de divulgació castellera tant per a adults com per a infants. Codirectora del documental *El somni de Pau Casals*, sobre les 25 edicions del Concurs de Castells.

GUILLERMO SOLER GARCÍA DE OTEYZA

(Tarragona, 1974). Llicenciat en Periodisme i en Antropologia Social i Cultural. Periodista casteller a *El Punt* i Televisió de Catalunya (*Quarts de nou*), entre d'altres. Gerent de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (2009-2018). Autor i coautor de diversos llibres de temàtica castellera.

SANTI SUÁREZ-BALDRÍS

(Reus, 1970). Llicenciat en Periodisme i en Sociologia. Professor de Comunicació Audiovisual a la UAB. Guionista i productor cinematogràfic. Autor del llibre *Castells i televisió. La construcció mediàtica del fet casteller* (Cossetània Edicions, 1998).

